תוספתא פ"ג ה"ד, ב"מ י ילקו"ש תנא תתקלון

הגהות הגר"א

ושכחוהו בעה"ב כצ"ל. ותיבת ולא נמחק: [ב] היה עומד בשדה ואומר כצ"ל. ותיבת בעיר נמחק: ונו היה עומד בעיר ואומר כצ"ל. ותיבת בשדה נמחק: ר] מה אנן קיימין אם באינו יכול ליגע כצ״ל:

תורה אור השלם

א) כִּי תִקְצור קְצִירְדְּ בְשֶּׁרֶהְ לְא תָשוּב לְקַחְתּוּ בְשֶּׁרֶה לְא תָשוּב לְקַחְתּוּ בְשָׂדֶךְ לַגַּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יַהְיָה לְמַעֵן יְבָרֶבְּדְּ יְהֹנֶה חוחזין בבלי (יא.) יהיה לרבות שכחת אַלהֶיךְ בָּכֹל מַעֲשֵה יָדֶיךְ: העיר. ודווקא כשיעמוד בשדה אחר (דברים כד יט)

ובו: - ה״וו 8) משפוח פ"ג ה"ד, [וע" דכתיב כי תקצור ושכחת. משמע הקולר ישכח והם הפועלים: וראו עומר אחד ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעה"ב אינו שכחה א מיי פ"ה מהלכות ממנת ולא שכחוהו בעה"ב אינה שכחה עד שישכחוהו כל אדם. הכי עד שישכחוהו כל אדם. הכי אימא במוספמא בלפוס בפ"ג (ה"ד) ס"ל לר' שמעון כי עומד בעה"ב בשדה ולא שכחו הוא אלא - בדברי ר"ש בן יהודה משום ר"ש אפי אחרים עוברין בדרך וראו הפועלים שכחוהו וגם כל אדם הוה שכחה ואם לא ששכחוהו ג״כ – את העומר ששכחוהו פועלין אינה שכחה עד שישכחוהו כל אדם,

> כל אדם אלא החמרים עוברים וראו שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים אינו אותו לא הוה שכחה, וכן פי' הר"ש שכחה דכתיב "כי תקצור ושכחת. ר' שמעון [דבלא שכוח מהבעה"ב רק או בן יהודה אומר משם ר' שמעון אפילו בעינן שיהא שכוח מכל האדס]. והרמב"ם ז"ל (הלי מתנו"ע פ"ה ה"א) אחב עומר אחד בדרך וראו עומר אחד שהא גורם ושכחוהו בעה"ב, דאילו לא ששכחוהו פועלים יולא שכחו בעל הבית שכחו בעה"ב אפילו ישכחו כל אדם אינו שכחה עד שישכחוהו כל אדם. יים היה אינה שכחה אף לר' שמעון: עומד בעיר ואומר יודע אני שהפועלין שכיחין שנאמר בשדה ושכחת ולא בעיר עומרין שבמקום פלוני ושכחוהו מאינו שכחה. ושכחת. ר' שמעון ס"ל גזירת יודע אני שהפועלין שהפועלין שהפועלין הכתוב היא דווקא בשדה הוה שכיחין עומרין שבמקום פלוני הרי זו שכחה ולא בעיר, אבל רבנן פליגי שכחה שנאמר "בשדה ושכחת ולא בעיר עליה בתוספתא (עיי"ש פ"ג ה"ד) ושכחת. חר' זעירא בשם שמואל גאף לעניין וסבירא להו בין בעיר בין בשדה מציאה כן. המה גן קיימין אם ביכול ליגע הוה שכחה וכדאמרינן בשנים בהן מה לי בתוך העיר מה לי בתוך שדהו. ר' אבא בר כהנא ר' יסא בשם ר' ייוחנן דומיא דעיר שאינו עומד בלד יוהוא שיכול ליגע בהן אפילו בתוך שדהו:

שדהו אבל אי עומד בלד שדהו אף בשדה לא הוה שכחה דוכתה לו שדהו. ועל זה קאי שמואל ואמר

אף לענין מציאה כן. אי עומד כלד שדהו ומליאה בתוכו קנה, והש"ם קילר ולא הביאו: מה אגן קיימין. הא דשמואל במאי עסקינן: אי ביכוד דיגע. אי מיירי כי רץ אחריהן ומגיען, ועל גוזלות שחינן מפריחין ולבי שבור דבפרק שניים חוחזין (שם) קאמר דעלייהו אמרה נמי שמואל דבעינן עומד בלד שדהו, [ו] אמר ממה נפשך, אי יכול להגיען מפני מה אחה מחלק בין עיר לשדה, ואי אין יכול להגיען אפילו בשדה נמי לא יזכו שהן כמו [גוזלות] פורחות ולבי רץ כדרכו [ד]אפילו עומד בלד שדהו לא: ר' אבא בר כהגא וכו'. כלומר באמת ר' יוחנן פליג אשמואל [וס"ל ד]אע"ג דעומד בלד שדהו בעינן דווקא ביכול להגיען ולא די בעומד בלדה אפילו הוא שדהו, ושמואל ס"ל דסגיא לן בעומד בלד שדהו ולא בעינן נמי רץ אחריהן ומגיען:

ובמאי עסקינן האי מחני׳ דמניאה: אש ביכוד דיגע בהן. כלומר הא ודאי בשאינו יכול ליגע אותן בחוך שדהו אם הוא רץ אחריהן לא מהני ליה מה שהוא אומר זכחה לי שדה שלי, שהרי אם ירצה לרוץ אחריהן אינו יכול להגיען והרי הן חוץ משדהו, אלא על כרחך בשיכול ליגע בהן בחוך שדהו, וא״כ קשיא מה לי אם הבעל השדה הוא בחוך העיר ומה לי אם הוא עומד בחוך שדהו שהרי הוא רץ אחריהן

ומגיען בחוך שדהו ואפי׳ הוא בחוך העיר תקני ליה שדהו: וקאמר ר' אבא בשם ר' יוחגן והוא שיכוץ וכוי. כלומר דמרחי בעינן והוא שיכול ליגע בהן ואפי׳ הוא עומד בחוך שדהו, ובמה שהוא יכול ליגע בהן לחוד לא סגי דכיון שאחרים רצין אחריהם אם אינו עומד בלד שדהו לאו כלום הוא דהא שדה חלר שאינה משתמרת היא וכל הקודם זכה, הלכך בעינן נמי שיהא עומד בלד שדהו:

ר"ש סיריליאו

דכתיב כי תקצור ושכחת. דמייתר קרא, דלכחוב כי מקצור ושכחת למה - לעיר אין שכחתו ושכחת פועלים כלום כדלקמן: היה עומד בשדה וכו" לי למכתב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת, אלא הכי מידריש, כי תקצור ושכחת, קנירך ושכחת, דלריך שגם הקולר שהוא הפועל דמתני׳ ישכחהו אבל חד לחודיה דישכח לא זכי ביה העני: ה"ג בכל הספרים אפיףו חמרין שהן עוברין בדרך, וראו עומר אחד ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית, אינו שכחה עד שישכחהו כל אדם. ומשום דלה שכחו בעל הבית משום הכי בעינן [°כי היכי] דתיחול עליה שמא דשכחה שישכחהו כל אדם ואז הוי שכחה אפילו לא שכחו בעל הביח, ובאינו עומד באוחה שדה אלא בשדה אחר עסקינן. ולא גרסינן ושכחו בעל הבית, דאי בעומד בעל הבית בעיר הא אמר ר' שמעון בסיפא דלא הוי שכחה ואפילו שכחו בעל הבית וכולי עלמא, אלא בעומד בשדה אחר, [א"כ] אפילו לא שכחו בעל הביח חשיב ליה שכחה בסיפא. אי נמי דשפיר גרסינן ושכחו בעל הבית, ובעומד באותה שדה גופה עסקינן, ואע"ג דשכחוהו פועלים ובעל הבית, לא סגי עד שישכחוהו כל אדם. ובתוספתא (פ"ג ה"ד) לא גרסינן ולא שכחו בעל הכית: יודע אני שפועלים שכחו עומר שבמקום פלוני. כלומר זכור אני עומר שבמקום פלוני שהנחתי שם מדעת וסמכתי על הפועלים שיביאוהו ושמא פועלים שכחוהו: אינו שכחה. אפילו חזר ושכחו בעל הביח, דס"ל לר׳ שמעון דדוקא עומד בשדה הוא דהוי שכחה אבל משבא בעל הבית

בפרק שנים אוחזין (ב"מ יא:): ביאור הגר"א

ה"ג ששכחוהו פועלים ושכחוהו בעה"ב איגו שכחה כו': ה"ג היה עומד - אם באינו יכול דהגיען. עאינו יכול ליטלן אם ירלה אפי' במוך עדהו נמי לא מקנה לו. ומשני והוא שיכוד דיגע בהן כו':

בשדה כו' אינו שכחה. היה עומד בעיר כו' הרי זו שכחה, שנאמר כו': אף לענין מציאה כן. פי׳ דהיינו כשעומד בחוך שדהו קונה לו שדהו מליחה

שיש בתוכה שהוא יודע: ה"ג מה אגן קיימין אם באינו יכוד דהגיע מה די בתוך העיר כו'. פי' כיון שאינו יכול ליטלן אם ירצה, א"כ אפי' בתוך שדהו נמי לא מקנה לו. ומשני והוא שיכוד דהגיע בהן אפי׳ בתוך שדהו. פי׳ אפי׳ בתוך שדהו לריך שיהא יכול להגיע בהן אם ירלה:

עניים הלכה א: עניים הלכה ב ועיין : מכס״מ ג מיי׳ פי"ו מהלכות גזילה וגירסא זו קשה היא דאם שכחוהו הלכה יא סמג עשין עד הפועלים בלבד בלא"ה אינו שכחה מוש"ע חו"מ סימן רסח :סעיף ד עד שישכח גם הבעה"ב ומאי האי ד מיי׳ פי״ו מהלכות גזילה

כתיבת יד אשר לפני כך היא טוש"ע חו"מ סימן רסח

דנקט אחרים וכו', ובתוספתא

הגירסה בדברי ר"ש הפילו החרים

עוברין בדרך וראו את העומר

ששכחוהו אינו שכחה. וגירסא זו

נכונה היא דר"ש מוסיף אפי׳

שישכחוהו כל אדם: היה עומד

בעיר. ה"ג נתוספתא שם נעה"ב

במקום פלוני ושכחוהו ה"ז שכחה,

היה עומד בשדה ואמר יודע אני

שהפועלים שוכחין את העומר

ושכחוהו אין זה שכחה, וזו גירסא

עיקרית ובספרי הדפוס נתחלף כאן ומוכח היא כגירסת התוספתא,

שהרי מסיים בטעמא שנאמר בשדה ושכחת ולא בעיר ושכחת

ולפי גירסת הספר וכן מייתי נמי לקמן בפ"ג דמעשרות (סוף ה"ז) ל"ל דהש"ס סבירא ליה לפרש הברייתא כפשטה וגזירת הכתוב היא

דאם הבעה"ב בעיר אינה שכחה עד שיהא עומד בשדה כדכתיב

בשדה ושכחת: אף לענין מציאה כן. מליאה שהיא בתוך שדהו כהאי דתנן בפרק שנים אוחזין (ב"מ יא.) ראה אותן רלין אחר מליאה

אחר לבי שבור אחר גוזלות שלא פרחו ואמר זכתה לי שדי זכתה לו,

וקאמר הכא שמואל דאף במליאה לריך שיהא עומד בלד שדהו דהשתא משתמרת על ידו ובהא הוא דאמרינן דקונה לו שדהו, וכמו

בשכחה דאם עומד בלד שדהו אז קנה לו השדה ולא הוי שכחת

פועלים שכחה: מה אגן קיימין. ופריך הש"ס על הא דשמואל

הרי זו שכחה. אפילו לא שכחו בעל הבית, [יובעיר גרסינן ושכחוהו, לומר ששכחוהו כולן, ובסיפא לא גרסינן ליה], וכגון דלא קאי באותה שדה דלוכי

ביה, דאילו קאי באותה שדה שכחת פועלים ושכחת בעל הבית ושכחת כל

אדם בעינן. וֹתנא דמתני׳ דריש קרא הכי, בשדה שכוח מעיקרו הוי שכחה,

ששכחו הוא תחלה לפועל, אבל זכור ולבסוף שכוח כגון שהניחו שם מדעתו

ולבסוף שכחו ע"י פועלין לא הוי שכחה, אבל בעיר אפילו זכור ולבסוף שכוח כיון דלימיה גביה דליזכי ביה הוי שכחה: והכי קאמר בשדה ושכחת.

בשדה בעינן דְשְכַחְהֵיה חַת: ודא בעיר. דבעיר אפילו לא שכחתו הוי שכחה. והכי איתא בפ"ק דב"מ (יא.): אפילו לענין מציאה כן. אליבא דרבנן

דמתני׳ קאי, דהא דתנן (שם) ראה אותן רלין אחר המליאה, וכדמוקי לה

ברץ אחריהם ומגיען ואמר זכחה לי שדי, בעינן שיהא עומד בלד שדהו:

אם ביכוד דיגע בהן. כגון שרץ אחריהן ומגיען, הלבי מהלך והגחלות מדדין ומגיען קודם שילאו משדהו: [מה לי בתוך העיר מה לי בתוך שדהו].

אפילו אינו עומד בשדה נמי, דס"ל חלרו של אדם קונה לו בהכי: ד' ייםא

בשם ר' יוחנן והוא שיכול ליגע בהן ואפילו בתוך שדהו. אפילו ["הכי

בעינן] שעומד בחוך שדהו (°בעינן רץ אחריהן ומגיען), והכי איחא נמי

מח.

-164-שינויי נוסחאות

הלכה יא סמג עשין עד

:סעיף ד

עין משפמ

שכחוהו שניהם הפועל והבעה"ב אן חמרין. בכי"ל ובתוספתא יפ"ר ה"ד) אחרים. וראו אחרים אותו אינו שכחה עד בן ולא שכחו בעל הבית. בתוספתא (שם) ליתא ועיין בכס"מ (מתנות עניים פ"ה ה"א) בעיר. ה"ג בתוספתה שם בעה"ב דכי גרסינן בירושלמי וכר שהיה עומד בעיר ואמר יודע אני ושכחו בעל הבית וכרי כך היא גירסת רבינו וכ"כ שהפועלים שוכחין את העומר המהר"י קורקום וכ׳ עוד דהיא גירסא מוכרחת עיי"ש ועיין בר"ש דכ' ואי אפשר לומר דגרסינן ושכחו בעל הבית

וכו': גן אינו שכחה. בתוספתא שם) הרי זו שכחה: ד] הרי זו שבי בתוספתא (שם) ושכחוהו איז

כלותר אם הבעל הבית בשדה או בעינן שגם הבעל הבית ישכת אבל הן ר' זשירא. בכייר ר אם הוא בעיר לא בעינן ושכחת אלא אפי׳ שכחת פועלים הוי שכחה, ון יוחגן. בכי״ר יוגתן: וכז: - ה"ו ה"זו

[או שחיפוהו בקש וכו':] היה כולו מחופה

בקש. נשמעינה מן הרא מאוכן הסומא ששכח

יש לו שכחה וסומא לא כמי שכולו בקש

מחופה הוא. ר' יונה אמר בזוכר את הקשים.

יאתא דר' יונה כר' זעירא כמה דר' זעירא

אמר בזוכר את העליון כן ר' יונה אמר בזוכר

את הקשים: [מ"ח] הלכה ז מתני'

יהמעמר לכובעות ™ולכומסות לחררה

ולעומרין אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו

שכחה. יהמעמר לגדיש יש לו שכחה ממנו

ולגורן אין לו שכחה. זה הכלל הכל המעמר

למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה ממנו

ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר

מלאכה אין לו שכחה ממנו ולגורן יש לו

שכחה: גמ' ₪[לכובעות:] ר' יונה אמר מן

לעיל כמה דתימר יוכובע נחושת על ראשו:

לכומסות. ר' אבינא אמר מן לרע כמה

דתימר יהלא הוא כמום עמדי: לחררה. גלגל:

מסורת הש"ם

תורה אור השלם א) וְכוֹבֵע נְחשָׁת עַל ראשוֹ וְשִׁרְיוֹן קַשְּׂקַשִּׁים לַבוּשׁ וּמִשְׁקַל הַשָּׁרִיוֹן הַמֵשֶׁת אֱלָפִים שַקַלִּים נְחשַת:

(שמואל-א יו ה) ב) הַלֹא הוּא כָּמַם עָפֶּדִי חֶתוּם בָּאוֹצְרֹתֵי: (דברים לב לד)

א מייי פיים מהלכות מתנות היה כודו מחופה בקש. דבתתני' קתני העומר שתיפוהו בקש היה כודו מחופה בקש. בעיא היא, אם כל העדה מחופה בקש. 60 לקמן פייו היים 3) לקמן ושכח עומר אחד מהו, מי אמרינן הואיל וכולו מחופה ושקיל השדה מחופה בקש מהו: גשמעיגה מן הדא. דתניט סוף פרקין - לכולהו ושביק להאי הו"ל שכחה כאילו אינו מחופה דהא אחרינא דלקמן (ה״מ) וכן הסומא יש לו שכחה וכי סומא לא כמי שכולו שקיל מתחת החיפוי, או נימא אפ״ה חיפת הקש גרמו לו ואינה

> שכחה: וכן הסומא. לקמן היא במתני' (פ"ו ה"ח): בזוכר את הקשים. הא דאמרת במתני' חיפה קש לא הוה שכחה דווקא כשזוכר הקש שעליו אבל אם אף הקש שכח הו"ל כאילו שכח העומר: בזובר את העליון. ר' זעירא קאי על התוספתא (פ"ג ה"ז) ובפרק שאחר זה מייתי לה (פוף ה"ג) אם החזיק בעומר והניחו על גבי חבירו ושכח לשניהם הראשון אינו שכחה והתחתון שכחה, ור' שמעון אומר אף התחתון אינו שכחה הואיל והוא מכוסה. ועל זה קאמר ר׳ זעירא דווקא כי זוכר לעליון שהחזיק בו או אף התחתון אינו שכחה לר׳ שמעון, אבל אם שכח אף לעליון התחתון שכחה אפילו לר׳ שמעון. והראשון לכו״ע אינה שכחה שהרי החזיק בו וזכה בו: מתני' דכובעות. לעשות מהן כובע לראש, כדאשכחן שהיו עושים

עטרות שיבלין (ע"ו פ"ד ה"ב): לכוסמות. למטה מן הראש שאין נראה כלל כדבר הכמוס. ויש מפרשים כובעות ראשי שיבלין וכוסמות תחתיהן של שיבלין: דחררה. לעוגה קטנה, כמו חררה על גבי גחלין (שכת יט:): ודעומרין. לא עמרין להגדיש אלא עמרים קטנים לעשות מהן עוד עמרים אחרים להוליכן לגדיש. וכל הני דמחני׳ עדיין עוד (ש)סופן לעמר לעשות משנים אחד (ר״ש), וטעמא מפרש בגמ' דבעינן דומיא דקליר מה קליר אין אחריו קליר אף עימור שאין אחריו עוד עימור: ממנו ולגורן. מאוחו מקום שהוליך אלו לשם שוב מוליכן משם לגורן, נמצא שאין להם תו עימור אחר שהרי לגורן מוליכן משם [ומשו"ה] אם שכח אחד באותו המקום שלא הוליכו עמו ג"כ לגורן הוה שכחה: המעמר דגדיש. כשיעמור הכל רולה לעשות מהן גדיש יש לו שכחה, שחין להם שוב עימור אחר: ממנו ודגורן. אבל אם אח"כ רלה לעשות מן הגדיש גורן: אין דו שבחה. אם שכח מן הגדיש להוליכו לגורן, שכבר היה כל העימור במקום גמר מלאכת העימור, וכיון שהיה פעם אחת בגמר מלאכת העימור לא הוה תו שכחה אח"כ: גמ' מדרע. מלמטה: גדגד. לשון גילגול עיסה עוגה קטנה:

הדרן עלך גדיש

להוליכן לגורן יש לו שכחה דהשתא חיילא. ["גדיש היינו שלוברין כל העומרין

במקום אחד עד זמן הדישה. גורן הוא המקום שדשין בו התבואה כדמוכח בפרק כל סאה (כלאים פ"ב מ"ה). וגם הכרי שמעורב [בו] החבן והמוץ עם

התבואה קרוי גורן כדכתיב (רות ג ב) הנה הוא זורה את גורן השעורים וגו']:

זה הכדד. סימנא בעלמא הוא: גמ' מן דעיד. לשים על ראשי הפועלים להגין

עליהן מפני החמה שלא ישתרבו: מן דרע. ברגלי הפועלים שהארץ חמה מאד

בעת הקליר ונכוין רגליו, או להגין מן הקולים ואבנים דקות בשעה שקולרין.

ויש מפרשים מלעיל שקוצר שבלים להניתן על גבי התבואה דלהוי כיסוי משום

ומחמת כן שכחו אינו שכחה, ובעי הש"ס אם היה כל עומרי

בקש מחופה הוא לפניו וקתני דיש לו שכחה, וה"נ אם כל השדה מחופה בקש ושכח עומר אחד יש כאן תורת שכחה: בזוכר את הקשים. הא דקתני במתני' בעומר אחד שחיפהו בקש ושכחו אינו שכחה בזוכר את הקש שעליו, והלכך מה ששכח העומר שהוא תחת הקש אינו שכחה: אתיא. הא דר' יונה כר' זעירא כמה דאמר ר"ז בפרק דלקמן (ה"ג) גבי העומר שנטלו להוליכו לעיר ונתנו ע"ג חבירו דקחמר ר"ש התם שניהן אינן שכחה, התחתון מפני שהוא מכוסה והעליון מפני שוכה בו, וא"ר זעירא בזוכר את העליון ולפיכך התחתון אינו שכחה וכן ר' יונה אומר בזוכר את הקשים שעל העומר ולפיכך העומר שתחת הקש אינו שכחה: מתני' המעמר דכובעות. המנהג הוא לקלור החטין ולעשות אותן אלומות

אלומות במקומות הרבה עד שיתאספו כולן אח"כ למקום אחד ומן המקום הזה נושאים אותן למקום הדישה והוא הנקרא גורן ששם דשין התבואה, ויש שמשימין אותם אלומות אלומות ע"ג קרקע וזה נקרא כובעות שהן למעלה על הארץ כדמות כובע שמשימין בראש, ויש שמשימין אותן בחפירה בארץ והן נקראו כומסאות מלשון כמוס עמדי, ויש שמגדישין אותן בעגולה כדמות אבן הרחים וזה נקרא חררה שהוא גלגול כעגולה כחררה: ודעמרים. זה שעושה עמרים עמרים קטנים ולעשות מהן עמרים גדולים משנים ומשלש אחד זהו נקרא לעמרים: אין דו שבחה. מה ששכח בשעה שמוליך לאחד מן המקומות הללו אינו שכחה, כדדריש בגמרא דכתיב כי תקלור קלירך ושכחת עומר בשדה מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר יצא אלו שיש אחריהן עמור: ממנו ודגורן. המוליך מאחת מהמקומות הללו לגורן ושכח עומר באחת מאלו המקומות: יש דו שבחה. לפי שאין אחר זה עמור: המעמר לגדיש. הוא המקום ששם מאספין כל העמרים כאחד וכגון שאינו רולה להוליכן משם לגורן אלא שישארו במקום הזה ושם ידוש אותם והוי מקום גמר מלאכה, יש לו שכחה: ממנו ודגורן. ואם נמלך אח"כ ומוליכן למקום אחר ולדוש

אותם אין לו שכחה, זה הכלל וכו': גמ' רבי יונה אמר מן דעיד

וביי. לפרש כובעות קאמר שהוא למעלה על גבי קרקע: ודכומסאות. מפרש ר' אבינא מן לרע למטה בחפירה: ודחררה. הוא גלגל עגול כגלגל וכחררה זו כמו שהובא במתני':

ר"ש סיריליאו

היה כולו מחופה בקש. בעיל היא, דבמתני׳ תנן חפוהו עניים בקש אין לו שכחה דהן גרמו השכחה אבל [אס] העומר מחופה מאליו בין הקשין שנחכסה כולו מן העין, ושכחו מהו: ופשיט לה מהא דחנן לקמן בסוף פרק בית שמאי (פ"ו ה"ח) דסומא יש לו שכחה, ומה לי כיסוי בעין ומה לי כיסוי בעומר: ובזוכר את הקשין. שזוכר אומו מקום שהיה שם קש גבוה ויחפש לשם, ומשום הכי תנן חפוהו וכו' אין לו שכחה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה (ה"ג): בזוכר את העדיון. לקמן בפרק ב"ש (פ"ו ה"ג) דתניא התם ("לר" שמעון התחתון אינו שכחה מפני שהוא טמון) ["דלרבנן העליון אינו שכחה] ומפרש ר' זעירא דבעינן זוכר את העליון קודם שיפגע בו ומשום הכי (°חשיב תחתון טמון לר׳ שמעון) ["אפילו תחתון לא הוי שכחה]. והכא נמי משום דזוכר את הקש שהוא על גביו זכה בעומר שהוא מחמיו: מתני' דכובעות ודכומסות דחררה ודעומרים. בגמרא מפרש להו: דגדיש יש דו שכחה. דמשעימר הכל רוצה לעשות מהן גדיש, דהאי עימור אין אחריו עימור, וכי הדר ושכח מהגדיש ולגורן שהוא במקום דישה אין לו שכחה דכבר נחקיימה המלוה, אבל ברישא דלא הוי עימור לגדיש כשחוזר ומעמר קנות השבלים הנותרין ממלאכחו

עפר או טינופח, 'מן לרע' למטה בקרקע משום לחות הקרקע שלא חתלחלח המבואה. וכל זה אינו גמר מלאכה: גדגד. פירש רבינו שמשון מלשון גלגול עיסה, והטעם דהוי דבר מועט. ואינו נכון, דאין זה טעם משנחנו אלא משום דאינו גמר מלאכה. ועוד לישתוק בעל הגמרא מלפרש חררה, ואחר שבאחי לארץ ישראל חודה לא-ל הבנתי הענין הזה, והוא שעושין משבולים כלי שטוח עגול כמין חררה גדולה להוליך בו חררות לתנור גדול כמו גלגל וקורין לו

ביאור הגר"א

בזוכר את הקשים. המחפים את העומר אז אינו שכחה דהקשים זכו אומו: בזוכר את הקשין. פי׳ המחופים עליהן אז אינו שכחה דהקשין זכו אומו: ה"ג לכובעות ר' יונה אמר מן לעיל. פי׳ שמעמיד אותו על הקרקע ככובע: לכומסאות מלרע. פי׳ שמעמיד אותו בחפירה:

טבאקי, והשתא לא הוי גמר מלאכה:

כת"י ב לכובעות רי"א מן לעיל. שמעמיד אותו על הקרקע ככונע: לכומסאות מדרע. שמעמיד אותו בחפירה: דחררה גדגד. הוא כמו עיגול*:

נניים הלכה ח: עניים הלכה ג: גדה מיי׳ פ״ה מהלכות מתנות עניים הלכה יב

שינויי נוסחאות

אז ולכומסות. ולכוסמות וכ״ה בגמ׳ בכי״ר :נבד״א

הגהות הגר"א

וא) לכובעות ר' יונה אמר

ליקום משנות אליהו לחררה. הוא כמו עיגול: ודעמרים. לעשות מכמה עומרים קטנים עומר אחד גדול אינו שכחה מפני שאינו גמר מלאכה:

ה"ב, לקמן פ"ו ה"ח, כמובות פ"ח ה"ח] **צ)** עדיות פ"ד מ"ג, לקמן פ"ז ה"ח (ע" פסחים נו. חוד"ה

רידב"ז

ר' חייא בשם ר' יוחנן מעמייהו דבית שמאי לעני ולגר וכו׳. ולא פירש טעמייהו דבית הלל: אמר ר"ש בן לקיש מעמייהו ולא פירש טעמייהו דב״ש: מה מקיימין בית הלל מעמייהו דבית שמאי. לר׳ יוחנז פריד מה יעשו ב״ה בטעמא דב״ש הא שפיר ילפי מהך קרא דתעזוב אותם. ומשני אותם מיעום וכו'. וזה גופא טעמא דבית הלל דילפי ממיעוטא יוחנן בין ב"ש ובין ב"ה תרווייהו ילפי מקרא דתעזוב אותם, אלא דב"ש סברי דתעזוב רבויא הוא וב״ה סברי דאותם מיעוטא הוא: מה מקיימון בית שמאי מעמייהו דבית הלל. לרשב"ל פריך: תשממנה ונמשתה מיעומ וכו'. וזה תרווייהו ילפי מהך קרא, אלא דב"ש סברי דונטשתה מיעוטא הוא ולב״ה רבויא הוא: א״ר לרשב"ל וכו' כשמימה. דלר׳ יוחנן טעמייהו דב״ה ומאי כשמיטה דנקטו:

וכז: כח. - ה"ז ה"א)

דבית שמאי ובית הלל מקראי: אינו שכחה. בגמרא מפרש טעמייהו לפי שיכול לחלקן ולעשות מהן שורה עומרים בית שמאי אומרים הבקר לעניים הבקר. מי שהבקיר לעניים קטנים של קב קב ושורה אינה שכחה. ובית הלל לית להו רואין

כאילו חילקן: גבו' דעני ודגר. תעזוב אותם. בפיחה כחיב שהיח פטורה מן המעשר: עזיבה כלומר סתם הפקר דעלמא: אף וכו׳. וטעמייהו דבית הלל מפרש לקמן מדכתיב 'אותס' מיעוטא הוא דבמקום אחר לריך להיות אף לעשירים, ולא ילפי בית הלל אליבא דרבי יוחנן משמיטה, ולא נקטו שמיטה אלא לסימנא בעלמא כלומר דומיא דשמיטה שהיא הפקר אף לעשירים: נפישה אחרת. והיא הפקר: דישן דמתני'. לשון המשנה מסייע לריש לקיש

מדנקטו בית הלל כשמיטה שמעינן מינה דמשמיטה ילפי:

שלעומרין. אמר ™ר' יוחנן ™כי תקצור קצירך וולעומרין. בשדך ושכחת עומר בשדה מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר:

הדרן עלך גדיש

מונה שמאי אומרים שהבקר לעניים הבקר הבקר לעניים ולח לעשירים, אף עזינה בית שמאי אומרים ובית הלל אומרים אינו הבקר עד שיבקיר אף לעשירים כשמימה. יכל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבעת קבין ושכחו מ(בו) בית שמאי אומרים אינו שכחה ובית הלל אומרים ישכחה: גמ' רבי חייא בשם דר' יוחנן מעמייהו דבית שמאי ילעני ולגר מה ת"ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת כזו מה זו ילעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא

לעשירים. אמר ר' שמעון בן לקיש ישעמייהו דבית הלל יתשמטנה ומה ת"ל ונמשתה יש לך נמישה אחרת כזו מה זו יבין לעניים בין לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר הבין לעניים בין לעשירים. מה מקיימין בית הלל מעמהון דבית שמאי. תעזוב אותם מיעום זו לעניים ולא לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים. מה מקיימין בית שמאי מעמהון דבית הלל. תשמטנה ונטשתה ה(נמישה) מיעום זה בין לעניים בין לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים אבל לא לעשירים. אמר ר' אבין לישן מתניתא מסייעא לר' שמעון בן לקיש יעד שיבקיר אף לעשירים כשמימה.

יצא הפקר שיש לו חלק ונחלה עמך, וזהו דוקא שיופקר אף לעשירים: מה מקיימין ב"ש קרא דב"ה. וקאמר דב"ש סברי דונטשמה מיעוטא היא, נטישה זו בין לעניים בין לעשירים, אבל הפקר שנאמר במקום אחר אפי׳ לעניים אבל לא לעשירים הוי הפקר: דּישׁן דמתני׳ מסייע דֹר״ש בן דֿקיש. אע״ג דר׳ יוסנן ור"ל לא פליגי אלא מר מפרש טעמייהו דב"ש ומר מפרש טעמייהו דב"ה, אפיי כן הואיל דלר' יוסנן לא מבעיא לן למימר דב״ה נפקא להו מקרא אחרינא אלא מהאי קרא דב״ש גופיה דדרשי אותם למעוטא, הלכך קאמר לישנא דמתני׳ מסייע לר״ל דבית הלל מקרא דשביעית הוא דנפקא להו, כדקתני בהדיא עד שיובקר אף לעשירים כשמיטה, ומיהו לקמן משמע דאף לדינא איכא בינייהו:

ר"ש ביריליאו

ודשומרין. שקלר שבלים לעשות מהן קשרים לעומרים של כל השדה: שאין אחריו עימור. אחר כדרך כל עומרים דעלמא, ילאו כל הני דמחני׳ שחוזר ומעמר פעם אחרת אחר שעשה מלאכתו: שאין אחריו קציר וכו'. דהוקשו אהדדי שכחה וקליר:

הדרן עלך פרק גדיש בס"ד ב"ש אומרים הבקר. גרסינן נכי"ח, והוי כמו הפקר, וכן נלשון המקרם

(ויקרא יט כ) בקורת תהיה כדעת הרמב"ן ז"ל (שם), וריקים ופוחזים (שופטים ט ד) תרגם יונתן סריקין ובקרין: הבקר לעניים הבקר. משום דתנן בפרק הפחה ניתנת (פ"ד מ"ה) דהפקר פטור מן המעשר, מפרש ליה תנא [דמתניתין] השתא גווניה כי היכי דלהוי פטור מן המעשר. [יותנא לה הכא משום דתניא לעיל דיש שכחה שיש בה זכות לבעל הבית וחייבת במעשרות ולא חלה השכחה, אע"ג שהיא מדה שזוכין בה עניים, חני אגבה נמי מדה שזוכין בה עניים דלא חלה וכבית הלל]. וסברי בית שמאי דכיון דהפקירו לעניים סגי, ולעניים מיהת הוי הבקר כמתנות עניים דמכילתין. ובית הלל סברי דאפילו לעניים לא הוי הבקר, וחייב במעשר עד שיבקיר לכל. והכי משמע בפרק אלו מליאות (ב"מ ל:) בעובדא דר׳ ישמעאל ב״ר יוסי, דאפקריה ר׳ ישמעאל לכולי עלמא בר מההוא גברא, ואקשינן עלה, ומי הוי הבקר כי האי גוונא, והא חנן ובית הלל אומרים עד שיובקר לעשירים. כלומר וכיון דר' ישמעאל לא אבקיר בכלל לכולי עלמא, נמצא גורם חקלה לבני אדם, שמא ימצאהו ישראל אחר ויזכה בו ויהיה גזל בידו, אלמא למי שהבקיר נמי לא הוי הבקר, ובגמרא מפרש טעמייהו: של קב קב ואחד של ארבעה קבין. נגמרא מפרש פלוגמייהו: גמ' מה תדמוד דומר תעזוב אותם. דלכתוב 'לעני ולגר הם׳ ותו לא, ומשמע שלהם הוא, ותעזוב אותם ייתורא הוא. אי נמי תרי

שניום פ"ד מ"ג. ג"מ ב"ש אומרים הבקר. כמו הפקר, ובגמרא מפרש טעמייהו ודעמרים. וכדקאמר ר' יוחנן כי תקלור וגו' ואטעמא דכולהו קאי א מיי פ"ב מהלכום מדום כדפרישית במתני': הדרן עלך גדיש

איזה דבר ולא לעשירים, דין הפקר יש לו ופטור מתרומה

ומעשרות, וכדמפרש טעמייהו בגמ׳ דב״ש דרשי דכתיב בלקט ד]: ד [מיי' פ"ד מהלכות ופחה לעני ולגר תעזוב חותם, והו"ל למיכתב עזוב אותם, ומה ת"ל תעזוב, למד על עזיבה אחרת ה [מיי׳ פ״ב מהלכות נדרים והיינו הפקר שהיא כזו, מה זו שהיא במקום אחר לעניים ולא לעשירים הוי עזינה: ובית הדד

אומרים אינו הבקר עד שיבקיר אף לעשירים כשמימה. לכתיג שינויי נוסחאות והשביעית תשמטנה ונטשתה, מה מ"ל ונטשתה, למד על נטישה אן ר' יוחגן. בכי"ר ר' יונה: ב] שיבקיר. בר״ש ובעדיות אחרת והיינו הפקר שהיא ובמשניות שיופקר ובב"מ (ל:) שיהא הפקר. ובד"א כשביעית, מה שביעית בין לעניים בין לעשירים אף הפקר בין לעניים ובדפ״ו שיבקור: בין לעשירים: גמ' מעמייהו דב"ש גו בו. ובעדיות (שם) ובר"ש ולהלן וכו'. כדפרישית במתני': מה (פ״ז ה״א) ובד״א ובדפ״ו: ד' יוחגן. בשיטמ״ק (ב״מ [T מקיימין ב"ה מעמייהו דב"ש. ומאי ל: ד״ה בית שמאי) ר׳ אחא: ה] נפישה. ליתא בר״ש עביד להו בהאי קרא דב"ש, וקאמר :וברש"ס בד"א ובדפ"ו דב"ה סברי דאותם מיעוטא היא, זו דוקא לעניים ולא לעשירים, אבל ->+040-הפקר מה שנאמר במקום אחר

דפטור ממעשרות כדדרשינן

(תרומות פ"א ה"ג) ובא הלוי כי אין

לו חלק ונחלה עמך (דברים יד כט)

הגהות הגר"א אמר רברבין אמר [א] ר' יוחנן כי תקצור כצ"ל:

טיו משפם

הלכה טו [סמג עשין פב

טוש"ע חו"מ סימן רעג

ב מיי׳ פ״ה מהלכות מתנות

ן מיי׳ פ״א מהלכות מתנות

עניים הלכה א ב והלכה

שמיטה הלכה כד]:

הלכה טו טוש"ע או"ח

כימן רעג סעיף ה]:

ן ומיי' פ"ב מהלכות נדרים הלכה טו טוש"ע או"ח

כימן רעג סעיף ה]:

עניים הלכה יו:

:[כעיף ב

תורה אור השלם

א) כִּי תִקצר ושֶׁבַחָתָּ עמר בשבק בַּשָּׁרָה לֹא תָשׁוֹב לְקַחְתוֹ לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יהנה למען יברכד יהנה אַלהֶיךְ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךְ: (דברים כד ימ)

ב) וּבְקַצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצָכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָּׂרָדְּ בְּּקַצְּרֶדְּ קְצִירְדְּ לֹא תְלַקַם לֶעָנִי וְלַנֵּר תַּעֲוֹב אֹתָם אֲנִי יהוָה אֱלהֵיכֶם:

(ויקרא כג כב)

ג) והשביעת תשמשנה וּנְמַשְׁתָהּ וְאָכְלוּ אָבִינֵי עַפֶּדְ וְיִתְרָם תֹאכַל חַיַּת הַשָּׂרֶה בֵּן תַעַשָּה לְכַרִמְדְּ לְזֵיתֶד: (שמות כג יא)

ביאור הגר"א

כי תקצור קצירך מפרש מ"ש במחניתין ממנו ולגורן אין לו שכחה:

׳תעזוב אותם׳ כחיבי, ומשמע להו ומה שחעזוב להם גרידי ברלונך כהאי

גווגא הוי: מה זו לעניים ולא לעשירים. פאה ולקט, ופטורין מן

המעשרות מקרא דכתיב (דברים כו יב) ונחת ללוי ולגר וליתום ולאלמנה,

ודרשינן יצא הבקר שידך וידו שוין בו כדאיתא בפ"ק דחלה (ה"ג), ולבית

שמאי (°הבקר דמתני' ידך וידן שוין בו מיקרי, דאי בעי מפקר ניכסיה

וחזי ליה) ["הכי דרשינן חייב אחה במעשרות כשהעיקר שלך, שברשותך לחת לעניים שחרלה, ילאה הבקר דעניים דמחניחין דמובקר לכולהו עניים

ואין לך שולטנות בו]. וקסבר ר' יוחנן דבית שתאי ילפי מפאה. וטעמא

דבית הלל [נראה] דסברי אותם מיעוטא הוא, וללקט ופאה קאי, ולא

לריכי למילף משמיטה (ר"ש) כדלקמן: מה תדמוד דומר ונמשתה מה זו

בין לעניים בין לעשירים. דשמיטה [יחזיה בין לעניים בין לעשירים,

דדרשינן ואכלו אביוני עמך ויתרם כדאיתא בפרק הפיגם (שביעית פ"ט

ה"ו) ו]פטורה מן המעשרות, כדלקמן פרק כל זית (פ"ז ה"ה) דחמרינן שביעית אין בה מעשרות כל עיקר. וקסבר ריש לקיש דבית הלל משמיטה ילפי, וטעמא דבית שמאי דסברי דקרא דתשמטנה מיעוטא הוא, ולא

משום דילפי מפאה, כדמפרש ואזיל: מה מקיימין ב"ה מעמון דב"ש. לר'

יוחנן דסבר דבית הלל לא ילפי משמיטה פריך, וכן כי פריך מה מקיימין

בית שמאי טעמון דבית הלל, לריש לקיש פריך דסבר דלא ילפי בית שמאי

מפאה, ולקמן מפרש מאי בינייהו: אדו דעניים. פאה ולקט: מה שנאמר

במקום אחר. הנקר: זו בין לעניים בין לעשירים. ונטשחה מפיק נה"י

נטישה לה: דישן מתני מסייע דריש דקיש. דקחני כשמיטה, משמע

דבית הלל משמיטה הוא דילפי, ור' יוחנן סבר דכשמיטה דתנינן לסימנא

בעלמא נקטיה (ר"ש) שיהא לעניים ולעשירים:

המעשרות: מה שנאמר במקום אחר. הפקר נפקח לן דפטור

לעומרין רברבין כל"ל: א"ר יונה כי תקצור קצירך. פי׳ הוא מפרש טעמא על מחני' מפני מה אין לפניו שכחה ומפרש דלריך שיהא מעמר

דוקא למקום גמר מלאכה: הדרן עדך גדיש

™הבקר לבהמה אבל לא לאדם לגוים אבל

לא לישראל לעשירים אבל לא לעניים

דברי הכל אין הבקירו הבקר. לאדם אבל

לא לבהמה יולישראל וואבל לא לגוים

לעניי אותה העיר אבל לא לעניי עיר

אחרת תפלוגתא דר' יוחנן ודר' שמעון בן

לקיש. על דעתיה דר' יוחגן הבקירו הבקר

על דעתיה דר' שמעון בן לקיש אין הבקירו

הבקר. אמר ר' לא בפירוש פליגין ר' יוחגן

אמר הבקירו הבקר ר' שמעון בן לקיש

אמר אין הבקירו הבקר. אמר ר' אבין בר

חייא פהדה באמרה הבקר לעניים וזכו

בהן עשירין [©]תפלוגתא דר' מאיר ור'

יוםי. על דעתיה דר' מאיר דו אמר ייכיון

שאדם מבקיר חדבר מרשותו הבקירו הבקר.

וברש"ס הבקיר:

ב] דאמרה. כ״ה בכי״ל וד״ו. בכי״ר ורש״ס וד״א

ודפ״ו אמרה:

דמאי (פ"ג ה"ב) דבר ויצא מרשותו. ברש״ס דבר יצא מרשותו. בנדרים (פ״ד ה״י) יצא דבר מרשותו ר' יוסי:

הגהות הגר"א

ואז אבל לא לגוים לאותה

ותיבות הדא אמרה נמחק:

:ויצא מרשותו כצ"ל

אדעתא [תוספתא פ"ג ה"ה]

מל נדרים מ"ד ה"י. נדרים

מג. [דמאי פ"ג ה"ב]

מהר"א פולדא וכח. - ה״או

הפקר דבהמה וכו". אינה הפקר לכו"ע, דלא דמיא לא לפיאה ולא (ו) עי גיטין מו. סוד"ה לאדם לגוים וכו׳, בזה ד״ה אין הפקרו הפקר, כלומר בין לר׳ לשמיטה: עד דעתיה דר׳ יוחנן הפקרו הפקר. לבית הלל אע״ג יוחנן דלא מפרש טעמייהו דבית הלל דדרשי מקרא דשמיטה - דלא דמיא לשמיטה, דלא ילפי בית הלל משמיטה, ובשמיטה הוא אלא דממיעוטא מאומם דכחיב גבי לקט ופאה נפקא להו דבעינן ג"כ כל הני. ולריש לקיש דילפי בית הלל משמיטה לאו

הפקר הוא עד שיהא כשמיטה: אמר ר' לא. מה שאתה רונה להוכיח מן סברתך דזה הוה הפקר לר׳ יוחנן ולא לריש לקיש, אני שמעתי בפירוש דפליגי בהדיא בהא מילתא ולא לריכן להוכיח מסברא לנפטך: פלוגתא דר' מאיר ורבי יוםי. באין בין המודר בש"ס זה (נדרים פ"ד ה"י) מייתי לה לפלוגתייהו: כיון שאדם מפקיר דבר מרשותו. כלומר מיד שינאה מרשותו הוה הפקר, והכא נמי כי הפקירו לעניים לבית שמאי דהוה הפקר וקודם שזכו בה עניים קדמו עשירים וזכו בה זכו בה העשירים שהרי כשילאת מרשותו הוה הפקר, מה שאין כן לר' יוסי דלא הוה

הפקר עד שזכה בה הזוכה והוא איכפת לן דהא לא קאמר בפירוש אבל לא לעשירים, והלכך העני שהפקירו בשבילו, וקודם לכן לא הוה הפקר לגמרי שהוא עדיין ברשות בעלים הראשונים, לא זכו העשירים. ולבית הלל בין לעשירים, אלא דבעניים לחוד הוא דמקפיד שלא יזכו בה 🛚 נפק״מ נמי בפלוגמייהו, דלר׳ מאיר משינאת מרשוחו אינו יכול לחזור בו ולר׳ יוסי יכול לחזור בו:

הבקיר דבהמה. מה שתאכל הבהמה ממנו, אבל לא הפקיר

כדלעיל, ובין לר"ל דמפרש ליהוי כלקט ופאה, וא"כ הכא כיון שהפקיר לכל ישראל הוי הפקר, ואע"ג דקאמר לעניי אותה העיר אבל לא לעניי עיר אחרת, בהא לא

אמרינן מסחמא כי הפקיר לכל העולם הוא דהפקיר בין לעניים אלא עניי אותה העיר אבל מעיר אחרת הכל שוין בו ואף לעשירים וכן לעשירים שבאותה העיר, ושפיר ילפינן מאותם

טעמייהו דב"ה דמקרא דשמיטה נפקא להו, מיהת לכ"ע בעינן שיפקיר לכל ישראל בין לעניים בין לעשירים, וא"כ הכא לא הוי הפקר לבית הלל דקיי"ל כותייהו, ומשום הסיפא נקט לה כדלקמיה דאם הפקיר לאדם אבל לא לבחמה וכו', העיר אבל לא לעיר אחרת בהא איכא בינייהו דר׳ יוחנן ור״ל כצ"ל. ומוחק תיבת לעניי: בן הפקר לעניים כצ"ל. אליבא דכ"ה וחליא בפלוגתא דידהו בהא דמפרשי טעמייהו: עד דעתיה דר' יוחנן הבקירו הבקר. דלר׳ יוחנן נפקא להו לב״ה ממיעוטא דאותם דשאר הפקר לא

דאילו לקט ופאה אין בהם אלא לעניים בלבד: עד דעתיה דרשב"ד. דמפרש טעמייהו דב"ה דמקרא דשמיטה ילפי שזריך שיהא ההפקר כשמיטה ממש, א"ר הכא אין הפקירו הפקר, שהרי שמיטה הפקר לכל היא ובין לאדם בין לבחמה: א"ר דא בפירוש פדיגון ובר. כלומר דר׳ אילא קאמר דלא צריכא לן למידק פלוגמייהו מהא דלעיל, אלא דאשכחן דפליגי בהדיא בהאי דינא אי הוי הפקר או לא: הדא דאמרה הבקר דעניים וזכו בהן עשירין. כלומר הא דאמרינן דלר' יומנן כל היכא דהפקיר סמם לעניים הוי הפקר גמור, ואפי׳ אם זכו בהן עשירים כדקאמר לעניי אוחה העיר הוי הבקר כל זמן שלא אמר בפירוש אבל לא לעשירים, האי מילחא חליא בחפלוגחא דר"מ ור' יוסי היא דפליגי בעלמא בדין הפקר, והך פלוגחא דר"מ ור' יוסי בברייחא הובאה לקמן בפ"ג דדמאי (ה"ב) ועיקרה לקמן בפ"ד דנדרים (ה"י), דר"מ סבר כיון שאדם מפקיר יצא דבר מרשוחו ואינו יכול לחזור בו, ואע"ג דעדיין לא אחי ליד הזוכה הוי הפקר ופטור מן המעשרות, ואפי׳ קדם וזכה הוא עלמו בו דין הפקר יש לו, ור׳ יוסי סבר דאין הפקר יוצא מתחת ידי הבעלים אלא בוכייה, כדמפרש החם טעמא דר' יוסי דקסבר הפקר כמחנה, מה מחנה עד דאחיא מרשות נותן לרשות מקבל אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה, וכל זמן שלא זכה בה אדם יכול לחזור בו ואין לו דין הפקר: עד דעתיה דר"מ דהוא אמר וכוי. השתח מפרש לה דהח דר" יוחנן דלעיל חליח בהחי פלוגחח דר"מ ור' יוסי, דלדעתיה דר"מ דסבירח ליה כיון שהאדם מפקיר ילא הדבר מרשומו, וא"כ הכא נמי מכיון שהפקיר לעניי אותה העיר ילא הדבר מרשותו והוי הפקר גמור

ואפי׳ לעשירים, הואיל ולא אמר בפירוש אבל לא לעשירים,

הבקיר לבהמה אבל לא לאדם. השתא מפרש מאי בינייהו: דברי הכל אין הבקרו הבקר. דלא דמי לא לפאה ולא לשמיטה: לאדם. עניים ועשירים: אבל לא לבהמה. ודמי לפחה, ולא דמי לשמיטה: לישראל אבל לא לגוים. ודמי לפאה, דתניא בתורת כהנים (ויקרא יט י קדושים פ"ג ד) לעני יכול לעני מאחרים חלמוד לומר וכו׳ ולא לשמיטה דדרשינן (חורת כהנים ויקרא כה ו, נהר פ"ג ז) ולשכירך וגו' אף הגוים: דעניי אותה העיר. לאו דוקא, אלא כלומר לבני אותה העיר, לכל יושבי אותה העיר, ונקט לעניי דסתמא לפי שראה אותם עניים עשה כן, וכן פירש רבינו שמשון ז"ל (ד"ה ירושלמי): על דעתיה דר׳ יוחנן הבקרו הבקר. אליכא דכית הלל, דהא הבקיר לעניים ולעשירים. ולריש לקיש אין הבקרו הבקר וחייב במעשרות, דכשמיטה שנינו דוקא, ושמיטה הויא הבקר ואפילו לבהמה ואפילו לגוים, כדכתיב (ויקרא כה, ז) ולבהמתך ולחיה וגו' ולשכירך ולחושבך, ודרשינן (חו"כ שם) אף הגוים [ואפילו לעניים ולעשירים דעיר אחרת, כדכתיב אביוני עמך ויתרם, כולם במשמע כדאיתא התם (שביעית פ"ט ה"ו). ואמרינן (שם ה"ב) דכל חיות יהודה כיהודה, וכל חיות דגליל כגליל, וכ"ש אדם, מה שאין כן גבי פאה דהיינו לנודעים לבעל הבית דכתיב לעני ולגר]. וכתב רבינו שמשון ז"ל דסוגיה דתלמודא דפרק אלו מציאות (ל:) כריש לקיש אזלא, והיה נראה לומר דמשום דר׳ ישמעאל ברבי יוסי תנא הוא וקשיא לריש לקיש, אתי לתרולה אפילו

לפסוק כריש לקיש: הדא אמרה הבקיר לעניים וזכו להן עשירים. כלומר כיון דבגווני דאמרינן דפליגי ר' יוחנן וריש לקיש לא אמרינן דפליגי נמי בהא הבקיר לזמן ולעניים, דהיינו לאחרים חוץ ממנו, וקרי להו עניים, דמליאה הכל עניים אללה כדאיחא בפ"ק דב"מ, (ט:) ורלה לחזור בו, וזכו עשירים להן דהיינו דהבעלים זכו לעצמן, דהוה אמרינן דלמר דיליף מלקט ופאה לא הוי הפקר, ["דלית בהו זמן להפקיעה מהעניים], ומאן דיליף משמיטה הוי הפקר, דשמיטה נמי כי האי גוונא הויא דבעלים מלו אכלי כאחרים, ["ועוד דאית בה זמן היתירא וזמן איסורא [דהיינו] לאחר הביעור], ואמאי לא אמרינן הכי, ("הדא אמרה משום) ["אלא משום דשמעי מינה דהיינו פירושא דברייתא דפליגי בהא מילחא ר' מאיר ור' יוסי, ולר' מאיר הבקרו הבקר וכו', ומשום] דפליגי ביה ר' יוסי ור' מאיר ומחלוקת ישנה הוא ולא אינטריכי לאשמועינן פלוגמא בהכי ("משום הכי לא אמרינן): פלוגתא דר' מאיר ור' יוםי. בפ' אין בין המודר (ה"י) קתני פלוגתייהו, דגרסינן החם חניא ר' מאיר אומר כיון שאדם הבקיר יצא מרשוחו, ר' יוסי אומר אין הבקר יולא מתחת ידי הבעלים אלא בזכייה: הבקרו הבקר. אפילו כשקדם וזכה בו הבעל, ופטור מן המעשר, דמן ההבקר זכה, והיינו הוא

כריש לקיש, אבל מכל מקום דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב דהלכות נדרים (הט"ו)

ע"ד דר"י. אליצא דב"ה הפקרו הפקר כיון דהפקיר אף לעשירים הוי דומיא דפאה אף שלא הפקיר לבהמה ולגוים ולעיר אחרת דלא בעינן דומיא לשמיטה*: ויצא מרשותו הפקרו הפקר. אחרי שילא מרשותו אין התנאי חל עליה ומותר אפילו לעשירים לזכות:

ס"ג לאותה העיר אבל לא לעיר אחרת: ע"ד דר"י הפקרו הפקר. פי אליבא דב״ה, דהא אינו דומה לפאה שהרי אף עשירים מותרין, אף שאינו שוה לשמיטה, דהא לר' יוחנן מפאה ילפינן. ע"ד דר"ד אין הפקרו הפקר. פי׳ כיון דלדידיה ילפיגן משמיטה לריך דוקא שיהא שוה לשמיטה, חה אינו שוה לשמיטה שהרי לא הפקיר לעיר אחרת: הדא אמרה מיותר: כיון

היינו אחר:

שאדם מפקיר דבר יצא מרשותו כצ"ל. פי' כיון שיצא מרשותו א"כ ליכא שום חנאי עליה ומותר לזכות אפי לעשירים כו':

רידב"ז

הפקיר לאדם ולא לבהמה וכרי. מפרש מאי דאיכא וכר. מפרש מאי דאיכא בין ר' יוחנן לרשב"ל: על דעתיה דר' יוחנן הפקרו הפקר. דלר' יוחנן דב"ה ילפי ממיעוטא דאותם ליכא למעט רק לענינא דכתיב גביה לעני תעזוב אותם אותם לעני אבל הפקר בין לעני בין לעשיר, ומיעוטא אחרינא דלא כתיבא גביה ליכא למעט, ועל כן בהפקיר לאדם ולא לבהמה וכו׳ הוה הפקר דהנך ליכא למעט מאותם כיון דלא הוציא עשירים: ועל דעתיה דרשב"ל. דב״ה ילפי מרבויא דונטשתה: אין הפקרו הפקר. דצריך

Reproduced from the Schottenstein Edition Talmud Yerushalmi with permission of the copyright holder ArtScroll / Mesorah Publications Ltd

פרק ששי

על דעתיה דר' יוםי דו אמר אין הבקר

יוצא מתחת ידי הבעלים אלא בזכייה אין

מרובה. (אבל) ™[ואפילו] הבקירה לזמן

מועם. נישמעינה מן הדא מאהבקיר את

שדהו □שנים ושלשה ימים חוזר בו. □תני

ר' שמעון דימא קומי ר' זעירא אפילו

לאחר שלשה ה[ימים] ה(אינו) חוזר בו.

אמר ליה מכיון דאת אמר אפילו לאחר

שלשה ימים היא לאחר שלשה היא לאחר

כמה. לישן מתניתא מסייע לר' זעירא

[כח. כח: - ה"א] יב, מרים פ"ד ה"י, מסברא שאינו יכול לחזור לר׳ יוסי משוכה בו אחר ולר׳ מאיר

> הואיל ולא הפקירה אלא לזמן מועט אינו הפקר גמור ויכול לחזור לר' יוסי אפילו זכה בה אחר ולר"מ משילאה או לא: נשמעינא מן הדא. נפשוט בעייתינו מברייתא זאת ומסיפא דהא ברייתא כמו שאמר לקמן הדא אמרה היא לזמן מרובה היא לזמן מועט, ולא מייתי רישא זאת אלא לפי שפליגי בה ר' שמעון דיינא ור' זעירא ומסיפא דהא ברייתא מייתי סייעתא לר' זעירא, לפיכך הקדים להביא לכתחילה רישא דברייתא וגם הפלוגתא דר׳ שמעון דיינא ור' זעירא: המפקיר

את שדהו. כשהפקירה סתם בלא זמן מיירי, וכמו שסיים בתר הכי במה דברים אמורים וכו': שנים ושלשה ימים. הראשונים יכול לחזור בו. הטעם מפורש בנדרים באין בין המודר בבלי (מג:) משום חששה דהערמה, לפי שהיו מערימים ומפקירים שדותיהן כדי שע"י הפקר יפטרו מן המעשר וחזרו וזכו בהן, ואין זה הפקר גמור לפיכך חמרו חכמים שחין הפקרו הפקר ויכולים לחזור אפילו זכה בה אחר, ולא חיישינן להערמה זו אלא שלשה ימים הראשונים דלא משהי לה בעלים מלחזור ולזכוח בה אלא שלשה ימים, ואי לא באו בתוך שלשה וחזרו בהן, אמרינן דלדעת הפקר גמור הפקירה וכיון שזכה בה אחר אין הבעלים יכולים לחזור לר׳ יוסי וגם לר' מאיר משלשה ימים ואילך, ואי לא זכה בה אחר ובאו בעלים וזכו בה, אף הבעלים פטורים מן המעשר לכו"ע: אפידו לאחר שלשה ימים יכול לחזור. אין הטעם משום חשש הערמה, דלאחר שלשה תו אין כאן הערמה לכו"ע, אלא הואיל ובזמן מועט אחר הפקירן באו לחזור, לא הוה הפקר גמור וכמו שאמרנו בהפקר לזמן מועט לעיל: הואיד ואת אמר אפידו דאחר שדשה ובר׳. תו אין לחלק בין לזמן מועט בין לזמן מרובה, [ו]אפילו לאחר כמה ימים נמי יכול לחזור, וזה על כרחך ליתא לכו"ע, הוא הדין אי חוזר לזמן מועט דהיינו אחר שלשה ימים בהפקר סתם שכבר יצאנו מחששא דהערמה, תו אינו יכול לחזור בו: דישן דברייתא. לשון הברייתה מסייע לר' זעירה דלחחר שלשה חין חילוק בהפקר סתם בין זמן מועט לזמן מרובה, שהרי סיפא קתני

ר"ש סיריליאו

אין הבקרו הבקר. וחייב, דקסבר ר' יוסי דהבקר כמתנה, מה מתנה לא זכי בה מקבל עד דאמיא לרשומו, אף הבקר לא נפיק מרשות נותן עד דאמי לרשות זוכה. וכיון דלא זכי ביה אחר אלא הוא, לא שמיה הפקר וחייב כמעשרות: ובעי חלמודה עד כדון כשהבקירה דומן מרובה. עד כאן לא שמענו שנחלקו אלא כשהבקיר לזמן מרובה וחזר וזכה בה, [ד]פטור מן המעשרות לר' מחיר: הבקירה דומן מועם. לח שמענו, כגון שהבקירה ליום אחד ובא לחזור בו, מי נימא דאף בזו סבר ר' מאיר דיש לה דין הבקר: הבקיר שדהו שנים ושלשה ימים חוזר בו. כשהבקיר נסתם חיירי, ולא שהבקיר לומן מוגבל אלא לעולם, כדאיתא לקמן בסיפא. וקאמר דמוך שלשה ימים בין זכה בו הוא ואמר אין רלוני שיהא הבקר, ובין זכה בו אחר בחוך שלשה ימים נמי חוזר בו, ולא הוי הבקר וחייב במעשרות. והר"ן ז"ל (נדרים מג: סוד"ה תניא המפקיר) הוסיף לומר דכי זכה בו אחר נמי לא

ביאור הגר"א

אעד כדון כשהפקירה לזמן מרובה. פי׳ או הוי הפקר: אבל הפקירה לזמן מועמ. פי׳ אי הוי הפקר כלל או לא: שנים ושדשה ימים חוזר בו. פי׳ שהפקיר לשנים ושלשה ימים מותר לחזור בו: ה"ג קומי ר"ו אפי' יותר מג' ימים. פי׳ שהפקיר על יותר מג׳ ימים: א״ל כיון דאת אמר אפי׳ יותר מג׳ ימים היא יותר מג' ימים היא יותר מכמה ימים. פי' אפי' הפקיר על כמה ימים נמי יכול לחזור בו: דישן דמתני' מסייע דר' זירא. פי׳ שחין חילוק בין

ם (פוספסם משביום פ"ג. עד כדון כשהפקירה דומן מרובה. כלומר עד השתח לח ידעינן ועד דעתיה דר' יופי דאמר לעולם יכול לחזור בו עד דחתי ליד א מייי פ"כ מהלכום נדים הזוכה, ה"ה הכא אין הבקרו הפקר דמכיון שהוא יכול לחזור בו כשינאה מרשוחו אלא כשהפקירה לומן מרובה לשנה או לשמיטה: מקודם שיבוא ליד הזוכה, והוא אמר לעניי אוחה העיר א"כ כל אבד הפקירה דושן שועש. כגון ליום או לשצוע מאי, [ה]אם נאמר – זמן שלא זכו צו עניי אוחה העיר לא מקרי צא ליד הזוכה, ואפי־

זכה בו עשיר לאו כלום הוא דבעינן שיבא ליד הזוכה שזיכה לו בפירוש, דהא מדמי לה למתנה ועד שיבא הבקירו הבקר. °עד כדון כשהבקירה לזמן כח: ליד אותו מקבל שזיכה לו יכול הוא לחזור בו וה"נ כן. וגרסינן להאי סוגיא בנדרים שם עד מה אנן קיימין: עד כדון בשהבקירה לומן מרובה. לר"מ הוא דבעי דקאמר אינו יכול לחזור בו, עד כאן לא שמענו אלא בשהפקיר לזמן מרובה, וטעמא דבזמן מרובה ליכא חשש הערמה דנימא שמא הערים בדבר להפקירו כדי לפוטרו

מן המעשרות ואח"כ יוכה בו הוא עלמו, ומחשש זה לא ליהוי הפקר כלל וכדלקמן, הא לא אמרינן, משום דכשמפקיר לזמן מרובה מחיירא הוא שמא בחוך כך יזכה בו אחר, והלכך אמדינן דעתיה דמעיקרא ודאי להפקר גמור נתכוין ועכשיו הוא רוצה לחזור, ולפיכך אינו יכול לחזור בו דמכיון שהפקיר הפקר גמור ילא הדבר מרשותו: אבל הבקירה דומן מועם. מהו, דבכה"ג מיבעי לן דהואיל דאיכא למיחש דלא נחכוין להפקר גמור אלא להערמה בלבד, ולא הוי הפקר לפוטרו ממעשרות ויהיה יכול לחזור בו לגמרי דעדיין לא נגמר הפקירו, או דילמא אפי׳ הפקיר לזמן מועט אינו יכול לחזור בו, וקס"ד השתא דבהפקיר לזמן נמי איכא למיחש לרמאין: גשמעינה דזה. מן הדא ברייתא דלקמן, דקתני בסיפא דבהפקר לזמן לא חששו חכמים להערמה כדמייתי בתר הכי. ואיידי דנקט האי ברייתא מפרש לה לכולה: הבקיר את שדהו. סתם ולא פירש לזמן: שנים ושלשה ימים. הראשונים חוזר בו, ואע"ג דמדאורייתא הוי הפקר אפי׳ לא אתי ליד הזוכה, רבנן תיקנו לה מפני הרמאין שרולין להפקיע שדותיהן מן המעשרות ומפקירין וחוזרין חוכין בהן, ולפיכך אמרו חכמים דלא הוי הפקר עד שלשה ימים, ואם יזכו בהן לא יהיו כזוכין מן ההפקר ויחחייבו במעשרות, אבל לאחר שלשה אינו חוזר בו והכי אמר בהדיא בנדרים (מד.), דתו ליכא למיחש להערמה שכל שמפקיר שדהו מפני הרמאות אינו מתאחר לזכות בו עד אחר שלשה ימים, אלא ודאי להפקר גמור נתכוין מעיקרה: תני ר' שמעון דימא קומי ר' זירא אפי' לאחר ג' חוזר בו. כל"ל, וכן הוא בנדרים. ר"ש פליג וס"ל דלהאי

טעמא דמקינו רבנן מפני הרמאין אפי׳ לאחר שלשה חוזר בו: א"ל ר׳ זעירא, מכיון דאת אמר אפי׳ לאחר שלשה ימים איכא למיחש להאי חששא, א"כ לדידך היא לאחר שלשה ימים היא לאחר כמה ימים ויהא חוזר לעולם, ומעתה חשתכת חורת הפקר לגמרי בממיה: דישנא דמתניתא מסייע דרי זעירא. דלא חששו להערמה לאחר שלשה ימים, כדמסיים בסיפא דקחני

קנה. והשתא מפרש לכולה ברייתא, והדר אסיק למילחיה: וא"ר זעירא ולא אמרו אלא שלשהן. כלומר אפשר דלא אמרו אלא מוך שלשה: הא האחר שלשה אינו חוזר בו. מהך לישנא משמע דלא גרסינן בברייתא בגמרא דילן פרק אין בין המודר (נדרים מג:), המבקיר את שדהו כל שלשה ימים יכול לחזור בו, מכאן ואילך אינו יכול לחזור בו. ואולי על פי המסקנא דהכא הוסיפו שם. וקאמר ר' זעירא דלאחר שלשה אינו יכול לחזור בו ופטור מן המעשר, (כל מאן) [ואפילו איהו גופיה] דוכי ביה: אפידו דאחר שלשה חוזר בו. דטעמא הוא משום שלא יערימו בעלי השדות להבקיר כדי לפטור עלמם מן המעשרות, משום הכי תקון רבנן דכי חזרו בהם הבעלים דלא להוי הבקר וחייב במעשרות: היא לאחר שלשה וכו'. ואין שיעור, ולעולם יכול לחזור בו ולא הוי הפקר, ואמאי תני בברייתא שלשה ימים חוזר בו:

אבל אם הפקירה לזמן מועם. אי הוי הפקר או לא הוי הפקר כלל: שנים ושלשה ימים חוזר בו. המפקיר רק לנ׳ או ג׳ ימים מותר לחזור בו: קומי ר"ז אפילו יותר מג' ימים. שהפקיר על יותר מג' ימים: א"ל כיון דאת אמר יותר מג' ימים כו'. אפילו הפקיר על כמה ימים נמי יכול לחזור בו: דישן מתני מסייע דר"ז. דחין חילוק בין יותר מג' חו יותר מכמה:

הלכה יו סמג לאוין רמ :סעיף

טיו משפט

____ שינויי נוסחאות

א] ואפילו. כ״ה בכי״ל וכעי"ז בירושלמי נדרים (פ"ד ה"י). והמגיה כי"ל מחקו עפ"י כי"ר והגיה אבל וכ"ה בד"ו :ואחריו בד"א ובדפ"ו

ב] שנים ושלשה. כ״ה גם בתוספתא מעשרות (פ״ג הי״ב). ובבבלי נדרים (מג:) כל שלשה. וכעי״ז בירושלמי

נדרים (שם): ג] תני. בירושלמי נדרים (שם) אמר ר' זעירא לא אמר אלא שלשה הא לאחר שלשה אינו חוזר בו תני. וברש"ס ואמר ר' :זעירא וכר

ד] **דימא.** בירושלמי נדרים (שם) ברש"ס בד"א ובדפ"ו דיינא:

ה] ימים. כ״ה בכי״ר ורש״ס. בכי"ל וד"ו ליתא: ו] **אינו.** ליתא בירושלמי נדרים (שמ) ברש"ס בד"א

ובדפ״ו: ז] שלשה ימיר ביים ----ימים לאחר שלשה היא לאחר כמה. בירושלמי נדרים (שם) שלשה היא לאחר כמה ימים. :כעי"ז ברש"ס

-הגהות וציונים א. בביאור הגר"א נוסח אחר (כי״ש) ה״ג עד כדון

כשהפקירה לומן מועם אבל כשהפקירה לומן מרובה. כצ"ל. פי׳ דאיכא דמיבעי ליה אליביה דר׳ יוסי דאמר אין הפקר יוצא מתחת ידי בעלים אלא בזכיה. ועליה שכשהפקירו בסתם אמרו רבנן (נדרים מד.) שלא יכול לחזור בו כי היכי דלא לישתכח תורת הפקר, אבל כשהפקיר על זמן, כיון דהוי מילתא דלא ,שכיחא, אר אורייתא. וא״כ לפי״ז אדאורייתא. וא״כ לפי״ז הא דקאמר הכא על דעתיה דר׳ יוסי אין הפקרו הפקר, איירי כשהפקיר על זמן, עליה אמר עד כדון כשהפקיר על זמן מועמ, אבל אם הפקיר על זמן מרובה, אפשר דהוי כמו בסתם שאמרו רבנן שתיכף משהפקירו יצא מרשותו. וע"ז פשיט מדקתני שבוע דהיינו על שמיטה, אפי״ה עד שלא זכה בהן אחר יכול לחזור בו. ופי׳ הפקיר את שדהו שניים ושלשה ימים, דהיינו על ב׳ וג׳ ימים. תני ר"ש דינא קומי ר' זעירא אפי' יותר משלשה ימים, אמר ליה כיון דאת אמר יותר משלשה ימים היא יותר משלשה ימים היא יותר מכמה ימים. כצ"ל. ופי׳ על שניים ושלשה ימים היינו כשלא יזכה בהן אחר בתוך שלשה ימים יהיו שלו והוי כמו על זמן מועט. ואליביה דר"מ יכול נמי למיבעי האי אליביה ראמרינן בגמ׳ דאפי׳ לר׳

מאיר כיון שהפקיר על זמן אגיד ביה ומודה לר" יוסי שאין יוצא מיד בעלים אלא בזכיה, ואיכא למיבעי אליביה אם הוא דוקא על זמן מועט אבל על זמן מרובה הוי כמו סחם או לא. אלא דהירושלמי דהכא דמייתי פלוגתייהו דר"מ ור" יוסי ואמר אח"כ עד כדון לזמן מועט משמע דקאי על פלוגתייהו איירי בעל זמן, אבל בסתם אפ"י ר" יוסי מודה כדפ" באוקימתא דלעיל, דאי אמרינן דפלוגתייהו איירי בסתם אבל בזמן אף ר"מ מודה, לא שייך האי לישנא דעד כדון, דהא בעל זמן לא פליגי כלל ודו"ק: ואח"כ מה"ד לא חשו על הערבה, כנדפס.

במה דברים אמורים בשהבקיר סתם אבל

אחת שבת אחד יום אחד שבת אחת

חודש אחד שנה אחת שבוע אחד אם עד

שלא זכה בין הוא בין אחר ™(אינו) יכול לחזור

בו אבל משזכה בה בין הוא בין אחר אינו יכול

לחזור בו. ₪הדא אמרה הוא זמן מרובה הוא

זמן מועם. הדא אמרה לא חשו על הערמה.

הדא אמרה שאדם מבקיר וחוזר וזוכה. יוֹהדא

פשיטא שאילתיה דר' זעירא דר' זעירא אמר □

הוא זמן מרובה הוא זמן מועם: [כל עומרי

השדה של קב קב וכו':] מה גן קיימין אם

משום דבר מסויים דיו שנים פאם משום

שורה דיו שלשה. חד יבא רבי אמר הדא

דר' יוחנן קומי ר' שמעון בן לקיש כל שהוא

יכול לחולקו ולעשותו שורה כבית שמאי.

אינו שכחה ובמה אנן קיימין, טעמייהו אם משום שהוא דבר מסוים ויותר משאר עומרי השדה א״כ דיו בשנים, שהרי כולן של קב קב

ואם יש בו ב' קבין סגי למקרי ליה דבר מסוים, ואם משום שורה שיכול לעשות ממנו שורה של קב קב כמו שארי העומרים, ולפיכך

מסורת הש"ם

[כח: - ה״אֹ] א מייי פייב מהלכות נדרים בד"א דיכול לחזור חוך שלשה ואפיי זכה בו אמרינן דלאו אם משוכה בה אחר אינו יכול לחזור בו כשהפקירה לומן מרובה 6) [מוספחא מעשרות פייג מהפקירא קא זכי, בשהפקיר פתם, דבהא חששו חכמים מפני ולא מפלגה בין אם בא לחזור בה זמן מרובה אחר הפקירו או הרמאין: אבד אם אמר שדי מובקרת יום אחד וכו' עד שלא זכה זמן מועט אחר הפקירו, ועוד דבהדיא קחני בהפקר ליום אחד וכו׳ יבוד הוא דחזור בו. ואפי׳ לאחר שלשה. וטעמא, דאט״ג דלא – דאינו יכול לחזור בו אם בא לחזור בו באוחו יום, ואט״ג דברייתא

מיירי בהפקר לזמן ופלוגתייהו ברישא בהפקר סתם, משום דכל לאחר שלשה ימים בהפקר סתם שווה להפקר לזמן, דבתרווייהו אין חשש הערמה, דהכא נמי הואיל והפקירו לזמן אין כאן ערמה. וכן פי׳ הר"ן ז"ל שם (ד"ה תניא ואי אמר) נהדיא: אם עד שלא זכה בה הוא [או] אחר יכול לחזור. וסתמא כר׳ יוסי שאין ההפקר יולא מיד בעלים אלא בזכיה, והוא הדין לר' מאיר משינאה מרשותו. ואע"ג דהשתא בא לחזור בו ומה לי שוכה בו הוא אם לא זכה בו, פי׳ הר"ן ז"ל (שם מד. ד"ה ואי אמר) אם [חוזל חוכה בפירוש] מכח דינא [ד]הזוכה מן ההפקר, אז פטור ממעשר כמו אדם אחר שזכה מן ההפקר, אבל

אי מתורת חזרה בא עליה, חייב לעשר לר' יוסי כל זמן שלא זכה בה הוא או אחר: דשבוע. לשמיטה: הדא אמרה היא זמן מרובה והיא זמן מועמ. ונפשט בעייתנו. ושמעינן מינה דלא חיישינן להערמה במפקיר לזמן. ושמעינן מינה שחין חילוק בין בעלים לאדם אחר, [דאף] הבעלים אם זכו בה בחורת זכייה מן ההפקר ולא בתורת חזרה פטורים מן המעשר כמו אדם אחר: והדא פשימא שאילתא דר' זעירא. מואת נפשט שאלת ר' זעירא דאין חילוק בהפקר סתם בין אם בא לחזור בו זמן מרובה אחר הפקירו או בא לחזור זמן מועט אחר הפקירו וכמו שפירשתי לעיל מלשון הברייתא. ובנדרים (פ״ד ה״י) איתא להא סוגיא ויש שם קלת שינוי בריש הסוגיא, והמובן משניהם אחת היא ואין לריך להגיה: מה אנן קיימין. דתני אחד של ארבעה קבין: מסויים. ניכר וגדול ביותר מכל עומרי השדה: דיו שנים. אם הוא של שני קבין, ואי משום דראוי לחלוק לשורה: דיו שדשה. דשלשה הוה שורה: חד בר רבגן. חד בר בי רבנן, תלמיד אחד אמר משום ר' יוחנן לפני ריש לקיש לבית שמאי לא הוה שורה פחות מארבעה דקבירא להו שלשה הוה שכחה לקמן בפירקין (ה"ד):

קאמרי אינו שכחה משום דאמרינן דלא משום שכחה הניחו אלא רוצה לעשות ממנו שורה של קבין ובשנים ליכא שורה, א"כ דיו בשלשה קבין וראוי לעשוחו שלשה של קב קב: חד בא רבי. כמו חד מבי רבנן שבא אל בית המדרש ואמר הדא דקאמר ר' יוחנן כדלקמן לפני ר"ל, דכל שהוא יכול לחולקו ולעשותו שורה כב"ש, כלומר לעולם טעמא דב"ש משום שורה, והא דלא סגי בשלשה משום דבעיטן שיהא ר"ש סיריליאו שאידתיה דר' זעירא. דר' זעירא רפיא בידיה ["דילמא] אי יכול לחזור בו במה דברים אמורים כשהבקיר סתם. סיפא דההיא דלעיל היא, גמה דגרים אמורים שלא הבקיר לזמן מוגבל, ומשום הכי יכול לחזור בו חוך שלשה ימים.

דוקא עד שלשה ימים, או אפילו מכאן ואילך. דאקשי ליה לרבי שמעון דיינא מכיון דאת אמר אפילו לאחר שלשה, אם כן אפילו לומן מרובה שמעינן מהך ברייתא דשפיר קאמר ליה, דכיון דסיפא קחני אבל אמר שדי מובקרת יום אחד וכו', ושמעינן דרישה דקתני שלשה ימים חוזר בו, ולה פירש יותר, שמעינן דדוקא עד תוך שלשה ימים קאמר, והכי אימא התם: אי משום דבר מסוים דיו שנים. דהא כולהו עומרין מקב לחוד הן, וחד דאית ביה שני קבין מסויים הוי, ומאי טעמא דבית שמאי דבעו ארבעה ודבר מסויים בדעתו של אדם תנן לקמן בפרק כל זית (פ"ו ה"א) דלא הוי שכחה כגון זית נטופה בשעתו: ואי משום שורה. דרואין אם תחלק העומר לקב קב איכא שורם עומרין. דיו בשדשה. דבעומר בן שלשה קבין איכא שורח שלשה עומרין של קב קב: ומשני כד שהוא יכוד דעשותו שורה כבית שמאי. כלומר ב"ס אזלי לטעמייהו, דתנן לקמן (מ"ד) שלשה עומרין לעניים וארבעה לבעל הביח, ואם כן כי נימא רואין היינו בארבעה לדעתן, ובית הלל לית להו רואין:

הגר"א

יותר מג' בין יותר מכמה. דקתני במה דברים אמורים. פי' דהוה הפקר: כשהפקיר מתם. פי׳ דהיינו לעולס: אבל אם אמר שדי מופקרת יום א׳ ובו". פי׳ או הוי הדין דעד שלא זכה בה בין הוא או אחר יכול לחזור בו כו׳. אלמא דכשהפקיר על זמן הוי הפקר וחוזר בו לעולם, וגם שאין חילוק בין זמן מועט מדקחני יום א' בהדי שנה א' אלמא כר"ז שאין חילוק בין יותר מג' ונין יותר מכמה: הדא אמרה היא זמן מרובה היא זמן מועם

מיוסר: דא חשו עד הערמה. פיי דהכא משמע דמיכף הוי הפקר ליפטר מן המעשרות אפיי יזכה בהן הוא ולא חיישינן שהוא מפקיר בפירוש כדי שיפטר מן המעשרות אלמא דלא מיישינן להערמה: דיו שנים. פי' ב' קבין, דכיון דהוי ב"ש כיולא בו הוי דבר מסוים: ה"ג משום שורה צריך ג'. פי' ג' אגודות והיא אחם: ולעשותו שורה לב"ש. פי' דלדידיה לריך ד' לשורה:

בעינן דאתיא ליד זוכה וכר"מ, מכל מקום הואיל דהפקר לזמן מילתא דלא שכיחא היא דלא מפקרי אינשי לזמן, וכיון ששינה זה והפקיר כך אמדינן לדעתיה דהואיל ולא רצה להפקירו הפקר עולם, אכתי אגיד גביה אף באותו זמן שהפקירו ולא ניחא ליה דליפוק מרשותיה עד דזכי ביה אידך, אבל משוכה בו בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו ודין הפקר יש לו אפי׳ זכה בו הוא עלמו, ומשום דבכה"ג דמפקיר לזמן ליכא למיחש להערמה, שאם היה בדעתו בשעה שהפקירו להערמה ולחזור ולזכות בו, למה היה לו להפקירו לזמן ידוע, היה לו להפקירו סתם, דמאי נפקא ליה מידי בזה שהרי דעתו לחזור ולזכות

בו, אלא ודאי דלאותו זמן שהפקיר גמר בדעתו להפקירו לגמרי בלא הערמה כלל, לפיכך משוכה אין יכול לחזור בו שלא יהא בו תורת הפקר: הדא אמרה. השתא פשיט לה להבעיא דלעיל, דשמע מינה מהכא דהיכא שהפקירו לזמן אין חילוק בין אם הוא זמן מרובה או מועט כדקתני יום אחד וכו", וש"מ דלא חשו על הערמה בכה"ג וכדפרישית, וש"מ שאדם מבקיר וחוזר וזוכה בו הוא עלמו ודין הפקר יש לו, כדקתני זכה בו בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו מהפקר: הדא פשימא שאידתא דר׳ זעירא. כלומר השתח נמי ידעינן מה דפשיטח ליה לר"ז, וכמו דהקשה לר" שמעון בפשיטות דאם חוששין לאחר שלשה ניחוש נמי אפי׳ לאחר כמה ימים, אלא כל היכא דליכא למיחש להערמה והיינו לאחר שלשה בסתם, דתו ליכא למיחש כדפרישית לעיל גבי דר"ז, אין חוששין, ומהאי ברייתא מסייעא ליה דכמו בהפקיר לזמן דליכא חששה דהערמה וחין חילוק בין זמן מרובה לזמן מועט, ה"כ במפקיר בסתם כיון דאחר שלשה ימים ליכא חשש הערמה, אם זכה בו בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו והוי כזוכה מן ההפקר: מה אגן קיימין. על טעמא דב"ש בסיפא דמתני" קאי כל עומרי השדה של קב קב, ואחד של ארבעה קבין, ושכחו דקאמרי

אבל אמר ליום אחד וכו', עד שלא זכה בה, לא הוא ולא אחר בחורת הבקר:

יכול לחזור בו. ולותר איני רולה שיהא הבקר וחייב במעשרות: אבל משוכה בה בחורת הבקר בין הוא בין אחר. תו לא מלי הדר, ופטור מן המעשרות.

וטעמא משום דלא שכיחא דאין דרכן של בני אדם להבקיר לזמן, ומשום הכי

כי הדר חכי בה בעל הבית פטור מן המעשרות ואפילו בו ביום, והא הכא

בסיפא כשהבקיר לזמן שמעינן דלא שנא זמן מועט ולא שנא זמן מרובה: הדא

אמרה הוא לזמן מרובה הוא לזמן מועם. דאפילו הבקירה לזמן מועט, אם

זכה בה בעל השדה לשם הבקר, הוי הבקר ופטור מן המעשרות וחינו חוזר

עוד, דכך ליום אחד כמו לשבוע אחד, ואיפשיטא בעיין: דא חשו דהערמה.

דרמאין דמפקרי והדרי בהו לפטור עלמן מן המעשרות, דכיון דהוא לזמן

מילחא דלא שכיחא הוא ולא גזרו בה רבנן: וחוזר וזוכה. ואכתי הוי הבקר לבעלים גופייהו ופטור מן המעשרות, וכר' מאיר היא שנויה: הדא פשמה

בד"א בשהפקיר פתם. היינו לעולם אבל אם אמר כו' אלמא המפקיר על זמן הוי הפקר וחור לעולם ואין חילוק בין על זמן מועט ובין מרובה דקחני יום א' בהדי שבוע אחת: דא חשו דהערשה. דמיכף הוי הפקר ליפטר מן

המעשרות אפילו יזכה בהן הוא עלמו ולא חיישינן שמא הוא מפקיר כדי

ליפטר ממעשר: דעשותו שורה כב"ש. דס"ל דשורה הוא ד':

הלכה יח סמג לאוין רמ : סעיף

שינויי נוסחאות

אן אינו. ליתא בירושלמי מעשרות (פ"ג הי"ב) בכי"ר בירושלמי בן פשימא. נדרים (שם) ובכי"ר וברש"ס פשמה:

ג] בא רבי. ברש״ס בי רב. (עדויות פ"ד מ"ג) אדא ברבי. ובד"א ובדפ"ו בר רבנן:

הגהות הגר"א

[א] הדא אמרה הוא זמן מרובה הוא זמן מועט. כל בן הדא פשיטא שאילתיה דר"ז ומסייע הוא זמן מרובה וכו' כצ"ל. ותיבות

דר"ז אמר נמחקים: [1] אי משום שורה צרי שורה צריך שלושה כצ"ל. ותיבת דיו

ליקום משנות אליהו

[שהוא יוכל לחלקו ולעשותו שורה כב"ש]. שהוא יכול לחלקו עומרי של קב קב ולעשות ממנו שורה וב"ש לטעמייהו וב"ה לים להו רואין. עיין בר"ש [בר"ש מבואר יותר רק שהשמיט לישראל ולא לעובד כוכבים. ר"ח]:

רידב"ז

מה אנן קיימין אי משום דבר מסוים דיו שנים וכו' הדא דר' יוחנן כל שהוא יכול לחלקו ולעשותו שורה ז"ל דהכי קאמר טעמייהו דב"ש מפני שהוא יכול לחלקו לעמרים של קב קב ולעשות ממנו שורה, . ב״ש לטעמייהו דאמרי לקמן (ה"ד) שלשה לעניים וארבעה לבעה"ב הילכך לא סגי בשלשה, וב״ה לית להו רואין, וכן פירשו המשנה למלך והשנות אליהו ז״ל. ויש לסייע פי׳ וה מהא דאמר לקמן (ה״ה) אין תעבדינא גדיש אינו נידון כשורה דמשמע לב"ש הוא שורה ולפ"ז פי׳ שורה הוא מנין שלשה וארבעה ולא שורה באורך או ברוחב. ועיין בתוס' מה שפירשנו סוגיא זו :אליבא דהרמב"ם ז"ל

[לקמן פ"ז מ"ל]

רידב"ז

וקשיא על דב"ש בגפה

ובגדיש וכו׳. הר״ש ז״ל

מהפך הגירסא וכך צ"ל

וקשיא על דבית שמאי בבקר ובכלים דבר שאינו

מסוים ואינון אמרין אינו שכחה וקשיא על דבית

שהוא מסוים ואינון אמרין

שהוא שכחה, וכן עיקר

ובשנות אליהו ובמשנה

עין משפמ

נא.

עניים הלכה יו: עניים הלכה ג:

שינויי נוסחאות אז רבי יונה בעי והוא הגיה הפנ"מ. וברש"ס א"ר יונה והוא שיעורא. וכד"א ובדפ"ו ר' יונה בעי כל. ובכי״ל וד״ו ר' יונה והוא בעי שיעורה:

ב] כל. ברש"ס הוא כל: ג] וקשיא וכו'. בר"ש כ' דמתוך הסברא היה נראה איפכא, דדבר שהוא מסויים קשיא לבית הלל וכו׳ ודבר . שאינו מסוים קשיא לב״ש וכר׳. ושמא טעות סופר יש בירושלמי עיי״ש. וכן בתוס׳ שאנץ (עדיות פ"ד מ"ג) משמע דגרס להיפך, עיי"ש: ד] במקומו הוא. ברש"ס

___ הגהות הגר"א

תמן תנינן במקומו שהוא:

[א] כל עומרי השדה של חצי קב ואחד של שני קבין כצ"ל *. ומוחק תיבות של קב קב ואחד של ארבעה קבין. ובהגהות הגר"א זצ"ל הנעתק ע"י הרד"ל ז"ל איתא הכי ר' יונה בעי כל עומרי שדה של שני קבין וכו' והשאר מיותר:

וב] וקשיא על דב"ה כצ"ל. ומוחק תיבות **דב"ש**: [ג] ואינון אמרין שכחה וקשיא על דב"ש כצ"ל. ותיבת אינו ותיבת דב"ה

[ר] ואינון אמרין שאינו שכחה כצ״ל. ותיבת שהוא נמחק *:

ליקום משנות אליהו

מתני' העומר שהוא סמוך לגפה כר'. לבקר ולכלים אשמעינן רבוחה לב"ה שאף שאינם מחוברים ס"ל דהוי שכחה, וגפה וגדיש רבותא לב"ש דאף שהן מחוברים ס"ל דאינו שכחה. ובכל אחד ואחד רבוחא לב"ש ולב"ה, בגפה אשמעינן רבותא לב"ש אף שהוא מחובר יותר מגדיש אעפ"כ אינו שכחה, וגדיש רבוחא לב"ה אף שאינו קבוע כ"כ כגפה אעפ"כ הוי שכחה. ובקר רבותא לב"ה אע"ג דניידי ואינס קבועים כלל אעפ"כ הוי שכחה, וכלים רבותא לב"ש דהם קבועים יותר מבקר:

לבית שמאי אחד של ארבעה, הוא הדין אם כל השדה של שתי עמרים קטנים ממקום שיש בו הרבה ביחד חולקו בתחלה לחנאין קבין מיבעי להו אחד של שמונה קבין דטעם אחד להן: בותגי' ואח"כ חולק כל אחד מהן לעמרים קטנים, כמו שנעשו שאר גפה. אבנים שהן סדורות זו על גבי זו בלא טיט: ודבקר. בית עומרי השדה הלכך בפחות מארבעה קבין לא תלינן בשורה: ר׳ יונה בעי והוא שיעורה וכו'. כל"ל

רבי יונה (והוא) בעי [והוא] שעורא אי∞כל ™ ובספרי הדפוס נתחלפו התיבות, עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבעת כלומר דר' יונה שאל אליבא דב"ש קבין ושכחו. □כל עומרי השדה של שני אם זה הוא שיעורה לעולם לפי קבין ואחד של שמונת קבין: °הלכה ב בים ערך של שאר עומרי השדה, וכמו דאמרו אם כל עומרי השדה של מתני' יהעומר שהוא סמוך לגפה קב קב ואחד של ארבעה קבין ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו בית שמאי ושכחו אינו שכחה, כך אם כל אומרים אינו שכחה ובית הלל אומרים עומרי השדה של שני קבין הן בשכחה: גמ' ווקשיא על דבית שמאי ואחד של שמונת קבין ושכחו דג"כ בגפה ובגדיש דבר שהוא מסויים יואינון אינו שכחה מהאי טעמא גופיה, אמרין אינו שכחה. וקשיא על דבית הלל וב"ש חושבנא קמייתא הוא דנקטי הבקר ובכלים דבר שאינו מסויים יואינון וה"ה לאינך או לא, ולא איפשטא ליה אליבא דב"ש: מתני' העומר אמרין הוא שכחה. סדבמקומו הוא עומד שהוא סמוך לגפה. גפה הוא גדר בצד הגת או בצד הפירצה. מתניתא דבית אבנים סדורות זו על זו בלא טיט: שמאי דבית שמאי אומרים אינו שכחה.

ודכדים. כלי המחרישה: בית להדים בסמוך דחמר אי משום דבר מסויים וכו' אי משום שורה שמאי אומרים אינו שבחה. דהוחיל והניחו אלל דבר המסוים והיינו גפה וגדיש שהן עומדין במקום קבוע עתיד לזכרו: ובית הדד אומרים שכחה. דכל זמן שלא החזיק בו להוליכו לעיר לעולם הוי שכחה, אבל אם החזיק בו להוליכו לעיר והניחו בשדה ואפי׳ אינו סמוך לדבר המסוים ושכחו לא הוי שכחה, כדתנן במחני׳ דלקמן ומודים בהעומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר ושכחו שאינה שכחה: גמ' וקשיא על דב"ש בגפה ובגדיש דבר שהוא מסוים ואינון אמרי אינו שכחה. הכי פירושל, דודלי מסתברא היא דכל שהניחו אצל דבר מסוים לא ליהוי שכחה לפי שעתיד לזכרו וכדפרישית במתני׳, ומאי דקשיא להש"ס הכי קשיא ליה, דנקט גפה וגדיש בקר וכלים בחדא בבא משמע דחדא טעמא אית להו אליבא דב"ש, והרי גפה וגדיש הוי דבר מסוים,

כל זית שיש לו שם, כגון במקומו שהוא עומד בלד הגת או בלד הפרלה,

לא הוי שכחה. ובגמרא מייתי לה: גבו' ה"ג וקשיא על דבית שמאי בגפה

ובגדיש דבר שהוא מסויים, ואינון אמרין אינו שכחה, וקשיא על דבית

הלל בבקר ובכלים דבר שאינו מסויים, ואינון אמרין שכחה. וכך הול

הגירסא בכל הספרים, והכי פירושו, דאקשינן לבית שמאי דבשלמא בית

הבקר ובית הכלים חשיב להו דבר מסויים, דהא דבר המחקיים הוא, ולעולם

לריך אל השדה, ודמי לגח או לפרצה דלקמן, אלא גפה וגדיש דבר שאין

מתקיים הוא, דאינו אלא לפי שעה, והיכי חשיבי ליה בית שמאי דבר מסויים

ואמרי דלא הוי שכחה, ולבית הלל קשיא איפכא. ורבינו שתשון ז"ל נדמה לו דטעות סופר הוא, ונראה לי שפירשתיו כהוגן, וטעמא דבית הלל

כדלקמיה דלא חשיב מסויים אלא מחובר בלד מחובר: °תמן תניגן. לקמן

בפרק כל זית (פ"ז מ"א): שהוא עומד לצד הגת. אילן זית שעבר ממנו ולא

לקטו, והוא עומד בלד הגת. ["נימא מתני' כבית שמאי] דבית שמאי אמרי

אינו שכחה ללד דבר מסויים:

במקומו היה עומד בצד הגת כו'. פי' דמפרש מתני' [דלקמן פרק ז']

דיש לו שם בשדה וקתני בשמו ובמעשיו ובמקומו, ומפרש במקומו, היה

עומד כלד הגת. ומפרש מתני דב"ש. פי׳ דמדמי הכא לגפה וגדיש דסברי

הכת ב"ה שכתה.

אבל בקר וכלים לא מיקרו דבר מסוים, דהא ניידי ממקום למקום וכדקאמר לקמיה בקר וכלים דבר שאינו מסוים, וא"כ קשיא לב"ש על דקאמרי אינו שכחה בעומר שהוא סמוך לכל אלו דחשיב במחני׳ ומאי טעמייהו, ורהטת הקושיא הכי מחפרשא בגפה ובגדיש דבר שהוא מסוים וכו', כלומר אי דטעמייהו בהני משום שהוא דבר מסוים, והרי אינון אמרין אינו שכחה אף בבקר וכלים ואמאי הא הני לא הוו דבר מסוים, וקיצר הש"ס משום דסמיך על הא דלקמיה: וקשיא עד דב"ה בבקר וכדים ובו'. כלומר וכה"ג קשיא איפכא על הא דב"ה, דאי בבקר וכלים היינו טעמייהו משום דהוי דבר שאינו מסוים, א"ר אמאי אינון אמרין דהוא שכחה בכולהו דמני במחני׳ ואף בגפה וגדיש, ואמאי, והא אינהו מיחשבו דבר מסוים לגבי בקר וכלים, ומאי טעמא דנקט החנא לכולהו בחדה מחחה אליבה דב"ש ודב"ה. ולה משני מידי על האי קושיא, משום דסמיך על הא דלקמן דכל הא דאמרן אליבה דר' יהושע בחוספחא היא דס"ל דפליגי בהא כהך פשטא דמחניי, אבל לא קיימא המסקנא הכי, אלא כר' אליעזר וכר' אלעזר בן עזריה וכדלקמן: במקומו הוא עומד בצד הגת וכו'. השתא מדייק הש"ס להך טעמא דבעית למימר דב"ש סברי דכל שהוא אלל דבר מסוים, אחד לא, הוי שכחה, א"כ הא דחנן בריש פרק דלקמן כל זית שיש לו שם בשדה וכו' בד"א בשמו ובמעשיו ובמקומו, ומפרש החם במקומו, כגון שהוא עומד בלד הגח או בלד הפרלה, לימא הך מחני׳ דב"ש היא דקסברי הכא אינו שכחה משום האי טעמא ודלא כב"ה:

ר"ש סיריליאו

ביאור הגר"א כת"י א

ה"ג כל עומרי השדה של חצי קב וא' של ב' קבין כל עומרי השדה של ב' קבין וא' של ח' קבין. פי' דמבעיה ליה הי הוה לב"ש שכחה בכה"ג אי לא: ה"ג וקשיא על דב"ה בגפה וגדיש כו' ואינון אמרין שכחה וקשיא על דב"ש בבקר ובכלים כו' ואנון אמרין שאינו שכחה:

של פידות פיד מ"ד, ולקמן ר' יונה בעי ובו". כלומר, כמו אם כל עומרים של קב קב מיבעי ראוי לחלקו לשנים ולעשות ממנו שורה, שכן דרך הרולה לעשות א מיי פ"ה מהלכות ממנו שורה, שכן דרך הרולה לעשות א מיי פ"ה מהלכות ממנו שורה, שכן דרך הרולה לעשות א מיי פ"ה מהלכות ממנו שורה.

הבקר: גדיש. ליבור גדול של ערימות הרבה: דכדים. כלי הבקר, והם המחרישה עם כל השייכים לה: גמ' הכי גרם הר"ש ז"ל [כאן] וקשיא על דבית שמאי בבקר ובכלים דבר שאינו מסויים (והם אומרים) [ואינון אמרין] אינו שכחה, וקשיא על דבית הלל בגפה ובגדיש דבר מסויים (והם אומרים) [ואינון אמרין] שהוא שכחה. ומקשה הש"ס לבית שמאי מסיפא, בקר וכלים הם דברים שאינן מסויימין ואית לן למימר נמי כל הסמוך להם שכחה, ובהיפך [לבית הלל] מה שסמוך לדבר חשוב ומסויים [אית לן למימר] דלא ליהוי שכחה, וכן משמע

וכו׳. ואין תירוץ לקושית הש"ס: במקומו וכו׳. מתני׳ היא ריש פרק שביעי דמכילתין (ה״ה) כל זית שיש לו שם בשדה בשמו ובמעשיו ובמקומו אינו שכחה, ומפרש התם לכל אחד ואחד: במקומו כילד, היה עומד בצד הגת ובצד הפרצה כיון שהוא מסויים אפילו שכחו אינו שכחה, ואמר הש"ם מתני דהתם בית שמאי דהכח הוא, כמה דאמרי(נן) הכא היכי שהם בלד הגפה והגדיש דאינו שכחה הואיל והם דברים מסויימים, הכי נמי התם מטעם זה אינן שכחה, א"כ בית שמאי היא, דלבית הלל כמו דמשווי להו הכא לשכחה אף שהם אצל דברים מסויימין, הכי

כל עומרי השדה של שני קבין ואחד של שמונה קבין. ["דלנית שמאי אמרינן רואין, ופשיטא דאף בזו בית הלל פליגי], דהא לבית הלל לית להו רואין, ואפילו אית ביה שמונה קבין ועוד, הוי שכחה כל זמן דלית ביה סאתים ["דהיינו שנים עשר קבים], וסברי דלא אמרינן רואין ("אפילו בן שמונה קבים), ולהודיעך כחן דבית שמאי תני [יחנא] ארבעה. שלא כדעת הרמב"ם ז"ל שכתב פ"ה (הי"ו) ואם היו של שני קבין ואחד יתר על שמונה קבין אינו שכחה: מתגי' שהוא סמוך וכו'.וכשלא נטלו להחזיק בו להוליכו לעיר או למקום שיש לו הגורן מיירי, אלא במקום שמלאו שם נפל בעת הקלירה, אבל אם החזיק בו להוליכו בעיר ושכחו אלל הגפה וכו׳, וכשמלאו זכר שכך אירע לו הענין, קתני סיפא דמודים שאינו שכחה: גפה. גדר של אבנים סדורות זו על גב זו בלא טיט: בַּקַר. בית שעומדות בו הבקר החורשות, בֶּקֶר גרסינן, והוא בית בקרות: ודכדים. לבית הכלים שלריכין לעבודת השדה. בית שמאי סברי דמקום מסויים הוי כל חד מהני, ועחיד לווכרו, ולא הוי שכחה. ודמי ללד הגת, דתנן לקמן בפרק כל זית (פ"ו מ"א)

Reproduced from the Schottenstein Edition Talmud Yerushalmi with permission of the copyright holder ArtScroll / Mesorah Publications Ltd

המסוים, דנהי דהמחובר הוא

במקום קבוע, העומר שהוא חלוש

נייד ממקום למקום ע"י מהלך בני

אדם שם, ומחוך כך אינו סומך

עליו שיהא מונח במקום הזה

בתורה הזאת. נשנועה: עומר

וכו׳. בזה חלוקין הן כדתנינן הכא

במתני׳, בש״א אינו שכחה ובה״א

שכחה. כל"ל: א"ל לא נחלקו וכו"

שהוא שכחה. ולא כלתנינן במתני׳ אלא לא נחלקו ב"ש באם

לא נטלן בידו תחילה, ואע"פ

שהוא סמוך לגפה ולגדיש אפילו

הכי הוי שכחה דלא מיקרי דבר

מסוים משום שהוא תלוש בלד

המחובר, וכדאמרינן לעיל אליבא

דבית הלל, וה"נ לר' אליעזר

אליבא דכ"ע דקסבר דאף ב"ש

מודים בזה היכא דליכא עוד חד

לד למעליותא כדלקמן: ועד מה

נחלקו ב"ש על העומר שנמלו

בידו בתחילה ואח"כ נתנו בצד

הגפה וכו'. ובהא הוא דפליגי

דלב"ש אינו שכחה מפני שכשנטלו

בידו כבר זכה בו, ואפי׳ לא נטלו

אלא ממקום למקום ולא להוליכו

לעיר אעפ"כ הואיל וזכה בו

בתחלה, שוב אין שכחה שלאחר

מסורת הש"ם

ב) כתובות עת. ושכל טוב ברח' טון ד) כתובות פ"ח

ה"ח, עי' כתובות עח. תוד"ה

נפלו

→

הגהות הגר"א

וא) ברם הכא דבר תלוש

בצד דבר כצ"ל. ותיבת מחובר נמחק (ר"ל דא"א

חלק מן הדברים המנויים במשנה תלושין הן]: [ב] באיזו עומרים פליגי

כצ"ל. ותיבת **באלו** נמחק:

[כט. - ה״בׁ]

עניים הלכה כג: טוש"ע אהע"ו סימן ל סעיף קסברי ב"ה דלא מיקרי אלל דבר

שינויי נוסחאות

א] ליה. ברש״ס לו. בריבמ"ץ ובתוספתא (פיג ה") וטוכחו: א"ר אילעאי וכר. בריבמ"ץ ובתוספתא (פיג ה") מוספתל היל נפ"ג (ה"ו): ואלו. ליתא:

בן אינו. כ״ה ברש״ס בר״א באיזו מאילו עומרים חלוקין הן: ובדפ"ו. בכתה"י ובד"ו ליתא: ג] אינו. ברש"ס בד"א ודפ"ו

ד] שנמלו. בתוספתא (שמ)

א מיי׳ פ״ה מהלכות מתנות א״ר יוםי. דלא היא דמהתם לא קשיא מידי דדברי הכל היא הך מחני׳ דלקמן, דשאני חמן שהוא דבר מחובר והוא אילן הזיח אצל אלל דבר מחובר זיח בלד הגם והפרלה וזה הוה שפיר מסויים, ג מי פריצ מהלכת אשות דבר המחובר הגת או הפרצה, וא"כ איכא למימר דנתן עיניו בו מה שאין כן כאן בעומר דהו"ל חלוש אצל מחובר לא מחזיק[יו] [הלכה ז ס] פמג לחין פא ועחיד לוכרו, ברם הכא דבר התלוש הוא בלד המחובר, והלכך להו בית הלל להיותן דבר מסויים: באידו עומרים. באיזו

> אמר ר' יוםי אדברי הכל היא. תמן דבר מחובר בצד דבר מחובר. ואברם הכא דבר תלוש בצד דבר מחובר. אמר ר' אילעאי שאלתי את ר' יהושע יובאלו עומרין חלוקין שאלתי את ה' בית שמאי ובית הלל. אמר אליה בתורה הזאת עומר הסמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו בית שמאי אומרים יו[אינו] שכחה ובית הלל אומרים מ(אינו) שכחה. וכשבאתי אצל ר' אליעזר אמר לי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו שהוא שכחה ועל מה נחלקו על העומר שנטלו ונתנו כצד הגפה כצד הגדיש כצד הבקר בצד הכלים ושכחו שבית שמאי אומרים אינו שכחה מפני שזכה בו ובית הלל אומרים בשכחה. וכשבאתי והרציתי את הדברים לפני ר' אלעזר בן עזריה אמר לי ^סהברית הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בחורב: תמן תנינן יהאשה שנפלו לה נכסים עד שלא תתארם מודים בית שמאי ובית הלל שהיא מוכרת ונותנת וקיים. נפלו לה משנתארסה בית שמאי אומרים תמכור ובית הלל אומרים גלא תמכור. ייר' פינחם בעא קומי ר' יוסי ולמה לא תנינתה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. אמר ליה לא אתינן מתניתא אלא דבר שהוא חומר משני צדדין וקל משני צדדין ברם

דברי הבד היא. אפילו בית הלל מודים התם, דשם הו"ל מחובר א) ע" מוספתא פ"ג ה"ו

עומריס: בתורה הזאת. שנועה היא: עומר הסמוך וכו'. והיינו כמתני׳ דאתי כר׳ יהושע, אבל היכי דנטלו והחזיק בו אף בית הלל מודים דלא הוה שכחה, וכמו ששנינו בסמוך במתני' (מ"ג) העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר מודים דאינו שכחה, ואין חילוק לר' יהושע [כשנטלו והחזיק בו] בין הניחו בלד הגפה והגדים או לא, דלעולם מודים בית הלל שהוא אינו שכחה. וכן גירסת הר"ש [כאן] בתוספתא (פ"ג ה"ו): מפני שוכה בו. בנטילתו אותו זכה בו: ובית הלל אומרים שכחה. ומתני׳ דבסמוך (מ"ג) דתנן העומר שהחזיקו דמודים בית הלל דלח הוה שכחה רצי יהושע היא, וכן פירש הר"ש ז"ל (שם): הברית. נשבע בתורה שנקראת ברית כדכתיב (שמות לד כז) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית. הר"ש (שס): תמן תניגן. בכתובות (עח.): עד שלא תתארם. ונתארקה: וקיים. שבזכותה לבדה נפלה: דא תמכור. דלזכותה ולזכותו נפלו וכדמסיק לקמן: דא אתינן מתני'. לא תנינן גבי מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל בעדיות אלא דבר שהוא קולא מכל צד וחומר מכל צד. מה שאין כן הכא חומר הוא לבעל וקולא לאשה אליבא

מיכן שכחה, וב"ה סברי דמכיון שלא נטלו להוליכו לעיר לא חשיבא האי נטילה כלום דלא מיקרי - דבית שמאי לפיכך לא תני לה התם, וכן לבית הלל קולא לבעל: זכיה, דלא נטלו אלא לפנות זה המקום שהיה מונח בו ומה

שנחנו בצד הגפה ובצד הגדיש זה לא מיחשב בצד דבר המסוים כדלעיל, והלכך הוי שכחה לב"ה, אבל אם בשעה שנטלו החזיק בו על מנת להוליכו לעיר בזה אף ב"ה מודים דלא הוי שכחה כדחנן במחני׳ דלקמן, ואפי׳ נתנו באיזה מקום שיהיה אין שכחה שלמת"כ שכמה: וכשבאתי והרציתי את הדברים לפני ר"א בן עוריה. הודה לדברי ר"א שכזה דוקא הוא דנחלקו ב"ש, ואמר לי הברים הזה הן הן הדברים של אמת כמו שנאמרו לו למשה בחורב: תמן תניגן. בריש פ"ח דכתובות וגרסינן להאי סוגיא שם עד סוף הלכה: אף שדא תתארם. ונתארסה: בש"א תמכור. בעודה ארוסה אבל משנשאת לא: ובד"א דא תמכור. משום דאירוסין עושה ספק נשואין שמא חבא לידי נשואין שמא לא חבא, הלכך לכתחילה לא חמכור אבל בדיעבד קחני התם דמודין שאם מכרה ונסנה קיים: ודמה דא תגינתה. להאי פלוגמא בפ"ד דעדיות דחשיב שם מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה: א"ד דא אתיגן מיתגייא. לא שנינו שם אלא דבר החמור לשני הצדדים או קל לשני צדדים לאלו ולאלו, אבל הכא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחד לב"ש חומר לבעל וקל לאשה ולב"ה איפכא הוא:

הכא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחד.

ר"ש סיריליאו

מחובר כלומר דבר קבוע שמחקיים כן, כגון גח או פרצה, דאיכא חרחי, אבל שבלין אע"ג דמחוברין כיון דעומדין ליקלר, או עומר, לא חשיבי, ועוד דתלוש הוא: דצד דבר מחובר. אפילו לנד דבר מחובר שמתקיים, כגון בית בקר ודכלים דליכה אלה חדה, לה: א"ר אידעאי. חלמידו של ר' אליעזר היה, כדתנן בפרק עושין פסין (עירובין כג.), והוא אביו של ר' יהודה סחם דכולי חלמודה: ["באידו עומרין. ביו"ד גרסינן ליה, פירושו בהי חלו: עומר הסמוך לגדיש. אבל לא בנטלו לזכות בו והניחו בלד הגדיש ושכחו]: על העומר שנמלו. שהחזיק בו להוליכו לעיר, והכי איתא בחוספתא (פ"ג ה"ו): הברית. היא התורה, דכתיב בה (דברים ד יג) ויגד לכם את בריתו אשר לוה אתכם. יש מי שפירש דהכי קאמר, ברית שמה שאמר ר' יהושע הן הדברים שנאמרו וכו': תמן תנינן. בכתובות ראש פרק (האשה שנפלו-פ״מ) הוא: עד שלא תתארם. ונחארקה: שמוכרת ונותנת. בעודה ארוסה, דבזכוחה גרידא נפלו: בית שמאי אומרים תמכור. כל זמן שלא נישאת, דכיון דלא נישאת עדיין לא זכה בה לַיַרְשָה וליטמא לה ולהפר

דבר מחובר בצד דבר מחובר. כגון האילן שאין דעתו לתולשו, גכי דכר - נדריה: לא תמכור. דהא כזכותו נפלו: ודמה דא תניתה מקודי בית שמאי ומחומרי בית הדד. במסכת עדויות שכל קולי בית שמאי וחומרי בית הלל נשנו לשם, דבכל מקום בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא, חוץ מאותן מקומות השנויין שם, וכדי שלא להוסיף עליהן ושלא לגרוע מהן סדרן שם, כסדר שנשנו ביום ישיבתו של ר' אלעור בן עוריה, כדאיתא בפרק תפלת השחר (ברכות כת.): חומר משני צדדין. אין לפרש שאין קולא נמשכת מן החומרא, אבל הכא קולא נמשכת מן החומרא וחומרא מהקולא, דהא גבי פרוטה נמשכח קולא מחומרא, דאי קדשה ראשון בפרוטה ושני בדינר, ביח שמאי מחמרי לראשון וביח הלל מקלי לראשון, ואפילו הכי שנוייה שם, אלא הענין הוא ששונה חומר לאיש ולאשה, כגון שהאשה אסורה לינשא לבית הלל כיון שקבלה פרוטה, וגם הבעל אחר שנים עשר חדש חייב במזונותיה (כסובות פ"ה מ"ב), וחילו בית שמחי מקלי לשניהן, והכא שאני דלבית שמאי דסברי מוכרת קולא לאשה וזכייה ללוקח הוי, וחומרא לבעל דמפסיד, ולבית הלל דאמרי לא חמכור חומרא לאשה והפסד ללוקח, וקולא לבעל דזוכה ומכירתו קיימת:

כת"י א ביאור הגר"א

ומשני ד"ה היא. דהכא אפי׳ ב"ה מודו שאינו שכחה מפני שהוא מחובר והוי דבר מסוים טפי: ה"ג באיזו עומרים פדיגי כו': מפני שזכה בו. פי' והח דקתני ונחנו בלד הגפה היינו משום שדרכו בכך, דמסתמא כיון שרולה

כת"י ב מפני שזכה בו. והא דקתני ונחנו בלד הגפה כו'. אינו אלא משום שדרכו בכך כשרולה לזכות בו מסתמא הוא נותן בלד דבר המסויים כדי שלא ישכחהו:

בחובות מ"ח ה"ח. ב"ח ל

ב) כתובות עת: [תוספתה

[ספרי דברים רפג]

[כט. כט: - ה"ב ה"ג]

לבעל הבית ותניתה. קל הוא לעניים ואינו

חומר לבעל הבית שמדעתו הובקרו. אמר

ליה והתנינן "עומר שהוא סמוך לגפה

ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו הרי הוא קל

ל) נפלקון מ"ל, עדיום ותניתה. ולפילו הכי תני לה בעדיות (פ"ד מ"ג): שמדעתו והא תנינן. בעדיות (מ"ג): בש"א הבקר לעניים הבקר. לפי׳ לל א (מ" פ"ה מהלנות פ"ה ה"ל, לעול פ"ה ה"ל, דומרבר הבל בול בי ברב שבוא התרונו: ברו שבוא בתרונו: ברו שבוא בתרונו ברו שבוא בתרונו: ברו שבוא בתרונו: ברו שבוא בתרונו: ברו שבוא ברו שבוא בתרונו: ברו שבוא בתרונו: ברו שבוא בתרונו: ברו שבוא בתרונו: ברו שבוא ברו שבו ברו שבוא ברו שבו ברו שבוא ברו שבו ברו שבו ברו שבוא ברו שבו ברו ברו שבו ברו שבו ברו שבו ברו שבו ברו ברו שבו ברו ברו שבו ב ב מיי׳ פ״ה מהלכות מתנות עניים הלכה יא:

קתני: ומשני קל הוא לעניים ואינו

חומר לבעה"ב. כלומר דלא חשיבא חומרא שהרי מדעתו הוא מפקיר, אן הבית. בכי"ר בר"ש ולא שייך לומר חומרא אלא במקום ב] רבן גמליאל. כש"ג רבן שמוטל עליו ולפי מה שחייבוהו סכמיס: והתנינן עומר וכו'. גן להן. כ״ה בתוספתא וקחשיב החם ולב"ש אינו שכחה (שם) וברש״ס. בכי״ל וכי״ר ליה. בד״ו א״ל: ד] ונישאת. כ״ה גם והרי הוא קל לבעה"ב וחומר הוא לעניים, ולבית הלל איפכא ואפ״ה קתני: קל הוא לבעה"ב ואינו וברש"ס. בד"א ובדפ"ו ליתא: חומר לעניים. לנ"ש שעדיין לא זכו בו, ולא מקרי חומרא אלא במקום שמפקיעין זכותו ממנו: ואמור אוף הכא. אי הכי דבכה"ג לא חשיבה חומרה, ה"כ המחי קהמרת חונישאת: °הלכה ג מתני' מבראשי השורות עומר שכנגדו מוכיח. כנו לחומר הוא לבעל במאי דיכולה היא למכור, הרי הבעל עדיין לא

זכה בה ובנכסיה קודם שנשאה: מביון שקדשה יש דו זכות בה. וכנפלו לזכוחו ולזכוחה ושפיר הוי חומר לבעל לב"ש: א"ר יודה ובו. איידי דאיירי בהאי ענינא מסיק לה למאי ששנינו שם, ומוספחא היא בפ״ח דכחובות (ה״א): פה זו. בנשואה מכרה בטל, כדקחני החם נפלו לה משנשאת אלו ואלו מודים שאם מכרה ונחנה בטל והבעל מוליא מיד הלקוחות, ואף בארוסה תהא מכרה בטל: בחדשים אגו בושין. על שנפלו לה משנשאת אנו בושין בזה מה ראו חכמים לומר שהבעל מוליא מיד הלקוחות, אלא שאחם מגלגלים עלינו לומר אף בישנים, כדמפרש שהן נכסים שנפלו לה בעודה ארוסה שיהא ג"כ מכרה בטל, ודי לנו במה שחקנו חכמים: כותבי' ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח. כלומר אם שכח עומר אחד ואתה יכול לחלוחו שרולה לעשות ממנו אח״כ ראש שורה, העומר שכנגדו מוכיח הוא אם כך הוא שראוי לעשות ממנו ראש שורה אינו שכחה כדמפרש לה בסיפא ואלו הן ראשי שורות וכו':

אילו הן החדשים משנישאת ואילו הן הישנים עד שלא נישאת

ר"ש סיריליאו

הוי שכחה, ולא במקום שלא קצרת. וסוף שורה נמי נפקא לן מדכתיב 'לא הבקר לעניים הבקר. הרי הוא קל לעניים דוכו כו, וחומרא לבעל הכית דמפסיד, [ותניתה] ואפילו הכי שנוייה שם: ואינו חומרא לבעל הבית, שמדעתו הבקירו. ולא משיב ליה הפסד: מכיון שקדשה דוכותו ודוכותה נפדו. ואפילו הכי מקלי בית שמאי ואמרי דמוכרת ומפסדי לבעל, ובית הלל מקלי לבעל ומחמרי לאשה, דכבר זכה בה דהא אגידא ביה. והקשו התוס' שם (כתובות עת. ד"ה נפלו) דהא קתני התם המדיר את אשתו בית שמאי אומרים שתי שבתות ובית הלל אומרים לא יקיים אלא שבת אחת, יתר מכאן יוליא ויתן כתובה. והא שתי שבתוח קל לאיש, וחומרא לאשה שהיא עגונה שאינה נוטלת כחובה עד שבת שניה, ואפילו הכי קחני לה בעדויות. וחירצו דלעולם בית הלל מחמרי דממהר לגרשה בהדרת שבת אחת, ואע"פ שרלונה עכשיו, לאחר מכאן שמא חחזור בה דטב למיחב טן דו וכו' (ינמות קית:): מה זו מכרה במל. מה נשוחה נפלו לה משנישחת מכרה בטל, כדקתני התם נפלו לה משניסת הבעל מוליא מיד הלקוחות: אף זו. שנפלו לה כשהיא ארוסה אם מכרה אחר שניסת יהא מכרה בעל: על החדשים. כשנפלו לה משניסת: אנו בושין. על מה שאמרנו [מכרה] בטל כדתנן החם, שאין אנו יודעין טעם מה ראו חכמים לומר אם מכרה ונתנה הבעל מוליא מיד הלקוחות, אלא שאתם אומרים שנוסיף עליהן הישנים, דהיינו כשנפלו עד שלא ניסת וניסת: בותני' ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח וכו". ואת המשנה נתקשה בה הראב"ד ו"ל כמו שכתוב בהשגותיו (מתנו"ע פ"ה הי"ה), ולה רחיתי להחד מן המפרשים שהליעוה כהוגן, והנני בא להליעה ולפרשה יפה בס"ד למען ירוץ קורא בה. ראיתי להרמב"ס ז"ל (שם) שסובר ("דטעמא) דמתניתין דקתני העומר שכנגדו מוכיח, הוא טעם ["אל הרישא דראשי שורות, ומפרש לה בין במחובר בין בחלוש, דהיינו] בין כששכח קלת קמה מלקלור במחובר, בין כששכח עומר חלוש כשהן מפנין חוחן להוליכן לגדיש, ולשניהן בעינן הוכחה דשני עומרין אללו כדי שלא לעשותו שכחה. וו"ל בפ"ה (הי"א) שנים שהתחילו לקלור באמלע שורה, זה פנה ללפון וזה פנה לדרום, ושכחו לפניהם ולאחריהן, שלפניהן שכחה, מפני שכל אחד מהן זה שלפניו הוא לאחוריו של חברו. והעומר ששכחוהו לאחריהן במקום שהחחילו ממנו, אינו שכחה, מפני שהוא מעורב עם השורות שמן המזרח למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכוח. וכן השורות של עומרים שפינו אותן לגורן, והתחילו שנים באמלע שורה ושכחו עומר באמלע בין אחוריהן, אינו שכחה, מפני שהוא באמלע שורה שמן מערב למזרח שעדיין לא החחילו בה, והיא מוכחת עליו שאינו שכוח ע"כ. ויפה כתב הרב ז"ל לפרש דמתני' דראשי שורות בין בקמה בין בעומרין חלושין איירי, דהכי איחא בגמ' בהדיא דראש שורה וסוף שורה שוין [בה] בין בקמה בין בעומרין חלושין. אבל נראה מלשונו ז"ל דס"ל דהעומר שכנגדו מוכיח דקתני, הוא טעם לראשי שורות דלא הוו שכחה, וכן דעת הרא"ש ז"ל, ואינו כן, דלראש שורה ולסוף שורה מה לריך עומרים אחרים להוכיחו עמהם, חיפוק לי דראש שורה לא הוי שכחה, דרחמנא אמר 'כי תקלור ושכחת' ממקום שקלרת ושכחת [•להלן]

כדקתני בסיפא הבעל מוליא מיד הלקוחות: בחדשים אנו וחומר לבעה"ב אליבא דב"ש ולבית הלל איפכא: ותניתה. ואפ"ה

תשוב׳ דמשמע דכבר עברה משם ולהלן והנחת כדמפרש ר׳ יונה בגמרא. וכמו שכתבו הרב ז"ל בהלכותיו (שם ה"י), וז"ל יחיד שקלר ושכח לפניו

ולאחריו, שלאחריו שכחה ושלפניו אינו שכחה, שנאמר לא חשוב לקחחו, אינו שכחה עד שיעבור ממנו ויניחנו לאחוריו ע"כ. ועוד אני חוכך בטעם

שכתב הרב ז"ל מפני שכל אחד מהם זה שלפניו וכו', ["דמאן לימא לן

דניזיל בתר זה שלאחוריו, ניזיל בתר זה שלפניו, וכיון דספק הוי המוליא

מחבירו עליו הראיה]. ועוד דמתני׳ גופא יהיב טעמא דליכא בל תשוב,

ולמה לריך טעם אחר דעומר שכנגדו מוכיח. ועוד כיון דטעמא דעומר שכנגדו מוכיח קאי אראשי שורות כנגדן לשון רבים מיבעי ליה. ועוד יש

לשאול אמאי תנא ראשי שורות לשון רבים, ולא תני ראש שורה כדאמרינן בגמ׳. ועוד היכן שנוי במשנחינו דינא דסוף שורה, דמיבעיא לן בגמ׳ סוף

שורה מנא לן. ועוד ברייתא דאתיא לפרושי מפני שהוא נידון מזרח ומערב,

מאי קאמר, וכי פליגא אדר' יונה. ועוד מסוגייא דלקמן דהיה עוקר את

המחרישה וכו', שמעינן דאי לא אגידא כולה קצירה כאחת אלא באנפי

נפשיה היא סגי, ואפילו עבר משם ולהלן בדרך שורת קלירתו, ואפילו אין

שם אלא אחד או שנים וקצר השני ולא הראשון סגי. והיינו טעמא דאי

ליכא עקירת מחרישה א"ל ההפסקה כגון דאמת המים קטנה מפסקת

אינה הפסקה, וחימר דאגידא לקנירה דלעיל ולא חשיבא הפסקה, וא"כ

קנירה שלהלן לא חשיב ראש שורה והוי שכחה, ואי איכא עקירת מחרישה

אמרינן ראש שורה הוא ולא הוי שכחה, ואע"ג דעבר משם ולהלן דרך שורת קצירתו וכדפרישית, וכל שכן אם לא עבר דרך שם לקצור דפשיטא

דלא הוי שכחה, ולא בעינן מזרח ומערב לפון ודרום דלא החכר שם כלל.

ועוד ראוי לדקדק במשנחינו כיון דמחני׳ ר׳ יהושע קחני לה (״דחנן)

["דס"ל] דבעומר ("שלא זכה בו והוא] סמוך לגפה נחלקו, ובעומר שנטלו

להוליכו לעיר מודו, אמאי אפסיק ביני ביני בדין ראשי שורות. ועוד היכי בשנים קחני לפניהן שכחה, וביחיד חנן שלפניו אינו שכחה. וגראה די

לפרש דמתני' מילי מילי קתני, ושלשה דינין הן דדמיין להדדי, ומשום הכי

תני להו בהדי הדדי, וכולה מתני׳ ארישא סמיך דקתני עומר שהוא סמוך

לגפה ולגדיש וכו', והכי קאמר, ראשי שורות שסמוכין לגפה וכו', או עומר

שכנגדו מוכיח שהיה סמוך לגפה וכו׳, או עומר שנטלו להוליכו וכו׳ שסמוך

לגפה מודים וכו'. ודמיא להא דתנן (ברכות פ״ה מ״ג) האומר על קן לפור

הגיעו רחמיך, ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים, משתקין אותו, שפירושה או או קמני. ומודים אכולה קאי והכי פירושא, ראשי שורות בקמה, אע"ג

דסמוכין לנד מקום שהוא שכחה לבית הלל, אפילו הכי מודים בית הלל לבית

שמאי דלא הפסיד זכוחו, והכא לא בעינן הוכחה, ואפילו יהא גפה מלד ימין

או מלד שמאל אינו מפסיד זכוחו. ובמתני' מפרש (דהויא) [דהאי] ראש שורה דמודים בה אפילו דאמלע, וכ"ש ראש שורה וסוף שורה גרידא, ולהכי חני

׳ראשי שורות׳ דחלחא גווני ראשי שורות איכא. וכן בעומרין חלושין איכא נמי חלחה גווני, רחש שורה וסוף שורה גרידה, ורחש שורה דשנים המוליכין לגורן

הגהות הגר"א

עין משפמ

--

שינויי נוסחאות

כתובות (פ״ח ה״א) ובירושלמי

בירושלמי כתובות

[א] וחומר ותניתה וחומר ותניתה. אלו שתי תיבות ותניתה מוחק בתוך החיבור: [2] דתנן א"ר יהודא אמרו לפני ר"ג. כצ"ל: הופקרו. שהרי הוא רוצה בכך שהוא הפקירן: הרי הוא קד הפקיר לעשירים ופטור מן המעשרות, ולב"ה לא הוי הפקר עד לבעה"ב. לבית שמאי וחומר לעניים: מה זו. נשואה: מברה במד. שיופקר אף לעשירים כשמיטה ושלו הן, וא"כ הרי הוא קל לעניים

והתנינן ייבית שמאי אומרים הבקר לעניים הבקר הרי הוא קל לעניים ₪וחומר הוא

בושים. מה שנפלו לה משנשחת

אנו בושים מה ראו חכמים לומר מכרה בטל: מתני' ראשי שורות. אם שכח ראשי שורות אינן שכחה: עומר שכנגדו מוכיח. לקמן במתני׳ מפרש לה:

השלמה לפי' הרש"ם

בעל מלאכת שלמה אחר שהביא את פי׳ הרש״ס כתב ״אבל במהדורא אחרת מפירושיו ז"ל שכתב וז״ל״: שורות עומר מצאתי **ראשי** לבעל הבית ₪וחומר הוא לעניים ותניתה. אמר ליה קל הוא לבעל הבית שכנגדו מוכיח. אמודים ואינו חומר לעניים שאדיין לא זכו בהן. ואמור אוף הכא קל הוא לאשה דסיפא קאי, וה"ק ראשי שורות דעומר שכנגדו ואינו חומר לבעל ™(הבית) שעריין לא זכה בהן. אמר ליה מכיון מוכיח מודים ב"ש וב"ה שקידשה לזכותה ולזכותו נפלו. וויאמר ר' יודה אמרו לפני וורבן גמליאל בזה שאינו שכחה. דאע"פ הואיל והארוםה אשתו והנשואה אשתו מה זו מכרה במל אף זו מכרה לגפה ולגדיש, העומר שכנגדו הוא המוכיח במל. אמר מלהן בחדשים אנו בושין אלא שאתם מגלגלין עמנו הישנים להצילו כדמפרש ואזיל

: במתניתין

ביאור הגר"א כת"י א

לזכות בו הוא נותן בלד הגפה שהוא דבר מסוים כדי שלא ישכח אותו: ותניתה ותניתה. מיותר:

א מיי׳ פ״ה מהלכום מסנום העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר וכו׳. כדאמרינן בהלכה

דלעיל דבוה שהחזיקו על מנת להוליכו לעיר הכל מודים בה, ואף

מדרש תנאים דברים כד

.6 ב"מ יd.

רידב"ז

ראשי שורות עומר שכנגדו

מוכיח העומר שהחזיק בו

להוליכו לעיר ושכחו

מפרש השנות אליהו ז"ל

דמודים אתרווייהו קאי על ראשי שורות ועל עומר

שהחזיק, וכך הצעת המשנה ראשי שורות

שהעומר שכנגדו מוכיח

וגם עומר שהחזיק בו וכו׳

שכחה.

מודים שאינו

ילקו"ם מנא ממקלון

עניים הלכה ג:

מתנות עניים הלכה יא:

ד מיי׳ פ״ה מהלכות מתנות עניים הלכה י:

שינויי נוסחאות

: פניו

מפני שהוא:

ג] בבל. כ״ה במשניות ובר״ש ובד״א ובדפ״ו. בכי״ל וד״ו

בל. וכן בהמשך:

ליקום משנות אליהו

מודים שאינו

שכחה. פי' דמלת מודים קאי אתרוייהו על ראשי

וכו'. וכך הלעת המשנה ראשי שורות שהעומר

שכנגדו מוכיח וגם עומר

שהחזיק וכו' בהני תרוייהו

מודים שאינו שכחה. ומתניתין אתא לאשמועינן

לאפוקי מתוספתא דמייתי

הר"ם (פאה פ"ג ה"ב ע"ש) בשם ר"א דבעומר שהוא

סמוך לגפה וכו' מודים דהוי שכחה על מה נחלקו על עומר שהחזיקו להוליכו על ש

לעיר וגם נתנו בלד הגפה או בלד הגדר שב"ש

או בלד הגדר שב"ש אומרים אינו שכחה וב"ה

אומרים שכחה אבל בהחזיק לבד דכו"ע ס"ל דהוי שכחה. נמלא פליג על

מתניתין בתרתי דבקמוך

לגפה ס"ל למחניתין דפליגי וחוספתא ס"ל דכו"ע מודים דהוי שכחה. ובעומר

שהחזיקו

. דמודים

ס"ל שאינו

והתוספתה ס"ל בזה מודים

דהוי שכחה דאינם חולקים

רק בהחזיקו וגם נתנו בדבר המסוים [עיין פי' ירושלמי ומקיים הגירסא דלא כר"ש.

וסברתו מחמת שיבה

וטפונה המנונה ב כנו הה הכלים ליקח יזכור על זה. ר"ח]: שנים שהתחידו

באמצע השורה וכו'. שכן דרך כשענים מתחילין לקלור עושין שורה אחת לסימן

בכדי שידעו מהיכן התחילו לקלור. לכך לאחריהם פיי מה שנשאר ביניהם כשהפכו

פניהם לקלור אינו שכחה

ההעומה שכנגדו מוכיח שדעתו לעשות שורה. דרך משל כשהתחיל לקצור מצפון

חחת ממזרח למערב לסימן

דרכם לעשות להם שורה

אמרת. יחיד וכו׳. פי׳ אבל יחיד שהתחיל כו׳ הוי להיפך

דלאחריו שכחה ולפניו דדרכו כשמונע את עלמו

ממלאכת הקצירה אזי הולך

השחיר שם ודעתו לעשות

שם שורה אחרת ממזרת למערב: זה הכדד כד

מתחלת השורה השורה הראשונה

ושלפניהם שכחה

שכנגדו מוכיח

אזי באותו מקום שהתחילו לקצור עושין שורה

מחני

שכמה

וכט: - ה״גוּ

"העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר ושכח מודים שאינו שכחה: [מ״ד] באלו הן ראשי השורות שנים שהתחילו באמצע השורה זה ™פנה לצפון וזה ™פנה לדרום ושכחו לפניהן ולאחריהן ישלפניהן שכחה ושל אחריהן אינו שכחה. *דהיחיד שהתחיל מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו שלפניו אינו שכחה ושל אחריו שכחה משהוא בבל תשוב. יזה הכלל כל שהוא יבבל תשוב שכחה וכל שאינו בבל תשוב אינו שכחה:

בדין זה בתוך הדין של ראשי שורות, ללמדנו דמה דאמר העומר שכנגדו מוכיח קאי על חלוקה שיכול לחלוחו ברחש שורה דחו חינו שכחה, כדקתני בסיפא ואת שלאחריהם אינה שכחה כדמפרשינן לקמן, ואשמעינן דדין העומר שכנגדו מוכיח לא הוי שכחה כמו בהעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר דהכל מודים בו שאינו שכחה: אדו הן ראשי שורות. שאמרנו בהן

אחר שהניחו באיזה מקום שיהיה

לא הוי שכחה. והא דהפסיק התנא

להעומר שכנגדו מוכיח: שנים שהתחילו באמצע השורה. האי שהתחילו קאי בין שהתחילו לקצור באמצע שורה של קמה, ובין שהתחילו ליקח מהעמרים המונחים שורות שורות על פני השדה והתחילו מהאמצע של השורה, כדקאמר בגמ' דדין קצירת הקמה ודין אסיפת העמרים שוין הן לענין שכחה: זה פנה לצפון וזה פנה דרום וכו' שלפניהם שכחה. דמכיון שהתחילו מאמלע השורה ושכח כל אחד מהן ממה שלפניו בין לקצור הקמה או

באסיפת העמרים, אין כאן העומר שכנגדו מוכים, לפי שאי אתה יכול לומר כאן דמה שהניח זה מלקצור או מלעמר ודילג את שלפניו הוא משום שרולה לעשות שורה ממזרת למערב, דזה אינו שהרי אנו רואין שהולך וקולר באותה שורה עלמה להלן ממקום הזה או מהעומר הזה וללפון וכן חבירו לדרום, וא"כ מה שהניחו זה המקום מלקלור או זה העומר מלאסוף מחמח שכחה הוא שהניחו, אבל מה שלאחריהם והיינו במקום שהתחילו הניחו שם ביניהן מלקצור או מלעמר והלכו משם ולהלן, בזה הואיל ואין כאן דילוג שהרי לא דלגו כלום לפניהם, שפיר אמרינן העומר שכנגדו מוכיח שאם יש כאן לומר ולחלוח דמה שהניחו לא משום שכחה הוא, אלא שרולין לעשות אח"כ שורה ממזרח למערב חלינן ולא הוי שכחה: יחיד שהתחיף מראש השורה. הא דנקט ביחיד בראש השורה משום דבשנים הקולרין ומתחילין בשורה אחת מסחמא באמלע הן מתחילין זה לכאן וזה לכאן כדי שיגמרו את השורה כאחת, אבל יחיד הקולר מחחיל הוא מראש השורה והלכך אם הניח אח"כ שורה זו והתחיל בשורה שבנדה הרי מה שלפניו לא הוי שכחה דכל מה שלפניו לית ביה בבל חשוב לקחחו, אבל מה שלאחריו בבל חשוב הוא ואין כאן עומר שכנגדו מוכיח הואיל ולא החחיל באמלע השורה:

ושכחו באמלע ואפילו בלא הוכחה, ובעומר החלוש השכוח דיחיד המעמר ומוליך לגורן ושכח באמלע, דגלי דעחיה שהשורות הולכין מלפון לדרום, שקלר או עימר קודם ואח"כ שכח בדרך שורת קלירתו או בדרך שורת עימורו, וכיון דאיהו אפסדיה בידים בעינן דמן שמיא מרחמי עליה, והיינו אם יש כנגדו מוכיח בההוא דוקא מודו כשיש עומרין כנגד עומר השכוח בלדו ללד מזרח או ללד מערב לשורה, כגון שיש שתי שורות אללו דיכולין להוכיח ששורה הוא ג"כ, מודים דנדוננו למזרח ומערב אע"ג דחוך שורח לפון ודרום הוא, ומלד מזרח או מערב סמוך לגפה. וכן בעומר שנטלו להוליכו לעיר, אע"פ שהניחו אצל הגפה מודים דלא הוי שכחה, דכיון שנטלו זכה בו ומו לא הוי שכחה. והשתא מפרש ראשי שורות שהודו [פדגבי שנים יפה כחן], דלא מיבעיא ראשי שורות דפשיטא להו לעלמא דהיינו ראש שורה וסוף שורה גרידא ["דאפילו גבי יחיד מהני מכח קראי], אלא אפילו דאמצע נמי, [°והיינו] דקתני שנים שהחחילו לקנור או לעמר מאמצע שורה ושכחו, שלפניהן שכחה, מה שהיה לפניהן אפשר דהוי שכחה וכגון שעברו משם ולהלן, ולחו בלפניהן דסוף שורה קחמר, חלח משום דבעי למיתני של אחריהן אינו שכחה שלא היה לפניהן מעולם, דהיינו מה שהניחו שניהן באמלע, דזה שהולך לדרום שיירו לראש שורה לחבירו, וזה של לפון שיירו לרחש שורה לחבירו, לח הוי שכחה, להכי חנן 'לפניהן' ובחמלע שורה הוא דתני דומיא דלאחריהן. אבל גבי יחיד שקלר מראש שורה מלי למיתני לאחריו שכחה, דודאי לפניו היה מעיקרא, דהא ראש שורה גופה התחיל לקצור ובל חשוב איכא. ושלפניו, היכא דלא שייך ביה לומר שהניחו אחריו, כגון שהוא סוף שורה דחין משם ולהלן כלום, אינו שכחה. ולהכי חני 'זה הכלל' לפרש דבריו. ודינא דראש שורה גרידא וסוף שורה גרידא וכן ראש שורה דאמצע דגבי שנים דמתני', אפילו הויא שורה יחידית מיתוקמא, דטעמא משום בל תשוב. ודינא דעומר שכנגדו מוכיח, לא מפרש במחני' גווניה, ובברייתא מפרש ליה, כדתניא העומר שכנגדו מוכיח כילד, היו לו עשר שורות של עשרה עשרה עומרים, ועימר אחד מהן מן הלפון לדרום ושכח עומר אחד לאחריו, אינו שכחה, מפני שהוא נידון מזרח ומערב. והך ברייתא מיתנייא ביחיד שהתחיל לקצור מלפון לדרום, והורה דעתו שכך היא השורה, ושכח באמלע שורה ועבר משם ולהלן. ואשמועינן דאיכא גווני דלא הוי שכחה, כגון דאיכא עומרים אלל השכוח שלא נטלן עדיין, וכיון דיש כנגדו מוכיח להוכיחו דלהוי שורה, אע"ג

שדוא בבד תשוב. פי השכוח שלא נטלן עדיין, וכיון דיש כנגדו מוכים להוכיחו דלהוי שורה, אע"ג שאין דרכו לעשוח כן ועשה הרי הוא בכל חשוב והוי שכחה ואין שומר שכנגדו מוכים אף משמשייר שם עוד ולא מהני עומר שכנגדו מוכים אלא בדבר שדרכו לעשות כו:

שנים שהתחילו מאמצע שורה. של עומרים, זה היפך פניו ללפון וזה היפך פניו לדרום: ושכחו, דפניהם. לאחר שהתחילו לעמר לב"ה דפליגי החם בנטלו ממקום למקום ואפי׳ הניחו סמוך לגפה - דילגו עומר אחד ושכחוהו הוה שכחה [ד]קרינן (וכו׳) [ביה] לא ולגדים מודים בעל מנת להוליכו לעיר שכבר זכה בו, ואם שכחו - חשוב לקחתו (דברים כד יט): ושל אחריהם אינו שכחה. אם הפכו

פניהם זה ללפון וזה לדרום והתחילו לעמר ונשאר עומר אחד ביניהם ושכחוהו אינו שכחה, ששניהם סמכו זה על זה ומתוך כך נשכח: יחיד שהתחיל מראש השורה. השתח מפרש הא דתנן לעיל ברישא נמי העומר שכנגדו מוכיח, כגון שיש עשר שורות של עשר עשר עמרין מסודרים בשורות מלפון לדרום, והתחיל לעמר בראש שורה אחת ושכח עומר אחד לאחריו, הוה שכחה, כיון שעבר ממנו ועימר

מהר"א פולדא

עומר הסמוך לו קרינא ביה לא תשוב לקחתו, אבל אם שכח עומר אחד בסוף השורה דהיינו לפניו והניח(ה) וחזר והתחיל לעמר מתחילת השורה השנייה לא הוי שכחה דלא קרינא ביה לא תשוב, שאני אומר דעתו לעשות שורה אחרת מאותן שהניח ממזרח למערב. והיינו דתנן העומר שכנגדו מוכיח, שהעומרים של שורות אחרות מוכיחים על אלו שהניחן שלא

שכחן שראויין להתחשב עמהן בשורה אחרת:

דהוי בסדר אחר והוא ממזרח למערב, אפילו הכי מצילין אותו ולא הוי שכחה,

ונדוננו מזרח ומערב לשורה. נמצא עכשיו לענין ראש שורה, ראש שורה גרידא

אחד יחיד ואחד שנים ניצולות בין בקמה בין בעומרים תלושים, דליכא קציר

ולא עימור קודם לו ולאו שכחה הוי. וסוף שורה נמי אחד יחיד ואחד שנים

ניצולת, דלא עברו משם ולהלן לקצור, ואפילו שבולת אחת חשיבא קמה וניצולת,

ואפילו סמוכה לגפה לא הוי שכחה דליכא בל חשוב. אבל אמלע שורה דליחשיב

ראש שורה היכא דליכא סניף לסונפה, זה לא שנינו אלא בשנים אבל לא ביחיד,

וגבי שנים ["דשניהן הניחוהו לאחריהם] הוא דחשיב ראש שורה, אבל לא ביחיד,

"דגבי יחיד כיון דגלי דעתיה הוא גופיה שקלר קודם ואחר] לא מהני אמלע

לראש אלא אם כן יש סניף לסונפו ולהוכיחו לשורה למזרח ומערב, והיינו ברייתא. וכיון דגבי יחיד אי איכא הוכחה מציל כל שכן לגבי שנים, דהא יפה

כח שנים מכח יחיד, כך נראה לי. ואחר ימים מלאתי דברי ר"י [מלכי לדק]

מסיפונטי ז"ל דמפרש מחני' [ד]מילי מילי קחני, אלא שלא האריך והרויח

השמועה כמוני, חה לשונו, ראשי השורות. פירוש אם שכחן אינן שכחה,

וראשי השורות מפרש לקמן, שנים שהתחידו מאמצע שורה, זה פנה לרוח

לפון וזה פנה לרוס דרוס, ושכחו לפניהם ולאחריהן, שלפניהם שכחה

ושלאחריהן אינו שכחה. פירוש מפני שהן ראשי שורות דיש לומר כל אחד

ואחד סמך על חברו ואמר חברי יקצור משם, נמצא שלא קצר[והו] לא זה ולא

זה, ולא הוי שכחה. מנין לראשי שורות, אמר ר' יונה דכתיב 'כי תקצור ושכחת'

מה שאתה קולר אתה שוכח. כלומר ממקום שהתחלת לקלור ושכחת הוי שכחה,

ילאו ראשי שורות שלא התחלת בהן כלל, אהכי לא הוי שכחה. העומר שכנגדו

מוכיח. פירוש אם שכתו לא הוי שכתה. תניא כינד, היו לו עשר שורות של

עשרה עשרה עומרים, והתחיל לעמר שורה אחת מן הלפון לדרום, ושכח עומר

אחד לנד סוף השורות, אותו העומר אינו שכחה מפני שיש לו מוכיח לעשותו

שורה, [ש]כשתחשוב ממזרח למערב אכתי לא נגע כלל [בזה האומן כלל], נמלא

העומר הזה סוף שורת לפון ודרום וראש שורת מזרח ומערב. והעומר

שהחזיק בו להוליכו אל העיר והניחו ושכחו אינו שכחה. [פי׳] מפני שזכה

בו מעת שהחזיק בו להוליכו אל העיר, וכבר אוקימנא לה כר' יהושע אליבא

דר' אילעאי, ברם כר' אליעזר כשהחזיק בו ושכחו [הוא] מחלוקת בית שמאי

ובית הלל עכ"ל ז"ל:

בהני תרווייהו מודים שאינו שכחה. ועיין . בשנות אליהו ובמשנה למלך ז״ל שם: אמר ר׳ מנא שניהם מקרא אחד דרשו וכו׳. פר׳ דלר׳ אבון קשיא קרא דבית שמאי לבית הלל על כן, מפרש ר' מנא דגם ב״ה סברי קרא דב״ש לגר ליתום ולאלמנה יהיה, אלא דב״ש סברי ליתום ולאלמנה תרי, וב״ה סברי מדכתיב ליתום בלא ו׳ ולאלמנה בו' הוי"ו מחבר אותם דלא הוו ליתום ולאלמנה אלא חד, כן פי׳ הגר״א ז״ל בשנות אליהו:

ןעוד הביא בעל מלאכת שלמה]: וז״ל שיריליאו שנים שהתחיקו מאמצע השורה. השדה שורות של עמרים

השלמה לפי' הרש"ם

חלוקים. כגוז עשר שורות עשר עשר עמרים, פועלים שני והתחילו לעמר מאמצע או שהתחילו כסדר שורות שורה, לקצור הזריעה, דמתניתין בין בתלוש בין במחובר מיִירי בירושלמי. כדמוכח שלפניהם שכחה. אם דלגו במה שהיה לפניהם, עומד שכנגדו, ושכחו באמצע, הוי שכחה, שכבר הוכיחו שהשורה ההיא מצפון לדרום היא, שזה פנה לצפון וחבירו לדרום, ואין בהם ראש שורה: ושל אחריהם אינו שכחה. אבל אם הניחו בין שני גביהם עומר אחד או שנים, כגון שלא התחילו זה בצד זה אלא שהרחיקו זה מזה זה עומר וזה עומר, אותם שני עומרים אינם שכחה. שמא הניחו ממזרח למערב, מאחר שהתחילו מאמצע מקצת מוכיח שבאמצע יש תחילה: אבל יחיד שהתחיל מראש השורה והניח אחריו עומר ודלג עליו, ושכחו, הוי שכחה. שאין כאן מוכיח שיהא באמצע ראש שורה, ולפניו לא הוי שכחה כשלא דלג אלא שהניח בסוף יהיה. והתחיל באחרת, שמאחר

שלא עשה ממנה להלז . כלום אינו בבל תשוב, ונמנות אותם שתים או אחת שהניח לסוף השורה ממזרח למערב: זה הכ75. סימנא קא יהיב למילתיה מאי שנא יחיד משנים, וכדפרישית, עכ"ל:

Reproduced from the Schottenstein Edition Talmud Yerushalmi with permission of the copyright holder ArtScroll / Mesorah Publications Ltd

מוספתה פ"ג ה"ט

[כט: - ה"ג] גמ' מנין דראשי שורות. מנין לנו רמז מן התורה דתלינן לקולא א מיי פ״ה מהלכום מסנום עניים הלכה יא ובהשגות: אתה שוכח. כלומר אחר שהתחלת לקלור ושכחת הוה שכחה, ילאו בראשי שורות: מה שאתה קוצר אתה שוכח. כלומר אם שכחת עניים הלכה יא ובהשגות:

> הוא וכגוונא שאמרנו במתני' בשנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה והפך זה פניו אילך וזה פניו אילך ולא קצרו המקום שביניהן ואחריהן דאיכא למיתלי שעדיין עתיד להקלר, ואם השורה שהתחילו היתה מלפון לדרום יעשו ממקום הזה שהניחו עד כדון ראשי שורות קמה. במקום שנוכל לתלות בראשי שורות של הקמה, וכגוונא דאמרן שבשעת התחלה לקלור ועשו שורה מלפון לדרום זה לכאן וזה לכאן והניחו מקום ביניהן באמלע, דחלינן שעתיד הוא להקלר ויתחילו ממנו ראש שורה כנגד אותה השורה שהתחילו ולא כסדרה וכדפרישית: סוף שורות קמה. מנין, כגון שבאותה שורה שהתחילו לא הניחו

כלום וקצרו אותה כסדרה וכן שורה שניה ושלישית ורביעית קצרו אותן כסדר הזה שהתחילו, ושוב הניחו מקום אחד בשורה החמישית ולא קצרו כולה אלא הלכו לקצור ממנה ולהלן. ומסתפק הש"ס אם תלינן בכה"ג בסוף שורת הקמה, וכלומר דנאמר נמי הכא ובגוונא אחריתא, והיינו שעתידין להתחיל ולעשות שורה מלד השני של השדה ויעשו שורה אחת מן המערב למזרח והמקום שהניחו יהיה סוף אותה השורה: א"ר יונה דא תשוב דקחתו. כחיב ודרשינן ממקומו שבאת לא תשוב לקחתו, וכלומר ממקום שכבר באת וקלרת ושכחת מלקלור איזה מקום, זה לא תשוב לקחתו,

עד השתא לא שמעינן אלא ראשי שורות קמה מקרא דקנירך ושכחת, וסוף

שורות עומרין מלא תשוב לקחתו: סוף שורות קמה. דהיינו לפניו דיחיד

דמתני': וראשי שורות עומרין מניין, ומסיק דגמרי מהדדי, כיון דאיתקוש

להדדי שכחת קתה ושכחת עותרין, הילכך בין בתחובר בין בתלוש יש ראש שורה ואתלע שורה וסוף שורה: עשר שורות של עשר עשר עומרין. תלושין, ביחיד מיירי דגלי דעתיה דהשורות הולכות מלפון לדרום, דעיתר

ראשי שורוח, או מן מזרח למערב או מן לפון לדרום, וכשהלך מלפון לדרום

כנגד פניו, כבר גילה דעתו שהשורות מלפון לדרום הן, ואין אחד מאמלעיים

שבאותה שורה נידונת למזרח ומערב, אפילו הכי אם שכח אחריו באותה שורה

אינה שכחה, שיש לעומר הזה מוכיח לדונו דלא הוי שכחה, ונדון אותו למזרח

ומערב: עימר מזרח ומערב ושכחו. גם נפעם הזו, לאותו עומר שהנית

כת"י ב

מה שאתה קוצר אתה שוכח. אכל לא מה ששכח קודם הקלירה: עד

כדון ראשי שורות קמה. דהא כי תקלור נקמה כתיב: ממקומו שבאת

גמ' מניין לראשי שורות. אמר ר' יונה כתיב מכי תקצור קצירך בשדך ושכחת מה שאתה קוצר אתה שוכח. עד כדון ראשי שורות קמה סוף שורות (קמה) ™[עומרים]. אמר ר' יונה יולא תשוב לקחתו יוממקומו שבאת לא תשוב לקחתו. עד כדון ראשי שורות (עומרין) מוקמה] חוסוף שורות עומרין. [ראשי שורות עומרין וסוף שורות קמה]. אמר ר' יונה נילף יראש שורות עומרין מראש שורות קמה וסוף שורות קמה מסוף שורות עומרין: [העומר שכנגדו מוכיח:] מוכיח כיצד היו לו עשר שכנגדו מוכיח כיצד היו לו שורות של עשרה עשרה עומרין "ועימר אחד מהן בצפון ודרום ושכח אחד מהן "אינו שכחה מפני שהוא נידון מזרח ומערב. עימר מזרח ומערב ושכחו מהו שיעשה שכחה.

גמ' מניין דראשי שורות. דלא הוה שכתה: מה שאתה קוצר ראשי שורות שלא החחלת בהן כלל לפיכך לא הוה שכחה: ה"ג בוף מלקצור בשעה שאחה קוצר ועברת ממקום אחד ולא קצרת לא שורות עומרים. עד השתא לא שמענו מן הפסוק הזה דלא הוה – חשוב דהוי שכחה, לאפוקי במקום דיש לחלות שעדיין עתיד לקצור

> שכחה אלא ראש שורות קמה דלא הוה שכחה ברחש השורות של המה שעדיין לא התחיל לקצור. סוף שורות עומרים מניין, כגון עומר המוכיח כנגדו מניין לנו לומר מוכיח דלא ליהוי שכחה: דא תשוב וגו׳ ממקומו שבאת לא תשוב. ילא זה שעדיין לא עבר סוף השורה דעומר שכנגדו מוכיח: ה"ג עד כדון ראשי שורות קמה וסוף שורות עומרים, ראשי שורות עומרים (וכו') וסוף שורות קמה [וכו']. מסוף שורות עומרים. והכי פירושא, דקרא קמא מיירי בקמה ובראשי שורות, וקרא בתרא מיירי בעומרים ובקוף שורה, ונילף השתא ראשי שורות עומרים מראשי שורות קמה וסוף שורות קמה מסוף שורות עומרים: מפני שהוא נידון מזרח ומערב. פירשתי

במתני': עימר מזרח ומערב. לחחר שהניח בסוף השורה חזר והתחיל לעמר ממזרח למערב ושכח לזה שהניח בראשונה בסוף השורה חזר ושכחו השתא נמי בסוף השורה בעימרותו [כשעימר] ממזרח למערב: מהו שיעשה שכחה. מי נימא הואיל וכבר נשכח בראשונה ולא נעשה אז שכחה מפני שהוא נידון מזרח ומערב, אע"ג דהשתא תו ג"כ שכחו ואין כאן השתא עומר שכנגדו מוכיח אפילו הכי לא יחזור שוב להיותו שכחה הואיל וניצל פעם אחת מן השכחה, או נימא אפילו הכי השתא הוה שכחה:

לאפוקי בכה"ג שעדיין לא באת שם שפיר נמי תלינן שיעשה זה המקום סוף השורה כמו דתלינן בראש השורה: עד כדון ראשי שורות עומרין. כלומר אע"ג דהכחוב מדבר כי תקצור קצירך וזה על קצירת הקמה וכדדרים לה למעוטי מקום שנוכל לחלות בראשי שורות קמה, מכל מקום ממילא שמעינן דגם בראשי שורות עומרין הדין כן, דהא מסיים ושכחת עומר בשדה ועיקר הכחוב בשכחת עומרין מיירי אלא דמבשדה דרשינן לרבות שכחת קמה, וא״כ כמו דדרשינן לעיל מה שאתה קולר וכו׳ ולאפוקי מקום דאיכא למיחלי בראשי שורות קמה, ה"ה נמי בראשי שורות עומרין: סוף שורות עוסרין. מנין, כלומר מנין לנו דנימא גם בעומרין דתלינן אף בסוף השורה כמו דאמריטן בסוף שורות קמה, ומשום דהא דדרשינן ממקומו שבאת לא חשוב לקחתו לא שייך כי אם בקצירת הקמה וכדפרישית, דלאפוקי לכל שעדיין לא באת חלינן נמי שיעשה אוחו לסוף שורות הקמה, אבל בעומרין שכבר בא לשם בחחילה כשעשה את העומרין ועכשיו מאסף הוא אומן והנים אחד מהן הו"א דלא חליטן בסוף השורה כמו דחליטן בקמה: א"ר יוגה גידף ראשי שורות עומרין מראשי שורות קמה ופוף שורות עומרין מפוף שורות קמה. כל"ל. כלומר מכדי איתקש אתקשו להדדי ונחדא קרא כתיני, וא"כ כמו דילפינן ראשי שורות עומרין מראש שורות קמה כך ילפינן נמי סוף שורות עומרין מסוף שורות קמה ודין אחד להם, וכל היכא דאיכא למיחלי חלינן בחרוייהו: העומר שכנגדו מוכיח כיצד וכר עימר אחד מהן בצפון ובדרום. חוספחא היא בפ"ג (ה"ט). כלומר שעימרו השנים כאחת בשורה אחת מהן זה לנפון וזה לדרום ושכחו עומר אחד ביניהן, והוא אחריהן אינו שכחה מפני שהעומר הזה נידון הוא מזרח ומערב, כלומר שיכול לעשום ממנו שורה עם העומר שכנגדו שחהא השורה ממזרח למערב, וזהו העומר שכנגדו מוכיח עליו שאינו שכחה כדפרישית במתני': עימר מזרח ומערב ושכחו. ובעי הש"ס אם אחר שעימרו שורה הראשונה מלפון לדרום והניחו עומר אחד ביניהן דאמרינן דלא הוי שכחה מפני שהוא נידון במזרח ומערב, והשחא אם אח"כ עימרו השורה מהעומר שכנגדו ממזרח למערב ושכחו עוד הפעם לאוחו עומר הראשון שהניחוהו בחחילה: מהו שיעשה שכחה. מי אמרינן הואיל ובחחילה ראוי היה להיוח ניצל מהשכחה שהיה נידון עם העומר שכנגדו להתחיל ממנו השורה ממזרח למערב שוב אין שכחה שלאחר מיכן שכחה ואם מכר לבסוף יכול הוא ליטלו, או דילמא מכיון דעכשיו חזר ושכחו ואינו ראוי להיום נידון עם העומר שכנגדו דכבר עימר ממנו ואילך הוי שכחה:

גמ' מנין לראשי שורות. ראשי שורות גרידי קא בעי: מה שאתה קוצר אתה שוכח. ממקום שהתחלת לקצור משם ולהלן יש בו דין שכחה, למעוטי מחלת שורה והתחיל אחריה: עד כדון ראשי שורות קמה. שהניחום במחובר, דהכי משמע [לישנה] מה שחתה קולר חתה שוכח, ולח במקום שאינך קולר. וכששנים התחילו מאמלע שורה והניחו לאחריהם ואח"כ התחילו לראש שורה, ואע"ג דקצור למעלה ולמטה, ראש שורה הוי ולבעל הביח: סוף שורות עומרים. כלומר מנא לן דקחני סיפא גבי יחיד לפניו אינו שכחה, ובין בחלוש בין במחובר מיתוקמא וכדפרישית, ועוד דבל חשוב קאמר, ועיקר בל חשוב בחלוש כחיב וכדלקמיה: ממקומך שבאת. כלומר ועברת משם ולהלן ועודך עסוק במלאכתך, לא תשוב לקחחו, ובחלוש משמע, מדלא כחיב לא חשוב עליו, ומדכחיב לקחחו משמע דחין מחוסר אלא לקיחה, יצא מחובר שמחוסר קלירה ולקיחה: עד כדון ראשי שורות קמה וסוף שורות עומרין.

ביאור

כת"י א

מה שאתה קוצר. פי׳ אבל לא מה ששכח תחלה קודם הקלירה: ראשי שורות קמה. דהא בקמה כתיב, דהיינו כי תקלור: ממקום שבאת. פי' שכבר באת, דהיינו מה שקלר אחריו קרינן ביה שפיר לא תשוב, אבל אם שוכח בסוף שורה עדיין לא בא לשם אינו שכחה. וכל הני טעמים והא דמייתי מקראי הכל אינו אלא אסמכתא, אבל עיקר טעמא היינו משום דעומר שכנגדו מוכיח וכדמפרש במתני':

אן עומרים. כ״ה בר״ש ובד"ו למה:

ב] ממקומו. בר״ש ממקום: ג] קמה. כ״ה בר״ש וברש״ס בד"א ובדפ"ו. בכי"ל ובד"ו עומרין: ראש שורה ויקלרו ממזרח למערב: דן וסוף. בכי"ל כי"ר וד"ו סוף: ה] ראשי שורות עומרין וסוף שורות קמה. כ״ה ברש״ס בד״א ובדפ״ר. בכ״ל ובד"ו ובר"ש ליתא: [1] **ראש.** בר"ש וברש"ס ראשי. וכן בהמשך מראשי: ד] ועימר. כ"ה בר"ש ובתוספתא (פ"ג ה"ט). בר"ש בד"א ובדפ"ו **עימר.** ובכי"ל וד"ו ובראב"ד (הלכות מת"ע פ"ה הי"א) **עומר:**

ח] אינו שכחה. ברש״ס לאחריו אינו שכחה:

טיו משפם

שינויי נוסחאות

תורה אור השלם

א) כִּי תִקְצוֹר קִצִירְךְּ בְשָּׁדֶרְ וְשָׁכַחְתָּ בַּשָּׂדֶה לְא תָשׁוּב ְיְ לְלַקְתְתוּ לַצֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְטָנֶה יִהְיָה לְמַעַן יְבָרְכְּךְּ יְהוָה אַלהֶיךּ בִּכֹל מַעַשַׁה יָרֵיך: (דברים כד ימ)

שורה מלפון לדרום, והשורות מסודרין כך", וכל שורה החילונה אפשר שהיא

לא תשוב לקחתו. אחרי שבאח וכבר קצר קרינן בי׳ שפיר לא חשוב, אבל השוכח בסוף שורה שעדיין לא בא לשם אינו שכחה. וכל הני טעמא דמייתי לקמן מקראי אינם אלא אסמכתא, ועיקר טעמא מפורש במתניתין עומר שכנגדו מוכיח:

ַן (כט: ל. - ה"גן

פ״ה ניכורים פ"ב (3 סוטה פ"ט ה"ב, עירובין בט, סוטה מה, קידושין כ, ערכין ל:, ילקו"ש בהר מרסד]

מסורת הש"ם

א [פייי פ״ה פהלכות גשמעינה מן הדא עימר את הראשון וכר. וגרסינן להא בפרק עימר. עומר ראשון ושני ושלישי ושכח לרציעי, איכא ברייתא דחני 🐧 לפיל דלעיל (פ"ב) דבעי המם נמי בכה"ג דבר שהוא ראוי להגיל ושכחי בהא דרביעית אם דילג את הרביעית ונטל את החמישית הרי מהו שיעשה שכחה, וכדפרישית שם דהבעיא היא הואיל וכתיב כי הרביעית שכחה, ואיכא ברייתא דתני בה אם שהה ליטול את מקלור וגו' ושכחת עומר משמע דבשעת העימור חליא מילחא, החמישית אחר שכחת הרביעית, הרי הרביעית שכחה, אע"ג

דעדיין לא דילג מן הרביעית ונטל נישמעינה מן הדא אמיעימר את הראשון ואת את החמישית, ואמר רבי בון בר השני יואת השלישי ושכח את הרביעי אית חייא דלא פליגי הני תרתי תניי תני אם נטל את החמישי הרי הוא ברייתות, הא דתני דווקא נטל את החמישית מיירי כשיש שם ששי שכחה אית תניי תני אם שהא ליטול את ג"כ, והרי הרביעית ראוי להצטרף החמישי הרי הוא שכחה. אמר ר' בון בר עם החמישי והששי דהו"ל שלשה חייא ™במאן דאמר יונמל את החמישי בשיש והם שורה, וכל שורה אינה שכחה, שם שישי מאן דאמר אם שהא לימול את ולפיכך לא הוה שכחה אלא בנטל החמישי בשאין שם שישי. יאם עד שלא החמישית [פירוש דאו נתבטלה נמל את החמישי לא כבר נראה ח(את) השורה], דאילו בשיהה אינה שכחה הרביעי לידון בשורה האת אמר שכחה אלא אדרבה מלטרפת עם והכא שכחה. היה עומר אחד גדול עימר צד החמישית והששית להיות שורה, החיצון חבצד הפנימי נידון כשורה. עימר צד ומאן דאמר דקגיא ליה בשהה מיירי שאין כאן ששית ובלאו הכי הפנימי בצד החיצון מהו שידון כשורה. אין כאן לירוף לשורה והוי שכחה. עימר צד העליון בצד התחתון נידון כשורה. אמר דאפ״ה הוי שכחה בדבר פהתחתון בצד העליון מהו שידון ועכשיו פושט הש"ס בעייתינו, אם עד שלא נפל. קולס שנטל כשורה. רב כד נחת לתמן יאמר אנא הוא החמישית הרי היתה הרביעית בן עזאי דהכא. אתא חד סב שאל ליה

נראית לידון כשורה ולהלטרף עם החמישית והששית, ולמה תו כשנטל החמישית תחזור לאיסורא ליהוי שכחה, שמעינן מינה אע"פ שהיה ראוי פעם אחת להציל חוזר אח"כ לאיסורא, הכא נמי [ב]בעייתינו הוה שכחה: היה עומר אחד גדול. ועימר בלידו החילון והלד הפנימי הניח ולא עימרו, ג"כ פשיטא לן דעדיין לד הפנימי הפונה אל העומרים מלטרף אל שני עומרים ששכח לעמרן ונידון כשורה שהרי עומד עמהם כשורה ואין מפסיק ביניהם, אבל בהיפך הו"ל הפסק או נימא הואיל והכל עומר אחד אינו מפסיק, ועל דרך זה מחפרש נמי לד העליון בלד התחתון: דתמן. לבבל: אנא הוא בן עואי. כלומר דעתי ללולה להשיב לשואל כבן עואי בשוקא טבריא. ובפרק עגלה ערופה (סוטה מה.) איתא להא מילתא בשם אביי: חד סב. וקן אחד:

אם שכחת כשקלרת או כשעשית את העומרין לא תשוב לקחחו, אבל אם בשעת העימור איכא למתלי דלא שכחו שוב אין שכחה שלאחר מיכן שכחה ואם חזר ונזכר אח"כ יכול ביי באון את החמישי: שכחה וחט טונ ונועל על יעור ביעור ביי בוע ביים במ"ר הוא ליטלו, או דילמא מכיון ששכחו ואפי' אחר העימור תורת שכחה עליו ואפי׳ חזר ונזכר אח״כ קרינן ביה לא תשוב לקחתו. והאי ממש כעין הבעיא דהכא, ופשיט לה לעיל מהני ברייתות עימר את הראשון וכו', ומפרש התם ר' בון בר' חייא דלא פליגי, אלא מ"ד דבעינן נטל ו) בצד ברש"ם בכל הסוגיה חת החתישי בשיש שם ששי וכו' לצד: וכדמפרש שם באר היטב וע"ש. והכא נמי פשטינן לה כמו דאת שהיה ראוי בתחלה לידון בשורה, וה"ה הכא דשכחה שלאחר מכאן הוי שכחה: היה עומר אחד גדול.

זה העומר אחד שהניחו ביניהן אם היה גדול ועימר לד החילון שבו שהוא כלפי חוץ השדה והלד הפנימי שהוא כלפי העומר שכנגדו לא עימר ונשאר כן: בצד הפנימי נידון בשורה. כלומר בהא לא קמיבעיא לן דודאי אמרינן שבלד הפנימי של עומר הזה הוא נידון גשורה עם העומר שכנגדו שעדיין ראוי להלטרפו לשורה ממזרח למערב. כי קא מיבעיא לן אם עימר לד הפנימי שבו ולא לד החילון מהו שידון בשורה בלד החילון שבו שנשאר, מי אמרינן דהואיל ולד הפנימי לית ביה הוי כהפסק ואינו נידון בשורה עם העומר שכנגדו, או דילמא דמכיון שעדיין נד החילון

שבו קיים ראוי הוא לידון בשורה. וכן בעי עוד בעימר לד העליון שבו דבזה לד התחתון שנשאר ודאי נידון בשורה, ואיפכא מאי אם עימר הלד התחתון שבו ולא העליון כגון שסמכו ללד העליון בעץ

ובאילן וכיולא בו והניחו כך בלד העליון שבו מהו שידון בשורה, ולא איפשטו הני בעיות: רב כד נחת דתמן. לככל: היה אומר אנא בן עואי דהכא. של אר"י, כלותר הריני מוכן להשיב לשואלי דכר

מתנות עניים הלכה ו]: עניים הלכה ו:

שינויי נוסחאות

א] מאן דאמר נומל את פליגי מאז דאמר אם נמל

בכי"ל ואחריו בדפוסים נומל:

:ג] אם עד. ברש״ס ועד ורש״ס. לעיל בירושלמי (שם) דו:

ה] את כ״ה בכי״ל ובר״ש. ברש"ס בד"א ובדפ"ו ואת. ומגיה כי"ל הגיה אם וכ"ה :בד״ו

הגהות הגר"א

[א] ושכח את השלישי ואת הרביעי. ומגיה ואת השלישי (לפני רבינו הגר"א זצ"ל היה הגי׳ ושכח את השלישי ע״כ הגיה שצ״ל 'ושכח' אצל הרביעי ולא אצל השלישי. אכן בדפוסים חדשים נתקן הגירסא כמו הגירסא של רבינו זצ"ל). [ע"כ בדפוס וילנא. אמנם המעיין בדפוס אמסטרדם (שבו למד רבינו) יראה שגירסתו כמו שלפנינו. לפיכך נראה שנפלה ט״ס בהגהה זו וצ״ל להיפך: ושכח את השלישי ואת הרביעי. כצ"ל. ומגיה את השלישי ושכח את הרביעי. וכ״ה בהגהות הגר״א שעל :[ש"חה

הגהות וציונים א. המוסגר נוסף מכי"ש:

בעומק ובחריפות כבן עואי בשוקי טבריא, וגרסי׳ להא בפ׳ עגלה ערופה (ה"ב): ר"ש סיריליאו

ששכח, א"כ גלי דעתיה שמלרפו אל הרביעי, ויש בו בחמישי כדי שנים והרי יש כאן שורה, ושכחת הרביעי אינה שכחה. אבל עימר צד הפנימי לצד החיצון. דהשתא אינו מלרפו נהדי רביעי: מהו שידון בשורה. כיון שיש בו כדי שנים, ולא איפשיטא: עימר צד העדיון דצד התחתון. יכשהיו שני עומרין זה על גב זה] מיבעיא למ"ד ["לקמן] דחחחון אין בו שכחה משום טמון, וכיון ("שיש בו כדי שנים ועימר לד העליון ללד התחתון) ["דעימר העליון, לד העליון שלו ללד התחתון שלו שהיה רפוי הקשר והדקו], אגיד עליון בהדי תחתון, וכיון דתחתון אין לו שכחה משום טמון, גם לעליון אין לו שכחה. אבל כי עימר לד התחתון ללד העליון הא בטליה ("מתורת תחתון) ["מלאגדו ולחברו עם התחתון], ויש לו שכחה. ומשום הכי מייתי עובדא דרב, דמפרש ביה דתחתון אית ביה משום טמון. ואי קשיא לך הא בים הלל לים להו רואין בריש פירקין, והיכי אמרינן דכיון שיש בו כדי שנים שידון בשורה. תשובתך, הני מילי בעומר שכות, אבל בעומר זַכוּר להציל אחרים, אפשר דמודו דאים לן רואין אוחו כאילו הוא חלוק: כד נחית תמן. לנבל: אנא הוא בן עואי דהכא. ראה עלמו שהיה בו לילות דעת, ואמר הריני מוכן להשיב לכל מי שישאלני, כמו בן עואי בעירו:

כשהלך מלפון לדרום, גם כשהלך עכשיו מן מזרח למערב חזר ושכחו, ונמצא נטול כל סביביו, מהו שחחול בו שכחה כיון דכבר פקעא מיניה: אם נמל את החמישי הרי זו שכחה. הרביעי, וכדמפרש ר' בון בר חייה: מ"ד אם נמד וכו", כשיש שם ששי. דכשנטל את השלישי נטל את החמישי מיד, שלא שהה בין נטילת שלישי לחמישי, דבהכי לא חל שם שורה על השלשה שנשחרו, הוי רביעי שכחה, חבל חם שהה ליטול החמישי, כבר חל על השלשה שם שורה, ולא הוי שכחה: ומ"ד אם שהה דישוד החמישי, בשאין שם ששי. כלומר אפילו אם שהה הוי רביעי שכחה, כיון דאין שם ששי, דכשעימר השלישי לא נשחיירו כי אם שנים, דאע"ג דשהה קודם שעימר החמישי, לא אהנייא ליה שהייה ולא מידי, דליכא שורה, דאין שורה פחותה משלשה ["כדאיתא בפ' בתרא דיומא (פז.)]. והא הכא דכי איכא ששי כל זמן שלא נטל החמישי איכא שלשה, ונראה הרביעי רגע אחד ראוי לידון בשורה, ואת אמר דכשלא שהה וחזר ונטלו לחמישי הוי שכחה, אלמא אע"ג דניצול הדר הוי שכחה, והכא נמי, אע"ג דניצול שעה אחת סדר הוי שכחה: היה עומר אחד גדול. בשהה מיירי, כשנטל את הגדול דהיינו החמישי שנטל היה בו כדי שנים ברביעי ששכח, וכשעימר לד החילון של החמישי שלא היה שם ששי עימר אותו ללד הפנימי דהיינו ללד הרביעי

ביאור הגר"א כת"י א כת"י ב

החמישית ודילג את הרביעית אז הוי שכחה, אבל כששהה ליטול את החמישים, שאף החמישים לא נטל חיכף לא הוי שכחה כמו שאפרש: ואית

עימר צד החיצון. הוא מה שלמון מן כנגד עומר הקטן: בצד הפנימי. 🏻 ["אית תנא אם נמל את החמישית כו'. פ'' דוקא שנטל מיכף את היינו מה שהוא שוה לקטן:

תנא תנא כששהה לימול את ההמישית. פי׳ דהיינו אף כשסהה ליטול את החמישית. והדר מפרש מן [דאמר] כשנמל את החמישית פי׳ דלריך דוקא שיטול את החמישית חיכף, איירי בשיש שם ששית או הוי אותם השלשה דהיינו רביעית חמישית וששית, וא"כ כששהה אצל הרביעית ולא נטל החמישית מיכף, הוי אותן השלשה שורה בפני עצמה, ואח״כ כשנטל החמישית ודילג הרביעית הוי כמו ששכח בחחלת השורה דלא הוי שכחה כדקתני במתני׳ ראשי שורות טומר שכנגדו מוכיח. ועיקר שכחת הרביעית היינו בשעה שנטל החמישית ודילגה. אבל כשאין שם ששית אפי׳ שהה ליטול אינו (נשכח) [נחשב] כשורה. ומה שדייק לעיל (פ"ה ה"ב) מכאן אדבר שהוא ראוי להציל שהוא שכחה, היינו משום דמיכף כשהלך ליטול את החמישית, קודם שנטלו, אף שכבר שכח את הרביעית, אפי׳ הכי לא הוי שכחה (שהחמשית) [שהששית] תצילה מפני שעל ידה היה נראה כשורה שלימה ולא ניכר ששכחה, אפ״ה אח״כ כשנטלו הוי שכחה ודו"ק:] עימר צד החיצון. פי' מה שחוץ מן כנגד הקטן: בצד הפנימי. פי' מה שהוא שוה לקטן קרוי לד הפנימי:

שני הרוגים זה על גבי זה. סבר רב "שהן"

עורפין. אמר ליה אין עורפין. אמר ליה למה.

אמר ליה התחתון משום ממון והעליון

משום צף. כד סלק להכא אתא לגבי רבי

אמר ליה יאות אמר לך ייכי ימצא ולא

ימצאו. ר' יהודה ברבי אמר היה שם אמת

המים על פני כל השדה יאם עוקר את

המחרישה מצד זה ונותנה בצד זה ™אינו

נידון כשורה ואם לאו נידון כשורה. קצר

חצי שורה ובא למחר נידון כשורה. ישב

לאכול ישב לישן קרא לו חבירו יחשיכה.

שנמלו (והוליכו) ד[להוליכו] לעיר משנמלו (והוליכו

ונתנו על גבי חבירו ושכח את שניהן

התחתון שכחה והעליון אינו שכחה. חר'

שמעון אומר שניהן אינן שכחה התחתון

מפני שהוא מכוסה והעליון מפני שוכה

בו. ר' זעירא אומר יֹבזוכר העליון] בו. ר' זעירא

מסורת הש"ם

הלכה ובהשגות עניים הלכה ד:

טיו משפם

שינויי נוסחאות

אן אינו נידון כשורה ואם לאו נידון בשורה. ברש״ס נדון בשורה ואם לאו אינו :נידון בשורה

ב] חשיכה. בד"א ובדפ"ו ליתא. ברש"ם חשכה לו: בד"א ובדפ"ו שנומלו. בתוספתא (פ"ג ה"ז) ובבבלי סוטה (מה.) שהחזיק בו: T] להוליכו. כ״ה בתוספתא (שמ) ובבבלי (שמ) וברש״ס

בד"א ובדפ"ו: ה] ר' שמעון. כ"ה גם בתוספתא (שם) בכבלי (שם) ברוספתא (שם) בכבלי (שם) וברש"ס ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' :שמעון

ממון: זן שוכה בו. כ״ה גם

בתוספתא (שם), ובבבלי (שם) שהוא צף: ח] את העליון. נוסף עפ״י

כי"ר רש"ס ד"א ודפ"ו. וכ"ה לעיל (פ"ה ה"ו):

תורה אור השלם

א) פּי יִפָּצֵא חֶלֶּל בָּאַרָמָה אֲשֶׁרְ יְהוָה אֱלֹהֶיךְּ נתן לך לרשתה גפל בשרה לא נודע מי הַבָּהוּ: (דברים כא א)

ערופה לעליון משום דמין במינו לא חולץ ולחחתון משום דמין עורפין. סבור היה רב למימר דהדין הוא שעורפין את העגלה במייזן ב) מוספחה פייג ערופה נעניון משום דמין כמינו נה טוגן ובמטמון נושום אנין ביה שובן. שבו ביה לה להספק הוא מהיכן מודדין אם מהעתחתון, ב מיי פיה מהלכות ממטת פייג, שוטה מה. [מה:] במינו לא הוה טמון, וא"ל ההוא סבא לתרווייהו אין עורפין, עליהן אלא דהספק הוא מהיכן מודדין אם מהעליון או מהחחתון, ב מיי פיה מהלכות ממטת מוניה להיה ביה ביה שונים להרה בי דמין במינו קרינא בהו טמון ולף, וטמון ולף ממעטינן החם והיה רולה לפשוט לו דין המדידה. א"ל ההוא סבא דאין עורפין

כלל כהאי גונא: התחתון משום ממון. דקסבר מין במינו הוי טמון ואין עורפין על הטמון, כדתנן התם (פ"ט מ"ב) באדמה (דברים כא א) ולא טמון. והעליון משום דלף הוא על התחתון ולאו בשדה היא, כדדריש התם בשדה (שם) ולא לף: בד פדק דהבא. כשחזר רב לחר"י גן שנמדו. כ"ה גם ברש"ם. ואתא לגבי רבי ואמר זה משמיה להאי סב: א"ל רבי יאות אמר לך. דאין עורפין בשני הרוגין, אבל לא מטעמיה אלא מדכתיב (שם) כי ימלא חלל ודרשינן אחד ולא שנים, וגזירת הכתוב הוא דאין עורפין על שני הרוגים שנמלאו זה על זה: היה שם אמת המים עוברת. על ון מכוסה. כ"ה גם בתוספתא (שם). בבבלי (שם) פני כל השדה ומפסקת בין העומר לאחרים, אם היא גדולה כ"כ שלריך לעקור את המחרישה מלד זה וליתנה בלד זה, הוי הפסק, ואין

פני משה

הניחו אין תולין בשורה והוי שכחה, ואם לאו לא הוי הפסק ונידון נשורה: ה"ג קצר חצי שורה ישב לאכול ישב לישן קרא לו

[ל. - ה"ג] ם פוטה פייט הייב. פוטה סבר רב שהן עורפין. לתרווייהו מודדין ועורפין להו עגלה שני הרוגין. שנמצאו מונחין זה ע"ג זה מהו: סבר רב שהן א ומיי פייט מהלכום חצם

מקראי דלא עורפין להו, ומייתי לה הכא דומיא דעליון ותחתון דלעיל, אי נקרא לף אפי׳ ליכא משום שורה אינו שכחה דלא קרינן ביה בשדה. ואפשר שעיקר מקומו אמתניתא דלקמן והיא פלוגתא דר׳ שמעון ורבנן [דבקמוך]: אם עוקר ובו׳. אם לריך אתה לעקור המחרישה מלד זה וליתנו ללד זה שאינו עובר כאחת בלי עיקור, אין העומרים שבלד השני נחשבים ללד זה לדונן כשורה, דהו"ל הפסק ביניהס: קצר חצי שורה. וחשכה לו ובא למחר וגמרה, פשיטא לן דנידון כשורה, אלא הא מיבעי לן ישב באמלע השורה לאכול או לישן או קרא לו חבירו מהו: חבירו. עומר אחר: בזוכר את העדיון. וה"ק ר' שמעון והעליון לעולם אינו שכחה מפני שזכה בו,

[ו]אפילו שכחו ג"כ אינו שכחה, אבל התחתון אינו שכחה כשהוא - העומר שבצד האחד נידון בשורה עם העומרים שבצד השני, ואם ווכר העליון:

שני הרוגים זה על גב זה. והאחד משוך להלן מחברו מעט, ואם חמדוד

חבירו חשיכה ובא למחר נידון בשורה. ונספרי הדפוס נסתרסו התיבות נטעות. וקמ"ל דמה שהפסיק מחמת שישב לו לאכול או לישן או קרא לו חבירו לדבר עמו או שחשכה לו לא הוי הפסק, ומה שהניחו לחלי שורה הנשארת כשבא למחר לקלור או לעמר נידון בשורה עם מה שיש עוד וללרף אוחו לשורה. אי נמי אפי׳ אין כאן עוד כלום לא הוי שכחה מה שהניח מלקצור או מלעמר מחמת זה דחשיב הכא, והא דקאמר נידון בשורה כלומר הרי הדין באותה חלי שורה הנשארת כמו שהיחה ראויה להיות נידון בשורה: עומר שנמדו דהודיכו דעיר וכרי. תוספתא שם: ר' זעירא אמר בזוכר. הא דקאמר התחתון אינו שכחה מפני שהוא מכוסה, לאו דסבירא ליה לר"ש דטמון אינו שכחה, אלא היינו טעמא דהכא בזוכר את העליון בתחלה מיירי ואח"כ שכחו, והלכך החחתון אין שם שכחה

עליו מפני שנחכסה מחמת העליון ובאוחה שעה היה זוכר את העליון: ר"ש סיריליאו

מפרש לה: התחתון משום מכוםה. דק"ל לר' שמעון כר' יהודה דממעט טמון גבי שכחה לקמן: והעדיון מפני שזכה בו. בפרק עגלה ערופה (מה.) חני משום שהוא לף. ואיכא מאן דמפרש לה הכי, מפני שהוא כלף בידו, כלומר דוכה בו. ומקשינן אי הכי מאי שנא על גב חברו דנקט, ומשני משום חחתון, לאשמועינן דמין במינו חשיב טמון, והיינו גירסא דהכא: בזובר את העדיון. מפירוש הרמב"ם ז"ל נראה דר' ועירא ["קשיא ליה במילחיה דתנא קמא, דליתני התחתון שכחה ותו לא, אמאי תני והעליון וכו', ומשום הכי ר' זעירא] מפרש למילחיה דח"ק הכי, אם זוכר את העליון קודם שיפגע בו, ["אפילו שכחו לבסוף, אף התחתון] אין כאן שכחה, ("ואם) ["ורישא היינו לאם] אינו זוכר את העליון אף התחתון שכחה משום דמרבינן טמון, וברייתא הכי קחני, אם שכח את שניהם התחתון דוקא שכחה דמרבינן טמון, והעליון אינו שכחה היינו דאם זוכר את העליון אין שום אחד מהם שכחה, דלא גרע (ה"ד) בפרק ה"ל בפרק ה"ל בפרק ה"ל בפרק ה"ל (ה"ד) (ה"ד) (ה"ד) נטל עומר להוליכו לעיר והניחו על גבי חברו, אם זכר העליון קודם שיפגע בו אין התחתון שכחה, ואם לאו התחתון שכחה. והשיג עליו הראב"ד ז"ל ואמר, אמר אברהם הסוגייא שאמרה בזוכר לעליון, לא נאמרה אלא לר׳ שמעון דאמר התחתון אינו שכחה משום דהוי מכוסה, וקאמר ר' זעירא דוקא בזוכר לעליון [°דכיון דוה זוכר וזה אינו זוכר] הוי כמכוסה בבגדים או באבנים דאין עליו חורת שכחה והוי טמון, אבל אם אינו זוכרו, אע"פ שהוא עלמו אינו שכחה שכבר החזיק בו להוליכו לעיר וזכה בו, אעפ"כ הוי תחחון שכחה, מפני שהוא מין במינו ["דשניהם שכוחים], ולא הוי טמון ע"כ. וחימה על פירושו, דה"כ לר" שמעון לה חשיב טמון מין במינו חלה בזוכר המ העליון, וברייתא קתני שניהן אינן שכחה התחתון וכו׳, דאפילו דשכח העליון התחתון חשיב טמון. ועוד קשה מאי שנא דכי זכרו חשיב אבן או בגד, וכי זכה בו מעיקרא נמי דאינו שכחה חשיב מין במינו, סוף סוף לא הוי שכחה. ומכל מקום לברי הרמב"ם ז"ל נוחין אללי, ["דמדמי לה לשמעתיה דר" יונה, וכי היכי דזוכר את הקש הלכה, הכי נמי זוכר את העליון אליבא דהלכתא]:

מזה יקרב לעיר אחת, ואם תמדוד מחברו יקרב לעיר אחרת. ומפרש בפרק עגלה ערופה (סוטה מה.) מי אמרינן מין במינו הוי טמון ומין במינו לא הוי לף, ומעליון מודד, או דלמא מין במינו הוי לף ומין במינו לא הוי טמון, ומסחתון מודד, או מין במינו הוי טמון ומין במינו הוי לף: התחתון משום ממון. והחם נפקא לן דטמון לא מייתו, ["לכולי עלמא], מדכחיב באדמה פרט לטמון, וס"ל דמין במינו הוי טמון. ואט"ג דס"ל לקמן (ה"ז) ["לרבגן] גבי שכחה דמרבינן טמון, בגמרא משני לה לקמן, והחם נמי משני להו: והעדיון משום צף. דבעינן בשדה נופל ממש, והרי הוא כלף על המים, והחם ילפינן לה מקרא דלף לא מייתו, וס"ל דמין במינו הוי לף: יאות אמר דך. כי ימלא חלל כחיב ולא כי ימלאו, ולאו משום לף וטמון: אמת המים ובר׳. ושכח עומר ["אחד או שנים] בסוף שדה זו ["של מעלה או אחד] או שנים בשדה האחר: אם עוקר וכוי. דכיון דאין נחרשין כאחת לא מלטרפי, ולא הוי שכחה: גדון בשורה. כלומר דחשיב ראש שורה או סוף שורה ואפילו לא שהה, דשדה באנפי נפשה היא ולא מלטרפי, ואם נחרש כאחת מלטרפי, ואינו נדון בשורה. ונראה דמלטרפי כי נחרשין כאחת, ואפילו שמושך מים לעולם בקין ובחורף: קצר חצי שורה ובא דמחר. והניח עומר אחד או שני עמרים אחריו ודלגן, הוו כשנים שהתחילו מאמלע שורה והניחו לאחריהן, דלא הוי שכחה כדתנן במתני". והך שהייה רבתי פשיטא דחשיבא שהייה, כדאמר לעיל דאם יש שם ששי אם שהה אינו שכחה, כי תיבעי לן אם ישב לאכול, או ישב לישן, או קרא לו חברו, או חשכה לו והדליק נר, וחזר וקצר, ותנן לקמן (מ"ח) דאפילו הקולר בלילה יש לו שכחה, וכשחזר הניח שני עומרין אחריו ודילגן, בכולהו מיבעיא ולא איפשיטא: ונתנו עד גבי חברו. על גב עומר אחר: התחתון שכחה. רבנן לטעמייהו דמרבו טמון גבי שכחה לקמן (ה"ו): והעדיון אינו שכחה. השתא משמע או משום דוכה בו מעיקרא, דלא הוי שכוח מעיקרו, כדתנן במתני׳ דבזכה בו להוליכו לעיר אע"פ שהניחו בלד הגדיש לא הוי שכחה וכר' יהושע, או משום לף, ולקמיה

התחתון משום ממון והעליון משום צף. ובעגלה ערופה כתיב בשדה ממעטינן שיהא דוקא בגלוי ועל הארץ ממש: בחיבורו גרס ובא דמחר אינו נדון כשורה. דהוי הפסק אבל ישב לאכול ולישן מבעי ליה: והעדיון אינו שכחה. שוכה בו: ר"ו אומר בזוכר את העליון. הא לאמר ר"ש שניהם אינו [שכחה], היינו לפעמים אינו שכחה, וכגון ששכח את התחתון אחר שכבר זכר את העליון וכיון דהו"ל זכות בעליון זכה אף התחתון:

כת"י א

משום צף. פי׳ שאינו על הארץ וגבי עגלה ערופה כחיב (דברים כא א) בשדה דהיינו שיהא בגלוי ויהא על הארץ: אינו גדון כשורה. פי׳ אינן מצטרפין להיות שורה, דהיינו אם שכח שנים מלד אחד וא' מלד השני הוי שכחה: סכי גרסיטן ובא למחר אינו נדון כשורה. פי׳ דסוס הפסק: ישב לאכול ישב דישון כו'. בהל מבעיל ליה: והעדיון אינו שכחה. פי' מפני שזכה נו: ר"ז אומר בזוכר את העדיון. פי׳ הא דאר"ש שניהם אינם שכחה היינו פעמים ששניהם אינן שכחה והיינו כששכח את התחתון אחר שכבר זכר את

העליון, ולכך אינו שכחה משום דכיון שהיה לו זכות בעליון קנה אף התחתון.

מסורת הש"ם

ב"ב עב:, סנהדריו פח. [ספרי דברים רפג,

תנאים דברים כד יט. ילחו"ש

מצא ממהלון ד) לעיל פ"ה

ה"ב [לקמן פ"ו ה"ו, פסחים

פ"ל ה"טו

מוספתה פ"ג (3

פ״ה

ול. ה"ג ה"דו

מהלסום אתיא דר׳ זעירא. דס"ל דכסוי העליון שזכרו הוא גורם שלא יהא מעורבבים. ולא עימר בה כסדר שורות: עד שיפוד כד סביבותיו. 6) [לעיל מה שתחתיו שכחה: כר' יונה. דאמר בפרק דלעיל (ה"ו) גבי דבעינן לא תשוב (דברים כד יט), וכיון שאינן כסדר השורות לא שייך העומר שחיפהו בקש דחנן דאינו שכחה, ובזוכר את הקש שעליו - לומר לא חשוב: בותגי' הוצגי [פשתן]. קנים של פשחן: כדברי ג מיי פ"ה מהלכות מסגות וכאן נמי כדאמר ר"ז בזוכר את העליון: שדה שעומריה בית הדד. כל הני שלשה דאינן לקט ושכחה ופרט הוא כדברי בית 'סלל: גמ' עשאן כמין גם. כוה >,

אתיא דר' זעירא כר' יונה אולי דר' יונה אמר ובעיא היא אי הוה שכחה כהאי אומר את הקשין (כאן) □[כן] ר' זעירא אומר גוונא, מי נימא דווקא בשורה בשוה בזוכר את העליון. סבשדה שעומריה מעורבבין או לא. ובכת"י של הגאון מוהר"ם ז"ל ראיתי דקאי אעומר שמוכיח ושכח אחד מהן אינו שכחה שעד ישימול את כנגדו, ור"ל שעימר מזרח ומערב סביבותיו: [מ״ה] הלכה ד מתני' ישני אחר שעימר לפון ודרום והיינו כמין עומרין שכחה ושלשה אינן שכחה. "שני גם. ולפי זה אין כאן מקומו אלא ציבורי זיתים והחרובים שכחה ושלשה אינן לריך לגרסו אמתני׳ דלעיל (ה"ג): שכחה. השני הוצני פשתן שכחה ושלשה אינן לא אמר אלא ציבורין. למתני' קלי שכחה. שני יגרגרים פרט ושלשה אינן פרט. הא דתני ליבורי זיתים, דווקא ישני שבלים לקט ושלש אינן לקט כדברי בית ליכורין נקט: הא שני זיתים לא הלל. ועל כולם בית שמאי אומרים שלשה הוה שכחה, וכדמסיק דלענין שכחה לעניים וארבעה לבעל הבית: גמ' יור' בון בר בעינן גמר מלאכה וכדאיתא בפירקה דלעיל (ה"ו), ובזיתים חין חייא בשם ר' יוחנן דעשאן כמין גם: [שני גמר מלאכה אלא בליבורין: רומם. ציבורי זיתים וכו':] לא אמר אלא ציבורין הא ענין לקיטה הוא: מכיון שעבר זיתים לא. מה בין הציבורין מה בין הזיתים. עדיו. בזיתים שבאילן פליגי: חצי ציבורין גמר מלאכה זיתים אינן גמר מלאכה. אשכול. הוה נמי פרט: והתנן. ים עם זיתי הייתי רומם הייתי אותים עם ר' במתני׳ דווקא שני גרגרים, אבל לא חייא הגדול אמר לי כל זית שאת יכול לפשום חלי אשכול [ש]יש בו כמה גרגרים ידך וליטלו אינו שכחה. אמר ר' יוחנן מכיון ומכל שכן אשכול שלם: בקוצר שעבר עליו ושכחו הרי הוא שכחה: [שני ומניה תחת הגפן. ומזר שוב ולקמו משם, אפילו אשכול שלם הנפרט גרגרים וכו':] ר' לעזר בשם ר' חייא רבה "חצי שם הוה פרט. הרמב"ם ז"ל (הלי אשכול פרם. תני ר' חייא חצי אשכול מחנות עניים פ"ד הט"ז). ומתני' בפרט או "אשכול שלם פרמ. והתני 'שני גרגרים בבלירתו מיירי: כמין סינפין. כזה פרט. פר' אימי בשם ר' חייא בקוצר ומניח שאין בשווה בשורה אלא האמלעי תחת הגפן. היו עשויין כמין ייסינפון מנחם נמשך מעט לחוץ: והוא שיהא בשם ר' יונתן והוא שיהא חותכן בשוה: חותכן בשוה. האמלעי הנמשך

לחוץ בעינן שיהא חותך להשנים לאו גמר מלאכה הוי: רומם הייתי זתים וכר'. מפורש בפרק דלעיל – בשוה באמצע שאינו נמשך מזה יותר מזה אלא מכוון באמצע אז הוא נידון כשורה:

פרט, ואשכחן בברייתא דתני ר' חייא חלי אשכול או אשכול שלם סוי פרט ולעניים: והתני. במתני': שני גרגרים פרם. ולא יותר: ומשני ר' אימי בשם ר' חייא בקוצר ומניח תחת הגפן קאמר, ומה שנמצא שם אפי? חצי אשכול או אשכול שלם הרי הוא לעניים הוא כפרט, ומחני? בהנופל בשעח בצירה מיירי כדחנן בפרק דלקמן (מ"ג) איזהו פרט הנושר בשעת בלירה: היו עשוים כמין סינפון. לפרש הולני פשתן דמתני' שהן עשוין כמין סניפין לעמוד בשדה ולפיכך קורא אומן הולני: והוא שיהא חותכן בשוה. כלומר שיהא החימוך והיינו העקירה שלהן בשוה ולא בערבוב:

שכחה. ולא ס"ל להאי תנא כתנא דפרק כל זית (פ"ז מ"א), דתנן שני זיתים שכחה, דאילן זית גופיה הוי שכחה. וטעמא כדמפרש ואזיל, דאילני זיתים לא הוי גמר מלאכה, דאכתי בעו עלייה וחביטה והולכה למעטן, וכיון דלא הוי גמר מלאכה לא הוי שכחה, כדחנן בפרק גדיש (פ״ה מ״ו) למקום שאינו גמר מלאכה לא הוי שכחה, וקמה שאני רממנא רפייה כדלקמן: כד זית שאתה יכוד דפשום את ידך ודישדו. במוספתא קמני בפרק במרא דמכילמין (פ״ג הכ"ב) ושחר כל החילנות משיפנה וילך לו הוי שכחה, וקחמר ר' הושעיח כשיכול האדם לפשוט ידו וליטלו אינו קרוי משיפנה וילך לו, אע"פ שעבר ממנו כבר. ור' יוחנן פליג עליה ואמר דכיון שעבר עבר, וחו ליח ביה זכוחא גביה: כשקוצר ומניח תחת הגפן. כשמפנה האשכולות, לפעמים קולר עלין ואשכולות קטנים ומשליכן לארץ, ומפקירן ולא חשיבי ליה, ואפילו אשכול שלם הוי לעניים, וכן פירש הרמב"ם ז"ל פרק ד' (הט"ו). אבל שלשה גרגרין דתנן, היינו הנפרטין מן האשכול שכורת לעצמו: היו עשויין כמין סינפון. נראה לפרש לשון חיבור, שהיו מחוברים שלשה גרגרים, וחינו (פיודע) [פחושש] חם שלשה נפלו כאחת, או שנים בכאן ואחד בכאן סינפון לשון סניף: והוא שיהא חיתוכן שוה. דבתר עוקליהן אזלינן, אם חתוכין בשוה כאחת נפלו והוו דבעל הבית, ואם לאו תרי וחד הוו ודעניים הן:

הגר"א כת"י א

וכדמפרש אתיא דר"ז כר' יונה כו': עד שיפוד כד סביביו. כאן נ"ל מ"ש אחר מתני׳ ר' בון בר חייא אפי׳ לא עשאו אלא כמין גם. פי׳ להיינו שקלר מכ' לדדין ושכחו הוי שכחה: בקוצר ומניח תחת הגפן היו עשוין כמו םניפין ט״ס וכל״ל תמן בבוצר גרגרין. פי׳ ולכך אינו פרט אלא כ׳ גרגרין: ברם הכא בעשוין סינפין. פי׳ שחותך חתיכות כמו חלי אשכול. ולכך אפי׳ חלי חשכול הוי פרט. ומפרש והוא שיהא חותכן בשוה. פי׳ חבל חס חתך

אחד גדול מחבירו הרבה, הגדול אינו פרט:

מעורבבין זה עם זה ושכח אחד מהן אינו שכחה. דמחמת ערכובן לא היה נראה לו עד שיטול מה שהוא סביבותיו ונראה וניכר הוא, ז מיי׳ פ״ד מהלכות מתנות ואם אח״כ שכחו הוי שכחה ותוספתא היא שם: מתני' שני עומרים שכחה. והס אינס מעורבבין כדקאמר בגמ': שני צבורי זתים והחרובין. לוקל לבורין שהן גמר מלחכה: שני הוצני פשתן. כשנעקר הפשתן מן השדה נקרא הולני שעומד כמו הולי דקל: שני גרגרים. של עובים פרט: אלו כדברי ב"ה. כלמפרש טעמייהו בגמ' דכתיב לעני ולגר תעזוב, אחד לעני ואחד לגר, וב"ש גן שימול. בתוספתא (פ"ג דרשי קרא דלגר ליתוס ולאלמנה יהיה הרי כאן שלשה, ובגמ' מפרש לה מאי עבדי ב״ה בקרא דב״ש: גמ' עשאן כמין גם. כלומר דמפרש להא דתנינן שני עומרים שכחה, דוקא שיהא ניכר שהן מובדלין זה מזה והיינו שעשאן כמין גם יונית כזה _1, דאי לאו הכי הא אמרינן לעיל (פ"ג מ"א) שדה שעומריה מעורבבין ושכח אחד מהן אינו שכחה: לא אמר אלא צבורין. דוקא, הא זמים ואינן לבורין לא הוי שכחה כדמפרש ואזיל מה בין וכו׳ דבעינן גמר מלאכה במסיקת הזתים דומיא דקליר, דכל זמן שאינו לוברן

(ה"ב): ר' אדעזר קאמר בשם ר' חייא רבה. אפי' חלי אשכול הוא

בזוכר את הקשין. נפרק גדים (פ״ה ה״ו) מפרש למתני׳ דחיפוהו נקש דאמרינן לא הוי שכחה, דטעמא בזוכר את הקשין כדפרישנא התם: בזובר את העליון. ומשום הכי חין התחתון שכחה: שעומריה מעורבבין. שחין לומר בהן כיון דהלך ללפון ולדרום גילה בדעתו שהשורה הולכת מלפון לדרום, דאין להן סדר, אלא עד שיפוד כד סביבותיו. דהשתא אין לנו ללרפו אל האחרים, או הוי שכחה: בותני' שני עומרים. בתוספתא (פ"ג ה"י) קחני המובדלין זה מזה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ד), ובגמרא (ד"ה שעשויין) אפרשנה בס"ד: שלשה אינן שכחה. בגמרא יליף לה מקרא: שני ציבורי זיתים. בגמרא מפרש אמאי תני ליבורי: שני הוצני פשתן. כשעוקרין הפשתן מן הקרקע הוא כהולי דקל, ולכך קרי להו הולני פשתן. וכתב הרא"ש ז"ל ונראה לי דאיירי כשהוריעו, דאז הן מאכל אדם כדאימא בריש המוכר פירות (ב"ב זב.), אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה (עכ"ל), דשכחה כתיב גבי קליר, וקליר אוכל הוא כדאיתא בריש מכילתין (פ״א ה״ד): שתי שבדין דקם. נתוספתה (פ"ג ה"י) קתני המוטלין כדרכן: גבו' שעשויין כמין גם. כזה או לוהם:, ונראה בעיני דקאי אשלשה שאינן שכחה, דהיינו מובדלין זה מזה דקתני בתוספתא, ומשום שלשה תני ליה, דאם הן מעורבין הוו להו

ביאור כת"י ב כמין גם. שקלר משני לדדין ושכחו הוי שכחה: בבוצר גרגרים. לכך חינו (שכחה) [פרט] אלא ב' גרגרים, ברם הכא בעשויין סניפין, היינו שחותך חתיכות כמו חלאין אשכולות לכן חלי אשכול נמי הוי (שכחה) [פרט]: והוא שיהא חותכן בשוה. אבל כשחותך א' גדול הרבה והשאר קטנים, הגדול הרבה אינו (שכחה) [פרט]:

כתרי וחד, והוו להו שכחה: לא אמרו אלא ציבורין הא זיתים לא הוי

מיי׳ פ״ה מתנות עניים הלכה ג]: עניים הלכה ז: עניים הלכה יד:

מתנות עניים הלכה :110 ן מיי׳ פ״ד מהלכות מתנות עניים הלכה טו:

עניים הלכה א: ח מ מיי׳ פ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה טז ובכק"מ:

י [מיי׳ פ״ד מהלכות מתנות עניים הלכה טו]:

שינויי נוסחאות

א] דר'. ברש"ס כמא דר' :(פ"ה ה"ו) לעיל וכעי"ז לעיד (פיה היה): ב] כן. כ"ה ברש"ס ד"א ודפ"ו וכעי"ז לעיל (פ"ב ה"ו).

:מיעמר (ה״ח

ד] עשאן. ברש״ס והוא שנשוייו. ה] בשם ר' חייא. כ״ה בכי״ל

ובד"ו וברש"ס. בכי"ר בשם ר' יוחנן. בד"א ובדפ"ו ליתא: [] סינפון. כ"ה בכי"ל וד"ו ורש״ס. בכי״ר סמפון. בד״א ובדפ"ו סינפיו:

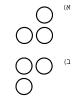
ו] חותכן. ברש״ס חיתוכן:

הגהות הגר"א

אן עד שיטול כל סביבותיו ר' בון ב"ר חייא בשם ר' יוחנן עשאן כמין גם. כצ"ל (ר"ל דדברי ר' בון בריש ה״ד שייכים לסוף ה״ג]: [ב] רבי בון ב״ר חייא בשם ר' יוחנן עשאן כמין גם. כולו מחוק. [כלומר כאן בהלכה ד המאמר הוא מחוק אכן שייך המאמר הזה לעיל סוף הלכה ג וכנ״ל בהגה״ה]: [1] ר' אמי אמר תמן בבוצר סניפים מנחם בשם ר' יוחנו . וכו' כצ"ל. והמאמר בקוצר ומניח תחת הגפן היו עשוים כמין סניפין. כולו מחוק:

ליקום משנות אליהו

מתני' שני עומרים שכחה אינו שכחה. אשמועינן אף ושלשה ממחלה עותרין דלפעתים קושרין שלשה עותרים ביחד אעפ״כ אינו שכחה. ולא זו אלא אפיי ליבורי זית דבלא טורח יכול לזבור כל השלשה במקום אחד אעפ"כ ג' אינם שכחה. ואח"כ משמיענו הולני פשתן אף שאינו רק ג' קנים אעפ"כ ג' אינו שכחה. ואח"כ שונה שני גרגרים פרט דהיינו שנופלים מן האילו ונעשית כפרוטות. עיין מ"ש לקמן פ"ז ה"ג:

יט, פסיקתא זוטרתא תלא

ם) ב"ב ע"ב: [ספרי דביים "דגר זגר". שלשה כחיבי בקרא לרמו אחד לכל אחד והיינו שלשה שעשייהו רב"ש ובו". כדפרישית במחני": שניהן מקרא אחד א צמיי פ"ה מהלכום מתנות עניים הלכה טון: מתנות עניים הלכה יח: הן מיי׳ פ״ה מהלכות מתנות עניים הלכה יט:

אחד הרי כאן ג׳ לעניים, וב״ה סברי דקרא דקדים הוא דוקא, והאלמנה וכדומה, ומדכללן בחדא אין כאן אלא אחד ולגר אחד הרי כאן שנים לעניים ומה שהוא יותר כדדרים בגמ' דכתיב ושכחת עומר העומרים. ושכחן יפה כחו של בגדיש: תאמר בשני עומרין שהן ככריכות. שאע"פ שיש בשניהן סאתים, כל אחד ואחד אין בו כגדיש והן כשאר אגודות קטנות. סאתים ושכחה אינה שכחה. קמה יש בה ג"כ דין שכחה כדאמרינן

בפרק עגלה ערופה (סוטה מה.)

שאמרתי לך לעני זה יתום ואלמנה, ונתרבה לזה אחד ולזה אחד ולגר וליתום ולאלמנה דאידך קרא פירושה דלעני הוה, מי הוה, היתום לבעל הבית: מתני' העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. בשדה לא תשוב לקחתו, עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו יצא [זה] שיש בו סאתים שאי אתה יכול ליטלו בידך כולו כאחת: וכי מרוב בעה"ב או לא: אמרו דו יופי כחו. שהרי שנים שכחה ושלשה אינן שכחה אמר להן מעתה נימא ק"ו: אם אמרת בעומר אחד. ויק כו סאמים דין הוא שלא יהא שכחה מפני שהוא כגדיש ואין שכחה והלכה כחכמים: קמה שיש בה

[ל. - ה"ד ה"ה] לעניים, והאי קרא בשכחה כתיב: דעני ודגר וגרי. בלקט (ופיאה) דרשי. כלומר דר' מנא בא לתרץ דאי הכי קשיא קרא דבית שמאי [ופרט] כחיב והם שניהם לעניים: ובית הדד אומרים דבעה"ב. לבית הלל, הלכך קאמר דשניהן מקרא אחד דרשי, והיינו דלב"ש וכן דרשו גם כן בספרי (דברים רפג) לגר ליחום ולאלמנה [יהיה] האי קרא לגר ליחום ולאלמנה גלי אקרא דלעני ולגר, דמה

מכאן אמרו [וכו'] כלומר כמנין לגר וגו׳ יהיה לבעה״ב: מתני׳ וכי מרוב העומרים יופי כח של בעה"ב וכו'. כלומר רוב העומרים השכוחות וכי יש בהן יפוי כח לבעה"ב או הורע כח לבעה"ב: יופי כוחו. לבעה"ב ואין בהם שכחה. ואחר שהודו חכמים על זה השיב עליהם מסברתם והיאך אפשר שרובן הפסד לבעה"ב ומה בזמן שהוא עומר אחד וכו': כגדיש. וכתיב (דברים כד יט) ושכחת עומר ולא גדיש: כבריכות. שני עומרים קטניס: קמה שיש בה מאתיים ושכחה וכו'. דילפינן שכחת קמה משכחת עומרים וכדלעיל: מופח. מין קטניות דקים מאוד: רואין אותן וכו'. אע"פ שלאחר הדישה אין בה סאתיים בשכוח רואין אותן כאילו הן גרגרים גדולים של שעורים ואם הם כפאתים שעורים לא תהיה הקמה ההיא שכחה: גבו' לפשום ידך ולימלו. כאחת קאמר, שכך שיערו חכמים עומר שיש בו סאתים אי אפשר ליטלו ולהגביהו על כתיפו בפעם אחת: אית תניי תני. שממעט סאתים מדכתיב עומר ולא גדיש, דשל סאתים גדיש מיקרי: היאך עבידא. כלומר מה בינייהו. ומשני דאיכא בינייהו שכח צומר בצידו וכו'. הר"ק (פ"ו מ"ו):

[ועל כולם בית שמאי וכו':] אמר ר' אבין מעמייהו דבית שמאי אולגר ליתום ולאלמנה יהיה. משעמייהו דבית הלל יאולעני ולגר. אמר ר' מנא שניהן מקרא אחד דרשו ™לגר ליתום ולאלמנה יהיה בית שמאי אומרים לעניים ובית הלל אומרים לבעל הבית: [מ"ו] הלכה ה מתני' יבהעומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. שני עמרים ובהן מאתים רבן גמליאל אומר לבעל הבית וחכמים אומרים ילעניים. אמר רבן גמליאל וכי מרוב העמרים יופי כח של בעל הבית או הורע כח של בעל הבית. אמרו לו יופי כח. אמר להן מה אם בזמן שהוא עומר אחד ובו סאתים ושכחו אינו שכחה. שני עומרין ובהן סאתים אינו דין שלא יהו שכחה. אמרו לו אם אמרו בעומר אחד שהוא יכגדיש תאמר בשני עומרין שהן ככריכות: [מ"ז] הקמה שיש בה מאתים ושכחה אינה שכחה. אין בה סאתים אבל היא ראויה לעשות סאתים אפילו היא של 🗅 מופח ירואין אותה כאילו היא מענבה של שעורים: גמ' אמר ר' לעזר כתיב "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה עומר שאתה יכול לפשום ידך ולימלו יצא זה שאין אתה יכול לפשום ידך[יצא ולימלו]. אית תניי תני יושכחת עומר ולא גדיש. היך עבידא. שכח עומר אחד בצידו

בשדה לרבות שכחת המה וילפינן שכחת קמה משכחת עומר מה עומר שיש בו סאחים אינו שכחה אף קמה שיש בה סאחים אינה שכחה: אפי׳ הוא של פופח. טופח הוא מין קטנית דק מאוד ולא של טופח ממש קאמר אלא כלומר אפיי אותו המין שבשדה דק הוא שהשבלים הן דקוח ושדופות והן כמין הטופח, רואין אותן כאילו הן גסים ומלאות והכי מפרש בגמי, ומשום דבמחני׳ איירי בשדה של שעורים מסיים רואין אותה כאילו היא ענבה של שעורים. כלומר אפילו הן שדופות רואין אותם כאילו היו מלאות כשאר שעורים ואם היו כשאר שעורים היה בהן סאתים אע"פ שהן עכשיו שדופות אין בהם שכחה, ולאו דוקא שעורים אלא ה"ה בכל המינים הדין הוא כך: גב*ו'* כתיב בי תקצור וכו' לא תשוב לקחתו עומר שאת יכול וכו'. והכי דרים לה בספרי פרשם חלא (פיסקא עג) לא חשוב לקחתו כולו כאחד, וכמה יהיה בו, שיערו חכמים בעושה סאחים, מכאן אמרו עומר שיש בו סאחים ושכחו אינו שכחה: אית תניי תני. דממלח עומר גופא נפקא לן ושכחת עומר ולא גדיש, והאי ברייחא איחא נמי החם בספרי בריש הפיסקא דעומר שיש בו סאמים כגדיש הוא: היך עבידא. בעיא באנפי נפשה היא, וכלומר דודאי לענין שכחת זה העומר גופו הא אמרינן דכגדיש דיינינן ליה ואינו שכחה, כי קא מיבעיא לן לענין העומר שבלדו אם שכחו מהו:

ר"ש סיריליאו

ה״ד) דיש שכחה בקמה אע״פ שהיא מחוברת: [∘היא ראויה לעשות דגר דיתום ודאדמנה יהיה. דשלשה כתיבי, וכולהו מתנות עניים מהתם ילפי: דעני ודגר תעזוב אותם. וחרי גברי הוו. ונראה דלר׳ אבין הא דלא דרשי בית הלל קרא דלגר ליתום ולאלמנה, דמשמע להו דיתום בנה של אלמנה הוי, ושכולת אחת שלוקטת לה ולבנה הוי: בית שמאי אומרים לעניים. כמשמעו: לבעל הבית. דיהיה כתיב בהוייתו יהא (עי׳ מה מד:), וחייב במעשרות הוא כדמעיקרא: מתני' העומר שיש בו סאתים. משקל סאתים, ושיעור משקלו משמע במסכת תרומות בפרק בלל (פ"י ה"ה) שהוא תשעים וששה ליטרין, וכל ליטרא מאה זוו, והווו ששה מעין, דהוא דרהם וחלי ממלכות חורקייה: סאתים. בגמרה יליף לה מקרחי: אמרו דו יופי כח. כדאמרינן (לעיל מ״ד) שנים שכחה, שלשה אינן שכחה: שהוא כגדיש. ולא שייך שכחה בגדיש: שהן ככריכות. אלומות קטנים, תרגום ירושלמי מאלמים אלומים (כראשית לו ז) מכרכין כריכן : קמה שיש בה האתים ובו׳. בגמרא יליף לה מקרא. וטעמא דיש בה סאמים, הא לאו הכי הויא שכחה, כדאמרינן פרק עגלה ערופה (סוטה מח.) ופרק הפאה ניתנת (פ"ד

ביאור הגר"א כת"י ב

עומר שאתה יכול לפשום ידך ולימלו. מלא משוב לקחחו דייק*:

מאתים. אילו היתה שנה כמיקנה]: אפידו היא שד מופח. פי׳ רבינו

שמשון ז"ל דבקמה של שעורים מיירי שהן גסין, וקאמר דאפילו נשחדפו

עד שנעשו דקין כשל טופח, רואין אוחן כחילו הן של שעורים, וכחילו

לא לקו והיה בהן סאמים ולא הוי שכחה, השמא נמי לא הוי שכחה, וכן

פירש הרח"ש ז"ל: ענבה של שעורים. גרגרים של שעורים: גבן עומר

שאת יכוד לפשום ידך ודימדו. מלקחתו קא דריש, דמשמע כולו כאחת,

דבפעם אחת יכול אחה להגביהו וליקחנו, יצא זה שכבד כל כך שאי אחה

יכול לפשוט ידך וליטלו מפני כובדו. והך דרשא איתא נמי בספרי (דברים

כד יע פיסקא רפג), והכי איתא התם 'לא תשוב לקחתו' כולו כאחת. וכמה

יהיה בו ולא יהא שכחה, שיערו חכמים בעושה סאמים, מכאן אמרו עומר

שיש בו סאמים ושכחו אינו שכחה: עומר ולא גדיש. והאי גדיש מיקרי,

ובמשנתנו נמי קרוי כן: היך עבידא. היכי דמי. כלומר מאי בינייהו:

ב"ש אומרים לעניים ובה"א לבעה"ב ט"ק ול"ל בש"א יתום ואלמנה תרי. פי' וא"כ הוי עם לגר ג': ובה"א חד. פי' דהא כתיב ולאלמנה בוי"ו

משמע דקאי אימוס ולכך ליכא עם לגר אלא תרי: עומר שאתה יכוד כו'. פי' מלא חשוב לקחחו דייק:

שינויי נוסחאות

ז ןמיי׳ פ״ה מהלכות מתנות

עניים הלכה יח]:

עין משפם

אן לעני ולגר. ברש״ס בד"א ובדפ"ו נוסף תעזוב :מותם: ב] **היא.** כ״ה במשניות בד״א ובדפ״ו. בכי״ל וד״ו אם: ג] ענבה. במשניות ובר״ש ענוה: דן יצא זה שאין אתה יכול לפשום ידך ולימלו. ליתא בכי"ל ובדפוסים ונוסף עפ"י הר"ש והריבמ"ץ וכעי"ז

-הנהות הנר"א

: ברש״ם

[א] לגר ליתום ולאלמנה יהיה, ב"ש אומרים יתום ואלמנה תרי, וב"ה אומרים יתום ואלמנה חד. כצ"ל. והמאמר ב"ש אומרים לעניים וב"ה אומרים

ליקום משנות אליהו אמר ר' אבין מעמיה דב"ש לגר ליתום ולאלמנה יהיה. פי לגר חד ליתום חד ולחלמנה חד: מעמייהו דב"ה דעני ודגר תעזוב אותם. הרי עני חד לגר חד [אפשר דר"ל מדכתיב ליתום בלא ו' ולאלמנה בו'. ל"ק]: אמר ר' (אמי) [מנא] שניהם מקרא אחד דרשו. פי׳ דלב״ה קשה קרא דב״ש ומפרש דגם ב"ה סברי קרא דב"ש לגר וליחום ולאלמנה יהיה אלא דב"ש סברי ליחום ולאלמנה מרי ולב"ה יתוס ואלמנה חד: מתני' אמרו דו אם אמרת בעומר אמרו בגמרא בבא בחרא (עב:) עומר שיש בו סאחים תורת עומר עליו ותורת גדיש עליו. חורת עומר עליו דשנים והוא אינו שכחה. תורת גדיש עליו דאם שכחו בעלמו אינו שכחה. והכי דייק לישנא שהוא כגדיש ר"ל שהוא (בעד) [בפני] עלמו כגדים ומכל מקום לענין עומדים כלידה הוי כעומר: [אמר ר"א כתיב כי תקצור וכו׳ן. דרים משום דכתב לא תשוב יכול ליקח ילא עומר שיש בו סאתים אפי׳ אם תשוב לא

תורה אור השלם

יכלת לקחתו מחמת כובדו.

א) כִּי תִקְצוֹר קְצִירְךּ עטֶר ושבחת בשבק בַשָּׁרָה לֹא תָשׁוֹב לְקַחְתוּ לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יהנה למען יברכף יהנה אֱלהֶיךְ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךְ: (דברים כד יט)

תעבדיניה גדיש מחלוקת בית שמאי ובית

הלל. שכח שני עומרין בצדו אין תעבדינה

עומר מחלוקת בית שמאי ובית הלל. אין

תעבדיניה גדיש אינו נידון כשורה: [קמה

שיש בה סאתים וכו':] אמר ר' יונה מכי

תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה

"עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה

בקמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה:

[אפילו היא של מופח וכו':] אמר ר' יוםי

ובלבד ™שיבלין. יהיו דקות רואין אותן

כאילו הן ארוכות. שדופות רואין אותן כאילו

הן מליאות: [מ״ח] הלכה ו מתני׳ ייקמה

מצלת את העומר ואת הקמה הוהעומר

אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה.

אי זו היא קמה שהיא מצלת את העומר

יכל שאינה ישכחה אפילו קלח אחר:

מסורת הש"ם

לקו"ש תנה תתקלון

רידב"ז

אמר ר' יוסי ובלבד שיבלין

וכו". אהא דאמרינז במתני"

אפילו היא של טופח רואין

אותה וכו׳ על זה קאמר

שצריך שיהיו שיבלין אז

דקות רואין אותן כאילו הן

אותן כאילו הן מלאות, אבל אם לא היו שיבלין

. כלל אלא מקום פנוי לא

אמרינן רואין כאילו היו שיבלין. כן פי׳ הגר״א ז״ל

:שנות אליהו ועיי"ש

הדרן עלך בית שמאי

ולא כגדיש לענין זה א"כ אם שכח העומר שבלדו לדברי הכל עם העומר כשורה, ולבית שמאי הגדיש מליל עומר אחד,

אין תעבדינה עומר דברי הכל שכחה °ואין 🕫 כלומר או דילמא דלענין זה נמי כגדיש מחשבינן ליה, והשתח חם שכח העומר שבלדו חליא במחלוקת ב"ש ובית הלל דפליגי שבולות: זה. ברשים לעיל בעומר שהוא סמוך לגפה וגדיש, דלב"ש אינו שכחה ולב"ה שכחה: שכח שני עומרים בצדו. כלומר וכן אם שכח שני עומרים בלד זה העומר שיש בו סאתים ושכח ג"כ אותו, דהוא עלמו פשיטא לן שאינו שכחה, אלא לענין העומרים שבלדו חליא בהאי בעיא גופא, דאם תעבדינה עומר לענין זה וכדאמרן, א"כ חליא בפלוגתא במתני׳ דלעיל, דלב"ש שלשה לעניים, דנהי דהוא עלמו אינו שכחה מ"מ השני עומרים ובעינן שיחיה נקלר עם בלדו לעולם שכחה הן לב"ש, דהא אף דאמרינן דלענין

הוי שכחה: ואין תעבדינה גדיש.

עניים הלכה יח: דהו מיי פ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה כא:

שינויי נוסחאות

ב] שכחה.

ליקום משנות אליהו

אפי' היא של מופח וכו'. פירוש התבואה רעה שגדלה מאד בפיזור כאן מעט וכאן מעט ואף אם יקצור לא יהיה סאמים ולא יהיה משא כבד כלל אעפ"כ אינו שכחה הקמה מצלת את העומו ואת הקמה. פי' הקמה שלא שכחה מללת את הקמה ששכחה ואת העומר ששכחו (פ"ה ה"ב) שבולת שבקליר

תורה אור השלם

ושַׁבַחָתָּ בִשָּׂרֵך ָבֶשְּׁרֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוּ בַּשָּׂרֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוּ לַגַּר לַיַּתוֹם ולאלמים

[ל. ל: - ה״ה ה״ו] א מיי פ"ה מהלכח מפנות אין תעבדינה עומר. כלותר תי אתרינן דלא דייניגן ליה כגדיש אין תעבדינה עומר. נידון כשורה ואינו שכחה לבית הלל שהרי 6) [פפרי דגרים רפג, אלא לענין שכחת גופו דלית ביה שכחה, אבל לענין העומר שלשה הם, ולביח שמאי שכחה בשלשה. ולטעמא בחרא שהוא ממנות שניים הלכה ש: שבלדו מיחשב הוא כשאר עומרי שדה, והשחא אם הוא כעומר נקרא גדיש ולא עומר אינו נידון כשורה, שאין הגדיש נידון

> ועומר אחד שכחה שהרי אינו סמוך לגדיש, שעומר הסמוך לגדיש מפסיק בינו לגדיש, ולפיכך לא אמר בגדיש כאן מחלוקת בית שמאי ובית הלל, דבעומר השני דקאי ביה השתא שווין הם. אבל ללישנא קמא מחלוקת בית שמאי ובית הלל הואיל והוא סמוך לגדיש: אמר רבי יונה וכו'. כא לפרש שכחת קמה דמרבינן להו כשכחת עומרים: ובדבד שיבדין. ובלבד שיהיו שיבלין, אבל כי ליכא שיבולין משום קשין לא נחשב קמה לסאתים. אבל בשיבלין אפילו הן דקות ושדופות רואין אותן ארוכות ומלאות, ואם אז יהיה סאתים אע"ג דהשתא הן דקות ושדופות ואינן סאתים אפילו הכי

נחשבין לסאתים: מתני' קמה מצלת את העומר ואת הקמה.

העומרים שבלדו כעומר דיינינן ליה, הרי לב"ש שלשה הוי קמה שלא שכחה מללת את העומר בלידה שלא יהא שכחה וגם את הקמה שבנידה שלא יהא שכחה:

ליה מנטרף הוא עם העומרים שבנדו, וא"כ יש כאן שכחת שלשה, ולב"ה שלשה לבעה"ב ואף אלו שבנדו לא הוו שכחה: אין תעבדינה גדיש אינו נידון בשורה. אבל אי אמרינן דגם לענין העומרים שבלידו כגדיש דיינינן ליה, א"כ אף לב"ה אינו נידון זה העומר עמהם בשורה דליהוי שכחת שלשה, אלא כשאר שני העומרים הסמוכים אצל הגדיש והוו שכחה. ולא איפשטא הבעיא הכא: א"ר יונה בתיב ובוי. כלומר דר' יונה מפרש טעמא דמתני' דאף קמה שיש בה סאמים אינה שכחה, דהואיל ומחד קרא הנה למצון יבר בדי הדוה הפקא לן לשכחת שניהם ילפינן קמה מעומר, כמו העומר שיש בו סאחים אינו שכחה כדילפינן בהלכה דלעיל עומר ולא גדיש אַלֹהֶיד ֹבְּכִל פַּשַׁשַּׁה הֵידֹּד: אף קמה כן: ובדבד שבדין. כלומר דלא סימא דבשל מין טופס קאמר דרואין אומו כאילו הוא שעורין, אלא על שבלין קאמר דאם היו גרועות ודקות כמו מין הטופח כדמסיים ואזיל היו דקות וכו' כדפרישית במתני': כותני' קמה מצדת את העומר ואת הקמה. אם יש כאן קמה שלא שכחה בלד העומר ששכחו מללת הקמה על העומר דלא ליהוי שכחה, כדדריש בגמ' דכחיב כי תקצור ושכחת עומר בשדה, עומר שסביבותיו קציר ולא עומר שסביבותיו קמה וכן מצלת קמה שאינה שכוחה את הקמה השכוחה שבנדה כדאמרינן לעיל דילפינן שכחת קמה משכחת עומר, הלכך כל שמציל את העומר מציל ג"כ את הקמה: והעושר. אבל העומר שאינו שכוח, אינו מציל לא את העומר השכוח ולא את הקמה השכוחה שבנדו: איזו היא קמה. שאמרנו שהיא מאלח את העומר, כל שאינה שכוחה ואפיי קלח אחד שבה. וה"ה בהאלח הקמה שאריך שהקמה המאלח לא יהא בה שכחה כלל ואפי׳ קלח אחד, ותנא חדא מינייהו נקט וה״ה לאידך:

ר"ש סיריליאו

אין תעבדיניה עומר דברי הכל שכחה. דעומר גלד עומר כולי עלמא מודו דהוי שכחה: ואין תעבדיניה גדיש מחלוקת בית שמאי ובית הלל. כדתנן בריש פירקין העומר שהוא סמוך לגדיש בית שמאי אומרים אינו שכחה, ובית הלל אומרים שכחה, וכיון דשכח עומר קטן בהדי עומר גדול שיש בו סחתים דקרוי גדיש, לבית שמחי לח הוי שכחה ולבית הלל הוי שכחה: שכח שני עומרים בצדו. כלומר עוד איכא בינייהו, דלמאן דאמר גדיש ["לבית הלל ולבית שמאי] אינו נידון בשורה, ["אלא] דלבית הלל שני עומרים ["בלדו] [הוי] שכחה, [משום] דהעומר הגדול שיש בו סחמים חין משלים השורה לומר שלשה הן, דאין קרויין שלשה עומרים, ["ולבית שמאי לא הוי שכחה [משום] דלגדיש סמוך. אבל מטעם שורה הוי שכחה, ואי מיקרי עומר לא הוי שכחה לב"ה דהא שלשה הס], ולבית שמאי הוי שכחה עד שיהו ארבעה כדתנן לעיל, ופסק הרמב"ס בפ"ה (הי"ח) כמאן דאמר דגדיש מיקרי, ושמא משום דלישנא דמתני׳ דייקא הכי, דחנן אם אמרו בעומר אחד שהוא כגדיש. וחמהני עליו דבפרק המוכר אח הבית (ב"ב עב:) סבר רב הונא דאית ביה תורת עומר ומלטרף בהדי שנים ולא הוי שכחה, דגרסינן התם אמר רב הונא עומר שיש בו סאמים תורת עומר עליו וחורת גדיש עליו, חורת עומר עליו דשני עומרים שכחה, שנים והוא אינן שכחה, תורת גדיש עליו דתנן עומר שיש בו סאחים ושכחו אינו שכחה, וכיון דגמרא דילן נקיטו הכי, ולא פליג עליה דרב הונא שום אמורא, שמעינן דהכי היא הלכתא: כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה. כלומר דמנשדה נפקא לן שיש שכחה בקמה, וכיון דאיתקש

שכחה וזה שיש בו סאתים הוא דאינו שכחה, ושני עומרים שבלדו ממה נפשך הוי שכחה, אבל לב"ה אם כעומר דיינינן

בהאי קרא שכחת עומר ושכחת קמה להדדי, כדאמרינן בפרק הפאה ניתנת (פ"ד ה"ד) עומר ושכחת בשדה ושכחת, כי היכי דעומר שיש בו סאתים לא הוי שכחה כדילפינן מלקחתו, הכי נמי קמה: ובדבד שבדים. דלא חימא אפילו היא של טופח דקתני במחני׳ כפשטה היא, דהא ראויה לעשות סאחים מיהת בעינן, אלא בשל שבלין של תבואה מיתנייא, כגון חטין ושעורין וכו׳, והשתח אם נשתדפו רואין אותן כאילו הן שעורין שגרגיריו גסין, והיינו דקאמר היו דקות רואין אותן כאילו הן ארוכות בריאת ושלימות, וטעמל, דכיון דמחוברת היא דלאיה היא להתברך, וכמבורכת דמיא: מתני קמה מצדת את העומר ואת הקמה. אע"ג דאיתקש שכחת מחובר לשכחת חלוש (כדלעיל פ"ד ה"ד), יש חילוק ביניהס, כי היכי דאיכא חילוק גבי סאחים, דגבי קמה אפילו ["אינה] ראויה לסאחים חשיבא כסאחים, מה שאין כן בחלוש, הכי נמי גבי הללח אחרים, אם שכח עומר אנל קמה זכורה, ואפילו [היה] קלח אחד שלא שכח, מניל אח העומר שבלדו, והיינו בזמן שנקלרת עמו. וכן אם שכח קמה אלל אותו העומר השכוח, והעומר אצל הקלח שלא שכח, וכל שכן קמה אצל קמה שלא שכחה, מללת שניהן והוו לבעל הבית וחייבין במעשרות, וטעמא מפרש בגמרא. אבל עומר שאינו שכוח, כיון דהוא חלוש, אינו מציל לאחר שבלדו, ולא אפילו קמה שכוחה שבנידו, ואפילו הוא גדול שיש בו סאמים. ובתוספתה (פ"ג הי"ה) קתני, הימתי המרו קמה מצלח הת העומר, כשלה נטלה מבינחים. פירוש שלא נטל הקמה בין שכחת העומר לזכירתו, דאם נטלה קודם שוכר העומר הרי זו אינה מצלת:

ביאור הגר"א

א"ר יונה כי תקצור כו'. מפרט טעמא מפני מה קמה שיש כה סאמים א"ר יונה כתיב כי תקצור כו'. פי דמפרט טעמא מפני מה קמה שיש אינו שכחה. ומפרש דמקשינן לעומר*: ובדבד שבדין. אבל אם הי׳ מקום – בה סאמים אינו שכחה ומפרש דמקשינן לעומר: ובדבד שבדין. פי׳ שאריך שיהא שבלין או רואין אותן כדמפרש אם היו דקות או רואין אותן כאלו הן

פנוי אין רואין כאלו הוא שבלין*:

Reproduced from the Schottenstein Edition Talmud Yerushalmi with permission of the copyright holder ArtScroll / Mesorah Publications Ltd

ול: - ה״וֹז

מחוברים אין מלטרפין והוה

שכתה: השום והבצלים. סחה שום

וסאה בצלים אין מצטרף והוי

שכחה: רשות העני באמצע. כגון

[שיש] לקט בין סאה לסאה, וכן

פרט בכרם בין סחה לסחה חין

מלטרפין: ואם לאו. כגון בחילן

שאין שם לקט ולא פרט מצטרפין:

גמ' עומר שסביבותיו קציר. הוה

שכחה מה שאין כן כשקביבותיו

קמה מללת הקמה לעומר: ודמה.

באמת הקמה מצלת ולא העומר:

מה שתחתיו שדה. כלומר נחשב

לשדה שהרי הכל נקלר, ובקרא

כחיב בשדה, אבל כשסביבוחיו קמה

מה שתחתיו קשים ולא שדה

וחשבינן הכל קמה. [פירוש שהכל

נמשך אחר סביביו, אם סביביו קמה

אף הקשים השתא אינו שדה כמו

שחמרינן בחם כל סביביו קשין]:

שיפה בה כח העני. שנוטל ממנה

פיאה ולקט מה שאין כן בעומר:

דמאתים. דלה ליהוי שכחה, אלה אם שכחן [הוו] שכחה. ודוקה

לעיל פ"ה ה"במוספתא פ"ג הי"א ס״נ עקורה. תלוקה: שאינה עקורה. מחוכרת: אינן מצמרפין (מוספתה שם

פאה תבואה עקורה. תלוקה: ופאה שאינה עקורה. ומחוברת אב מיי פ"ה מהלטמ לקרקע אינן מצטרפין לסאתים דלא ליהוו שכחה, אלא אם שכחן אם שכח שניהם, אבל אם לא שכח, שאינה עקורה מללח עקורה - הוי שכחה. ודוקא ששכח שתיהן, שאם שכח את העקורה ולא שבצידה: וכן באידן. סאה פירות תלושים אצל סאה פירות שכח את שאינה עקורה, היתה מצלת את העקורה שבצדה, כדתנן דה כיי 🌣 מהלכית

דקמה מלילחו: ודמה עומר שסביבותיו עומרים. דהיינו קליר דקרא:

ולא עומר שסביבותיו קמה. דהא כל שכן הוא, כדפריך רשב"ג לקמן,

דאם קמה שייפה כחו של עני בה וכו׳. ומפרש דטעמא דעומר

שסביבותיו קליר מה שתחתיו שדה שמפנין אותן אל מקום פנוי, ומגדישין

אומן שם. ועומר שםביבותיו קמה מה שתחתיו קשין. וקרא כמיב עומר

בשדה: קשין קש קרוי מה שנשאר מהשבלין מחובר לארן, לשון מוקש,

כן הסכימו התוספות בפרק כירה (שבת לו: ד"ה כירה), והכי מוכח הכא: קמת חברו מצלת את שלו. כיון דטעמא משום דתחתיו קשין, דלא

מיקרי שדה, מה לי שלו מה לי של חברו, מה לי של חטים מה לי של

שעורים. ורבנן סברי דקרא בשדך מיירי, ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה

(סכ״ה) כרבון: אם הקמה שייפה כח העני בה. שיש לו בה לקט שכחה

ופאה, אפילו הכי מצלח לעומר: עומר שהורע כח העני בו. שאין לו

בו פאה ולא לקט, אלא שכחה בלבד, חה דבר שאינו מלוי, אינו דין

שיניל קמה:

כת"י ב

ולמה עומר שסביבותיו עומרין ולא עומר שסביבותיו קמה. כלומר מ"ש

דדרשת מקליר שסביבותיו קליר ולא שסביבותיו קמה ולמה לא חדרוש

ולא שקביבותיו עומרין: ומשני וסביבותיו עומרין מה שתחתיו שדה.

ושפיר קרינן כי' ושכחת עומר כשדה עומר שהורע כח העני אינו דין

שיציד. וילפינן בק"ו מה אם קמה מליל את הקמה כ"ש עומר שהוא

מציל את הקמה:

לעיל הקמה מצלת את העומר: וכן באילן השום והבצלים. אם שכת באילן סאה פירות חלושין אלל סאה פירות מחוברין, וכן בשום ששכח מקלתו בתלוש ומקלתו במחובר, וכן בבללים, וכלומר בין בתבואה ובין בפירות האילן ובין והמחובר מלטרפין לסאחים אלא שניהן שכחה: ר' יוםי אומר אם באת רשות לעני באמצע אין פ"ג (ה"י) כל שבאת רשות לעני באמלע כגון התבואה והכרם אין הרי אלו מצטרפין, כלומר דבתבואה ובכרם מן הסתם באת רשות לעני באמצע, שהרי כשקצר המקלת יש כאן לקט הנושר בשעת הקלירה ובכרס פרט הנושר בשעת [א] כח העני הרי מצלת בצירה והרי הן של עניים, וכיון דרשות העני בין התלוש והמחובר

מ״ט] מאכה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה בוכן באילן השום והבצלים ™אינן מצמרפין. ר' יוסי אומר אם באת רשות לעני באמצע אין מצמרפין ואם לאו הרי אלו מצמרפין: גמ' אמר מרבי כתיב אכי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה קציר ולא עומר יעומר שסביבותיו שסביבותיו קמה. ולמה עומר שסביבותיו עומרין ולא עומר שסביבותיו קמה. עומר שסביבותיו עומרין מה שתחתיו שדה עומר שסביבותיו קמה מה שתחתיו קשין: תנא סקמת חבירו מצלת את שלו. של גוי מצלת את של ישראל. של חיטין מצלת את של שעורין דברי דרבי. וחכמים אומרים דאינה מצלת אלא שלו ההאינה מצלת אלא ממינה. יתני רבן שמעון בן גמליאל יו[אומר] כשם י שהקמה מצלת את העומר כך העומר מציל את הקמה. ודין הוא ומה אם הקמה שיפה בה ™כח העני "ושכחה הרי היא "מצלת

עומר שהורע בו כח העני אינו דין ישיציל. ה"ג הרי היא מצלת את השכחה: אין מלטרפין לסאתים והוו שכחה, אבל בפירות האילן אע"ג דמשכחת לה לפעמים שתהא רשות העני באמצע, כגון אם יש ביניהן מה ששכח או הניח פאה דהאילן חייב בשכחה ופאה, מ״מ הואיל דעל הרוב אין רשות העני באמצע בפירות האילן, דאין לקט ופרט באילן, וכן לא יתחייב שישכח, וכן פאה דינה לכתחלה שנוחנין אותה בסוף, וא"כ מן הסתם אין כאן רשות העני באמצע ואז מצטרפין החלוש והמחובר לסאמים. ואין הלכה כר' יוסי: גמ' כתיב כי תקצור וכו'. כדפרישית במחני': ודמה עומר שסביבותיו עומרין ודא שסביבותיו קמה. כלומר דפריך ולמה עומר אינו מציל העומר שבצדו כדחנן במחני׳, ואמאי ולימא נמי שסביבוחיו קציר ולא שסביבוחיו עומרין כדאמרינן בקמה, ומאי חזים דמרבים עומר שסביבוסיו עומרין לשכחה ולא מרבים עומר שסביבוסיו קמה: עומר ובו׳. כלומר דלא דמי שהרי עומר שסביבותיו עומרין מה שחחתיו שדה, דהעומרין על פני השדה הן וקרינן ביה ושכחת עומר בשדה, לפיכך העומרין שאינן שכוחין אינן מצילין את העומר השכוח בלדן, אבל עומר שסביבוחיו קמה מה שתחחיו קשין, דאע"פ שראש השבלים מלאים חבואה מ״מ החלק החחחון הוא קש והראשין עומדין על הקשין ולא קרינן ביה עומר בשדה, ולפיכך קמה שאינה שכוחה מצלח את העומר השכוח שבלדה: תנא. בתוספתה פ"ג (הי"ה): קמת הבירו. שאינה שכוחה מללת על שלו השכוחה שבלדה, וכן של עכו"ס וכו" דלא שייך ביה שכחה וכאינה שכוחה לעולם היא: אדא שדו. על שלו ומין על מינו: תגי. בחוספתא (שם): ודין הוא. שיציל דמה אם קמה שיפה בו כח העני שיש לו בה שלש מחנוח לקט שכחה ופאה, אפ״ה אם שכח קמה שבגדה, מגלח אוחה הקמה שאינה שכוחה, וכן את העומר השכוח, עומר שהורע בו כח העני שאין לו חלק בו אלא שכחה, אינו דין שיציל העומר שאינו שכוח את העומר או

את הקמה השכוחין:

עקורה. תלושה, ושכחה: ושאינה עקורה. אבל מחוברת ושכחה: אינן מצמרפות. לסאמים דלא להוי שכחה. ובגמרא מפרש דמיירי בששכח את הקמה חחלה: וכן באידן. למעוטי דר' יוסי קאמר הכי, דבאילן סאה פירות תלושין אלל מחוברין אין מלטרפין והוו שכחה: והשום והבצדים אינן מצמרפין. סאה קמה של שום, וסאה קמה של בגלים, אינן מנטרפין והוו שכחה, דאע"ג דכולהו תבלין לקדירה וחשיבי מין אחד כדתנן במסכת ערלה (פ"ב מ"י), אפילו הכי לא מלטרפי לסאחיים והוו שכחה: אם באה רשות עני לאמצע. כגון שיש שם לקט או פרט שיש זכות לעני בו: באמצע. בין שחי סאין, בהאי הוא דמודינא לכו דאין מלטרפין, אבל אי ליכח פרט או לקט מלטרפין, ולא הוי שכחה. וכל שכן דבחילן דלית ביה פרט, ובשומין ובצלים דלית בהו לקט, דמצטרפין, (אבל) [והכי] תניא בתוספתה (פ"ג ה"י) כל שבחה רשות עני להמלע כגון חבוחה וכרם [חין מצטרפין], וכל שלא באת רשות עני לאמצע כגון פירות האילן, הרי אלו מנטרפין ע"כ. ["ובגמרא מייתי לה]: גבו ולא עומר שסביבותיו קמה.

ביאור הגר"א כת"י א

> מלאות. אבל אם היה מקום פנוי אין רואין אותו כאלו היה שבלין: דמה עומר שסביבותיו עומרין. פי׳ הוי שכחה, ולא אמרינן עומר שסביבותיו קליר ולא עומר שסביבותיו עומרין. וגבי קמה אמרינן כן עומר שסביבותיו קליר ולא עומר שסביבותיו קמה: ומשני עומר שסביבותיו עומרין מה . שתחתיו שדה כו'. פי' ועפיל קרינן ועכסת עומר בעדה: שיפה בה כח העני. פי׳ שהרי יש בה לקט שכחה ופאה: מצדת. פי׳ אם שכח עומר או קמה בלדו: עומר שהורע בו כח העני. שהרי אין בו לא לקט ולא פאה:

אינו דין שיציל. פי׳ אם שכח קמה בלדו. פי׳ דהשתח הוי ק״ו מה אם קמה מליל את הקמה כ״ש העומר שיהא מליל את הקמה:

שינויי נוסחאות א] אינן מצמרפין. במשניות אינן מצטרפין לסאתים אלא של עניים בירק, בכולן הדין כן שאין החלוש בן דעני. במשניות ובר"ש ובדפ"ו העני: ובדפ״ו העני: ג] רבי. ברש״ס ר' אילא: T] רבי. ברש״ס ובתוספתא (פ״ג הי״א) ר' מאיר: באת רשות דעני באמצע אין הן אינה. ברשים ואינה: מצמרפין. כדמפרט לה נתוספתה ון אומר. נוסף עפ"י כ"ר רש"ס ותוספתא (שם): ז] ושכחה. ליתא בר"ש :וברש״ס מצטרפין, וכל שלא באת רשות חן מצדת. בר"ש מצלת את נתטופין, וכל שלח בחתו לשות השומר: לעני בחמלע כגון פירות החילן מן שיציא. בר"ש שיציל את הקמה: הגהות הגר"א

כצ"ל. ומוחק תיבת **ושכחה**:

עין משפם

מתנות עניים הלכה כ:

עניים הלכה כא:

מתנות עניים הלכה

: f>

ליקום משנות אליהו

מאה תבואה עקורה. פי׳ שאינה תלושה וכן באילן סאה פירות תלושין וסאה שאינן תלושין. והשום גם כן כנ"ל והבללים גם כן כנ"ל: ר"י אומר אם באת רשות לעני באמצע וכו'. פי' שראוי לבא וכן הוא בירושלמי והביאו הר"ש ע"ש. וגם בעינן ששכח הקמה תחלה דאי לא תימא הכי הוי הקמה מצלח זכי הוי הקמה מצלת דאפילו קלח אחד מציל:

תורה אור השלם

קְצִירְךְּ א) כִּי תִקְצר וְשָׁכַחְתָּ בְשָׂרֶךְּ בַּשָּׂרָה לֹא תָשוֹב לְקַחְתוֹ לַיָּתוֹם וְלָאַלְטָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךּ יְהוָה אַלהוד בְּכל מַעֲשֵׁה יָדֶיד:

Reproduced from the Schottenstein Edition Talmud Yerushalmi with permission of the copyright holder ArtScroll / Mesorah Publications Ltd

המציל ורבי השיב לו הסברא

הפוכה מכח הניצל: מדברי שניהם

אנו למדין מצילין עומר מעומר.

לרשב"ג הרי המציל הורע כח העני

[בו], ולרבי הניצל הורע כח העני

נו: ואין מצילין קמה מקמה.

לרשב"ג הרי המליל יפה כח העני

בה [פי׳ וליכא ק״ו] וגם הניצל

לרבי, והקמה שמצלת העומר לרבי

לפי שהורע כח העני בניצול: הא

אם שכח שכחה. מתני׳ דקתני ׳כל

שאינה שכחה' משמע אם שכח

שכחה הוא, [ו]הרי קודם ששכח

שכחה, שמאחר שהוחרה פעם אחת לא תחזור תו לאיסורא,

ובפרק שלפני זה (ה"ב) מיבעי לן דבר שהותר אם אח"כ שכח גם

המתיר, אי (תחזור) [יחזור] המותר עם המתיר לאיסורו או לא, ותפשוט מהכא שחוזר לאיסורו: תיפתר ששכח הקמה תחידה.

ולא הותר העומר בעבורה מעולם, ואין לפשוט בעייתינו מהכא:

מתני' כרבן גמדיאד. דס"ל (לעיל נה.) שני עומרים ובהן סאמים

אינו שכחה: ותציד עקורה שאינה עקורה. כלומר [תליל] לעקורה

[ה] שאינה עקורה כדין קמה מללת העומרים, ואי משום ששכח

ג"כ את שאינה עקורה, מ"מ קודם ששכחה לשאינה עקורה הרי

הלילה ושוב לא תחזור המותר עם המתיר לאיסורו, וזה ג"כ כמו

ההיא קושיא דלעיל הא אם שכח שכחה וכן התירוץ כדלעיל:

אינו כהלכה אלא כדתנן במחני׳, וטעמא כדאיתא לעיל דעומר בשדה בעינן

ולא עומר נקשין: הא אם שכחה. לעקורה הוי שכחה. ואפילו אם לא שכח

עדיין שחינה עקורה, הא קמה מלילחה: ומשני בששכח את הקמה תחדה

("דאם לא כן קמה מצילתו): מתני כרבן גמדיאד. דאמר לעיל דשני עומרין

ובהן סאתים מלטרפין, דבודאי הוא הדין נמי דפליגי רבנן בשתי קמות ובהן

סאתים דאין מנטרפין, והשתא דייקא מתני׳, טעמא דסאה עקורה וסאה

שאינה עקורה, הא סאה וסאה שניהן חלושין או שניהן מחוברין מלטרפין: ותיצול עקורה משום שאינה עקורה. נפרק גדים (פ״נ) פירשתי:

א"ל רבי מה אם קמה שיפה בה כח העני ניצולת, עומר שהורע בו כח

העני אינו דין שניצד. פי׳ דה״ק ליה, לדבריך הרי יכול לעשות ק״ו שיהם עותר תניל אפי׳ את העותר, דמה אם תניל את הקמה דבקמה יפה כת

העני בה, אפ״ה אם שכח בלד העומר העומר מלילה, העומר שהורע בו

כח העני אינו דין שיהא ניצול אם שכח בצד עומר אחר, וזה ודאי אי אפשר,

אלא ודאי אין למדין בק"ו כה"ג: ה"ג מדברי שניהם למדנו שאין מציל

עומר את עומר. פי׳ מדדחי ליה כזה דה״כ יציל אפי׳ את העומר, משמע

העני בה. וברש״ס קמה שייפה כח העני בה היא

מצלת לעומר שכן הורע כח העני בו יציל עומר שהורע כח העני בו לקמה

שייפה כח העני בה: ב] הא אם שכח וכו'.

להלז קאי על משנה ט "וסאה

בכי"ל נקבעה גמ' זו על משנה

ט). וכן פירשו הפנ"מ והרש"ס. והרא"פ והגר"א

שאינה שכחה": ג] ותציל. כ"ה בר"א ואחריו בדפוסים וכ"ה לעיל

[ל: לא. - ה"ו]

מסורת הש"ם ולעיל פ"ה ה"ב מ"ד]

אינו בדין שיציל. כל"ל. כלומר העני אפ"ה הואיל והורע כחו בעומר הקמה מצלח את העומר,

מכל שכן שהעומר יציל את העומר חבירו שהורע כח העני הקמה חציל הקמה לעומר ושוב לא (יהו) [חהא] שכחת העומר בשניהן, והואיל ושוין בדין הוא שיליל זה את זה: ואין מצידין קמה מקמה. כלומר הא ודאי ניחא דאין אנו יכולין להיות מלילין את הקמה מהעומר, והיינו שנלמד שהעומר יציל את הקמה מכח הקמה שהיא מצלת את הקמה, דהא ודאי ליתא, דמה לקמה שמצלת את הקמה שהן שתיהן שוות וכח העני יפה בהן בזו כזו, והלכך אמרינן כשם שהקמה מצלח את העומר דילפינן מקרא כך היא מגלח את הקמה כדאמרינן במחני׳, חאמר בקמה שתהא ניצולת מן העומר שכן העומר הורע כח העני [בו] והיאך יציל את הקמה שיפה כח העני בה, אלא העומר שיניל את העומר שפיר נוכל ללמוד כדאמרן, וזה נלמד מדברי שניהן, מהקל וחומר דרבן גמליאל ומהחשובה שהשיב לו רבי, וקשיא על מה דחנן

העומר אינו מליל את העומר: הא אם שכח שכחה. בתמיה,

כלומר דהש"ס מדייק דקחני סאה שאינה עקורה אינה מצטרפת עם העקורה, ומשמע דאומה סאה העקורה לעולם שכחה אפי" שכח אותה לבדה, ואמאי, נהי דאין כאן סאחים מ"מ חציל הקמה שאינה עקורה את העקורה, שהרי הקמה מצלח את העומר: ומשני תפתר בששכח את הקמה תחדה. כלומר ששכח את שמיהן ואין כאן קמה מגלת את הקמה לדאין מנטרפין לקאמים וכדפריטית במתני׳: הא אם היו שתיהן עקורות דבעה"ב. השתם מדייק הש"מ דקתני עקורה ושחינה עקורה חין מנטרפין לפחמים, ותיפוק ליה אפי׳ היו שתיהן עקורות הרי שנינו במתני׳ דהלכה ה׳ שני עומרים ובהם סאתים דקקברי חכמים לעניים, אלא לאו ש״מ דקסבר האי מגא לבעל הבית וכר"ג דסבירא ליה המם כן: ותציד עקורה שאינה עקורה. האי מילמא גרסיטן לה לעיל בפ"ה (ה"ב) דבעי הש"ס שם דבר שהוא ראוי להגיל ושכחו מהו שיעשה שכחה, וכדפרישית החם כגון הקמה שהיא מגלת את העומר וא"כ הקמה דבר שהוא ראוי להציל מיקריא, והבעיא היא בששכח בתחילה העומר שאצל הקמה ונמצא הקמה שלא הימה שכוחה הימה ראוים להציל את העומר, ואם אח"כ שכח גם את הקמה מהו שתעשה שכחה, מי אמרינן הואיל ובתחלה הצילה קמה את העומר א"כ חו לא הוי העומר כשכוח, והשתא אע"ג דבעלמא אין העומר מציל את הקמה כדתנן לעיל מ"מ כאן כל אחד מציל את חבירו הוא, והקמה שהיא הצילחה את העומר תהא עכשיו ניצולת מן העומר, ומשום טעמא נמי דדבר הראוי להציל והיא הקמה אינה נעשית שכחה, או דילמא מכיון דהשחא שכח את הקמה אין העומר מליל אוחה וחעשה שכחה. ובעי למיפשט החם ממחני דהכא וקאמר נשמעינה מן הדא סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה אין מלטרפין לסאמים ובששכח את שחיהן מיירי כדלעיל. וקס"ד דכסדר שנשנו כך היתה השכחה, שבתחלה שכח את העקורה והיינו העומרים, ואח"כ שכח את הקמה שאינה עקורה: ותציף עקורה שאיגה עקורה. כלומר אי דאמרינן דדבר הראוי להציל והיינו הקמה אינה עושה שכחה, אם שכח אותה אחר שהיחה ראויה להציל את העומר ומשום דחזר העומר אח"כ ומציל את הקמה, אם כן ה"נ נהי דאין מצטרפין לסאתים, הא בלאו הכי תהא גם הקמה ניצולת עכשיו, דסאה עקורה והיינו העומר חציל את הקמה שאינה עקורה: אלא ודאי הדא אמרה. דאף דבר שהוא ראוי להציל אם שכחו אח"כ הוי שכחה. והיינו דקאמר לה הכא והש"ס קיצר בדבר שהוא כבר שנוי כדרכו בכל מקום:

ה"ג אמר דו רבי בנו, אם קמה שייפה כח העני בה מצדת דעומר שהורע ואין מצידין קמה מקמה. דבין נולול יפה כוחו של עני בה, וכל זה כח העני בו, יציל עומר שהורע כח העני בו לקמה שייפה כח העני בה. והכי פירושו דדחי ליה רבי בנו של רשב"ג לאביו פירכא אסוף דינא, וקא עביד הכנסת פירכא, דטעמא דמללת הקמה את העומר, משום ייפוי כח דעומר הוא, דהורע כח העני בו כדפרישית, אע"ג דקמה גרועה היא, אבל אין עומר מציל קמה מיד עני, שהרי ייפה הכחוב כח העני אצל קמה. ורשב"ג אזיל בתר מליל, ורבי אזיל בתר נילול. ומשום הכי קאמר תלמודא מדברי שניהם נדמוד מצידין עומר מעומר. דבין תליל בין 'נילול יש בהן ייפוי כח לבעל הבית, והורע כחו של עני בהן, ופליגי אתחני׳ דחנן דאין העומר תליל עומר.

ביאור הנר"א

א"ל רבי מה אם קמה בו". כלומר לדבריך נילף בק"ו שיהא עומר מליל את העומר אלא ע"כ דלא ילפינן ק"ו בכה"ג: מדברי שניהם נדמד אין מצידין עומר את עומר. מדדחי לי' רבי דא"כ יניל עומר את עומר ש"מ דפשיטא להו לשניהם דאין מניל: ותבואה עד אתר הוא. בתמיה וכי על אתר בא רשות העני באמצע הרי מצינו ששכח מיד עד שלא היי שם לקט כלל בינחיים ולא בא רשות העני באמצע אלא ודאי אף שעדיין לא בא אלא ראוי לבוא אין מצטרפין ולכך קאמר כגון תבואה וכרם דראוין לבוא המה:

דפשיטא ליה שאין מליל: כח העני ושכחה מיבת ושכחה מיותר: הרי מצאת. 27% הרי ניצואת: אינו דין שיציא. 17% אינו דין שנצואת: מציאות עומר מהעומר. 27% שאין מציאין עומר את העומר ותיכות אין מציאין קמה מקמה מיומר: ה"ג כל שאינו שכחה, הא אם שכח פי" למ"כ, שכחה. הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכחה הרי זו שכחה. תיפתר וכו': ותציל עקורה את שאינו עקורה. 5"ל להיפך ותציל שאינו עקורה את העקורה:

או פה אם קפה כו' עד א"ל רבי מה לקמה וכו'. כל"ל. כלומר מה לקמה שמולם את ה"ג הר"ע (כאן מ"ח) אמר לו רבי מה לקמה שהורע כח העני העומר, שכן אם יפה כח העני בה הורע כחו בעומר, לפיכך אם אצד העומר, תאמר בעומר שיפה כוחו אצד הקמה. [פי׳], הא שכח העומר מצלח הקמה שאינה שכוחה את העומר שהרי בו דקמה מציל העומר לפי שהורע כח העני אצל העומר, והיאך יציל הורע כח העני. תאמר (העומר) [בעומר] שהורע כח העני [בו] העומר לקמה שיפה כח העני בה, נמלח רשב"ג עשה ק"ו מן

> אמר לו רבי ™מה אם קמה שיפה כח העני תאמר בעומר שהורע כח העני בו בה ™ושכחה הרי היא מצלת עומר שהורע שיליל את הקמה שיפה כחו בה כח העני בו ושכחו ייאינו דין שיציל. בתמיה, ולפיכך אינו בדין שיליל: מדברי שניהן נלמד מצילין עומר מעומר מדברי שניהם נלמד מצילין עומר מעומר. כלומר דהש"ס פריך ואין מצילין קמה מקמה: יהא אם שכח דהשתא מדברי שניהן נלמד על שכחה. תיפתר בששכח את הקמה תחילה. העומר שיהא מליל את העומר הא אם היו שתיהן עקורות לבעל חבירו, וזה אנחנו למדין מק"ו לא הבית. מתניתא כרבן גמליאל. הגים ותציל מעומר, מה עומר שניצול הוא מן עקורה דשאינה עקורה. הדא אמרה דבר הקמה, ואע"פ שבקמה יפה כח שהוא ראוי להציל ושכחו הרי הוא שכחה.

(פ״ה ה״ב - מד:) בכי״ל וד״ו ותיצול: ד] שאינה. בכי"ל. משאינה והמגיה הגיה שאינה. וכ"ה בד"ו ואחריו וברש"ס משום שאינה:

הגהות הגר"א

[א] ושכחה הרי ניצלת כצ"ל. ומוחק תיבת מצלת. [שם במאמר רבי גרס הגר"א זצ"ל תיבת ושכחה אך גורס במאמר זה הרי ניצולת וגם להלן גורס אינו דין שניצול]: [ב] אינו דין שניצל. מוחק תיבת שיציל:

[ג] מדברי שניהם נלמד אין מצילין עומר את עומר: כל שאין שכחה: הא אם שכח שכחה. הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכח הרי זה שכחה. תיפתר וכו' כצ"ל. ואין מצילין קמה מקמה הא אם שכח שכחה. כולו מחוק. ובהגהות שנדפס ע״י העתקת רד״ל ז״ל איתא העתקת רד"ל ז"ל איתא מדברי שניהם נלמד אין מצילין עומר מעומר ומצילין קמה מקמה: [ד] ותציל יייטייד

את העקורה כצ״ל:

מתנות עניים הלכה יטן: ב מיי׳ פ״ה מהלכות מתנות עניים הלכה ט: כבר שכח את הקמה עד שלא ישכח ד [מיי פ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה טו:

העומר ולפיכך שתיהן שכחה, ולעולם אימא לך בעלמא דבר שינויי נוסחאות הראוי להציל והיה שעה שחלה אן יונתן. בכי"ר ברש"ם הללה ואח"כ שכח זה הדבר בעלמו אפשר דלא הוי שכחה: מה. בעיא בן שורה. בכייר בד"א היא, הא דקאמר ר' יוסי אם באת גן להביא. בר"ש וברש"ם לבוא: רשות העני באמלע, אם עד שתבוא דן כגון. כ"ה בתוספתא (פ"ז ה"י) ובר"ש בד"א ובדפ"ו. בכי"ל ובד"ו בגין: ממש, כלומר שהיתה השכחה אחר שבידוע הוא שכבל באת לשות הן והכרם. כ"ה בתוספתא העני באמלע, שיש ביניהן מה (שם) ובר"ש וברש"ס. ובכי" שהות חלק של עניים: או אפיי שרבה בדפוסים שטות תוכן של עניים: או אפי' שבכרם: גראית לבוא. לקות עני בלחלט, ון לא על אתר. בר"ש כלומר דשכיח הוא שתבוא ביניהן זו ניתנה. כ"ח במשנה בר"ש לאתר: דמילה דשכיח הוא שתבוא ביניהן זו ניתנה. כ"ח במשנה רשות העני ואע"ם שעדיין לא וברש"ם ובר"א וברפ"ו. באה: נשמעינה מן הדא כגון

הגהות הגר"א

וא) ותבואה על אתר הוא כצ"ל. ומוחק המאמר וכרם לא על אתר הוא:

ליקום משנות אליהו תבואה שנתנה לשחת. פי׳ לבהמתו: לאלומה. פירוש לאסור בו עומרים: וכן באגודת השום. פי׳ שלקטן לחגוד בה שומין ואגודת השום והבנלים אין להם שכחה: שקונר אותם וטומן בארץ כגון הלוף:

ם) פיים פיים שתבוא. הא דאמר רבי יוסי אם באת רשות עני באמנע, א"ר יונתן. ולעיל גרס ר' יונה, דלא היא ומהכא ליכא למשמע א צמיי פייה פהלפם ו מידי, להכל לא כדקס"ד שתבוא ממש קאמר, או אפידו ראוי לבא לאחר זמן נמי: מידי, דהכל לא כדקס"ד ששכח בתחלה העומר והיתה הקמה בי"ח מא וחומת הי"ח מאות הי"ח מא וחומת הי"ח מא הי"ח מא וחומת הי"ח מא וחומת הי"ח מא וחומת הי"ח מומת הי"ח מומת הי"ח מומת הי"ח מומת הי"ח מומת הי"ח מומת הי"ח מייד מומת הי"ח מ ג) פ"ק פא: [מוספמה פ"ק על שתכוח שבש קומות, או אפירו לטור לכח למות התן למני. ממיץ, דשכח מו נוקס ד שענת כמותה ששותה ושיעבר חותה השורה פ"ו ה", ממילה דושנ"י כב תבואה וכרם. תוספתה היא (פ"ג ה"י) דמפרשת דברי ר' יוסי ראויה להליל, אלה תיפתר בקוצר שורה ומעמר אותה השורה דמתוני? דמתוקמה בתבואה שיש בה לקט וכרם שיש בה פרט ושכח מה שהניח מלקלור ואח"כ שכח את מה שעימר, והשתא ג מיי פ"ה מהלטם מטום

את העומרים ולא היה כאן שעה

שהיתה הקמה ראויה להציל את

תבואה והכרם. כל"ל, וכמו ששנוי

אמר ר' ™יונתן תיפתר בקוצר שורה ומעמר שורה וכבר שכח את הקמה עד שלא שכח את העמרים: [אם באת רשות לעני וכו':] מה עד שתבוא ממש או אפילו נראית מלהביא. נשמעינה מן הדא סחכגון תבואה חוהכרם. וכרם חלא על אתר הוא הדא אמרה "אפילו" וכרם חלא של נראית לבוא: [מ"י] הלכה ז מתני' יתבואה שניתנה לשחת או לאלומה וכן באיגודי השום ואגודת השום והבצלים אין להן שכחה. יוכל הממונין בארץ כגון הלוף והשום והבצלים ר' יהודה אומר אין להן שכחה וחכמים אומרים גיש להן שכחה: גמ' אמר ר' יונה לא סוף דבר "ניתנה אלא דאפילו נוטלה על מנת ליתנה: [וכל הטמונין וכו':] תמן תנינן יהמדליק את הגדיש והיו בו כלים ר' יהודה אומר משלם כל מה שבתוכו.

עומדת לשחת ועדיין לא נחנה אינו שכחה: תמן תגיגן. בהכונס בחוקפתא לר' יוסי והבאחיה במחני': וכרם דא עד אתר הוא. (ב"ק פ"ז ה"ז): משדם כד מה שבתוכו. ואפילו טמון דר' יהודה - בתמיה, כלומר מדמחלק החם לר' יוסי בין תבואה והכרם שהן דברים שבאת רשות העני באמלע ובין פירות האילן דלא באת רשות העני באמלע, והשתא אי סלקא דעתך עד שתבוא ממש,

וכמו שפירשתי במתני': וברם אא (מיד) [עד אתר] הוא. הפרט, אין דרך הפרט לבוא מיד. הר"ש (פ"ו מ"ט): מתני' לשחת. להאכיל לבהמתו: לאלומה. לאסור ולאגוד בה עומרים ולא לעשות מגופה עומליס: וכן באיגודי השום. שומין שלקטן לאגוד בהן שומין מתרים: ואגודי השום והבצדים. הם השומים והבללים הנאגדים עלמס ודרכן לאוגדן אגודות קטנות ואח"כ עושין מהן מן חמש או שש אגודות גדולות, ואותן קטנות אין בהם שכחה שאין זה גמר מלאכה שלהן שהרי עחיד לעשות מהן גדולות, ובגדולות יש נהן שכחה: אין להם שכחה. לטמונים: גמ' לא סוף דבר. לאו דווקה נתנה לשחת אלה אפילו אם

מחייב טמון באש:

אם כן משכחת לה גם בפירות האילן שכבר באת רשות העני באמצע, כגון ששכח מקצת ביניהן או שהניח מקצת לפאה, אלא ודאי הדא אמרה אפי׳ נראית לבוא, והשתא שפיר נמי הא דמחלק הכי, משום שבתבואה ובכרם שיש בהן לקט ופרט ושכיחי ונראין שם לבוא לרשות העני באמלע משא"כ באילן וכדפרישית במתני". והיינו נמי דקאמר הכא בלשון חמיה, ונקט כרם משום דיותר שכיח פרט לבוא מיד בשעח בלירה שהגרגרים מיד הן נופלין כשמתחילין לבלור, ולקט דתבואה אף דשכיח הוא אפ"ה פרט יותר שכיח הוא ונראה לבוא מיד, וכלומר הא על כרחך וכי לאו טעמא הוי אלא משום דפרט בכרם על אחר הוא, וה״ה לקט בתבואה וכדפרישים, ואם כן ש"מ דאפי" בנראים לבוא קאמר ר' יוסי, ולא בעי עד שתבוא ממש וכדאמרן: באתגי" תבואה שניתנה דשחת. לקצור בעוד לחה כדי להאכיל לבהמחו: או דאדומה. כדי לעשות ממנה אלומות אלומות קטנות, ואח"כ עושין מהרבה עומר אחד ואינו גמר מלאכה: וכן באיגודי השום. הוא השום המחובר שדרכו לנאת משורש אחד שרשים רבים ואח״כ אוגדין הרבה ביחד: ואגודת השום והבצדים. הן אגודות אגודות קטנות ואח"כ עושים מהרבה אגודה אחת לכל אלו אין להם שכחה, משום דהוי כמעמר למקום שלינו גמר מלאכה כדאמרינן לעיל סוף פ"ה (מ"ח): וכד השמונים בארץ וכו" ר"י אומר אין דהם שכחה. דדריש שדה בגלוי פרט לטמון: דוף. ממיני הבללים הוא: וחכמים אומרים יש דהן שכחה. כדמפרש בגמרא לטעמייהו דכחיב שדך משמע גלוי וכחיב קצירך משמע נמי גלוי, והוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. והלכה כחכמים: גבו' דא בוף דבר גיתנה. הא דקתני שניתנה לשחת לא תימא דדוקא שניתנה ונזרעה בתחילה בשביל כך: אדא אפי" גופדה. עכשיו וקוצרה על מנת ליתנה למאכל בהמה אין לה שכחה: תמן תגיגן. פרק הכונס (ג"ק פ"א מ"ה) וגרסינן נמי להסוגיא שם (ה"ז): ר' יהודה אומר משלם כל מה שבתוכו. דמחייב על נזקי טמון באש:

ר"ש סיריליאו

קליר אף עימור שאין אחריו עימור, והכי משמע בתוספתא (פ״ג הי״ג): כל הממונים בארץ. שדרכן להיות חוכל שלהן טמון בחרץ, כגון שום ובצלים, שראשיהן הנאכלין טמונין בארץ, ולוף נמי טמון האוכל שלו בארץ. וים בו שני מינין, פיקח ושוטה, של גינה ושל יער, של יער עליו רחבין יותר, ונקרא שוטה שאין לו סדר, שנראה רענן ודשן והוא מר כלענה, כדמשמע בשביעית (פ"ז מ"ח בפי׳ רבינו ד"ה זה עלי הלוף), והפקר הוא, ואין בו לא שכחה ולא פאה, והכא בפיקח הוא דמיירי שהוא מחוק: לוף הוא קולקס בערבי ויש לו בילים סביב השורש כמו בילי זכר: אין להן שכחה. קסבר ר' יהודה דלית בטמון שכחה, [°דדריש בברייתה לקמן בשדה פרט לטמון]. ורבנן סברי דחית ליה שכחה, ופלוגחייהו מפרש בגמרח: גבו' דא סוף דבר שנתגה. דהביא לשם בהמתו שיאכלנה קודם שיקלור את השדה, אלא אפילו נוטלה עכשיו בשעת קצירה על מנת ליחנה לבהמתו, נמי לא הוי שכחה. ושמעיגן ממתניתין דאם יש סאתים במשוייר באילן במחובר, אע"ג דהתחיל לחלוש ממנו פירות ואפילו חלש רובו, אם במשוייר יש סאתים לא הוי שכחה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה (הכ"ד) בהדיא. ואפילו דלא הוי נטופה ולא שופכני, דאכתי לא נחתא מתני׳ להכי. ועוד דומיא דתבואה קתני לה. ועוד מפלוגתא דר' יוסי ורבנן שמעינן הכי, ודוק. ולקמן בפרק כל זית אכתוב מחלוקת מפרשים בזה: תמן תגיגן. בפרק הכונס (כ"ק פ"ו מ"ו): והיו בו כלים. טמונין תוך הגדיש, והתם (סא:) מפרש משום דלאו אורחייהו למהוי חוך הגדיש, דדמי לאונס (שם חד"ה אלא):

מה עד שבאת ממש. לשון בעיל היל, כלומר הל דקלמר ר' יוסי אם באת רשות העני לאמלע, באה ממש קאמר, שיש בין סאה לסאה לקט או פרט, ואם אין שם לקט או פרט, אע"ג דמין חבואה או כרם הוי באמצע לא הוי שכחה, או דילמא במין הוא דקפיד ר' יוסי דראוי לבוא אע"ג דלא בא, ופשיט לה מדחניא בחוספחא (פ"ג ה"י) היכי דמי רשוח העני לאמצע, כגון חבואה וכרם. וכרם אין דרך פרט לבוא לאלחר, שמע מינה במין הוא דקפיד שמעת מינה. ופי׳ הרא"ש ז"ל וכגון דתבואה דבאמלע שבין הסאין היא רחוקה, ואינה יכולה להציל כדחנן לעיל (פ״ה ה״ב) [ב]שאינה מגעת לקמה: בותני' דשחת. להאכיל לבהמחו, ואפילו הביאה שליש אין בה שכחה, דאינה באה לידי עימור, ועומר כחיב: או לאלומה. לאסר בשבליה העומרים, אין בה שכחה, דכיון דאינה חשובה לאוכל כי אם לשימוש, אין כאן גמר מלאכה, כדתנן לעיל (פ״ה מ״ו) ולעומרים: וכן באגודי השום. שדה של שומין ובללים שהניחן כדי לאגוד בהן שומין ובללים [אחרים], ושכח בהן, נמי לא הוי שכחה. וקא משמע לן משום דסלקא דעתך דחבלין לקדרה הוו ולא בעו גורן, קמ"ל: וכן באגודת השום והבצדים. לפעמים זורעי השומין בשעת עקירתן, עושין מהן אגודות גדולות להקל מעליהן הקיבוץ להוליכן למקום הגורן וליבשן, ואח"כ חוזרין ומחלקין אותן לכריכות קטנות כדי המשקל הידוע להן, ומוליכין לשוק למכור או לבית להתקיים, ואם שכח אגודה גדולה מהם שסופו לחזור לחלקה ולאגוד ממנה כריכות קטנות, אין להן שכחה, כדאמרינן לעיל (פ״ה ה״ז) מה קציר שאין אחריו

ביאור הגר"א כת"י א

לא על אתר. מיצח לא מיותר וה"ג ותבואה וכרם על אתר הוא. פי" בתמיה, וכי על אתר בא רשות העני באמלע, הרי אפשר לאשכותי ששכח מיכף עד שלא היה לקט כלל בינחים, וא״כ מקרי לא בא רשות העני באמצע. אלא ודאי דראוי לבוא קאמר אף שעדיין לא בא, אין מצטרפין, ולכך קאמר שפיר תבואה וכרם שהן ראוין לבוא:

[לא. - ה"ז ה"ח]

א מיי פייד מהלכות מקי וחכמים אומרים וכו'. דפטרי על מקי טמון באש, וס"ל אלא גדיש חימים. ולא טמון: תמן ונאכל גדיש או הקמה. כתוב 6) נ"ק פ"ו ה"ו ועי סוטה

לחיובא, והכא גבי שכחה הוא אומר פרט לטמון: תמן. כחיב ונאכל הגדיש או הקמה והגדיש מיותר הוא דממשמע שנאמר קמה וכו׳, והנכון לגרוס ממשמע שנאמר השדה וכן משמע שס, ודריש גדיש לרבות כל מה שבגדיש אפי׳ הטמון, אבל הכא בשדך דמשמע בגלוי פרט לטמון: מחלפא שימתין דרבנן וכו'. ומשני תמן לרשי או הקמה או השדה מה שדך בגלוי אף כל דבר שהוא גדוי, אבל הכא היינו טעמייהו דשדך מיעוט הוא וקלירך מיעוט הוא, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפי הטמון: מתגי' הקוצר בדידה. ושכח מהקמה: והמעמר. בלילה ושכח עומר: והסומא. בין ביום בין בלילה יש להם שכחה: ואם היה מתכוין. זה הקוצר או מעמר בלילה או הסומא ליטול את הגם הגם: אין דו שבחה. ואפי׳ להדקין כדמפרש בגמ׳, דמאחר שדרכו לבחון הגסין א"כ מקפיד הוא על הכל, ומה שהניח הדקין לאו משום שכחה הוא אלא היה רוצה ליטול בתחלה

שמשערין מקום הכלים כאילו הוא גדיש ומשלם שיעור גדיש, אם בקרא לענין אש, וממשמע שנאמר קמה איני יודע שגם הגדיש של חטין חטין ואם של שעורין [שעורין] כשיעור גופן של כלים: וכו׳, וכי בשביל שהגדיש לא יחחייב, אלא מה חלמוד לומר גדיש ב מיי פ"ה מהלכות ממנות מהחצפא שיפותיה דר' יהודה. קשיא דר' יהודה אדר' יהודה, לרבות טמון דהוה אמינא למעוטי מדכתיב או השדה מה שדה דתמן קאמר לרבות את הטמון וחכמים אומרים אאינו משלם אלא גדיש חמין או גדיש שעורין. יו מחלפא שימתיה

פסיחתה זוטרתה כי תנה מג.] ג) סוטה פ"ט ה"ב ד) [מכילתא דר"י משפטים מס' דנזיקין יד, פסיקתא זוטרתא שמות כב ה, ילקו"ש בגלוי: והכא. לענין שכחה שדה משפטים שמה, וכנ"ל] **ה)** [כחובות פ"ט מ"א, ב"מ כתיב דמשמע בגלוי ואין כאן ריבוי לפיכך ממעטינן טמון: בותני' פ"ז מי"ל, מס' עבדים פ"ל ה"ו, קידושין יט:] הקוצר והמעמר בלילה כו' יש

דר' יהודה תמן הוא אומר לרבות את הממון וכא הוא אמר פרט לטמון. תמן יונאכל גדיש או הקמה ממשמע שנאמר קמה אין אנו יודעין שהגדיש בכלל ומה תלמוד לומר גדיש לרבות את הממון ווהכא יישדך בגלוי פרט לטמון. ימחלפא שיטתין דרבנין תמן אינון אמרין פרט לטמון וכא אינון אמרין בלרבות את השמון. יותמן או הקמה או השרה מה (שרך) ™[שרה] בגלוי אף כל דבר שהוא גלוי ברם הכא שדך בגלוי פרט לשמון קצירך בגלוי פרט לשמון יוהוי מיעום

מתנה על מה שכתוב בתורה [תנאו ביטל] כדמפרש בגמרא: הדרן עלך בית שמאי

דהן שכחה. שאינו דומה לטמון

שמלד עלמו גלוי הוא: והסומא.

בין ביום בין בלילה: הגם הגם אין

דו שבחה. אפילו לדקין כדאמר

בגמרא מאחר שדרכו ליבחן בגסין

אף הדקין אין להם שכחה, שהרי

לא שכחן אלא שמתכווין ליטול את

הגם הוא: יש דו שכחה. דס"ל

מהר"א פולדא

אחר מיעום יואין מיעום אחר מיעום יי[אלא] לרבות את הממון: (מי״א) הלכה ח מתני' יהקוצר בלילה והמעמר והסומא יש לו שכחה. דואם היה מתכוין לימול את הגם הגם אין לו שכחה. האם אמר הרי אני קוצר על מנת מה שאני שוכח אמול יש לו שכחה: גמ' כיני מתניתא הקוצר בלילה והמעמר בלילה סומא בין ביום בין בלילה: [ואם היה מתכוין וכו':] אמר ר' יונה לא סוף דבר גםין אלא היאפילו דקין ח(וכי) מאחר שדרכו לבחון בגסין אפילו דקין אין להן שכחה: אמר הריני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אמול יש לו שכחה: ישהתנה על מה שכתוב בתורה יוכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו במל:

הדרן עלך בית שמאי

את הגסין: אש אשר וכו'. כל האומר הרי אני קולר וכו', דמתנה על מה שכתוב בתורה הוא ותנאו בטל כדקאמר בגמ': גבו' כיני מתניתא. כן מפרשינן המתני׳ דהקולר וכן המעמר בלילה מיירי וכו' כדפרישים במתני׳: דא בוף דבר גבין. דאין לו שכחה אם הניח מקלמן, אלא אפי׳ הדקין שהניח, כדמסיק בטעמא דכי מאחר שדרכו להבחין בגסין, וא״כ מה שהניח הדקין משום שרלה ליטול במחלה הגסין ולפנותן מן השדה ואין כאן שכחה בכולן: וכד המתנה עד מה שכתוב בתורה תנאו בשד. דדוקא בדבר שבממון תנאו קיים, והכא מלות עשה עליה רמיא ואינו יכול להתנות עליה:

הדרן עלך בית שמאי

אינו משלם אלא גדיש חמים או שעורים. כנגדן: [°תמן כתיב וכו'. נפרק הכונס (ה"ו) גרסינן לית ר' יהודה דריש הכא אלא גדיש: ממשמע שנאמר קמה. דחייב בחשלותין אע"ג דהיא נמוכה ולפעמים היא לחה ואינה מוכנת ללהט(ה) האש, וכל שכן דגדיש בכלל, דגבוה הוא ומוכן (להזיקו) [להיוק] האש]: בשדה בגדוי פרט דשמון. וקלירך לא מייתר ליה לר' יהודה כי היכי דנימא דקלירך נמי משמע בגלוי, ואין מיעוט אחר מיעוט וכו', דאינטריך לדרשא דלעיל (ה"ו) עומר שסביבוחיו קליר, אי נמי להא דדרשינן נמי לעיל בפרק גדיש (פ״ה ה״ו) עומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית אינו שכחה, דכתיב קלירך ושכחת וכו', (°ובפ' עגלה ערופה (סוטה מה.) מפרש פלוגמייהו שפיר, עיין שם): ["קצירך בגדוי. דסתם קולר בגלוי הוא]: נמצא. ההרוג: ממון בגד. גל של אבנים (רש"י שם מד: ד"ה בגל), ונפקא לן מבאדמה ולא טמון (גמ׳ שם מה.): נימא מתני. דיליף פרט לטמון ר׳ יהודה היא: ושכחת עומר בשדה. לר' יהודה משמע בשדה על פני השדה, ולרבנן משמע בשדה בתוך שדה (רש"י שם ד"ה בשדה): התם מענייניה דקרא. לריכי למידרשי: והכא מענייניה דקרא. חדרוש ליה. גבי חלל כחיב (דברים כא א) כי ימלא חלל, כל היכא דמשתכח ואפילו טמון, דהכי דרשינן לא ימלא דחמץ (פסחים ה:), הילכך על כרחין כי אתא באדמה למעוטי טמון אתא, ותדרוש

לא פוף דבר גפין. אם שכח גפין דאינו שכחה משום שדרכו לבחון בדקים

הנשארים ויזכור אותו ולא מקרי שכוח לעולם, או מטעם אונס לא הוי שכחה

דהוי כמו מחופה בקש. וה"ל מחמת הבחנה שכח: אלא אפי' דקין. כשנוטל

אח"כ הדקין אין לו שכחה, דכשבא ליטול הדקין מבחין ג"כ אם הוא דק

או גם, וה"נ בשעת הבתנה יזכור את השכוח ולא הוי שכוח לעולם. או משום

אונס דהבחנה הוי כמחופה בקש:

המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו במל. חוץ מדכר שכממון, וטעמל משום דמלי מחיל ליה, כדאיתא במסכת גיטין פרק בתרא (פד:) ובבבא מליעא פרק הפועלים (נד.), והכא אע"ג דממונא הוא מאן מצי מחיל ליה: הדרן עלך פרק בית שמאי דהפקר בס"ד

ביה על פני האדמה, דאי לרבויי לא אינטריך (רש"י שם ד"ה המם): אף שבחה בגדוי. דהוה מימעיט טמון ממשמעותא, אי לאו דהדר רבייה (שם ד"ה אף):

דשכחת קמה. שאם שכח זוית אחת לקלור קאי עלה בלא חשוב לקחחו, והכי

משמע ושכחת עומר או ושכחת שדה (שם ד"ה לשכחת): נפקא (דיה) [דהו]

מבשדך ושכחת קרי ניה ששכח קלת שדהו (שם ד״ה נפקח): שצפו עומרין לתוך שדה חברו. שנשנה הרוח והרימה את העומרים מן הארץ, והליפתן

לחוך שדה חברו ושכחן, כסבור שאינן שלו. ונפקא לן מ'בשדך' ולא בשדה

חברך דלא הוו שכחה (שם ד"ה שלפו): ורבגן. מיעוטא דשדה חברו נפקא להו מדהוה ליה למיכתב כי תקלור קלירך בשדה ושכחת, וכתיב בשדך (שם ד״ה

ורכנן), שמעת מינה שדה דידך בעינן: מתני' הקוצר בדידה. ושכח קמה

מלקנור: והמעמר. בלילה ושכח עומר, והכי מפרש בגמרה: והסומא. בין

ביום בין בלילה: הגם הגם אין דו שכחה. דכתיב קלירך בשדך, כדרך שבני אדם קולרין: מה שאני שוכח אמוד. מפרש טעמא בגמרא: גמ' כד

כת"י א ביאור הגר"א

ודא סוף דבר גסין. פי׳ אם שכח גסין שאין לו שכחה, דמשום שדרכו ליבחן אח"כ בקטנים הנשארים יבוא לזכור אותו ולא מקרי שכוח לעולם. או דהוי כמו מחמת אונס שמחמת הבחנה שכח והוה כמו מחופה בקש, וע"ז אמר דאפי׳ דקין אין לו שכחה, דהיינו שאם נטל אח״כ הדקין ושכח שאין לו שכחה. כלמפרש מאחר שדרכו לבחון בגסין. פי׳ למשום לחף כלקין כשהוא נוטלן הוא מבחין אם הוא דק או גס ולכך שכח מכח הבחנה, והוי כמו מחופה בקש. או משום שדרכו ליבחן בגסין דהיינו לראות אם יש עוד

שם גסין יזכור אף את הדקין ולא הוי שכוח לעולם:

הדרן עלך בית שמאי

ממון הלכה ח סמג עשיו : סעיף

עניים הלכה א: גדהוז פ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה ח:

שינויי נוסחאות

אן שדה. כ״ה בר״ש כי"ר וד"ו שדך וכ"ה בירושלמי סוטה (פ"ט ה"ב): בו והוי. כ״ה ברש״ס בד״ו :ובירושלמי סוטה (שם) ליתא גן ואין מיעום אחר מיעום. כ"ה בר"ש ורש"ס בד"א ירדת"ו ררי"ר ורירושלמי

סוטה (שם) ליתא: T] אלא. כ״ה ברש״ס בד״א ובדפ״ו. בכתה״י ובד״ו ליתא: ה] אפילו. ליתא בכי״ל וד״ו

:קא ובדפ"ו אף: ו] וכי. ליתא בכי"ל וכי"ר ומגיה כי"ל הוסיפו בין השיטין וכ״ה בד״ו. ברש״ס בי. ברש״ס כי. בד״א ובדפ״ו דכי:

הגהות הגר"א

[א] בהגהות ע"פ העתקת הרד״ל, והכא קצירך בגלוי פרט לטמון וכו׳ כצ״ל:

ליקום משנות אליהו

[תמן ונאכל הגדיש וכר]. לכ"י דורשין שם רבוי דכחיב ונאכל גדיש או דכחים או השדה קמה הוי מיעוט או השדה הוי מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות. וכאן דלא כתיב קמה הוי מיעוט: כותני' הקוצר בלילה והמעמר. ג"כ בלילה והסומא בין ביום ובין בלילה וכו'. ואם היה מתכוין דימוד הגם וכו'. אפילו הגסין. לא מבעיא על הדקין דאין לו שכחה כיון שכוונתו לא היתה רק על הגסין אלא אפילו הגסין אין לו שכחה דסבר כשאלקוט אם התנה כו'. פי' להו"ל כיון שאמר מתחלה הוי כאילו לא שכח כלל ואשמועינן הכא דהוה מתנה על מה שכחוב :מורה

תורה אור השלם

א) כי תצא אש ומצאה קצים ונאַכל נָדיש או הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂרֶה שַׁלֵּם יְשַׂלֵם הַמַּבְעִר אֶת הַבְּעֵרָה: (שמות כב ה)

ב) כִּי תָקצר קּצִירְדְּ עמר וְשָׁכַחְתָּ בְשָׂרֶךּ בַשָּׁרָה לא תשוב לְקַחְתוּ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְּמָנָה יִהְיֶה לְּמַעוֹ יְבָרֶכְךְּ יְהֹוֶה אֱלֹהֶיךְּ בְּכֹל מַעֲשֵׁה יָדֶיךְּ: (דברים כד ים)

•מכל אוית שיש לו ששם בשדה יאפילו כזית

במה דברים אמורים בשמו ובמעשיו

ובמקומו. בשמו שהיה שפכני או בישני.

במעשיו שהוא עושה הרבה. יבמקומו שהוא

עומד בצד הגת או בצד הפירצה, ^בושאר כל

יוםי אומר אין שכחה לזתים: גמ' אמר ר' לא

כתיב "ושכחת עומר בשדה סגעומר שאת

שוכחו לעולם יצא זה שאת זוכרו לאחר זמן.

ר' ירמיה בעי ^דהיה מסויים בדעתו כמי שהוא

מסויים ההיה עומר מבצל הדקל הדקל

מסיימו ווא שניהן נמופה זה מסיים את זה

וזה מסיים את זה היתה כל שדהו נמופה.

נישמעינה מן הדא ר' יוםי אומר אין שכחה

לזיתים אמר ר' שמעון בר יקים לא אמר ר'

יוםי אלא יבראשונה שלא היו הזיתים מצויין

שבא אדריינום הרשע והחריב את כל הארץ

אבל עכשיו שהזיתים מצויין יש להן שכחה:

הנמופה בשעתו ושכחו אינה שכחה.

דברים כד יטן ב) [לעיל פ"ו ה"ב] ג) [לעיל פ"ו מ"ה,

מלא ממקלון **ד)** [מדרש מנאים שם]

דברים רפג, ילקו"ש כי

עניים הלכה כג: עניים הלכה כב: עניים הלכה כג:

עין משפמ

דהן מיי פ״ה מהלכות מתנות עניים הלכה כד: ז מיי׳ פ״ה מהלכות מתנות עניים הלכה כה ובהשגות

שינויי נוסחאות

א] שם. כ״ה בד״ו ברש״ס בד"א וכדפ"ו ובמשניות. בכי"ל ליתא והוסיפו המגיה : שם וברש"ס ולקמן בגמ' (ה"ב) ובפי' הריבמ"ץ ליתא. וכן ליתא בתוספתא (פ"ג הי"ד) ובמדרש תנאים (דברים כד יט): ג] בצל. כ״ה בכי״ל בד״א ובד"ו. בכי"ר בד"א ובדפ"ו בצד וכ"ה ברש"ס:

הגהות הגר"א

[א] היו שניהם יחידים זה מסיים את זה כצ"ל. מוחק תיכת נטופה *:

ליקום משנות אליהו

כל זית שיש זו שם בשדה. כמו שמפרש לקמן. ואח"כ משמיענו רבותא אפילו שאין לו שם בשעתו, ובנטופה יש חסרון ששופך זיתיו שוה הוא מן הזיתים הטובים מי ששמנו אגור בתוכו הרי זה חסרון, ומעלה שיש לו שמן מרובה, נמנה שהוה במעלה פחות מזיתים שיש להם שם מ"מ אינו שכחה: [הגמופה בשעתו]. דוקא כשנוטף בשעתה, ר"ל נשעה ששכח, אף שאינו נוטף נשאר השנים: במה דברים אמורים כו'. השתח מפרש מחי דחמרינן לעיל כל זית וכו׳ דוהו דוקא בהני ג׳ שמות דמפרש ואזיל: בשמו שהיה שופכני. פי׳ שעושה שמן הרבה ברוב שנים אף שבוה השנה אינו עושה שמן סרכה: ושאר כל הזיתים ב' שכחה וכו'. באילן עלמו קאמר ששכח ב' אילני זימים וסתמא כב"ה דפרקין דלעיל (ה"ד) דאמרו שנים לעניים:

תורה אור השלם

א) כִּי תִקְצוֹר קִצִירְךְּ בְשָׂרֶךְ וְשָׁכַחְתָּ בְּשָׁרֶה לְא תָשוֹב לְקַחְתּוֹ בַּעָּרֶ הַלְּתִוֹם וְלָאַלְּמָנְה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרְכְךְּ יְהוֶה יִהְיָה לְמַעַן יִבְרָכְךְּ יְהוֶה אַלהֶיךְ בְּכל מַעֲשֵׁה יָדֶיךְ: (דברים כד יט)

בשמו או במעשיו וכוי. שהוא עושה הרבה שמן, ואפי׳ הוא בא לפרש מן הקרא, דסחם שכחה משמע שאתה שוכחו לעולם, אינו אלא כמו הזית הנטופה בשעחו, כלומר שאינו נוטף בכל שנה יצא זית הנטופה אנ"ג שאתה שוכחו עכשיו אתה זוכרו לאחר ושנה כך אלא אפיי שנה אחת או שחים אינו נוטף מכיון שהוא ג מיי פ"ה מקלסת מסום

נוטף ברוב השנים מפורסם הוא, או שהוא מפורסם מכח הרבה זתים שהוא עושה, או מחמת מקומו, אין לו שכחה, כדדריש בגמ' עומר שאתה שוכחו לעולם הוא שכחה שאינו יודע בו איזה עומר ששכח, יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן, הזיתים © שנים שכחה שלשה אינן שכחה. ר' לא: וילפינן שכחת כל המינים משכחת העומר: שפכוני. שזיתיו שופכין שמן הרבה: או ביישני. שהוא השמן שיולא ממנו יותר מהם: שהוא עושה הרבה. זמיס מרוכיס: בצד הגת או בצד הפרצה. ומפורסם וניכר מחמת מקומו הוא: שנים שכחה. כבית הלל לאמרי שנים לעניים: ר' יוםי אומר זן הארץ. בכי"ר וברש"ם ארץ ישראל: אין שכחה לותים. מפרש בגמ׳ דלה אמר ר' יוסי אלה בזמן שבה אדריינוס שחיק טמיא והחריב את כל הארץ ולא היו זמים מצוין אבל בזמן שזתים מלוין מודה ר' יוסי דיש שכחה לותים: גבו' אמר ר' לא

> מסוים בדעתו. כלומר הא ודאי פשיטא לי דאף שאינו מסוים הוא אלא בדעתו של בעל הזית כמי שהוא מסוים בעיני כל, דבתר דעתו אזלינן, דכיון שבעיניו נחשב כדבר מסוים זוכרו לאחר זמן: היה עומד בצד הדקד. וכן הא נמי פשיטא לי שאם היה עומד אלל הדקל והדקל מיצל עליו: הדקד מסיימו. עושה לו למסומן כמו

שהוא עומד בצד הגת והפרצה. ולהכי נקט צל הדקל לפי שהוא גבוה הרבה וצלו נוטה על האילנות שאצלו: היו שניהן גפופה. שני אילני זמים זה אלל זה ושניהם הן נטופה, הא נמי פשיטא לי שאחד מסיים ומסמן את חבירו ואין להם שכחה, כי קא מיבעיא לי היחה כל שדהו של זחים נטופה מהו, מי אמרינן הואיל וכולם כך הן לא מיחשבו בעיניו אחד מחבירו והוי כשאר אילני זחים דשוין הן, או דילמא דאפ״ה נטופה הן ואין להם שכחה: גשמעינה מן הדא ר' יוםי אומר וכו'. וקאמר ר"ש בן יקים עלה לקמן (ע"ב) דלא א"ר יוסי אלא בשעה שבא זה הרשע והחריב את ארץ ישראל ולא היו זיתים מצוין והיו חשובים לפיכך אמר דאין להם שכחה אבל עכשיו וכו׳, והכא נמי כן כיון שכולן נטופה הן מלויין הן אללו ויש להן שכחה:

ר"ש ביריליאו

היכי דגבי עומר לא הוי שכחה כי יש בו סאתים דנפקא לן מעומר ולא גדיש או מלקחתו (לעיל פ"ו ה"ה) ולא בעינן החם לא שם ולא מעשים ולא מקום [יואדרבה דאפילו לקחה דדמיא לטופח הוי דבעל הביח], הכי נמי גבי אילנות, כיון דבפירות גופייהו יש בהן סאתים פשיטא דאין לו שכחה, שלא כדברי הרמב"ם ז"ל (שם הכ"ב), וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל: היה מסויים בדעתו. אע"ג דאינו חשוב בעיני האחרים אלא שהוא נחן עיניו בו ומלאו מבורך מחבריו. והך סוגייא דאמרינן דהוי מסויים ולא הוי שכחה אמיא כר' יוחנן דלקמן (ה"ב) דהוא מריה דמלמודא, ולקמן חניא כווחיה: הדקף מסיימו. דהוי כמו גת או פרלה, והכי נמי אמרינן לעיל (פ"ו ה"ב) דמחובר בלד דבר מחובר דלח הוי שכחה: היו שניהן נפופה. ושכח חחד מהן, חברו מסיימו. והך בבא אילטריך לרבנן, דאע"ג דלא חשיב להו זית נטופה אלא בשעתו אבל שלא בשעתו לא, אפילו הכי כי הוו שנים אפילו שלא בשעתו חשיב השם לזית הנטופה הסמוך לו, אבל לא חשיב כולי האי לזית שאינו נטופה שהוא סמוך לו, דלא חשיב מקומו כמו גת או פרלה: היתה כל שדהו נפופה. ושכם מסד מהן: אבל עכשיו שהזיתים מצויין יש דהן שכחה. [יורבנן פליגי עליה דר' יוסי דאפילו בזמן אדריינוס דוקא נטופה הוא דחשיב, שאר זיתים לא], ומדר׳ יוסי נשמע לרבנן דכך חשיבי שאר זיתים לר' יוסי בזמן אדריינוס כמו נטופה בשעתו לרבנן וכיון דר' יוסי מודי היכא דויתים מלויין דהוו שכחה הכי נמי לרבנן נטופה בשעתו, כיון דנטופין מלויין לו, אף בשעתו הוי שכחה, וכן פסק רבינו שמשון ז"ל (סוד"ה אין) והרמב"ס ז"ל (שם הכ"ד):

ביאור הגר"א

כזית הגמופה בשעתו. נשעה ששכח את הזית אף שאינו נוטף נשאר שנים ואשמעינן אף שאין לו שם רק שהוא כזית הנטופה בשעתו ובנטופה יש חסרון שאינו אוגר שמנו בתוכו ויש בו מעלה שיש בו שמן הרבה. ומעלתו פחות מזיתים שיש להם שם מ"מ אינו שכחה. כ"ה בש"א: היו שניהם יחידים. הי׳ זית יחיד עומד אצל דקל יחיד: זה מסיים את זה. נמצא שניהם

ה"ג היו שניהן יחידין. פי' שזים אחד עומד אלל דקל א': זה מסיים את זה. פי׳ ושניהם אינן שכחה: שלא היו זיתים מצוין. פי׳ וא״כ הוי אז זיתים סתם כמו השתא נטופה, ואפ"ה סברי רבנן דיש להם שכחה אף שודאי לא פליגי בנטופה, והיינו משום דהוי כל שדהו נטופה, וסברי רבנן דיש להם שכחה:

מסוימים ושניהם אינם שכחה: דא אמר ר"י אדא בראשונה. דאז היו סחם זיחים חשוב כמו נטופה דהשחא ופליגי עליו רבנן דהוי שכחה והא בנטופה לא פליגי רבנן דלא הוו שכחה אלא ע"כ טעמא דרבנן בסחם זיחים הוו כמו כל שדהו נטופה דיש להן שכחה*:

[לא. לא: - ה"א] [פוספסס פ"ג הי"ד, כל זית וכוי. כל המתני" מפורש בגמרא, וכן נמופה ובישני כל זית שיש דו שם בשדה. שהוא מפורסס כדמפרש לקמיה: א מיי פ"ה מהלכוס מסנים ושופכני מפרש בגמרא: גמ' אמר ר' לא. טעס משנחינו

> זמן שהרי הוא מסויים בשמו ובמעשיו ובמקומו לפיכך אין לו שכחה: ר' ירמיה בעי. רלה לומר: היה מסויים בדעתו. אע"פ שאין בו אותן שלושה דברים הואיל והוא מסויים בדעתו שחביב לו ומכירו ויודעו יותר משאר זיתים הרי הוא כמסויים. לישנא אחרינא מסויים בדעתו אע"פ שאין מסויים בדעת אחרים שעדיין אין לו שם שידעו בו אחרים, אפילו הכי הרי הוא כמסויים שהרי זוכרו לאחר זמן: היו שניהם נמופה. כלומר שיש כאן שני זיתים נטופים ושכח אותן*, אע"פ שהתחיל בהן וכדלקמן אפילו הכי הם מסיימים זה את זה, ובודאי לא ישכח שני זיתים נטופים ויזכרם לאחר זמן ואינן שכחה: היתה כל שדהו נפופה. ושכת שנים מהם מהו, אם נאמר דשני זיתים נטופים אין אדם שוכח לעולם, או דילמא הואיל וכל השדה נטופים והתחיל למסוק

ושכח אלו שנים שוב לא יזכרם שסבר שכבר מסק לכל השדה. אי בתיב ובוי. ר' אילא טעמא דמתני' מפרש וכדפרישית: היה נמי בשכח אחד מיירי: שלא היו הזיתים מצויין. והיו הכל חשובים כמו נטופים, ופליגי רבנן עליה ואמרי אפילו בראשונה יש להם שכחה, שמע מינה כל השדה נטופה יש להן שכחה אי

נמי כל השדה נטופה מלויין חשבינן להו ודייק מסיפא:

בל זית וכו' בשעתו. מפרש בגמרא בשעה שהיה חשוב, והיינו כשבא אדריינוס הרשע והחריב את ארץ ישראל והשחית כל עץ טוב וכל עץ מאכל באותו זמן היה חשוב זית נטופה ואע"ג דלית ביה סאתים, אבל לא בימי רבי שסידר המשנה, ["אלא שפכני או בישני חשיבי דוקא]: שופכני בישני. בגמרא מפרש להו, ולקמן מפרש דמיירי בלא החחיל בו: שנים שבחה. משיפנה וילך לו הוי שכחה כדאיתא בתוספתא (פ"ג הכ"ב): שלשה אינן שכחה. סתם לן תנא כבית הלל (לעיל פ"ו מ"ד). ובסיפא מפרש דשאר זיתים אימת הוו שכחה כשאין בהן סאתים בפירותיהן, והוא הדין בשאר כל האילנות כשעבר מהן כשאין בהן סאתים הוו שכחה אלא משום ר' יוסי הוא דנקט זיתים: ר' יוםי אומר אין שכחה לזיתים. בגמרא מפרש טעמא דר׳ יוסי: גמ' עומר שאתה שוכחו לעולם. דכיון דחינו חוזר לקחת העומר אלא א"כ זוכרו [פואזהרה נמי לא שייכא אלא בתר זכירה] לכתוב רחמנא 'כי תקצור קצירך בשדך חכרת עומר שכוח לא תשוב לקחחו', ומדלא כתב הכי אשמועינן דבעינן דלישכח מילחא גריעא דאין ראוי לזוכרו, ["ומשום הכי זכירה לא כתיבא], וההוא כיון דשכחו אף על גב דהדר זכרו הוי שכחה: יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן. נטופה בשעתו ולשפכני בכל זמן. והרמב"ם ז"ל פירש (מתנו"ע פ"ה הכ"ג) עומר שאתה שוכחו לעולם ואי אתה יודע בו אלא אם תשוב ותראהו, ילא זה שאתה זוכרו לאחר זמן אע"פ שלא תפגע בו מפני שהוא ידוע ומסויים לך. והך ילפוחא אינטריך לזית נטופה בשעתו ולשפכני בכל זמן מפני שאין בו סאחים, דאי יש בו סאחים תיפוק לי דכיון דאיתקשא שכחת אילן לשכחת עומרים או לשכחת קמה כי

מתנות עניים הלכה כגז:

מתנות עניים הלכה כה

מתנות עניים הלכה טו

והלכה כגז:

שינויי נוסחאות

ם עד. ברש״ס מאי מבעית [ב] לחבריה עד:

ג] ושכחו. ברש״ס ושכחו

וכו':

ד] מכיון. כ״ה בכי״ר ברש״ס בד״א ובדפ״ו. בכי״ל

ובד"ו ומכיון:

ה] אינו שכחה. כ״ה בד״ק

ילטיל מ"ו ה"ר ררי"ל ורד"ו

הבקר עניים הבקר וכעי״ז

בד"א ובדפ"ו. ברש"ס עומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש

:אינו שכחה

הגהות הגר"א

אלא נטופה אלא

שופכני שהוא עושה הרבה

כצ"ל. ומוחק תיבת שמן. ובהגהות הרד"ל הגיה אלא

:* והתנן במעשיו וכר׳

בן דב"ש אומרים אינו

שכחה כצ"ל. ומוחק התיבות

הפקר עניים הפקר, ובהגהות הרד"ל הגירסא

מתני' דב"ש היא אמר ר' יוסי דברי הכל. והשאר

מיותר:

[ג] יש להם שכחה ר' יונה

בעי ההיו זית נטופה הואיל

:דר"י כצ"ל

ליקום משנות אליהו

אית דבעי מימר דמבעית לחבריה. [וו"ל הר"ש] פי' שמבייש שאר אילנות מגודל

זיתים שעושה כנ״ל. וט״ם

יש (בירושלמי) [בר"ש] במקום רוב זימים ל"ל גודל

זיתים דאל"כ היינו במעשיו

עיי"ם כר"ם. אית דבעי

מימר ביישני ממש. שמבויש מזיתים אחרים מחמת שאינו עושה זיתים

כמו שאר אילנות, ויש לו

נ"כ שם מחמת רעתו:

עושה [הרבה]

אן שמז. ברש״ס ליתא:

ובהשגות וכס"מ]:

פ"כ מ"ג] נ) [לעיל פ"ו

מ"ח] (ג) [חולין קלח:, ספרי דברים רפד כ, מדרש תנחים

דברים כד כא, ילקו"ש כי

מנה ממקלון

רידב"ז

בישני אית דבעי מימר

מזיתים אחרים שאינו

עושה זיתים כמו שאר

אילנות ויש לו ג״כ שם מחמת רעתו: אית דבעי

לחבריה. שמבייש שאר

בישני ממש.

ולא: - ה״או והתניגן נמופה. ומשמעותו נוטף שמן: אלא. שופכני פירושו ל) לעיל פ"ו מ"ח וְעדיות

> שמן יותר משאר זיתים כפי חשבון מניינם השוה מ"מ יש לו יותר זיתים בחשבון ומתוך כך הוא עושה שתן הרבה משאר אילני זיתים: בישני ממש. זיתיו יכיסיס שחין עושים שמן הרבה, הר"ש. כלומר ומתוך כך הוא זוכר אותו אחר זמן שהרי ניכר הוא בשמו משאר זיתיס: דהוא מבעית לחבירו. מבייש לשאר אילן. הר"ש: עד די עד דו עבד כל שנה. בעי היא ג"כ, לריך הוא שיעשה כן כל שנה או לא: מתני בית שמאי היא. דקתני התם בסיפא העומר שהוא סמוך לגפא ולגדיש בית שמאי אומרים אינו שכחה והכא נמי בנד הגת אינו שכחה: דא (מ)חייב

ר' עקיבה. שהוא דרש אחריך אחריך לגזירה שוה, חד אחריך כתיב בזיתים (דברים כד כ) וחד בענבים (שם כא) מה בענבים יש

ולבית הלל דלית להו רואין הוי שכחה עד שיהא בו סאמים. ומסיק דטעמא

משום דהוי מסויים, וביותר מחבריו כל דהו סגי, וטעמא כדלעיל דזכור

ועומד הוא בלבו: עד די עביד כל שנה ושנה. בעיא היא, אם לריך שיעשה

כל שנה ושנה כן ובהכי הוא דלא הוי שכחה. ומסיק דבתר רוב שנים אזלינן.

ומן התימה על הרמב"ם ז"ל שלא כתב זה, ורבינו שמשון ז"ל כתבו: מתגר"

דבית שמאי. דחשיב בפירקין דלעיל (ה״ב) ביח בקר וכלים מקום מסויים:

דבר תלוש. כגון עומר: בצד דבר קבוע. כגון גפה: ברם הכא דבר קבוע

בצד דבר קבוע. ומודו כה כית הלל: דהוא דריש אחריך אחריך. חמריך

דזית מאחריך דכרם, ["דגבי כרם כולי עלמא דרשי ליה דכתיב (דברים כד כא)

לא מעולל אחריך ולעוללות לא אינטריך דהא כחיבי עוללות בפרשת קדושים

(יט י), אלא לשכחה הוא דאמי, ולא מעולל לא מדקדק הוא דקאמר, אבל

אחריך דזית לגופיה אינטריך לענין פאה דהיא בסוף]. וס"ל לר' יוסי בר

זבידא דלר' יוסי דמתני' דלעולם לית להו שכחה לזיחים, ואפילו עכשיו

שהזיתים מלויין, ודלא כר׳ שמעון בן יקים:

מפני שהוא בלד דבר המסוים, ולימא דמסני׳ דהכא דקסני שהוא עומד בלד הגם והפרלה כב"ש היא ודלא כב"ה: א"ר יופי. דלא היא אלא מתני׳ דברי הכל היא: דתמן דבר תאוש בצד המחובר. העומר אלל הגפה, וכיון דהעומר תלוש הוא ואין לו קביעת מקום לא מהני מה שהוא בלד המחובר, אבל הכא דבר המחובר בלד המחובר ואפי׳ ב״ה מודו שנותן עיניו בו ועתיד לזוכרו וכדפרישית לעיל שם: 🛪 חייב אדם שכחה לותים אלא ר"ע דהוא דריש אחריך אחריך. בספרי פרעת כי תלל (רפד) דריש לכתיב (דברים כד כ) כי תתבוט זיתך לא תפאר אחריך, מלמד שיש לו שכחה. אחריך, מלמד שיש לו פאה. והכי דריש לה החם נמי אחריך דכתיב גבי כי תבצור כרמך וגוי.

אמר ר' יוםי לא חייב אדם שכחה לזיתים

ר"ש סיריליאו

נושף שמן. שהזיתים שמנים ונוטפין שמן כחילן: אלא שהוא עושה הרבה. וקס"ד דפירוש שפכוני שעושה הרבה שזיחיו מרובין: והתגן במעשיו שהוא עושה הרבה. ופשיטא דפירוש עושה הרבה היינו עושה זיתים הרבה: ומסיק אדא שופכני שהוא עושה שמן הרבה. אע"ג שזימים שלו אינן כל כך [הרנה]: נמופה נומף שמן. נאילן: במעשיו שהוא עושה הרבה. היינו שהוא עושה זיתים הרבה, אבל שמן הזיתים הוא כדרך שאר זיתים: בשני ממש. פירש רבינו שמשון ז"ל יבשים שאין עושין שמן. ואינו נכון, דשם רע הוא זה ולא דמי לשופכני. ויותר נראה לפרש מתרגום רע (בראשית ו ה) ביש, שעושה אותן רעים לנגדו, שאינן מבורכין כמוהו. וכן פירש הרא"ש ז"ל: דהוא מבעית לחבריה. שהוא מנייש לחבריו, והוא מלשון בושת: עד די עביד ארבע כיפלסין. בעיל היל, הל דתנן שהול עושה זיתים הרבה כמה לריך שיעשה יותר מחבריו, שמח לריך שיהו חרבע כפלות כגון שחבריו עושין קב זימים והוא עושה ארבע קבין: כי ההיא דתניגן וכוי. דלבים שמאי אמרינן רואין וחשיב ארבע עומרין והכא נמי חשיב לביח שמאי ארבע אילנות,

אבג [מיי פ״ה מהלכות שפכוני. שהוא נוטף שמן: ופריך והתניגן גמופה ברישא דמתני׳, ועלה קאמר בד"א וכו' בשמו שהיה שפכוני וכו' אלמא כולן פירושא שהוא עושה שמן הרבה: אדא שופכני שעושה שמן הרבה. דנטופה הוי, והיינו דנטופה נוטף שמן ולריך שיהא או שפכני או אע"פ שאין לו זיחים יותר משאר אילני זית, מ"מ אלו זיחים ביישני וכו', וא"כ שפכוני לאו היינו נוטף שמן לחוד: והתגיבן עושים שמן יותר משאר זימים. ובמעשיו אע"פ שאין זימיו עושים

במעשה שהוא עושה הרבה. והס"ד שהוא עושה שמן הרצה וא"כ היינו שפכוני דקאמרת ונכלל הוא בחלוקה דבשמו: אדא כך הוא שפכוני וכו'. ובמעשיו וכו'. היינו שהוא עושה זיתים הרבה, וכשהוא עושה הרבה זיתים שייך ג"כ בפירושא דהני חלוקות על נטופה. דוהו שהוא נוטף שמן דהא מיהת נוטף הוא שמן, אלא דבעינן שיהא מסוים נדבר אחד ביותר: בישני אית דבעי מימר בישני ממש. אילן זית שהובא ממקום בישן ונטעו בשדהו, ולפי שהזיתים שלהן עושין שמן הרבה: אית דבעי מימר דהוא מבעית לחבריה. ולשון בושה היא שמבייש לאילני זתים אחרים שאינן עושין הרנה: עד דעביד ארבעה כיפדיםין. בעיא היא, אי בעינן עד שיעשה ארבעה פעמים כפל יותר מהאחרים: וכי ההוא דתניגן תמן. בריש פרק דלעיל: כד העומרי שדה של קב קב ואחד של ארבעה קבין ושכחו. דקאמרי ב"ש אינו שכחה, אלמא דמלינו דארבעה בכפל דבר חשוב הוא, ואי נימא דהכא נמי כן: מביוז. ופשיט לה דהכא לא בעינו כל כך, אלא מכיון שהוא עושה יותר

מחבירו כמי שהוא מסוים ביניהם: עד דיעביד. אי בעינן עד שיעשה הרצה בכל שנה ושנה, וקאמר דמכיון שהוא עושה רובן של שנים כמי שמסוים הוא: מתגי' דבית שמאי דבש"א אינו שכחה. כל"ל. וכמו דגרסינן בפרק דלעיל (ריש

ה"ב) בעומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש דקסברי ב"ש אינו שכחה

וקא"ר יוסי, אמורא, דלא מלינו שמחייב איזה תנא דברייתא לזמים בשכחה אלא ר"ע דאיירי החם, ומחני' כר"ע:

תורה אור השלם

א) כִּי תַחָבִּמ זֵיתְדּ לֹא תְפַאֵר אַחֲרֶיךּ לַנֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְטָנָה יִהְיָה: (דברים כד כ

ב) פִּי תִבְצור פַּרְמֶדְּ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֵידְּ לַגִּר לַיָּתוֹם וְלָאֵלְמֶנָה יִהְיָה: (דברים כד כא)

שפכוני: נומף שמן. יוהתנינן מנמופה. אלא שהיא עושה ™שמן הרבה. והתנינן במעשיו שהוא עושה הרבה. אלא שפכוני שהוא עושה שמן הרבה נמופה נומף שמן מעשיו שהוא עושה הרבה שהוא עושה זיתים הרבה: בישני: אית דבעי מימר בישני ממש אית דבעי מימר דהוא מבעית לחבריה. □עד דיעביד ארבעה כיפליסין כי ההיא דתניגן תמן ¢כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבעת קבין יושכחו. מכיון שהוא עושה יותר מחבירו כמי שהוא מסויים. עד דיעביד כל שנה ושנה. ח(ו)מכיון שהוא עושה רובן של שנים כמי שהוא ימסויים: במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפירצה: מתני' דבית שמאי נודבית שמאי אומרים יו(הבקר עניים הבקר) ה[אינו שכחה]. אמר ר' יוםי דברי הכל היא תמן דבר תלוש בצד דבר מחובר ברם הכא דבר מחובר בצד דבר מחובר: ר' יוםי אומר אין שכחה לזיתים: אמר ר' שמעון בן יקים לא אמר ר' יוםי אלא רבראשונה שלא היו הזיתים מצויין שבא אדריינום הרשע והחריב את כל הארץ אבל עכשיו שהזיתים מצויין הפיש להן שכחה.

אלא ר' עקיבה יודו דרש יאחריך יאחריך אלא ר' אדם. בעולם לזיתים שכחה: אדא שכחה הוא הדין בזיתים, אבל ר' יוסי דרש אחריך לפיאה:

מרישא והכונה הסיפא: אמר ר"ש בן יקים לא אמר ר' יוםי וכו' אבל

עכשיו שהזיתים מצויין יש

להם שכחה ר' יונה בעי

ההז זית נמופה וכו' כמי

יוםי לא חייב אדם שכחה לזיתים אלא ר' עקיבא

דו דריש אחריך אחריך

אילנות מגודל יעבד ארבעה כיפליסין. געי היא אי בעינן ארבעה כפליים, שיהא עושה שמן ארבעה כפליים יותר משאר זיתים כמו ששנינו לענין עומרים (פ"ו ה"ה) כל עומרי העדה של קב קב ואחד של ארבעה קבין דאמרינן לעיל במתני׳ דלבית שמאי אינו שכחה, הכי נמי בעינן הכא כן ומתני׳ בית שמאי היא, או לא :צעינן כל כך ובזיתים מודים כו"ע מביון וכו'. כלומר לא בעינן כל כך:

שעושה. כן פי' השנות אליהו ז"ל. ומה שמגיה מגודל' במקום 'מרוב' הוא בר"ש ז"ל ולא בירושלמי דלא כגליון הש"ס כאן ודו"ק: עד די עביד ארבעה כיפליסין. פעמים כפל יותר מזיתים אחרים ואז נקרא יש לו שם דהוא מסוים מכל הזיתים: כי ההיא דתנינן תמן וכו' ואחד של ארבעת קבין ושכחו. דלבית הלל שאינו אלא ארבעה פעמים נגד עומרי השדה הוא מהני לדידהו בתלוש. אלמא דדבר מסוים הוא ארבעה פעמים כפל והכא נמי בעינז הכי. ומסיק מכיון שהוא עושה יותר מחבירו וכו'. דאפילו אם רק עושה יותר מחבירו ג"כ דומה למסוים ויש לו שם בשדה ולא הוה היא דבית שמאי אומרים הפקר וכו׳. כונתו להקשות מסיפא מהעומר שהוא ססוך לגפה ולגדיש וכן דרך הירושלמי דמתחיל

ביאור הגר"א כת"י א

ה"ג והתנינן נמופה, אלא שופכני שהוא עושה הרבה. והתנן במעשיו כו': ה"ג דבש"א אינו שכחה. פ"י גני גפס וגדיס כו':

מעתה אין שכחה לזיתים כר' יוםי דלא דרש

אחריך. התיבון הרי עומר שכחה הרי לא

כתיב אחריך. מכיון שכתיב "לא תשוב

לקחתו כמי שכתיב אחריך. ר' יונה בעי ההן

זית נטופה הואיל והוא מסויים על דעתיה

דר' יוםי ¢אפילו התחיל בו כמי שלא התחיל

עומד בין שלש שורות של שני מלבנים

ושכחו אינו שכחה. מבזית שיש בו סאתים

ושכחו אינו שכחה. במה דברים אמורים

בזמן שלא התחיל בו אבל התחיל בו אפילו

כזית הנמופה בשעתו ושכחו יש לו שכחה.

רכל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו.

עניים הלכה כה: בג מיי׳ פ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה כד ובהשגות וכס"מ: ד מיי׳ פ״א מהלכות מתנות עניים הלכה יב ובהשגות וכס"מ:

טיו משפם

ליקום משנות אליהו מחוי' זית שנמצא עומד וכוי. דאילן זית אחד בין ג' שורות של ב' מלבנים כוה כל שורה ושורה אינו שכחה בד"א בזמן שלא התחיל. זה קאי אזית הנטופה דמתניתין דלעיל ואזית שנמלא עומד. ואי אפשר לפרש דקחי גם חזית שיש בו סאתים דאם יש בו סאתים לא הוי שכחה אף אם התחיל ואם אין בו סאתים אפילו לא התחיל הוי שכחה: כל זמן שיש לו תחתיו כוי. פי' כ"ו שלמ לקט תחתיו כל הזימים שהפיל מהאילן. פי׳ דקאי על הזיתי נקוף דכתיב לא תפאר אחריך. וחסידים הראשונים היו חובטין פעם אחת והשאר נקראים זיתי נקוף (עיין ספרי פר' כי חגא וקא רפד) דבזיתים מלוה פיסקה רפדי דבזימים מלוה לחתר שחבטו פעם חתה הי הנשאר לעניים ונקרה זית נקוף. חו המלוה לה שייך רק בזימים ולה בשארי אינות. ולפי זה מחורן הגמרא במסכת גיטין (סא.) עני המנקף בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום. תנא אם ליקט ונשא ונתן ביד הרי זה גזל גמור. רב כהנא אזיל וכו' וקא נחרין חמרי אזיל קא מנקט ואכל אמר ליה חזי מר דאי שדתינהו וכו׳ והקשו התום׳ (שם ד״ה שדי) היכי קא מנקט ואכיל הרי יש כאן גזל מפני דרכי שלום. ולפי זה מתורן דליכא גול אלא דוקא בזית יליכם גול מוקן היום מתרי ולמ היו גול אפילו תפני דרכי שלום כ"ו שלא לקח ביד אבל כשאמר לו שלקח ביד הונתלא שקנה והוי גול גמור

תורה אור השלם

דכל זמן שלא לקט תחתיו

מה שהפיל מן החילן הרי הוא מותר:

משארי אילנות, הפילו משחרי חילנות, והשתח חשמעינן מתניחין

א) כִּי תִקְצור קְצִירְךְּ ַ בְשָׂרֶךּ וְשָׁכַחְתָּ בָּשָּׂרֶה לָא תָשוּב לְקַחְתּוּ בַּשָּׂרֶה לָא תָשוּב לְקַחְתּוּ לַיָּתוֹם וְלָאֵלְמָנָה לַנֵּר יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךּ יְהוָה אֱלֹהֶיךְ בְּכֹל מַעֲשֵׁה יָדֶיךְ: (דברים כד יט)

אלא טעמא דרבי יוסי דמתני׳ כרבי יוסי אמורא דאמר דלא דריש נאמר דר׳ יוסי דמתני׳ ס״ל דאין שכחה לוחים כלל דלא דריש ילקויש כי חנא חסקלון אדם בעולם שכחה לזיחים אלא ר' עקיבא ור' יוסי לא דריש: אחריך כר"ע, ודלא כר"ש בן יקים דקאמר לא א"ר יוסי אלא

כתיב ביה אחריך ואפי׳ כן יש לו שכחה. ומשני מכיון דכתיב ביה לא תשוב לקחתו הרי הוא כמי שכתוב בו אחריך, דלא תשוב אחריך לקסמו: ההן זית נמופה הואיל והוא מסוים. אם נאמר דעל דעתיה דר' יוסי דפליג במתני', בו: °הלכה ב מתני' מאזית שנמצא לב ולקמן במחני' אמרינן על זים נטופה במה דברים אמורים בזמן שלא התחיל בו אבל אם התחיל בו יש לו שכחה, והשתא אי פליג ר' יוסי אפי׳ בהתחיל בו דקסבר אין שכחה כלל לזתים וכהאי ר' יוסי אמורא או לא: מתני' בין שלש שורות של שני מלבנים. שלש שורות של אילני זתים ובין שורה

שנמצא עומד בין שלש שורות. שיש כאן שלש שורות של שלש ראשונה לשניה ערוגה מרובעת כדמות מלבנות, כהאי דתנינן שלש ובין כל שורה יש מלבן אחד, והיא ערוגה מרובעת, ושכח לעיל ריש פ"ג מלבנות החבואה שבין הותים, וכן יש בין שורה זית האמצעי בשורה האמצעית אינו שכחה: במה דברים אמורים. שניה לשלישית ושכח אילן האמצעי שבשורה האמצעית: אינו שבחה. לפי שהאילנות שסביביו הסתירוהו ודמי לחיפהו בקש או עמדו עניים כנגדו דתנן לעיל בפ"ה (ה"ו) דאינו שכחה: זית שיש בו מאתים. אזית נטופה קאי כדמפרש בגמ', וכלומר דחם יש בו סחתים לעולם חין לו שכחה, וחפי׳ חם התחיל בו

ר"ש סיריליאו

חה האילן במקום אחד ששמו נודיאן היו מלויין הזיחים להיות חלוקין נופן כן וקרוי זית של שני מלבנים. והכא בגירסתינו שאנו שונין 'שנמלא עומד' הכי פירושו שכח זית אחד של שני מלבנים שנמלא עומד בין שלש שורוח, דהיינו תשעה אילנות, שלשה אילנות בכל שורה שהיו עשויין של שני מלבנים, חית השכוח אחד מהם שהיה חלוק נופו לשנים כזה": אינו שכחה. בגמרא מפרש טעמא: שיש בו סאתים. ואפילו אינו נטופה ולא שפכני, וגמרינן לה מעומר (דלעיל פ"ו ה"ה): במה דברים אמורים וכו". נגמרא מפרש דארישא קאי (מ"ח), והכי קאמר במה דברים אמורים דנטופה חשיב או שפכני חשיב ואפילו לית ביה סאחים, בזמן שלא התחיל בו ושכחו, הוא דלא הוי שכחה, אבל התחיל בו ושכחו הוי שכחה, דכיון דהיה עוסק בו וזו מדעתו לא חשיב ליה: ואפידו היה גמופה בשעתו. והוא הדין בזמננו [הוי שכחה], ואפילו הוי שפכני: כד זמן שיש דו תחתיו וכו׳. אתא לפרושי כמה הוא שליקט דהויא התחלה דתהוי שכחה אפילו בנטופה, וקאמר דהיינו כשליקט [כל] הענפים שתחתיו, בההוא הוא דחשיב התחיל, אבל אם יש לו לאילן זיתים בענפים התחתונים שלו, הן עיקר האילן, ששם רוחב הענפים, ולא אסח דעתיה, ["ויש לו זכות בראשו], וכלא התחיל בו דמי. וכי תנן דהתחיל בו הוי שכחה, היינו כשאין לו עוד תחתיו, שכבר ליקט הענפים שתחתיו. ובגמרא מפרש אי מיירי תנא קמא אחר שנהלכה המחבוא, אי קודם:

ביאור הגר"א

הדין זית נמופה הואיל והוא מסוים. הא דנטופה אין לו שכחה אינו אלא משום חשיבותו הוא מסוים: ע"ד דר"י אפי התחיל בו כו'. הא לאר"י אין שכחה לזימים משמע לעולם אין לו שכחה בין המחיל ובין לא המחיל וחשיבות הזימים לר"י הוי כמסוים דנטופה אלמא לר"י אין חילוק בין המחיל אפילו בנטופה ופליג אמתני׳ דמחלק בין התחיל:

ם פועד פוספס פ"ג מעתה ובו". כלומר מעכשיו אין אנו לריכין לדר' שמעון בן יקים, מעתה אין שבחה דותים בר' יובי. וקאמר הש"ס דמעתה א מיי פ"ה מהלכוס מסנים היתיבון. הרי גבי עומר נמי ס"ל לר' עקיבא שכחה ולא כמיב בראשונה: התיבון. על האי דרשת ר"ע, הרי שכחת עומר דלא

אחריך: כמו שכתוב אחריך. דהכי קאמר לא משוב לאחריך לקחחו: בשי. רלה לומר: ההן. האי: עד דעתיה דרבי יוםי. אמורא דאמר דלא דרש ר' יוסי שכחה לזיתים אין חילוק בין התחיל ללא התחיל, דכל החילות שבין נטופה לשאינו נטופה הוא בלא התחיל אבל בהתחיל לא כדלקמן במתני׳, וכיון דבכל זיתים לא דרש שכחה כלל א"כ אפילו התחיל אין לו שכחה כמו לא התחיל לרבי יוסי, אבל לר׳ שמעון בן אליקים אליבא דר׳ יוסי יש שכחה לזיתים אלא בחשובים ונטופים אין שכחה, א"כ אחר שהתחיל בה אף לר' יוסי יש שכחה: מתני' זית

קאי אמתני' דזית הנטופה וכמו שמפרש: כד זמן שיש דו תחתיו. שלא לקט כל הזימים שמחת האילן אין אותן שבראש האילן נעשין שכחה:

דאמרינן בסמוך דגם בזיח נטופה יש לו שכחה. ואשמעינן הכא דביש בו סאמים הואיל ובלאו הכי מסוים הוא, ויש בו עוד לד אחד למעליותא דאין לו שכחה כלל: במה דברים אמורים. אמחני׳ דלעיל קמהדר דתנן בזיח הנטופה דאין לו שכחה, ועלה קאמר בד"א בומן שלא המחיל בו למסוק הוחים, אבל אם החחיל בו אפיי הוא כזית הנטופה בשעתו יש לו שכחה עד שיהא בו סאסים במה שנשאר דאו אין לו שכחה ואפי׳ התחיל בו וכדאמרן: כד זמן שיש דו תחתיו. שלא שכחם: יש דו בראשו. בראש הזית אפי׳ שכחם אינם שכחה, ובלבד שיהא נזכר קודם שיטול התחתונים:

התיבון הרי עומר. אדר׳ עקיבא פריך, היכי משמע מדכתיב אחריך שכחה דהא גבי עומר לא תשוב הוא דכתיב ואחריך לא כתיב והיכא כתיב אחריך גבי שכחה דליגמר זית מיניה: ומשני דכיון דכתיב לא תשוב. כמאן דכתיב אחריך דמי, דלא תשוב משמע שכבר היית לשם ועברת להלן והיינו אחריך שעבר ממנו והניחו לאחריו: אפידו התחיד בו. ללקט ועבר ממנו דשייך ביה לא תשוב דכבר היה שם, אפילו הכי כמי שלא התחיל בו דמי אע"ג דרבנן ס"ל דבזית נטופה בשעתו [°ושפכני או בישני השתא] אם התחיל בו ושכחו הוי שכחה כדתנן לקמן אע"ג דמודו דאי לא אתחיל ביה בשעתו דלא הוי שכחה ר' יוסי סבר דשאר זיתים נמי באותו זמן בלא התחיל בהן ושכחן לא הוו שכחה, א"כ בנטופה סלקינן דרגא דאפילו התחיל בו נמי ושכחו לא הוי שכחה, דהרי את זוכרו לאחר זמן. ופסק הרמב"ם ז"ל דלא כר' יוסי: בותבי' שדש שורות. כל שורה של שלש אילנות, כדאמרינן לעיל (פ"ו ה"ג) ובפרק . בתרא דיומא (פו. ע"ש) אין שורה פחותה משלשה: שד שני מדבנים. בגמ' פליגי בה ר' יוחנן ור' אלעזר אי שני מלבנים קאי אזית שכוח דוקא או אשלש שורות נמי, דכל התשעה אילנות של השלש שורות כל אילן זית וזית מהן היה של שני מלבנים: מדבנים. כבר פירשתי בריש פרק מלבנות (פ"ג) דנקרחין הערוגות כן לפי שהן מרובעין ופיסקי פיסקי. ודרך אילני הזיחים בקצת מקומות שחלוק נופן לשני מלבנים דמיחזי כשני אילנות, כגון אותן של חליב,

ס"ג התיבון הרי עומר שכחה לא כתיב אחריך. פי' וסאיך יליף אחריך שיהא שכחה לזיחים. ומשני מכיון שכתוב לא תשוב כמו שכתוב כו'. פי' דלא תשוב הוי כמו אחריך: ופריך מעתה אין שכחה לגפנים לר' יוםי. פי' כיון דלא דריש אחריך דהא מאחריך ידעינן אף בגפנים, ובגפנים לא פליגי: ר' יונה בעי ההן זית נמופה כו' ע"ד דר"י אפי' התחיל בו כו'. פי' להס דר"י דאמר אין שכחה לזימים ודאי שאין חילוק בין התחיל ללא התחיל דהא

משמע שלעולם אין לו שכחה, והוי טעמא משום דהוה כמו נטופה, אלמא דסבר דבנטופה אין חילוק בין החחיל ללא החחיל ופליג אמחני׳ דלקמן דמחלק בין התחיל ללח התחיל:

כ. מדרש תנאים דברים כד כ. [עי' תוספתא פ"ג הי"ד]

רידב"ז התיבוז הרי עומר שכחה

הרי לא כתיב אחריך מכיון שכתיב לא תשוב לקחתו כמו שכתוב אחריך מעתה אין שכחה לזיתים כר' יוםי דלא דריש אחריך. כן גירסת הגר"א ז"ל בכת"י דר׳ יונה בעי רק אליבא דר"ש בן יקים דמפרש טעמא דר' יוסי משום שאינם מצויין ולא משום ראין שכחה לזיתים כלל, נטופה בזית כשהתחיל בו דס"ל להת"ק במתני דלהלן (ה"ב) דיש לו שכחה מי פליג ר׳ יוסי על זה אי לא, מי אמרינן כיון דלר' יוסי אפילו אינו נטופה לא הוה שכחה משום דאינן מצויין הרבה אפילו התחיל בו אין שכחה, ופליג על רבנן בתרתי חדא דס"ל דבכל הזיתים אין שכחה ועוד דבנטופה אפילו התחיל בו אין שכחה, או דילמא בשהתחיל מודה ר' יוסי לרכנן דאף בנטופה הוה שכחה ולא נפשטה, אבל לר׳ יוסי האמורא דלדידיה מסיק הירושלמי דטעמא יוסי דמתני' משום דלא דריש אחריך ואין שכחה לזיתים כלל ליכא למיבעי בעיא דר׳ יונה, . דבודאי פליג ר' יוסי גם בסיפא ואין נפק"מ בין התחיל בו ללא התחיל בו כיון דאין במין הזיתים דין שכחה:

ר' מאיר אומר משתלך המחבא: גמ' אמר

ר' לעזר ™כיני מתניתא של שני מלבנים

ושכחו. מה גן קיימין אם משום דבר

הוא עצמו נידון בשורה. אלא על ידי שורה

שא"על ידי שורות. אמר ר' (יוםי) יו[יוחנן]

יוםי מתניתא. אמר ר' מיוםי

לא סוף דבר נודיין אלא אפילו שאר

כל הזיתים מכיון שדרכן ליבחן כנודיין

האפילו שאר כל הזיתים אין להן שכחה.

מהר"א פולדא

:או על. בד"א ובדפ"ו ועל ב] יוחגן. כ״ה בד״א ובדפ״ו ועיין פנ״מ. בכי״ל ובד״ו יוסי וכעי"ז בכי"ר. ברש"ס ר' יוסי אמר ר' יוחנן: ג] יוסי. בכי״ר יונה: ד] אפילו שאר כל הזיתים. ברש"ס ליתא:

שינויי נוסחאות

הגהות הגר"א

וא] כיני מתני׳ ביז כל שני שני -- ל*. ומוחק תיבת ושכחו: ייר בוית גודיין כצ״ל. [בגימ"ל ולא בנו"ן]:

[ב״ב] משתדך המחבא. עד שבדק בעל האילן בכל המחבואים שבאילן אילן בין ענף לענף שהוחים נחבאים שם קודם לכן לא הוי שכחה, אחר הזיחים יש לו בראשו של אילן אנ"ג שכבר לקט כל מה אע"פ שאין וחים חחחיו. אי נמי אעני קאי כל זמן שיש לעני רשוח - שלפניו חחח האילן: גבו' ביגי בחגי' שד שני בדבנים. ולא של ליטול השכחה ממה שתחת האילן, יש לו כמו כן רשות ליטול ממה - ארבע, דהוה אמינא דכמו שיש בין מזרח למערב כן הוא בין לפון

לדרום ושני מלבנות דתני לאו דווקא, אלא דווקא קתני: מה אגן קיימין. כל זה ממילתא דר' אליעזר. מאי טעמא דמתני׳ דאינו שכחה: אי משום דבר מסויים. שעומל גני מסוים אין כאן זיתים אם משום שורה שתי מלכנות: אין כאן זיתים. בתמיה, שהרי זיתים הרבה שם ומאי שנא זית זה מאחרינא. ואי משום דנידון כשורה, הוא עצמו נידון כשורה. בתמיה, וכי זית יחידי הו"ל שורה, שהרי לא שכח אלא אחד באמנע: אדא ע"י שורה וע"י שורות. כלומר שעומד באמלע

מתניי של שני מלבנים כלומר דהשורות הן של שנים שנים אילנות שורה וגם מן הלדדין יש ג"כ שורות, נמלא שהוא נסתר ביניהם וקרי אותן מלבנים כהאי דתנינן בפ"ג (ה"ג) מלבנות הבללים ולאו והו"ל כמו מכוסה, הרמב"ם ז"ל. והר"ש פירש דהו"ל כמו שדה שעומריה מעורבבים. ועוד נראה ע"י שורה וע"י שורות הוא והא קא משמע לן ר"א דלא בעינן שתהא כל שורה ושורה של עומד בשורה וגם שורתו עומדת בין השורות ע"י כן הו"ל מסויים: בזית נודיין היא מתניתא. רבי יוחנן פליג אדר׳ אליעור ומוקי מתני' בזית נודיין של אותו מקום שהוא חשוב משאר זיתים. והא דתנן שלש שורות היינו לרוב חשיבותו נוטע אותו באמלע השורה ואומה השורה בין שלש שורות: דא פוף דבר. לאו דווקא נודיין, אלא אף שאר כל הזימים שחביבין לו ומתוך שחביב לו דרכו ליבחן ולבדוק אחריו כנודיין:

א [מיי׳ פ״ה מהלכות ר' מאיר אומר משתקך המחבא. כלומר משיהלך בכל מחבואי

שבראש האילן וכו׳ כדמפרשינן בגמ': גמ' כיני מתניתא של שני מדבנים ושכחו. כלומר דרבי אלעזר מפרש דהא דקתני שלש שורות של שני מלבנים לאו דהמלבנות הן מפסיקין בין שורה לשורה קאמר וכהאי דתנינן בריש פ"ג מלבנות התבואה שבין הותים כדפרישית במתני׳, להכי בא לפרש דלא חימא הכי, אלא כנ״ל המתני״ דהאי מלבנים אאילנות עלמן קאי שבכל שורה ושורה היו שני אילנות ולא יותר, והיינו דמדייק כיני

דוקא ערוגות מיתפרשא, והכא נמי על אילנות שבהשורות קאי שלשה אילנות, אלא אפי׳ בשנים שנים סגי וכדמפרש טעמא לקמן: מה אנן קיימין. השתא מסיק ומפרש טעמא דמתני׳ דלא הוי שכחה, וקאמר דמה אנן קיימין לטעמא דהאי דינא: אם משום דבר מסוים. דאי תימא דזה הזית שהשורות מקיפות אותו הוי כדבר מסוים ביניהן והלכך לא הוי שכחה: אין כאן זתים. בתמיה, כלומר דהאי לא מלית אמרת דכי אין כאן זמים אחרים כמו זה הזית ששכחו ומהיכי תיתי למימר ביה שהוא דבר מסוים

ואנן לא אמרינן הכי אלא גבי זית הנטופה דריש פרקין, דהתם מסוים הוא בין הזמים בשמו וכו' כדמנינן, אבל הכא שוה הוא לשאר הזמים שהן בהשורות סביביו וכיון דליקט את כולן ושכתו לזה אמאי נימא דלא הוי שכחה: אי משום שורה. ואי משום דתלינן בשורה כהאי דאמרינן בפרק דלעיל (ה"ג) דכל היכא דאיכא למימר שלא שכחו אלא שהוא רוצה לעשות שורה אחרת ועתיד לקוצרו או ללקטו מלינן בשורה: הוא עצמו גידון בשורה. בחמיה, כלומר דהא נמי לא מלית אמרת דכי הוא עצמו שנשאר לבדו ולא לקטו יהא נידון בשורה והלא כל האילנות שבסביביו ליקטן ואותו לבדו שכחו ביניהם והיאך יהיה נידון בשורה: אדא ע"י שורה ע"י שורות. אלא ודאי היינו טעמא על ידי שורה ושורום. כלומר מכיון שהרבה שורום מקיפום אומו לא ראהו לזה, ודמיא ממש לחפהו בקש או עמדו עניים בפניו דהכא נמי השורות הסתירוהו לאותו אילן זית, והלכך לא הוי שכחה: א"ר יוהגן בזית גודיין היא מתגיתא. כל"ל, כדמוכח מלקמן דר' יוחנן קאמר לה: גודיין. שנד ונעקר ממקומו, ולפיכך לא הוי שכחה לפי שעחיד למכרו או להשחמש בו לעצים, כמו ששנינו בפרק השואל (ב"מ ק:) המוכר זמיו לעלים שעליו חשובין הן, ולא חש ללקטו עכשיו והניחו כך: דא סוף דבר גודיין. לאו דוקא שנעקר ונקצן ממש, אלא אפי׳ שאר כל הזמים מכיון שדרכן ליבחן כהאי דחנן בסוף פ"ד דשביעית (ה"ח) כמה יהא בזית ולא יקולנו משום דאסור לקצון אילנות טובים רובע הקב ובפחות מרובע מותר לקצו והלכך כל הותים דרכן לבודקן אם עושין בכדי רובע או לא וזה שאינו עושה אע״פ שלא קנצו עומד לקצוך הוא, ולפיכך אמרינן שהניחו כך מפני שדעתו שזה יהיה לעצים ויטלנו כולו ולא משום שכחה הניחו:

ר"ש סיריליאו

משתהדך המחבוא. גרסינן כמו ומהלך אש ארצה (שמות ט כנ) ["ולשונס לא חשיב מסויים, דלעיל (ה"א - נת.) הכי קחני מסויים בשמו כילד שפכני או בישני אבל בשני מלבנים לא, וחנן ושאר כל הזיחים יש להן שכחה: ואי משום תהלך בחרץ] (מהלים עג ט). מחבוא לשון נקבה היא, כדגרם בפ"ב דכתובות שורה. כלומר ואין תימר לעולם דאינו מסויים אלא מטעם דחלוקין נופן (מ.) היתה שם מחבות חחת מללת וכו': משתהדך המחבוא. משנבדקה המחבוא מבדיקת המנקף, דהיינו המנקף הזיח שהוא משיר את המחבואין, חשיבי שורה: וכי הוא עצמו נדון בשורה. נחמיהה, וכי הוא לחודיה יהא נידון בשורה, דהא לא שכח אלא זית אחד לבדו. ואי הוה גרסינן 'של שלשה דאמרינן בגמרא (ס.) מפרש ר' אבהו שהוא משיר את המחבואין, פירוש מלבנים׳ הוה ניחא דהוא גופיה יש לו שורה: ומשני ע"י שורה וע"י שורות. משבדק המלקט את מחבואי הזיחים דהיינו הענפים שהזיחים מתחבאין בהן, כיון דנמצא עומד בין שלש שורות שכולן של שני מלבנים ע"י שהוא מכלל ולקט המלקט אותם שכבר ["כל אחת ואחת] נהלכה מחמחו ["ואפילו שהכרכר השורה ועוד דהחילנות של השלש שורות נמי הן מסויימין לבעלים שכולן של בידו עדיין] אז קרוי התחיל בו ושכחו, ואפילו יש לו זיתים תחתיו יש לו שכחה. שני מלבנין ע"י אלו שני סבות נזכר ומסויים הוא אצל בעל הבית: גודיין. ולהחמיר לבעל הבית קא אתי ר' מאיר דס"ל דמחבואין עיקר, ות"ק סבר שם מקום הוא, שכל אילני זימים של אותו מקום הן של שני מלבנים. ומפרש סחחיו עיקר. כך נראה לי פירוש משנחינו מחוך הגמרא: גמ' כיני מתני' חלמודה דסבר ר' יוחנן שהזיח ששכח בלחוד הוה שהיה של שני מלבנים, וס"ל שד שני מדבנים ושכחו. דלא גרסינן 'של שלשה מלבנים' אע"ג דהוה ניחא לר׳ יוחנן דשני מלבנים לא חשיב מסויים אלא משום שנמצא כן בין שלש טפי כדמפרש ואזיל: במה אגן קיימין. מאי קסבר ר' אלעזר: אי. ס"ל שורות שלא היו של שני מלבנים. וטעמא, דכיון דהוא מסויים בדעתו לא הוי דטעמא דוה האילן אינו שכחה: משום דבר מסויים. שהאילן עלמו ששכח שכחה: מכיון שדרכן דיבחן כנודיין. שיש מהן שסופן ליחלק כנודיין ואפילו הוי מסויים: והא אין כאן זיתים. הזיתים של השורות אינן מסויימין דאינן לא נחלק עדיין לא הוי שכחה דהא יהיב דעתיה עילויה והוי מסויים אללו: מחילנות השנויין למעלה שחינן לח שפכני ולח בישני ולח נטופה, דשני מלבנין

כת"י ב

של שני מדבנים. בכל שורה הוי שני מלבנים ודרכו היה בכל שורה ליטע בתוכו גפן ואם שכח אמלע הגפן שבאמלע השורה לא הוי שכחה*: אין באן זיתים. בתמיה הלא יש כאן עוד זיתים אמאי זה הוי מסוים יותר מהן: הוא עצמו נידון כשורה. ואמאי לריך ג' שורות: ומשני ע"י שורה. של זיתים שהוא עומד באמצע וע"י שורות של שני מלבנים לכך לא הוי שכחה שהוא עומד בין השורה באמלע זיתים: והא דנקט של שני מלבנים משום שדרכן היו ליטע זית א' בין שני מלבנים והוא ר"ל דהכי איירי שיש ג' זימים לכך אמר ג' שורות של שני מלבנים: בזית גודיין. זית תלוש המונח בין ב' מלבנות ושכחו: אלא אפי' שאר כל הזיתים. המחוברין כיון שדרכן לבחון ונמלא הוא עומד במקום מסוים אין לו שכחה:

מחמת שהוא עומד במקום מסוים לכך אין לו שכחה:

כת"י א

של שני מלבנים. פי׳ בכל שורה הוי שני מלבנים ודרכם היה בכל שורה ליטע בתוכו זית וע"ו אמר שאם שכח אמלע הזית שבאמלע השורה לא הוי שכחה: אי משום דבר מסוים. פי' להכי לא הוי שכחה: אין כאן זיתים. פי׳ בתמיה, והלא יש כאן עוד זיתים ואמאי הוי מסוים יותר מהן: אי משום שורה. פי׳ שעומד באמלע שורה של מלבנים: הוא עצמו נידון כשורה. פי׳ ואמאי לריך ג׳ שורות. ומשני ע"י שורה. פי׳ של זיתים שהוא עומד באמצע וע"י שורות של מלבנים לכך לא הוה שכחה, שהוא עומד בין השורות באמצע זיתים. והא דנקט של שני מלבנים משום שדרכן היה ליטע זית א׳ בין ב' מלבנים והוא ר"ל דהכא איירי שיש ג' זיתים לכך אמר ג' שורות של ב' מלבנים: בזית גודיין. פי' ששכח זית חלוש שהיה מונח בין ב' מלבנים אלו: אפידו שאר כד הזיתים. פי׳ מחונרין: מכיון שדרכו דיבחן. פי׳ קבְּח בַּעַל הַבְּעָל פּוֹעֲלִים אֵינוֹ שְׁכְחוּ בּוֹעַלים אֵינוֹ שִׁכְחוּ בּעַל הַבַּיִת וְלֹא שְׁכְחוּהוּ פּוֹעֵלִים אֵינוֹ שִׁכְחְה OWNER FORGOT [THE SHEAF] BUT THE WORKERS DID NOT FORGET IT, IT IS NOT SHICH'CHAH, יְּשְׁכַחְתָּי, יִּרְיִבְעִר בִּי־תִקְצֵר הַיִּרְעָרְ הַּיִּי FOR IT IS WRITTEN: "WHEN YOU REAP"... AND YOU FORGET a sheaf etc. [1]

The Baraisa presents a dissenting view, which holds that the owner's forgetting is not necessarily a prerequisite for *shich'chah*:^[2]

רבי שׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשֶּׁם רַבִּי שׁמְעוֹן בּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשֶׁם רַבִּי שׁמְעוֹן אַבּּוּ אַבּילוּ חַמָּרִין שֶׁהַן — R' SHIMON: אֲפִילוּ חַמָּרִין שֶׁהַן שְׁהַוּן שֶּהָן שְּהָעוֹן בּיֶּרֶךְ בּיֶּרֶן בַּיֶּרֶךְ בּיֶּרֶן בַּיֶּרֶן — EVEN IF DONKEY DRIVERS WERE PASSING ON THE ROAD עוֹבְרִין בַּעֶּל הַבִּיִת בְּאָ עוֹמֶר אָחָד שָּשְׁבְחוּהוּ פּוֹעֵלִים וְלֹא שְׁבְחוֹ בַעַל הַבִּיִת AND SAW A SHEAF THAT WAS FORGOTTEN BY THE WORKERS BUT WAS NOT FORGOTTEN BY THE OWNER, אַנוֹ שְׁבְחָהוּ בָּל אָרָם — IT IS NOT SHICH'CHAH; עִר שִׁיִּשְׁבְּחוּהוּ בָּל אִרָם — a sheaf that the owner is aware of does not become shich'chah UNLESS IT IS FORGOTTEN BY

ALL other PEOPLE [but when all other people have forgotten it, it does become shich'chah]. [3]

An additional teaching of R' Shimon:

דוני אָנְמִיר פּלּונִי — If [THE OWNER] WAS STANDING IN THE CITY אַנִי שְׁבְּמִּלְוֹם פְּלּוֹנִי — AND WAS DECLARING, "I KNOW THAT THE WORKERS ARE FORGETTING THE SHEAVES THAT ARE IN SUCH AND SUCH A PLACE," אַנּנוֹ שְׁבְּחָוֹהוּ — AND THEY in fact DID FORGET [A SHEAF], אַנוֹ שְׁבְחָהוּ — IT IS NOT SHICH'CHAH. הוּ בְּשֶׁרָה עוֹמֵר בַּשֶּׁרָה — If, however, [THE OWNER] WAS STANDING IN THE FIELD הְיָה עוֹמֵר בְּשֶׁרָה — AND WAS DECLARING, "I KNOW THAT THE WORKERS ARE FORGETTING THE SHEAVES THAT ARE IN SUCH AND SUCH A PLACE," and they in fact did forget a sheaf, הוּ שְׁבְּחָלִים בּּלוֹנִי בּ SHICH'CHAH, despite the owner's awareness of the sheaf. שׁנְאֵמֶר — FOR IT IS STATED: (6) . . . and you forget a sheaf "in the

NOTES

1. The verse begins with the phrase בָּי , when you reap, which identifies the "forgetter" as the worker who does the actual reaping (Mahara Fulda, from Rash; see Rash Sirilio). Thus, we learn that a sheaf is not rendered shich'chah unless it is forgotten by both the owner of the field and his workers.

Solution with the owner's forgetting necessary? √ Solution ✓ Solution

Rash, Rosh, Rav and Shenos Eliyahu (Peirush HaKatzar) assert that our Mishnah's initial ruling — that a sheaf forgotten by the workers does not become <code>shich'chah</code> unless it had been forgotten by the owner as well — applies only when the owner is standing in [or next to] the field. If the owner is elsewhere (in the city, for example) when his workers forget a sheaf, the fact that he still remembers it is irrelevant and does not prevent the sheaf from becoming <code>shich'chah</code>. Similar statements are advanced by <code>Rash Sirilio</code>, <code>Mahara Fulda</code> and <code>Pnei Moshe</code>.

The source for this distinction is a discussion in Bavli Bava Metzia 11a, which, on the basis of a Scriptural exposition, differentiates between instances where the owner is "in the field" and instances where he is "in the city." In the former case (which, as explained, is the subject of our Mishnah's ruling), the sheaves forgotten by the workers do not become shich'chah if the owner still remembers them, because the field is being "guarded" by its owner and thus has the power to acquire the sheaves for him, thereby preventing them from becoming shich'chah (see Rashi ad loc. סוף ד״ה אלא and Chidushei HaRan there סוף ד״ה אלא). [An open field is normally classified as a חָצֵר שָׁאֵינָה, מִשְׁתַּמֶּרָת, unguarded courtyard, which does not acquire objects for its owner as a guarded courtyard would, unless he is physically present to guard it (see notes 10 and 15 below).] In the latter case — where the owner is away from the field ("in the city") and hence the field cannot acquire objects on his behalf — *shich'chah* takes effect as soon as the workers forget a sheaf, regardless of whether the owner too has forgotten it. [Some explain that the reason sheaves are prevented from becoming *shich'chah* when the owner "acquires" them through his field is that the sheaves are then considered as if he has actually taken them (see Chazon Yechezkel to

[The implication of the above approach is that <code>shich'chah</code> operates solely as a function of the workers' forgetting, with the owner's forgetting being only a <code>technical</code> necessity when he is standing in the field so that the field will not acquire the sheaf for him and prevent <code>shich'chah</code> from taking effect. At first glance, this seems incompatible with the exposition cited here in <code>Yerushalmi</code>, which apparently <code>does</code> consider the forgetting of the owner to be an essential component in a sheaf's classification as <code>shich'chah</code> (see <code>Shaarei Emunah wpurton prech Emunah, Tziyun HaHalachah 5:27</code>). But it is possible that <code>Yerushalmi's</code> exposition, as well, means only that the forgetting of the owner is required when he is standing near the field, so that the field should not acquire for him those sheaves that are forgotten by the workers, but it does not mean that the forgetting of the owner is <code>intrinsically</code> required in order for <code>shich'chah</code> to take effect (see <code>Dibros Moshe</code>, <code>Bava Metzia 11:1</code>:

[""Tit "It"]

Note, however, that many Rishonim (including *Tosafos, Ramban, Ritva,* and *Chidushei HaRan* to *Bava Metzia* ibid.) interpret the discussion in *Bavli* differently. They maintain that the owner's forgetting of the sheaf is *always* an integral prerequisite for *shich'chah,* even when he is not standing near the field [as is indeed implied by the simple understanding of the *Yerushalmi* here]. The issue in *Bavli* is

whether the owner's *initial* awareness of a sheaf (i.e. at the moment the workers forgot it) prevents the sheaf from becoming *shich'chah* even if he, too, should eventually forget it. What *Bavli* means is that when the owner is standing near the field (and thus "guarding" it), he is able to acquire a sheaf forgotten by the workers, thereby permanently preventing it from ever becoming *shich'chah*; but when the owner is standing in the city, his field cannot acquire a forgotten sheaf for him even if he remains mindful of it, and it will indeed become *shich'chah* if he too subsequently forgets it. According to this approach, *shich'chah* indeed means that the sheaf is forgotten by both the reapers and the owner. However, the forgetting of the reapers *begins* the *shich'chah* process, and at this incomplete stage the owner's field can acquire the semi-forgotten sheaf for him and prevent it from ever becoming *shich'chah* (see *Tos. R' Akiva Eiger* here §57; see also *Beurim of R' Moshe Feinstein* §114).

- 2. Our elucidation of the remainder of this passage follows the printed version of the text, as explained by Rash. An alternative version will be presented in the Variants section at the end of the sugya.
- 3. In disagreement with the previous opinion in the Baraisa (and the Tanna of our Mishnah), R' Shimon holds that a sheaf that was forgotten by the workers can become *shich'chah* even if it was *not* forgotten by the owner. [R' Shimon in fact states this explicitly at the end of the Baraisa.] He teaches, however, that as long as a sheaf is noticed by others even if only by passing donkey drivers the workers' forgetting of the sheaf will not render it *shich'chah*.

From the fact that R' Shimon speaks of a case where the sheaf was forgotten solely by the workers and not by the owner, it can be inferred that a sheaf that was forgotten by both the workers and the owner will be rendered *shich'chah* even if there are others who are still aware of it (Rash; see Mahara Fulda).

It emerges that according to R' Shimon, a sheaf becomes *shich'chah* if either (a) it was forgotten by both the workers and the owner, even if others are aware of it, or (b) it was forgotten by the workers and all others, even if the owner is still aware of it. [See *Shaarei Emunah* for a possible explanation of R' Shimon's reasoning.]

4. Here R' Shimon states an additional rule [which is based on a Scriptural exposition that he presents at the conclusion of his statement]: If the field owner is in the city when the workers forget a sheaf, the sheaf does not become *shich'chah*.

This leniency applies even if the owner, too, forgets the sheaf; in R' Shimon's view, shich'chah never takes effect when the owner is in the city ($Rash\ Sirilio$; see note 7 below; but see $Shaarei\ Emunah$ "ר"ח. [Apparently, the Baraisa's purpose in stating that the owner remained aware of the sheaf was simply to maintain a symmetry with the next ruling, where this detail is an important factor (see $Mayim\ Chaim$ to Rambam, $Hil.\ Matnos\ Aniyim\ 5:1$).]

5. As explained above (note 3), R' Shimon holds that a forgotten sheaf becomes *shich'chah* even if the owner did not forget it (provided that there is no one else who is aware of the sheaf).

[Here the Baraisa is specific in spelling out that the owner had not forgotten the sheaf, because it wishes to illustrate that when the owner is in the field *shich'chah* takes effect even without the owner's forgetting.]

6. Deuteronomy 24:19.

field." בַּשְּׁרֶה וְשְׁכַחְתָּ — This implies that the laws of shich'chah are applicable only if the owner is in the field and you [the workers] forget a sheaf, בְּעִיר וְשְׁכַחְתָּ — but not if the owner is in the city and you forget a sheaf. [7]

We have learned that according to R' Shimon, the laws of *shich'chah* operate only when the owner is in the field and not when he is in the city. The Rabbis, however (as cited in *Tosefta* 3:4 and in *Bavli Bava Metzia* 11a), disagree with R' Shimon's leniency, and maintain that the law is in fact more lenient when the owner is in the *field*. Specifically, the Rabbis hold that when the owner is in the field, a sheaf forgotten by the workers does not become *shich'chah* if the owner is still mindful of it, because he acquires the sheaf via his field; but when the owner is away from the field ("in the city"), so that the field is incapable of acquiring

if he is away from the field he does not acquire the object. ^[10]

The Gemara challenges Shmuel's assertion:

אָם בּוְכוֹל לִיגַע — With what are we dealing here? אָם בּוְ קַיִּימִין — If we are dealing with a case where [the field owner] is able to pursue the ownerless objects and reach them before they exit the field, מָה לִי בְּתוֹךְ שְׁרֵהוֹי — what difference does it make to me whether the owner is standing in

objects on his behalf, a forgotten sheaf will be rendered

shich'chah even if the owner still remembers it.[8] The Gemara

רַבִּי וְעֵירָא בְּשֶׁם שְמוּאֵל — R' Z'eira said in the name of Shmuel: די בְּיִן מְצִיאָה בֶּן — This distinction likewise holds true with

respect to the law concerning a find (i.e. an ownerless object,

such as an animal from the wild) that was discovered in one's field: If the owner of the field is present he acquires the object, but

discusses a further ramification of this view:[9]

7. R' Shimon expounds the word בְּשָּׁדָה, in the field, as limiting the application of shich'chah to cases where a sheaf is forgotten while the owner is in the field. In his view, therefore, it is a Scriptural decree [בְּּבֶּית הַבְּּתוּב] that there is no shich'chah when the owner is in the city — even for sheaves that were forgotten by the workers, the owner, and the world at large (see Rash and Rash Sirilio). [Rash notes that Bavli (Bava Metzia 11a) at one point suggests the possibility of expounding the verse in this fashion. Ultimately, though, Bavli expounds the verse in almost exactly the opposite manner (see note 1 above and the end of Variant 4).]

Note that this exposition explains only the first part of R' Shimon's ruling, namely, that when the owner is in the city a sheaf does not become *shich'chah* even when the usual criteria are met. His latter ruling — that when the owner is in the field a sheaf can be rendered *shich'chah* even if not forgotten by the owner — has its basis elsewhere (see note 3).

To sum up, R' Shimon maintains that when the owner is in the city, there is no *shich'chah* whatsoever; but when the owner is in the field, a sheaf becomes *shich'chah* when forgotten either by the workers and the world at large (even if the owner still remembers it), or by the workers

MOTEC

and the owner (even if others are aware of it).

See Variant A for alternative versions of the preceding passage.

8. This was explained in note 1.

9. [See Variant B.]

10. The Mishnah in *Bava Metzia* 1:4 teaches that an ownerless object discovered in one's field is acquired by the field owner even without his taking physical possession of it, provided that it is a kind of object that remains secure within the field, such as a lame deer or newly hatched pigeons [which would not be able to escape if the owner were to attempt to catch them (see *Tosafos, Bava Metzia* 11a מום הוא Gemara below)]. This method of acquisition is known as *kinyan chatzeir* [literally: acquisition via courtyard].

Shmuel asserts here that the ruling of this Mishnah is subject to the same limitation mentioned above regarding *shich'chah*, namely, that one's field cannot acquire an object for him unless he is standing there (*Rash Sirilio, Mahara Fulda, Pnei Moshe*) and is aware of the object (*Gra ms.* 1). [*Bavli (Bava Metzia* 11a), too, records a similar ruling in the name of Shmuel.]

11. Literally: touch.

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. According to our version of the Baraisa's text (as interpreted by *Rash*), R' Shimon differs with the Tanna of our Mishnah on two counts — namely, whether *shich'chah* can take effect without the owner's forgetting, and whether the law of *shich'chah* is applicable at all if the owner is away from the field. Various commentators, however (most notably, *Gra*), modify a number of key words in the Baraisa, thereby changing its meaning entirely.

The first emendation pertains to R' Shimon's statement regarding the case of a sheaf that was forgotten by the workers but noticed by passersby. Whereas our version specifies וְלֹא שְׁכָחוֹ בַּעֵל הַבַּיִת, that the sheaf was not forgotten by the owner (see note 3), Gra's version reads , that is, the owner too forgot the sheaf, but nevertheless it is prevented from being rendered shich'chah, due to the fact that others are aware of it. [The sheaf is not considered "forgotten" in this instance because there is still a possibility that the people who have seen it will remind the workers about it (Radvaz, Hil. Matnos Aniyim 5:1; see Derech Emunah 5:6 with Tziyun HaHalachah §12; cf. Beurim of R' Moshe Feinstein §114 and Dibros Moshe, Bava Metzia 11:1 ד"ה עוד).] According to this reading, R' Shimon agrees with the Tanna of our Mishnah that shich'chah requires the forgetting of both the workers and the owner. He merely adds one caveat: that other people's awareness of the sheaf prevents it from becoming shich'chah. [See Derech Emunah, Beur HaHalachah to 5:1 for discussion of whether this rule is unanimously held.]

Support for the above can be elicited from the text of *Tosefta* 3:4, which cites R' Shimon's statement without mentioning anything at all about the owner (see *Pnei Moshe*). Furthermore, it is evident from the words of *Rambam* (*Hil. Matnos Aniyim* 5:1) that in his text, as well, R' Shimon's statement referred to a case where the sheaf was forgotten by both the workers and the owner (see *Radvaz, Mahari Korkos* and *Kesef Mishneh* ad loc., and *Mahara Fulda*).

With regard to the final portion of the Baraisa (which according to our text expresses R' Shimon's view that shich'chah never takes effect when the owner is in the city — see notes 4 and 7), Gra transposes the wording so that the *first* case (in which *shich'chah* does not apply) refers to where the owner is standing in the field, and the second case (in which shich'chah does apply) refers to where the owner is standing in the city. [Pnei Moshe emends similarly, based on Tosefta ibid.; see also Mahari Korkos, Hil. Matnos Aniyim 5:1.] This text accords with the conclusion of Bavli Bava Metzia 11a (discussed at length in note 1 above), which derives from the same verse quoted here — and you forget a sheaf "in the field" - that the owner's forgetting is necessary when he is in the field but not when he is in the city. I.e. when the owner is in the field, a sheaf forgotten by the workers does not become shich'chah if the owner is still mindful of it, because he acquires the sheaf via the field; but when he is in the city, a forgotten sheaf becomes shich'chah even if the owner still remembers it, since his field cannot acquire the sheaf for him in that case. [As to whether it is necessary for the owner to at least forget the sheaf later, see the various opinions cited in

Following this textual change, it emerges that the latter part of the Baraisa does not represent the view of R' Shimon alone. Rather, it is an anonymous ruling that elaborates the law according to all opinions (see *Mareh HaPanim;* cf. *Mahari Korkos* ibid.).

B. Following *Rash Sirilio*, *Sdeh Yehoshua* and *Mahara Fulda*, we have introduced this section by explaining that the discussion now shifts away from R'Shimon's opinion, and centers on the dissenting view of the Rabbis. This is only necessary, however, according to our version of the text. According to *Gra*, who emends the latter portion of the Baraisa so that it reflects the view of the Rabbis (see end of Variant A), the ensuing dialogue is in fact a direct continuation of the preceding Gemara. See *Mahari Korkos*, *Hil. Matnos Aniyim* 5:1.

the city or in his field? Since the objects are in any event secure within the field, the owner ought to acquire them even if he himself is not present! And if we are dealing with a case where the owner is unable to reach the objects, the field should not effect acquisition on his behalf even if he is standing there! $^{[13]}$ —?—

The Gemara rejects the challenger's assumption that one acquires an object that is secure within his field even if he is not present:

קבי אַבָּא בָּר בַּהָנָא רָבִי יַפָּא בְּע בַּהָנָא רָבִי יַפְא בְּע יַהְיִּן — R' Abba bar Kahana said in the name of R' Yassa in the name of R' Yochanan: יְהוּא — This law (that a person acquires ownerless objects by virtue of their presence in his field) applies only when [the owner] can pursue and reach them before they exit the field; and even so he does not acquire them unless he is standing in his field. [15]

NOTES

12. The Gemara currently presumes that for an object to be acquired via one's property, nothing more is required than that the object be secure inside (Rash Sirilio). As long as this condition is satisfied, we should be able to apply the principle: חַצְּלָהוֹ לֹוֹ שָׁלֹא מִרְּעָהוֹ, A person's courtyard acquires [objects] for him [even] without his knowledge, irrespective of where the owner happens to be standing (see Bavli ibid.).

13. If the circumstances are such that the owner is incapable of capturing the find, it is analogous to a case involving nonsecure objects such as a healthy deer or grown pigeons, which a person's field cannot acquire for him even if he is present [see Mishnah, *Bava Metzia* ibid.] (*Mahara Fulda*).

14. [The text of Yerushalmi printed with Rash Sirilio reads: וַאֵפִילוּ הָכִי.].]

15. I.e. it is not sufficient that the objects themselves be confined to the field, because the field — being open and accessible to outsiders — is classified as an unguarded courtyard (תְּצֵר שָׁאִינָה תְּשְׁחָבֶּתְ,), which does not effect acquisition on its owner's behalf. In order to acquire the objects, the owner must be present to personally guard the field from those who would otherwise take the objects for themselves (see Rash Sirilio and Pnei Moshe; see also Rashi to Bava Metzia 11a יא חיים.). [An enclosed courtyard, however, effects acquisition even without the owner being present, since it is off-limits to outsiders and thus inherently "guarded" (see Bavli ibid.).]

See Variant C for Gra's version of the text.

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

C. *Gra* emends the text of the Gemara's challenge to read: אָם בְּּשָׁאִינוֹ ו בְּלוֹלְיּגְע בְּהֶן – If we are dealing with a case where [the field owner] is *not* able to pursue the ownerless objects and reach them before they exit the field, [what difference does it make to me whether the owner is standing in the city or in his field]?

According to this version, the Gemara initially understood Shmuel to be referring to a case where the owner *cannot* capture the objects that were discovered in his field, with the point of Shmuel's statement being that the

owner's acquisition of the object in this case is contingent on whether or not he is present in the field. The Gemara therefore asks: Considering that the objects are in any event not secure within the field, the owner's presence in the field is irrelevant! In reply, the Gemara cites the statement of R' Yochanan, that even when a field owner is standing in his field, he acquires only those objects that he is capable of catching. This, then, is Shmuel's intent as well: When a person's field contains an object that he is able to capture, he acquires it if — and only if — he is present in the field.

The Mishnah teaches in its final ruling:

או שַׁחִיפּוּהוּ בְּקשׁ וכּוי] - OR if the poor COVERED [A SHEAF] WITH STRAW, thereby causing it to be forgotten, etc. (it is not shich'chah).]^[1]

The Gemara inquires:

אדראש and a single sheaf was forgotten, what is the law? כמו Can the person's forgetting of the sheaf — even in this case — be attributed to its having been covered, thus exempting it from shich'chah? Or perhaps the fact that he collected all the other sheaves despite their being covered demonstrates that his overlooking of this particular sheaf was on account of simple forgetfulness, and it therefore is rendered shich'chah?

The Gemara answers:

בון הַן הָרָא — Let us derive [the solution] from this following Mishnah: [4] בְּן הַסוּמָא שֶׁשֶּׁכֶח יֵשׁ לוֹ שִּבְּחָ הַּמְּא שֶׁבָּח בִּן הַסוּמָא שְׁבָּח יִשׁ לוֹ שִּבְּחָה AND SO TOO, A BLIND PERSON WHO FORGOT a sheaf is subject to the law of shich chah. יְסוֹמָא לֹא בְּמִי שֶׁבּוּלוֹ בְּלֶשׁ מְחוּפֶּה הוֹא — Now, is not the case of a blind person similar to a case where the entire [field] was covered with straw? Certainly so, for with respect to a blind person all sheaves are effectively "covered." Yet the law of shich chah does apply! [5] We may therefore conclude that if an entire field is covered with straw, those sheaves that are forgotten

do become shich'chah. [6]

The Gemara qualifies the Mishnah's ruling that an individual sheaf that was covered with straw is not subject to <code>shich'chah</code>:

אַמָּר – R' Yonah said: בְּזוֹבֶר אָת הַקְּשִׁים – The ruling of the Mishnah pertains only where [the harvester] remembers the straw itself, in which case we can attribute his forgetting of the underlying sheaf to the fact that it was concealed from view. If, however, he overlooked the straw as well, the sheaf beneath it does become <code>shich'chah</code>, because it is then evident that he would have forgotten the sheaf even if it had not been covered. [7]

The Gemara correlates this statement with that of another Amora in a different context:

אָתָא דְרָבִי יוֹנָה בְּרָבִי וְעֵירָא — This statement of R' Yonah accords with R' Z'eira. בְּמָה דְּרָבִי יוֹנָה בְּרָבִי וְעֵירָא — For just as R' Z'eira says (in the Gemara below, Halachah 3 [54a]) regarding the case of a sheaf covered by another sheaf דְּוֹבֶר אֶת הָעֶלְיוֹן — that the lower one is exempt from shich'chah only in an instance where [the harvester] remembers the upper one, ווֹבָר אָמָר בְּיִלְּשִׁים — so too does R' Yonah say with regard to a straw-covered sheaf בּוֹבֶר אֶת הַקְשִׁים — that the exemption from shich'chah applies specifically where [the harvester] remembers the straw and forgets only the underlying sheaf.

NOTES

- 1. As explained above (47b note 21), this is because the sheaf was forgotten on account of an external factor rather than as a result of simple forgetfulness.
- 2. This interpretation of the Gemara's question follows Mahara Fulda and Pnei Moshe. See, however, the alternative understandings presented by Rash Sirilio, March HaPanim, Pe'as HaShulchan (Hil. Shich'chah 9:5) and Aruch HaShulchan HeAsid 9:10.
- 3. Mahara Fulda.
- 4. Below, 6:8 [57b].
- 5. For since he was able to collect all the other sheaves in spite of his blindness, we attribute his forgetting of this particular sheaf to simple forgetfulness rather than to his inability to see.
- 6. See Variant A.
- 7. Aruch HaShulchan HeAsid 9:10.

[The straw itself is not subject to *shich'chah*, since it is not intended for human consumption (see Mishnah below, 6:7 [57a]). Nevertheless, the fact that the straw was overlooked despite its visibility is an indication that the sheaf, as well, would have been forgotten even if it had been exposed to view (*Mishnah Rishonah*).]

8. Tosefta 3:7 cites a dispute regarding the case of someone who took hold of a sheaf to take it to the city, and temporarily placed it on top of another sheaf in a row of thus far, ungathered produce. When he subsequently gathered the produce in that row, both of these sheaves were overlooked. Now, all agree that the upper sheaf is not shich'chah, because the owner had already taken hold of it with the intention to remove it from the field (see Mishnah below, Halachah 3 [52b]). The

status of the lower sheaf, however, is a matter of contention between R' Shimon and the Rabbis. R' Shimon, following R' Yehudah's opinion in the Mishnah below (Halachah 7 [57a]) that "hidden" produce is exempt from *shich'chah*, exempts this covered lower sheaf as well. The Rabbis, on the other hand, follow the opinion of R' Yehudah's disputants in that Mishnah, who hold that even "hidden" produce is subject to *shich'chah*; accordingly, the lower sheaf is subject to *shich'chah* even though it is covered by the upper sheaf (see *Bavli Sotah* 45a).

R' Z'eira (in the Gemara below, 54a) comments on this dispute that although the Rabbis hold that "hidden" produce is subject to shich'chah, they agree that if the visible upper sheaf was not forgotten, the lower sheaf is exempt from shich'chah. For in that case we presume that the forgetting of the lower sheaf was the result of an external factor - namely, the fact that it was covered by the upper sheaf. It is only when both the lower and upper sheaves are overlooked that the Rabbis declare the lower sheaf shich'chah, because then it is clear that the lower sheaf would have been forgotten even if it had been visible (and thus the person's forgetting of the lower sheaf cannot be blamed on the fact that it was covered). As the Gemara will conclude, this parallels R' Yonah's assertion that our Mishnah exempts a straw-covered sheaf only in a case where the straw itself was remembered (Kesef Mishneh's understanding of Rambam, Hil. Matnos Aniyim 5:4, as explained by Toldos Yitzchak and Beurim of R' Moshe Feinstein §125; see, similarly, Radvaz and Mahari Korkos [second explanation] ad loc.; see also Pe'as HaShulchan, Hil. Shich'chah 9:9).

[Alternative understandings of R' Z'eira's comment and its correlation with the statement of R' Yonah will be discussed on 54b Variant Δ]

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. In our elucidation of this *sugya*, we have followed *Rambam*, *Mahara Fulda* and *Shenos Eliyahu* in explaining that the Mishnah's reason for exempting a straw-covered sheaf from *shich'chah* is that the sheaf was forgotten on account of an external factor rather than as a result of simple forgetfulness (see 47b note 21). *Rash*, however, provides a completely different explanation. He asserts (in the name of *Sifrei*, not extant in current versions) that our Mishnah's exemption of a straw-covered sheaf reflects the view of R' Yehudah (in the Mishnah below, Halachah 7 — see note 8 below) that "hidden" produce is Scripturally excluded from the laws of *shich'chah*. In other words, the reason a covered sheaf does not become *shich'chah* has nothing to do with the fact that it was forgotten due to an external factor. Rather, it is because the Torah specifically excludes hidden produce from becoming *shich'chah*.

There are several difficulties with this approach, however. First, it appears to leave unexplained why the law of *shich'chah* does not apply if the poor obscured a sheaf by standing in front of it. [Such actions are presumably insufficient to render the sheaf "hidden."] Second, the approach of *Rash* is difficult to reconcile with the Gemara's inquiry above as to whether *shich'chah* applies if the whole field was covered with straw, for it would seem that the exemption of "hidden" produce should apply even when *all* of the produce is covered. Third, the Gemara's subsequent proof from the case of a blind farmer seems completely inappropriate, as the produce involved is not hidden in any way. For further discussion, see *Shaarei Emunah* and *Derech Emunah* 5:22 with *Beur HaHalachah*, and *Mikdash David*, *Zeraim* 62:4 מתנה" חדות התהל"ט.

Halachah 7

Mishnah After grain has been harvested, it is usually processed in multiple stages. (Typically, the ears of grain are first bound into sheaves, then gathered together to form a large pile, and finally transported to the place where the threshing will be performed.) The law of *shich'chah*, however, applies only to sheaves that were forgotten during the final segment of the gathering process, as the Mishnah now explains: [9]

בהְמַעֵּמֵר לְכוֹבְעוֹת וּלְכוֹמְטוֹת לַחֲרָרָה וְלְעוֹמְרִין - If one binds sheaves for *kova'os*, for *kumasos*, for *chararah*, [10] or for eventual consolidation into larger sheaves, מְּמֵנוּ וְלַבּוֹרֶת he has no *shich'chah* obligation; במְּמֵנוּ וְלַבּוֹרֶת he subsequently gathers the sheaves from there to the threshing floor, שֵׁ שַׁרְחָה he then has a *shich'chah* obligation. [13]

בּמְעַמֵּר לְּגְּרִיש — If one binds sheaves for transport to the great stack, הַמְעַמֵּר לַגְּרִיש — he has a shich'chah obligation; אין לו — if he subsequently gathers the sheaves from there to the threshing floor, אַין לוּ — he has no shich'chah obligation. [15]

דָה הַבְּלִל — This is the rule: בָּל הַמְעַמֵּר לְמְלִּוֹם שְׁהוֹא גְּמֵר מְלָאִכָּה — Anyone who binds sheaves for transport to a place where [the gathering] constitutes a finishing stage in the process, [16] ישַׁרָה — has a shich'chah obligation, אַין — has no shich'chah obligation. אַין — and when he subsequently gathers the sheaves from there to the threshing floor, אַין לו שַבְּחָה — But anyone who binds sheaves for transport to a place where [the gathering] does not constitute a finishing stage in the process, [18] אַין לו שַבְּחָה — has no shich'chah obligation, חבר מְּמֶּנוֹ וְלַגוֹרֶן — and if he subsequently gathers the sheaves from there to the threshing floor, יש לו שַבְּחָה — he then has a shich'chah obligation. [20]

Gernara The Mishnah stated in its first clause that one who binds sheaves for *kova'os*, for *kumasos*, for *chararah* or for "sheaves" has no *shich'chah* obligation. The Gemara defines each of these terms individually:

קלבוֹבְעוֹת] — FOR KOVA'OS. רַבִּי יוֹנָה אֲמֵר — R' Yonah said: מְן — This refers to a type of wreath that is worn on top of one's head. בְּמָה דְּתֵימֵר — As it is stated with regard to Goliath: על־רֹאשׁוֹי — And [he had] a copper

helmet (kova) on his head.

PEAH

קרע לְכּוּמְטֹּח. FOR KUMASOS. רְבִּי אָבִינָא אֲמָר — R' Avina said: קְרַע — This refers to a type of wreath that is hidden beneath one's head. רְבִּי אַבְּינִא הַשְּׁה – As it is stated: הָבָּלֹא־הוּא בָּמֶט עִמְּדִי״ — Is it not hidden (kamus) with Me, sealed in My treasury? — FOR CHARARAH. בַּלְבֵּלֹ — This refers to a small quantity of grain intended to be used in the kneading of a dough for a biscuit. [25]

NOTES

- 9. Our elucidation of this Mishnah and the ensuing Gemara will follow the interpretation of *Rash* and *Ri ben Malki Tzedek*, cited by *Mahara Fulda*. The alternative approaches of *Rambam* and *Rosh* will be presented in the Variants section at the end of the *sugya*.
- 10. As the Gemara will explain, the terms *kova'os* and *kumasos* refer to certain types of hats or wreaths that were made from ears of grain, and *chararah* refers to a small bundle of grain that is just enough to produce the dough for a small biscuit. In all three cases, the grain tied for these purposes is eventually consolidated into larger sheaves [to facilitate their transport] (Rash).
- 11. I.e. the farmer, before preparing his grain for removal to the large central stack, initially tied the individual ears into small bundles. Ultimately, these bundles will be combined together to form the large sheaves that will be taken to the central stack (Rash).
- 12. If in the course of removing these semi-finished sheaves from the harvest area the farmer overlooks a sheaf, it is not rendered *shich'chah*, since it is not yet in its final form. [The Gemara will provide a Scriptural basis for this law.]
- 13. That is, if the farmer later changed his mind and decided to take these semi-finished sheaves to be threshed, the law of *shich'chah* is applicable at that point, because the grain is then in fact in its final stage of processing (*Shaarei Emunah* §16; see *Mahara Fulda*).
- 14. The אָרִיש, great stack, is where all the sheaves are gathered prior to being threshed. [Normally the entire stack was moved to a threshing floor, although sometimes the threshing would be performed at the site of the great stack itself.] The Mishnah teaches that any sheaf forgotten in the course of moving the produce to the great stack is rendered shich'chah, for the gathering process culminates at the great stack (Rash, as understood by Beurim of R' Moshe Feinstein §116 איר ווייה המעמר לגריש (ה"ה המעמר לגריש Feinstein §116 איר ווייה המעמר לגריש (ה"ה המעמר לגריש Feinstein §116 איר ווייה המעמר לגריש (ה"ה המעמר לגריש Feinstein §116 איר ווייה המעמר לגריש (ה"ה המעמר לגריש Feinstein §116 איר ווייה אי
- 15. If the farmer transfers the sheaves from the great stack to a separate threshing floor to be threshed, the sheaves forgotten during this last move do not become *shich'chah*. This is because the law of *shich'chah*

- was already in effect when the sheaves were gathered for their final consolidation in the great stack, and once *shich'chah* has applied to a movement of sheaves, no subsequent movement can again be subject to this law (see *Mahara Fulda* and *Shenos Eliyahu*, *Peirush HaKatzar*; cf. *Shaarei Emunah* ibid. and *Derech Emunah* 5:85).
- 16. E.g. when completed sheaves are collected to form a great stack (see note 14).
- 17. See note 15.
- 18. As in the cases discussed in the beginning of the Mishnah, where the ears of grain were bound for purposes of *kova'os*, *kumasos* or *chararah*, or where they were tied in small sheaves with the intent of later consolidating them into larger sheaves (see notes 10-11).
- 19. See note 12.
- 20. See note 13.
- 21. In Mishnaic times, wreaths of grain (עְשָרוֹת שֶׁל שְׁבֵּלִים) were commonly used for ornamental purposes [see e.g. Mishnah Avodah Zarah 4:2 and Bavli Shabbos 22a] (Rash; see Maharam Chaviv).
- 22.I Samuel 17:5.
- $23.\,Rash$ and $Ri\,ben\,Malki\,Tzedek$ imply that the Gemara is referring to a wreath that is worn around the neck and thus "hidden" from view (see next note). Rosh and Rav, however, apparently understood this as being some kind of hat that sagged downward rather than rising above the head (see $Derech\,Emunah$, $Beur\,HaHalachah\,5:12$ כ"ח").
- 24. Deuteronomy 32:34. [In this verse, God states that the sins of the wicked have not been forgotten, but are hidden (בְּמוּס) with Him and sealed in His treasury.]
- 25. A *chararah* is a small biscuit that is baked on coals (see Mishnah, *Shabbos* 1:10 and *Bava Kamma* 2:5). Our Mishnah is speaking of one who tied grain into small bundles, each of which contains just enough for the the production of a single biscuit (see *Rash* and *Rav* with *Tos. Yom Tov*).

לְעוֹמְרִין — For sheaves. רְבְּרְבִין — This refers to a collection of small bundles of grain for eventual consolidation into large (sheaves).] $^{[1]}$

The Gemara provides the source for the Mishnah's ruling that *shich'chah* applies only to sheaves forgotten in the course of the final gathering:

אָמַר רַבּי יוֹחָנָן — R' Yochanan said: אָמַר רָבּי יוֹחָנָן היי עֹמֵר בַּשְּׁדָה, — The verse states:^[2] When you reap your harvest in your field, and you forget a sheaf in the field. By juxtaposing the gathering of the sheaves to the reaping of the grain, the verse teaches us that the two are to be compared as follows: מָה קְצִיר שָׁאֵין אַחָרִיוּ קְצִיר — Just as the reaping of the grain is a final, nonrecurring operation that is not followed by another act of reaping (since standing grain can be cut only once), [3] אַחָרִיוּ עוֹמֶר שָׁאֵין אַחָרִיוּ עוֹמֶר שָׁאֵין אַחָרִיוּ עוֹמֶר שָׁאַין אַחָרִיוּ עוֹמֶר שָׁאַין אַחָרִיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחָרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר שָׁאַר שָּאַר אָחַרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחַרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחַרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחָרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחַרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחַרָיוּ עוֹמֶר שָׁאַר אַחָרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחַרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחַרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחַרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחַרָיוּ עוֹמֶר שָּאַר אַחַר אַר אַחַר אַחַר אַחַר אַחַר אַחַר אַחַר אַחַר אַחַר אַר אַחַר אַחַר אַר אַר אַר עוֹמֶר שָּאַר אָחַר אַר אַר אַחַר אַר אַר אַר עוֹמֶר שָּאַר אַחַר אַר אַר אַר אַר אַר עוֹמֶר שָּאַר אַחַר אַר אַר אַר עוֹמֶר שָּאַר אַחָר אַר אַר אַר עוֹמֶר שָּבּר אַר אַר אַר אַר עוֹמֶר שָּבּר אָר אַר אַר עוֹמֶר שָּב אַר אַר עוֹמֶר אָר אַר עוֹמֶר שָּב אַר אַר עוֹמֶר שָּבּיר שָּב אַר עוֹמֶר אָר אָר עוֹמֶר שָּב אַר עוֹמֶר אַר אַר עוֹמֶר שָּב אַר עוֹמֶר עוֹיִי אַחָר עוֹי אַר אָר עוֹמֶר שָּב עוֹין אַחָר עוֹיִי אַחָר עוֹיִי אַחָר עוֹיִי אַחָר עוֹיִי אַחָר עוֹיִי אַר אָר עוֹמֶר שָּבְי עִיּין אַחָר עוֹיִי אַר עוֹיִי אַר עוֹיִי אַר עוֹיִי אַר עוֹיִי אַר עוֹיי אָר עוֹיִי אָר אָר עוֹיִי אַר עוֹיי אָר עוֹיִי אָר עוֹיִי אָר עוֹיִי אָר עוֹיִי אָר אָר עוֹיִי אָר עוֹיִי אָר אָר עוֹיי אָר עוֹיִי אָר עוֹיִי אָר עוֹיִי אָר עוֹיי אָר עוֹי אָר עוֹיי עוֹיי אָר עוֹיי אַר עוֹיי אַר עו

הדרן עלך גדיש WE SHALL RETURN TO YOU, GADISH

NOTES

- 1. [Emendation follows Hagahos HaGra; cf. Sdeh Yehoshua and Maharam Chaviv, who place the word לְעוֹמֶרין at the beginning of the next passage as an introductory quote from the Mishnah.]
- 2. Deuteronomy 24:19.
- 3. [The text used by Rash and Rosh appears to have read: אַף עִמוּר שָׁאַין

רִיו עִמּוּר [.אַחֲרָיו עִמּוּר.]

4. Thus, *shich'chah* pertains only to a sheaf that was forgotten in its final form during the final gathering stage.

[See Variant A for the alternative approaches of Rambam and Rosh.]

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. According to Rash, whose approach we have followed in our elucidation, the initial portion of our Mishnah is discussing the law regarding sheaves that were tied for various purposes and will eventually be consolidated into larger sheaves. Rambam, however, presents a completely different interpretation (see Rambam Commentary with Tos. Anshei Shem, and in Hil. Matnos Aniyim 5:12-13). He explains that a harvester would often form small piles of sheaves as he worked his way through the field, and after the entire field had been reaped and piled in this way, all the sheaves would be collected into a great stack or transferred directly to the threshing floor. These intermediate gathering places were known by various names, depending on the manner and form in which the sheaves were gathered: Rounded, aboveground piles were called kova'os because of their resemblance to a helmet (kova) that rests upon a person's head; piles that were "hidden" (kamus) in underground trenches were known as kumasos; and flat, circular piles were called chararah on account of their similarity to the round, coal-baked biscuits of that name. And on some occasions, the sheaves were transported to a place where they would be combined into larger sheaves, in order to expedite their subsequent transfer to the great stack or the threshing floor. The Mishnah teaches that the law of shich'chah does not apply when sheaves are being moved to any of these intermediate gathering places. It is only when the sheaves undergo their final consolidation — such as when they are transferred to the threshing floor - that the forgotten sheaves are rendered shich'chah. [In Rambam's understanding, the word מְעֵמֵר refers to the gathering of the sheaves rather than to the binding of the loose grain.] In this vein, the Mishnah rules that when the sheaves are being transported to a great stack, where the gathering process culminates, the law of shich'chah is applicable; but when the sheaves are later moved to the threshing floor, there is no shich'chah, since the produce has already been subject to shich'chah when the gathering process was completed (see 48b note 15). [It should be noted that in the case where the sheaves are gathered with the intent of combining them into larger sheaves, there is no shich'chah obligation

even if they are being removed directly to their final gathering place, because the sheaves are viewed as being unfinished until they have been put into their final form. The law of *shich'chah* will apply only after the larger sheaves have been made (see *Beurim of R' Moshe Feinstein* §116; *Derech Emunah* 5:89).]

Rosh agrees with Rambam's interpretation of kova'os, kumasos and chararah as intermediate gathering places. However, he defines the עמור process differently than Rambam does. For whereas Rambam interprets as the *consolidation* of dispersed sheaves, which culminates when all the field's sheaves have been collected in one place (even if they will eventually be transferred elsewhere), Rosh interprets עמור as a broad reference to any removal of sheaves for transport to another location. According to Rosh, the last stage in the process is when the sheaves undergo their final removal to the intended threshing site. It emerges that when one is collecting sheaves for the great stack with intent to eventually transport them to the threshing floor, the forgotten sheaves are not subject to shich'chah, since this will not be the final movement of the produce. It is only when the sheaves are being transported to the place where they will be threshed that the law of shich'chah applies. Hence, the Mishnah's ruling that shich'chah applies when one gathers sheaves to the great stack (הַפְּעַמֵּר לַגָּדִישׁ), but not when he transports them from there to the threshing floor (מְמֵענוּ וַלַגּוֹרֶן), must be interpreted as dealing with a case where the farmer had originally planned to thresh the grain at the great stack itself. Anything forgotten while the sheaves are being conveyed to the great stack therefore becomes shich'chah, since the great stack is the intended final destination of the grain. If the farmer subsequently changed his mind and decided to move the grain to a separate threshing floor, the law of shich'chah does not apply during this transfer (even though the sheaves are in fact being transferred to their final destination), since the produce had already been subject to shich'chah when it was gathered to the great stack.

For further discussion, see *Derech Emunah* 5:82,89 with *Beur HaHalachah* ד"ה הקוצר.

Chapter Six

Halachah 1

Mishtrafi The Mishnah presents a dispute between Beis Shammai and Beis Hillel regarding property that one declares ownerless (*hefker*):

בית שַמַּאי אוֹמְרִים — Beis Shammai say: הָבְקר לְעֵנִיִּים הֶבְּקר לְעֵנִיִּם הֶבְּקר בּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים — Produce that was declared **ownerless**^[1] for the poor (i.e. the owner qualifies his declaration by stipulating that it should be available for acquisition by poor people only) is in fact deemed **ownerless**. שִינוֹ הֶבְקר עַר שָׁרָבְּיִר אַף לְעֲשִׁירִים בִּשְׁמִיטָּה — But Beis Hillel say: אַינוֹ הֶבְקר עַר שָׁרָבְּיִר אַף לְעֲשִׁירִים בִּשְׁמִיטָּה — It is not deemed **ownerless** at all — even for the poor — unless he declares it ownerless for the rich also, as is the case with *shemittah* produce. [3]

The Mishnah returns to the discussion begun at the end of the preceding chapter, regarding the *shich'chah* obligation:

קב קב קב אָל עוֹמְרֵי הַשְּׁלֶה שֶׁל קב קב — If all the sheaves of the field are each the size of one kav, וְאָרָה שֶׁל אַרְבַּעֵת קְבִּין הַשְּׁלָה שֶׁל קב קב — and one is the size of four kabin, (בוו — and they forgot that unusually large one, בִּית שַׁמַאי אוֹמְרִים — Beis Shammai say: אַנוֹ שִׁבְּחָה — It is not shich'chah, and it may be retrieved by the owner. וּבִית הַלֶּל אוֹמְרִים — But Beis Hillel say: שַׁבְּחָה — It is shich'chah, and must be left for the poor.

Gemara The Gemara cites a source for Beis Shammai's ruling that declaring produce "ownerless for the poor" is effective:

Yochanan: יַּשְׁמִיִּהוּ דְּבֵּי יוֹחָנִּין — The Scriptural basis for the ruling of Beis Shammai is as follows: "לָּעָנִי וְלַבֶּר", — In the passage that discusses the peah and leket obligations, ^[5] the Torah could have stated simply: for the poor person and the proselyte. [6] ייִם בְּעִיבְּר אַתָּה", הַשְּמִּוּר לוֹמֵר הַפְּעִר בּּעִּר הַּפּר שִׁרָּבּר שִׁרָּבּר שִׁרָּבּר הַּפּר שִׁרְּבּר שִׁרָּבּר הַּפּר שִׁרָּבּר בּּעִיר בּּעִיבָּר בְּעִיבָּה אַתְּרֶת בָּּווּ — What does [the Torah] teach by stating the additional clause: you shall leave them? theach by stating the additional clause: you shall leave another "leaving" — a hefker declaration — that is similar to this one; אַרְּתִּה שְׁנְּאִירִים וְלֹא לְּעָשִירִים בּּוֹל אַנְעִיִּים וְלֹא לְעָשִירִים בּּעִּה שְׁנָּאָבֶּת — just as this leaving of peah and leket is specifically for the poor and not for the rich, אַרְ מִה שְׁנָּאֲבַת — so too, that leaving which is stated elsewhere (i.e. a hefker declaration, which is not directly related to the topic of

the verse) לְעֵנִיִּים וְלֹא לְעֲשִׁירִים - is effective even when it is specifically for the poor and not for the rich. [7]

The Gemara cites a source for Beis Hillel's ruling that produce can be declared ownerless only if the declaration makes it available for rich and poor alike: $^{[8]}$

עַעְמִיִּיהוּ — R' Shimon ben Lakish said: יַּבְּיִּתּ הַּלְּלֹּלְּתִיּהוּ — The Scriptural basis for the ruling of Beis Hillel is as follows: "הַּשְּׁמְעָנְהִי,... — In the passage that discusses the laws of shemittah, [9] the Torah could have stated simply: And in the seventh year, you shall release it. "הַּנְּעַשְׁהָה לוֹמֵר ,וּנְטַשְׁהָה — What does [the Torah] teach by stating the additional expression: ... and abandon it? יַּשְׁ לְּךְּ נְטִישָׁה אַחֶרֶת בְּּוֹוֹ — It teaches that you have another "abandonment" — a hefker declaration — that is similar to this one; בְּמִילְּנַעְשִׁיִּרִים בְּיִן לְעֲשִׁיִּרִים בְּיִן לְעֲשִׁיִרִים בְּיִן לְעֲשִׁיִרִים בְּיִן לְעֲשִׁיִרִים בְּיִן לְעָשִׁיִרִים בּיִן לְעָמִיִּר בְּמָקִוֹם אָחָר. — so too, that

NOTES

- 1. The letters ב and ב are occasionally interchanged with one another [due to the fact that both of these consonants are enunciated using the lips (Tos. Yom Tov; cf. Tos. Anshei Shem)]. Thus, הַבְּקָה (with a ב) is equivalent to the more familiar term הָּבְּקָה (with a ב), hefker (Ramban to Exodus 15:10 and Leviticus 19:20, cited by Rash Sirilio; Mahara Fulda, from Rash).
- 2. In practical terms, this means that the produce is henceforth exempt from *maaser* [and the various other tithes], just like produce that was declared ownerless without qualification (*Rambam Commentary, Rash*; see Mishnah above, 1:5 [14b]).

The law that produce that was declared ownerless is exempt from maaser is derived in Yerushalmi Maasros 1:1 from the verse (Deuteronomy 14:29): אַרָּלְּהַ וְּלֵּיְהְ וֹלְּהִי אַרְיֹּה וֹ חַלְּהְ וֹלְּהָ וְנִחְלָּהְ עַּמְרִּן , and the Levi shall come [to take the maaser] for he has no portion or inheritance with you. The Torah thereby indicates that a Levi's entitlement to the tithes is to compensate for his lacking a holding in the land. [The tribe of Levi was not apportioned a territory in the Land of Israel when the land was distributed (Numbers 18:20-24).] It thus follows that produce in which a Levi does indeed have the same claim as an Israelite is not subject to tithes. Since a Levi is just as entitled as any other Jew to take ownerless produce, such produce is exempt from tithing. And accordingly, since Beis Shammai maintain that declaring produce "ownerless for the poor" renders it available for acquisition by both Levite and Israelite poor, it follows that such produce is exempt from maaser:

[This is also the source for the law that leket, shich chah and peah are exempt from masser; see Yerushalmi Massros ibid. and 14b note 2.]

3. Which is available for acquisition to all, rich and poor alike (see $Leviticus\ 25:2\ ff.; Rashi\ ibid.\ v.\ 6).$

Beis Hillel maintain that a hefker declaration that limits the potential of acquisition to poor people has no legal effect. Therefore, produce that

was declared *hefker* for the poor does not become ownerless at all, and remains subject to *maaser* (*Rash* and *Rosh*, based on *Bavli Bava Metzia* ibid)

[See Rash Sirilio for a possible reason why this dispute between Beis Shammai and Beis Hillel regarding hefker is recorded here amid the Mishnayos dealing with the shich'chah obligation. See also the Yad Avraham commentary in the ArtScroll Mishnayos.]

- 4. The Gemara will explain Beis Shammai's reasoning.
- 5. Leviticus 23:22 (see Shoshanim LeDavid, cited by Tos. Anshei Shem ר"ח.
- 6. The Torah states with respect to peah and leket: לְצִנִּי וְלַגֶּר תַּעֲוֹב אֹתָם, for the poor person and the proselyte "you shall leave them." Now, the final clause in this verse is seemingly superfluous, as the verse could have conveyed the same point by stating: לְצָנִי וְלְנֵר יִהְיִי , for the poor person and the proselyte "they shall be" (see Ritva, Bava Metzia 30b and Sdeh Yehoshua; cf. Rosh and Tos. Yom Tov to the Mishnah).
- 7. By stating the additional words בְּעֵשְׁר אָפָע shall leave them, the verse informs us that one can voluntarily give his ordinary produce the same status as peah and leket by making it ownerless for poor people alone. The produce is then exempt from maaser just as peah and leket are.

The Gemara will later explain that according to this approach of R' Yochanan, Beis Hillel derive their opinion by expounding the verse of *peah* and *leket* in an opposite manner (*Mahara Fulda*, following *Rash*; see further below).

- 8. [As will become clear from the progression of the Gemara, the ensuing explanation of Beis Hillel's view represents a departure from the preceding approach of R'Yochanan.]
- 9. Exodus 23:11, which reads: הְּטֶּשְרִיעָת הְּשְׁמְטָנָה הְּנָטְשְׁהָּה And in the seventh [year], you shall release [the land] and abandon it.

abandonment **which is stated elsewhere** (i.e. a *hefker* declaration, which is not directly related to the topic of the verse) בֵּין — is effective only when it makes the produce available **for both the poor and the rich.**[10]

In R' Yochanan's view, Beis Shammai derive their ruling from the superfluous phrase הַעִּזֹב אֹהָ, you shall leave them, that appears in the passage regarding peah and lehet. The Gemara asks:

— According to R' Yochanan, how do Beis Hillel deal with the verse that serves as the basis for the ruling of Beis Shammai?

The Gemara answers:

leave them as conveying a limitation, (בּ אַרָה אַרָּה הַי מיעוּט העריב a limitation, ווֹ אַנְיִים וּלֹא לְעָשִׁירִים a limitation, i so that the verse is understood to be saying: זוֹ לְעָנִיִּים וְלֹא לְעָשִׁירִים — This leaving of peah and leket is indeed designated for the poor only and not for the rich, אָבָל מַה שְׁנָּאֲמֵר בְּמְקוֹם אַחֵר — but that leaving which is stated elsewhere (i.e. the hefker declaration) בֵּין לְעַנִיִּים בֵּין — is ineffective unless it is designated for both the poor and the rich. (12)

Having clarified R' Yochanan's approach, the Gemara proceeds to analyze the view of R' Shimon ben Lakish, that Beis Hillel derive their ruling from the superfluous expression אָנְטַשְׁתָּה and abandon it, that the Torah states with regard to shemittah. The Gemara asks:

בית הַּלֵּל — According to R' Shimon ben Lakish, **how do Beis Shammai deal with** the verse that

serves as the basis for the ruling of Beis Hillel?

The Gemara answers:

תְּשְׁמְשֶׁנְה וּנְטַשְׁהָה" (נטישה) מיעוּט. — Beis Shammai expound the phrase you shall release it and abandon it as conveying a limitation, [13] so that the verse is understood to be saying: זָה בֵּין לְעָשִׁירִים בַּין לְעָשִׁירִים בַּין לְעָשִׁירִים בַּין לְעָשִׁירִים בַּין לְעָשִׁירִים בַּין לְעָשִׁירִים — This abandonment of shemittah produce is designated for both the poor and the rich, בְּמְלִּח אַחֵּר — but that abandonment which is stated elsewhere (i.e. the hefker declaration) בְּמְלִּח אַחָר — is effective even when it is designated for the poor only and not for the rich. [14]

From the preceding discussion it emerges that the source of Beis Hillel's ruling is a matter of dispute: R' Yochanan holds that Beis Hillel derive their opinion from the exclusionary term stated in the passage of *peah* and *leket*, while R' Shimon ben Lakish holds that Beis Hillel derive their opinion from an exposition of the verse regarding *shemittah*. The Gemara adduces support for the latter approach:

לִישָׁן מַתְנִיתָּה מְּטָיִיצָא לְרָבִּי שִׁמְעוֹן — R' Avin said: בֶּּךְ לְרָבִּי אָבִין — The language of the Mishnah supports the position of R' Shimon ben Lakish, that Beis Hillel's view regarding hefker is derived from the shemittah passage. For the Mishnah states: ער שֶּיַבְקִיר אַף לְעַשִּירִים בְּשְׁמִישָּׁה — But Beis Hillel say: It is not deemed ownerless at all UNLESS HE DECLARES IT OWNERLESS FOR THE RICH ALSO, AS is the case with SHEMITTAH produce. [15]

NOTES

- 10. R' Shimon ben Lakish maintains that the parameters of *hefker* are derived not from the verse of *peah* and *leket*, but from the verse regarding *shemittah*. The exposition informs us that a voluntary abandonment of produce must resemble the state of *shemittah* produce, which is freely available to everyone, rich or poor. Only when produce is declared ownerless for all does it become *hefker* and thus exempt from manser.
- 11. Beis Hillel construe the word אַתָּם, them, as an exclusionary term that restricts to peah and leket a certain aspect of the law stated in that verse (Rash,Rosh).
- 12. [I.e. the expression תַּעֲוֹב , you shall leave, teaches that one generally has the ability to declare his produce ownerless;] the additional word בוּא, them, limits the scope of this ability by implying that it is only with regard to "them" the peah and leket discussed explicitly by the verse that produce can be left solely for the poor. Produce that is made ownerless by virtue of a heffer declaration, however, must be designated for both the poor and the rich.

R' Yochanan thus maintains that the verse regarding *peah* and *leket* is the source for the rulings of both Beis Shammai *and* Beis Hillel. In this he disputes R' Shimon ben Lakish, who cited the verse regarding *shemittah* as the source for Beis Hillel's ruling (*Rash*).

13. [Emendation follows the Vilna and Amsterdam editions.] The suffix π (it) implies that an aspect of the law under discussion pertains specifically to *shemittah* produce and not to ordinary produce that was

declared hefker (see Rash Sirilio and Sdeh Yehoshua).

14. [The superfluous expression אָנְטְשָׁתָּה, and abandon it, teaches that one can declare his produce ownerless just like shemittah produce; and the extra suffix π , it, teaches further that a hefker declaration, unlike shemittah, may be designated for poor people only.] The implication is that only "it"— the shemittah produce discussed explicitly by the verse — must be left for both the poor and rich alike, but produce that is voluntarily declared ownerless may be left even for the poor alone.

Hence, according to R' Shimon ben Lakish both Beis Hillel and Beis Shammai derive their respective opinions from the verse regarding shemittah. This is at variance with R' Yochanan's assertion that Beis Shammai derive their ruling from the verse regarding peah and leket (Rash).

15. By stating that *hefker* must be declared ownerless for all people "as [is the case with] *shemittah* produce," Beis Hillel indicate that their position regarding *hefker* in fact emanates from a Scriptural analogy to *shemittah*, as opined by R' Shimon ben Lakish.

R' Yochanan, who holds that Beis Hillel derive their opinion from the verse of *peah* and *leket* rather than the verse of *shemittah*, is forced to say that the Mishnah mentions *shemittah* merely as a model for the proper way to declare something ownerless [namely, that *hefker* must be designated for rich and poor alike, just like *shemittah* produce, which is available for acquisition by rich people as well as poor people] (*Mahara Fulda*, from *Rash*).

The Gemara discusses the halachic ramifications of the dispute between R' Yochanan and R' Shimon ben Lakish regarding the source of Beis Hillel's ruling:

הַבְּקֵר לְּבְהֵמָה אֲבָל לֹא לְאָדָם — If one declares produce hefker for animals but not for people, לגוים אַבָּל לא לישָרָאֵל — or for idolaters but not for Jews, לְעַשִּירִים אֲכָל לֹא לְעֲנִיִּים — or for the rich but not for the poor, דְּבֶרֵי הֵכּל אֵין הֶבְקֵירו הַבְּקֵר — all [R' Yochanan and R' Shimon ben Lakish] agree that his hefker is not an effective hefker, because it resembles neither shemittah produce (which is ownerless vis-a-vis all people), nor peah and leket (which are intended for the Jewish poor).[1] לָאָרָם אֲבָל לֹא לְבְהֵמָה — If, however, one declares produce hefker for people but not for animals, שָבַל לא לגויִם — or for Jews but not for idolaters, אָבַל לא לגויִם יי אַחֶרֵת עִיר אַחֶרֵת — or for the poor of that city but not for the poor of a different city,[2] תַּפְלוּגָתַא דְּרָבִּי יוֹחַנַן וּדְרַבִּי שָׁמְעוֹן בֵּן לְקִישׁ — the effectiveness of his declaration (according to Beis Hillel) is contingent upon the dispute between R' Yochanan and R' Shimon ben Lakish: עַל דַעְהֵיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן הֵבְקֵירוֹ הַבְּקֵר — According to the view of R' Yochanan that Beis Hillel derive the law of hefker from the passage of peah and leket, his hefker is an effective על דַעְתֵּיה דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֵין הֶבְקֵירוֹ הֶבְקֵר but according to the view of R' Shimon ben Lakish that Beis Hillel's ruling is derived from the shemittah passage, his hefker is not an effective *hefker*; because it is not analogous to *shemittah* produce. [4]

The Gemara comments:

אַמִר רָבִּי לָּא — R' La said: There is no need to infer the positions of R' Yochanan and R' Shimon ben Lakish on this matter from their dispute regarding Beis Hillel's reasoning, בְּבִּירוֹשׁ בְּלִיגִּין — for they actually disagreed explicitly about the issue! — רְבִּי יוֹחָנָן אֲמֵר — R' Yochanan said that if one declares produce hefker for people but not for animals, or for Jews but not for idolaters, or for the poor of that city but not for the poor of another city, — הָבְקִירוֹ הָבְקִר — his hefker is an effective hefker, בְּבִי שִׁמְעוֹן בְּן לְקִישׁ אֲמֵר — and R' Shimon ben Lakish said that in these instances — אֵין הֶבְקִירוֹ הֶבְקִר his hefker is not an effective hefker.

The Gemara considers whether a rich person is able to acquire an object that was declared *hefker* for the poor only (according to Beis Shammai, who say that a declaration of this sort is effective):

(הודה ראמרה) אמר בין בּר חִוּיִא — R' Avin bar Chiya said: הַּבְּר רְשַנִּים וְוָכֵּוּ בָּה חִוּיִא — Regarding objects that were declared hefker for the poor, and rich people took possession of them, הַבְּלוּגְּהָא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹפֵי — the disposition of those objects is a matter of dispute between R' Meir and R' Yose. בְּאַיִּר בְּיִנְיְ שָּאָרָם מַבְּקִיר דְּבָר וְיָצָא — According to R' Meir, בּיִר וְיָצָא — According to R' Meir, בּיִר וְיָצָא בּיִר בְּיִר בְּיִר בְּיִר בְּיִר בְּיִר בְּיִר בְּיִר בְּיִר וְּבָּי יוֹפִי — who says that as soon as a person declares something hefker it leaves his possession, בְּּבְּיר וְּבָּבִי ה — his hefker is an effective hefker even with respect to a rich person being able to take possession of it; [9]

NOTES

- 1. Mahara Fulda, from Rash. [If the paradigm for hefker declarations is the law of shemittah, as R' Shimon ben Lakish maintains, it is perforce impossible for one to effect a state of ownerlessness that excludes humans in general or even a particular subset of people. And similarly, if the source for the general concept of hefker is the law of peah and leket, as R' Yochanan maintains, then one's hefker declaration must not be exclusive of Jews or poor people.]
- 2. This does not mean that the owner excluded rich people from being able to acquire the produce, for such a declaration would surely be ineffective according to Beis Hillel. Rather, the intent here is that he declared the produce ownerless on account of his city's poor, i.e. the dire poverty in his city is what spurred him to declare his produce hefker. The declaration itself, however, was inclusive of all the city's residents, rich and poor alike; only residents of other cities were excluded (Rash; Rosh).
- 3. And the produce is thus [available for acquisition by the specified parties] and exempt from *maaser* obligation (*Rash*).

R' Yochanan holds that the critical factor in determining the validity of a hefker declaration according to Beis Hillel is that the produce must not resemble peah and leket with regard to its being made available solely for the poor [and certainly it may not exclude the poor] (see 49a note 12). Using this criterion, any hefker declaration that encompasses rich and poor alike is effective, even if it excludes animals, idolaters or the residents of another city (see Rash, Rosh and Grams. 2).

4. Since, according to R' Shimon ben Lakish, Beis Hillel derive the parameters of hefker from the law of shemittah, a hefker declaration therefore may not contain any exclusion whatsoever [for it must be similar to

- shemittah produce, which is freely available to all people and even to animals] (Rash; see Rash Sirilio and Chazon Ish, Sheviis 14:4).
- 5. In Bavli Bava Metzia 30b, the Gemara states that a hefker declaration which excludes even a single person is invalid. This appears to coincide with the position of R' Shimon ben Lakish (Rash; see Rash Sirilio). See further, Shulchan Aruch, Choshen Mishpat 273:3 with Sma §7 and Pischei Teshuvah §1.

[See Variant A for an alternative understanding of this Gemara.]

- 6. Deletion of the parenthesized words follows *Gra*; cf. *Maharam Chaviv* and *Beur of R' Chaim Kanievski*.
- 7. The Gemara is referring to a Tannaic dispute recorded in Yerushalmi Nedarim 4:10 (see also Bavli Nedarim 43a), regarding the point at which an object that was declared hefker leaves the possession of its owner $(Mahara\ Fulda)$. R' Meir maintains that the object is rendered ownerless immediately; that is, the owner instantly forfeits his title to the object, even before another party has acquired it. R' Yose, on the other hand, maintains that a hefker declaration merely allows other people to acquire the object, but until this happens it remains the property of the original owner. See further below.
- 8. Emendation follows Gra ms. 1.
- 9. R' Meir holds the moment one declares an object ownerless even if only for the poor, according to Beis Shammai it is no longer his. Hence, it may thereupon be acquired even by rich people (*Mahara Fulda*), for once the object has left the possession of its owner, all conditions that he attached to it [by dint of his ownership] fall away (*Gra*).

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. According to Rash and Mahara Fulda, whose approach we have followed in our elucidation, there is a dispute between R' Yochanan and R' Shimon ben Lakish regarding the source for the opinions of Beis Shammai and Beis Hillel. However, Rambam Commentary cites the verse of peah and leket as the source for Beis Shammai's ruling (as stated by R' Yochanan), and the verse of shemittah as the source for Beis Hillel's ruling (as stated by R' Shimon ben Lakish). This indicates that in Rambam's understanding, the explanations of R' Yochanan and R' Shimon ben Lakish complement each other and do not represent conflicting viewpoints. [It is also evident that Tosafos to Pesachim 57a אלא ה"ד and to Bava Kamma 28a חד ח"ד understood the Yerushalmi this way.]

The problem with Rambam's approach, however, is that it seemingly fails

to acknowledge the give-and-take of the Gemara here. How can *Rambam* hold that there is no dispute when the Gemara cites a support for the opinion of R'Shimon ben Lakish, and subsequently discusses the halachic difference between R' Yochanan and R' Shimon ben Lakish? (see *Shitah Mekubetzes, Bava Metzia* 30b אמר ריש לקיש, citing *Tos. Shantz*).

To resolve this difficulty, Shoshanim LeDavid (cited by Tos. Anshei Shem) suggests that Rambam understood the concluding statement of R' La as rejecting the Gemara's previous assumption that R' Yochanan and R' Shimon ben Lakish argue. That is, the sentence אַפְליגִין וכן should be read rhetorically: Did [R' Yochanan and R' Shimon ben Lakish] explicitly disagree [about this issue]? [Certainly not! You therefore have no basis to presume that there is any dispute between them.]

דוֹ אָמֵר אֵין — but according to R' Yose, דּוֹ אָמֵר אֵין — but according to R' Yose, הָבְיִּיה דְּרַבִּי יוֹטֵי — who says that an object declared hefker does not leave the possession of its owner except through acquisition by another party, אַין הֶּבְקֵרוֹ הֶּבְקֵר יוֹצְא הַהְלֵּר — his hefker is not an effective hefker with respect to a rich person being able to take possession of it.[1]

The Gemara analyzes the disposition of time-limited hefker declarations: [2]

ער בְּרוֹן בְּשֶׁהַבְּקִירָה לֹּוְמֵן מְרוּבֶּה — Until now, we know only about the law where [one] declared [his produce] hefker for an

extended period of time. [3] שְּבָלוֹ (וֹאפּילוֹ) הַבְּקִירָהּ לַּזְמֵן מוּעָט [אֲבָל] — But what is the law if he declared [his produce] hefker for just a brief period of time? Does it remain exempt from tithes even if the owner himself reacquires it, as is normally the law with regard to hefker? [4]

The Gemara answers:

ביְּשְׁמְעִינַה מן הָּדָא — Let us resolve [the inquiry] from the end of this following Baraisa: הַבְּקִיר אֶת שָׁרֵה — If one declared his Field ownerless, בּוֹ חוֹוֶר בּוֹ — for two or three days afterward he may retract [his declaration]. [5] — And in explanation of this

NOTES

1. In R' Yose's view, an object that was declared *hefker* remains the property of the owner until someone acquires it. In this case, therefore, the object cannot be considered truly ownerless until one of its intended recipients — viz. a poor person — takes possession of it. Hence, should a rich person take the object he will not acquire it, for it still belongs to the owner [who designated it specifically for the poor] (*Mahara Fulda*; *Sdeh Yehoshua*).

[See Variant A for other interpretations of R' Avin bar Chiya's statement.]

- 2. [Declaring an article hefker for a limited time means that the article is being made available for acquisition by others during that period only. If someone takes possession of the article during that period, he acquires it forever; otherwise, the article automatically reverts to the owner (see Peirush HaRosh, Nedarim 44a אור ; see also Teshuvos R'Akiva Eiger 1:145, Shaarei Yosher 5:23).]
- 3. I.e. he did not place a short-term limit on how long the produce should remain ownerless if not acquired. Rather, he extended the range of the hef-ker far into the future (e.g. a year) [or simply declared the produce ownerless without qualification]. In cases such as these, the produce is subject to the classic law of hefker, which is that the produce is henceforth exempt from the maaser obligation even if the owner himself should reacquire it.

This is the law according to R' Meir, who holds that an item that was declared *hefker* becomes ownerless at once (see 49b note 7). The produce is thus permanently exempt from *maaser* even if the owner himself reacquires it. In R' Yose's view, however, an object that was declared *hefker* does not become ownerless until it is acquired by another party; hence, if one declares his produce *hefker* and then reacquires it himself, the *maaser* obligation remains in force, since the produce never really left the owner's possession to begin with (*Rash Sirilio*).

4. [The present inquiry has no relevance with regard to R' Yose's view, for according to R' Yose it is obvious that produce that was declared hefker and was then reacquired by its original owner remains subject to the maaser obligation (as explained in the previous note). Rather,] the Gemara is inquiring whether R' Meir, who rules that produce that was declared hefker is generally exempt from maaser even if the owner himself reacquires it, allows this exemption with respect to short-term hefker declarations as well (Rash Sirilio; see Sdeh Yehoshua). [The reason the exemption might not apply in this case is perhaps because of the concern that the owner's taking of the produce under these circumstances would be misconstrued as a retraction of his hefker

declaration (which would leave the *maaser* obligation intact) rather than a new acquisition of property from a state of ownerlessness.]

5. This Baraisa is referring to a standard *hefker* declaration that is not limited to any particular span of time. It teaches that within the first three days after a field has been declared ownerless, the owner has the option to recant and nullify his declaration (*Rash Sirilio*).

In Bavli Nedarim 44a (where a similar Baraisa is recorded), the Gemara explains that this rule was enacted by the Rabbis to counter the subterfuge employed by cheats, who would declare their fields hefker and then reclaim them in order to free their produce from the maaser obligation. Since it was their intention at the very moment they were declaring the hefker to reclaim their fields, the hefker was no more than a charade and never really valid. To deter such conduct, the Rabbis decreed that every hefker declaration — even one sincerely meant could be retracted for up to three days, even if someone else had already taken possession of the property. [The field's produce thus remains subject to maaser during that period (even if the field was acquired by someone other than the one who declared it ownerless), since the hefker has not yet become finalized.] Hence, if the original owner should reclaim his field anytime during the first three days (which is what someone employing a subterfuge would do — see following paragraph), it will be understood that his action constitutes a retraction of his hefker, thereby nullifying it and leaving the maaser obligation intact (Mahara Fulda, based on Ran ad loc.; see also Tosafos there).

In a parallel text that appears in Yerushalmi Nedarim 4:10 (and in the version presented by Rash Sirilio and Sdeh Yehoshua here), the following sentence appears at this point: אָמִר רַבִּי זְעֵירָא — R' Z'eira said: לָא אָמַר אָבָא שַלשָה — [The Baraisa] says only that one may retract his hefker declaration during the first three days; הָא לְאַחַר שְׁלֹשָה אֵינוֹ חוֹזֵר בּוֹ - הָא this implies that after the first three days have elapsed, he cannot retract [his declaration]. I.e. R' Z'eira inferred from the Baraisa that once three days have gone by, the hefker is considered final and can no longer be retracted, even if no one had yet taken possession of the property. The reason for this is that people who plan to reclaim the fields they had fraudulently declared hefker do not wait more than three days before doing so. Hence, once three days have passed without the owner retracting, there is no further concern that the declaration was made insincerely. The original *hefker* declaration therefore stands and the owner has no authority to undo it (see Ran and Peirush HaRosh to Nedarim 43b-44a; see further below). Should the original owner of the field reacquire it at this point, he is considered to have made a new acquisition, not a

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. Some commentators do not accept the notion that a rich person should be able to acquire an object that was declared *hefker* exclusively for the poor. They therefore offer various alternative interpretations of R' Avin bar Chiya's statement.

R' Chaim Kanievski (in his Beur) asserts that it is certainly forbidden for a rich person to take produce that was declared ownerless for the poor, and if he does so it amounts to stealing. The issue under discussion is whether such produce that was illegally taken by a rich person is nonetheless exempt from maaser obligation. According to R' Meir, the produce became hefker and thus permanently exempt from maaser immediately upon being declared ownerless for the poor. Thus, if a rich person subsequently appropriates the produce, and instead of returning it to the poor (as he is obligated to do) he decides to eat it, there is no requirement for him to tithe the produce beforehand. According to R' Yose, however, the produce remains in the possession

of the owner — and hence retains its *maaser* obligation — until it is acquired by a poor person. If a rich person (who cannot legally acquire the produce) were to take it, it would still be subject to *maaser*, since it technically has not yet become ownerless.

Maharam Chaviv and Sefer Nir take an entirely different approach. They suggest that R' Avin bar Chiya is discussing whether a person who was poor and then became wealthy may acquire an object that had been declared "ownerless for the poor" prior to his increase in assets. According to R' Meir, the object became ownerless for the poor at the time of the declaration — which means that this person, who was poor at the time, is included as well, and may therefore take possession of the object even though he is now rich. R' Yose, however, maintains that the object does not actually leave the owner's possession until the moment of acquisition. Accordingly, it may be acquired only by someone who is presently a poor person.

Baraisa, R' Shimon Diyama taught in the presence of R' Z'eira: אַפּילוּי לְאַחֵר שְּׁלֹשֶׁה [יְמִים] (אינו) חוֹזֵר בּוֹ — He may retract [his declaration] even shortly after three days have passed. אַמֵר לֵיה — [R' Z'eira] said to him in response: מְבֵּיוֹן דְאָתְּ אָמֵר אָפִילוּי לְאַחַר שְׁלֹשֶׁה יְמִים — Once you say that a hefker declaration may be retracted even after three days have passed, הִיא לְאַחַר בְּמִים — [the law] should be the same whether the declaration was retracted after just three days have passed or whether it was retracted after many more

than three days have passed — and this is surely untrue!^[7] Clearly, then, one's ability to retract an ordinary *hefker* declaration does not extend at all beyond the Rabbinically ordained three-day period.

Support for R' Z'eira's argument is adduced from the latter portion of the Baraisa, which pertains to time-limited *hefker* declarations:

לְישָׁן מַתְנִיתָה מְסְיֵּיִעַ לְרָבִי וְעֵירָא — The language of this second half of the Baraisa supports the argument of R' Z'eira:

NOTES

retraction of the earlier hefker. The produce of the field would therefore be exempt from maaser (Rash Sirilio; see Tosafos, Nedarim ibid.).

6. R' Shimon Diyama asserted that the "two or three days" mentioned in the Baraisa were meant only as an example, not as an absolute time frame, and in reality one can retract his hefker declaration even some time after three days have passed. Apparently, R' Shimon Diyama held that the Rabbis were concerned about the possibility of subterfuge even in cases where the owner waits longer than three days to reclaim his field. They therefore allowed a hefker declaration to be retracted even if more than three days had elapsed since the declaration was made (see Rash Sirilio, Maharam Chaviv and Pnei Moshe; cf. Mahara Fulda with Sefer Nir אוווס (דייה הרא אווס). [It is unclear at what point R' Shimon Diyama would

consider a *hefker* declaration to be final and unretractable.]

7. R' Z'eira responded to R' Shimon Diyama as follows: According to your assertion that a *hefker* declaration can be retracted beyond the first three days, it should just as well be possible for one to retract his declaration even after numerous days [or years] have gone by, as there is no reason to differentiate between one case and another. But this is certainly impossible, for then the entire concept of *hefker* would essentially be meaningless! (see *Mahara Fulda* and *Pnei Moshe*). [Thus, argues R' Z'eira, the Baraisa must mean that a *hefker* declaration can be retracted *only* within the first three days and not afterward. Only then does the Baraisa's ruling have a plausible explanation, namely, that the concern for subterfuge is limited to the first three days.]

במה דברים אמורים — IN WHAT instance WAS IT SAID that one may retract his hefker declaration within three days?[1] בַּשֶּהַבְקִיר סָתָם - WHEN HE DECLARED an item HEFKER WITHOUT SPECIFYING any time limitation. אַבָּל אָם אָמַר שָׂדִי מוּבְקֵרֵת יוֹם אֶחָד — BUT IF HE DECLARED: LET MY FIELD BE HEFKER for ONE DAY, שַׁבָּת אֶחָת or for one week, חוֹרֶשׁ אֶחָת — or for one month, שָׁנָה אֶחָת or for ONE YEAR, יַּשְבוּעַ אֶחָד — or for ONE SEVEN-YEAR PERIOD, the law is as follows: אָם עַד שֵׁלֹא זָכָה בֵּין הוּא בֵּין אַחֶר — AS LONG AS NEITHER HE NOR ANYONE ELSE HAS TAKEN POSSESSION of it, אַבָּל לַחֲזוֹר בּוֹ — HE CAN RETRACT [HIS DECLARATION]; אַבָּל משֶׁזָכָה בָּין הוּא בֵּין אַחֵר — BUT ONCE EITHER HE OR ANYONE ELSE HAS TAKEN POSSESSION OF IT, אינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ — HE CANNOT RETRACT [HIS DECLARATION]. [2] From the fact that the first part of the Baraisa regarding an ordinary hefker declaration mentions only "two or three days" and does not supply a broader range of examples as is found in this latter ruling, it may be inferred that three days is in fact the absolute limit for retraction of ordinary hefker declarations — thus affirming R' Z'eira's contention.[3]

The Gemara concludes by enumerating the various issues that

are resolved by this Baraisa, beginning with the Gemara's original inquiry:

הוא זְמַן מוּנָט — This Baraisa informs us that the law regarding produce that was declared hefker for an extended period of time is the same as the law regarding produce that was declared *hefker* for a brief period of time; in both cases the produce remains exempt from tithes even if the owner himself reacquires it.[4] הָרָא אָמְרָה לֹא חָשׁוּ עַל הַעֵרָמָה — Furthermore, this Baraisa informs us that in the case of a time-limited hefker declaration, [the Rabbis] were not concerned for a subter-הָדָא אָמְרָה שֶׁאָדָם מַבְקִיר וְחוֹזֵר וְזוֹכֶה — It further informs us that a person can declare his produce hefker and then reacquire it himself, thereby exempting the produce from the tithing obligation.[6] הַדָא פָּשִׁיטָא שָאֵילְתֵּיהּ דְּרַבִּי זְעֵירָא — And finally, it confirms the accuracy of R' Z'eira's question to R' Shimon Diyama,[7] דרַבִּי זעירא אַמר הוא זמן מרוּבָה הוא זמן מוּעט — for R' Z'eira said that with regard to retracting an ordinary hefker declaration beyond the first three days, [the law] is the same whether a lengthy time or a brief time has elapsed. [8]

NOTES

- 1. See above, 50a note 5.
- 2. This latter part of the Baraisa teaches that although the Rabbis enacted a rule allowing <code>hefker</code> declarations to be retracted for up to three days [even if someone had already taken possession of the item] in order to avoid the possibility of subterfuge, they did not do so for a time-limited <code>hefker</code>. This is because anyone declaring his field <code>hefker</code> merely to circumvent the <code>maaser</code> obligation would not bother to attach a time limit, since he was planning to take back his field immediately in any case. It was therefore assumed that anyone declaring his field <code>hefker</code> for a fixed amount of time is doing so sincerely, thus precluding the need for any special retraction period (<code>Maharam Chaviv</code> and <code>Pnei Moshe</code>, based on <code>Ran</code> to <code>Nedarim 44a</code>). It emerges that the only issue in the case of a time-limited <code>hefker</code> is whether someone has taken possession of the property. If no one has done so, the owner can retract his <code>hefker</code> even after three days. If someone has taken possession of the property, the owner may not retract his <code>hefker</code> even within three days.

Now at first glance, this ruling seems to accord with the view of R' Yose that an item declared <code>hefker</code> does not leave the owner's possession until someone actually acquires it. The truth, however, is that the Baraisa's ruling is consistent with the view of R' Meir as well. For when R' Meir stated that an item that was declared <code>hefker</code> leaves the owner's possession immediately, he was referring only to ordinary <code>hefker</code> declarations; but in the case of a time-limited <code>hefker</code>, R' Meir agrees that the owner may later retract his declaration. The reason for this distinction is that the owner's reluctance to permanently let go of his property indicates that he wishes to leave himself the option of retracting his declaration. In other words, we assume that he made the property <code>hefker</code> on the condition that he should be able to [retroactively] nullify his declaration as long as no one has yet taken possession of the property (see the approach of Ulla in <code>Bavli Nedarim 44a</code>, as explained by <code>Peirush HaRosh</code> <code>Harosh</code> rights and loc. and <code>Pnei Moshe</code>).

In any event, the Baraisa states that once someone has taken possession of the field from its state of hefker, even if that person is the owner himself, the hefker declaration can no longer be retracted. What this means is that if the owner takes possession of the field as an acquisition from hefker rather than simply retracting his original declaration, the hefker is considered to have been fully valid, and the field's produce is exempt from the maaser obligation. For in contrast to retracting a declaration of hefker, which means that the field was never ownerless and its produce is therefore subject to maaser, reacquiring a field from its state of hefker means that the field was ownerless for a brief time, and its produce is therefore exempt from maaser even after it has been reacquired (see Rash Sirilio).

- 3. Rash Sirilio ד״ה הרא פשטא; see note 8 below.
- 4. The Baraisa puts all time-limited *hefker* declarations in a single category, so that a field that was declared *hefker* for one day has the same law as a field that was declared *hefker* for seven years. In all cases the *hefker* is sufficiently effective to make retraction impossible, thus exempt-

ing the field's produce from the *maaser* obligation, once someone has taken possession of the field — even if that person is the original owner himself (see end of note 2 above). This resolves the Gemara's initial inquiry (*Rash Sirilio*).

- 5. From the Baraisa it is clear that even if someone declared his field hefker for just a single day and then immediately reacquired it, the hefker is considered to have been fully effective, and the field's produce is exempt from maser. This shows us that with respect to time-limited hefker declarations, the Rabbis were not apprehensive that the owner declared the field ownerless only because he intended to reclaim it and thereby exempt the produce from maser (Gra; see note 2 above).
- 6. See end of note 2 above.
- 7. Translation follows Mahara Fulda; cf. Rash Sirilio.
- 8. R' Shimon Diyama had claimed that the retraction period for ordinary hefker declarations extends beyond the three days mentioned in the Baraisa. R' Z'eira objected that if this were true, it should be possible to retract a hefker declaration even after a prolonged period of time, for once the first three days have gone by there is no basis to treat one time span differently than another. Since we know that this is not the case, it must be concluded that a person's ability to retract his hefker declaration is in fact limited to the first three days (see 50a note 7).

The Gemara is now emphasizing that R' Z'eira's position is supported by the wording of the latter part of the Baraisa, which refers to a wide spectrum of time periods (one day, one week, etc.), as it implies that the Baraisa's initial ruling regarding the retraction period for ordinary hefker declarations means two or three days specifically (Rash Sirilio; cf. Mahara Fulda and Pnei Moshe).

To summarize the law according to R' Meir, as it emerges from this discussion: A standard, open-ended <code>hefker</code> declaration may be retracted during the first three days, even if someone has already taken possession of the produce that was declared <code>hefker</code>; once three days have passed, the declaration is no longer retractable, and the produce is henceforth exempt from <code>maaser</code> even if the owner himself reacquires it. By contrast, a time-limited <code>hefker</code> declaration — regardless of its stated interval — may be retracted indefinitely (thus keeping the produce subject to <code>maaser</code>) as long as no one has yet acquired the produce. Once someone (another party, or even the owner himself) takes possession of the produce, the <code>hefker</code> declaration can no longer be retracted (even within three days), and the produce is exempt from <code>maaser</code>.

[Note: In our elucidation of this passage, we have followed the approach outlined by *Rash Sirilio*. While most of the other commentators are in agreement with respect to the basic structure of the *sugya*, there is much divergence regarding the individual points; see *Mahara Fulda*, *Maharam Chaviv* and *Pnei Moshe* for their respective approaches. *Gra's* unique interpretation is presented in Variant A.]

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. Unlike the majority of commentators, *Gra* explains that the Gemara is inquiring whether time-limited *hefker* declarations are effective *at*

all. [I.e. since the entire concept of voluntary hefker is derived either from the law of peah and leket or from the law of shemittah (see Gemara

The Mishnah's latter segment stated:

בל עוֹמְרֵי הַשְּׁדֶה שָׁל קָב קב ובוי] — If ALL THE SHEAVES OF THE FIELD ARE EACH the size OF ONE KAV etc. (and one is of four kavs, and they forgot that (large) one, Beis Shammai hold that it is not shich'chah and Beis Hillel hold that it is shich'chah).]

The Gemara seeks to determine the reasoning behind Beis Shammai's ruling:

קה בּין קיְימִין — What are we dealing with, i.e. what is Beis Shammai's reason for exempting the large sheaf from shich'chah? אם הווים — If it is because such a relatively large sheaf constitutes something distinctive, [9] — then it should suffice for it to be merely two kavs in size. [10] אם משום שורָה — And if Beis Shammai's reason is that the oversized sheaf has the

status of **a "row"** because we view it as though it were divided into four separate sheaves of one *kav* each, ^[11] היי שלשה — then it **should suffice for it** to be merely *three kavs* in size. ^[12] Why do Beis Shammai require that it be as large as *four* of the other sheaves?

The Gemara answers:

קבי יוֹחְנָן קוֹמֵי רָבּי שׁמְעוֹן בְּן One of the Rabbinical students stated this following explanation of R' Yochanan in the presence of R' Shimon ben Lakish: בְּלִ שְׁהוֹא יְבוֹל לְחוֹלְקוֹ וְלַעֲשׁוֹתוֹ שׁוֹרָה בְּבֵית שַׁמֵּאי — Beis Shammai exempt from shich'chah any [sheaf] that one can divide and make into a row, with a "row" being defined as four sheaves in accordance with Beis Shammai's own opinion later in this chapter. [14]

NOTES

- 9. The oversized sheaf [being four times larger than the rest] stands out among the others (*Mahara Fulda*). Hence, even if it was temporarily overlooked the owner will almost certainly remember it sooner or later. This might be grounds to exclude it from the purview of *shich'chah*, for we will learn in the Mishnah and Gemara below, 7:1 [58a], that something which possesses a feature that will cause a person to eventually remind himself of it is not considered forgotten.
- 10. If a sheaf can be considered "distinctive" on account of its large size relative to the other sheaves in the field, this designation should apply even to a sheaf that is merely *twice* the size of the others. Why would Beis Shammai require that it be *four* times as large in order to be exempt? (*Rash Sirilio, Pnei Moshe, Gra ms.* 1).
- 11. The Gemara is proposing that since each of the field's sheaves measures a single *kav*, we ought to view the four-*kav* sheaf as if it were composed of four individual sheaves (*Pnei Moshe*). This would put it in the same category as a row of consecutive sheaves, which does not become *shich'chah* if forgotten; see above, 44a note 7.
- 12. If Beis Shammai view the large sheaf as though it were divided into individual one-*kav* bundles, then even if the sheaf were only *three* times the size of the others it should be exempt from *shich'chah*, since three sheaves constitute a row (*Mahara Fulda*). Why, then, do Beis Shammai require it to be *four* times as large as the others?

- 13. Emendation follows the Vilna and Amsterdam editions; cf. Pnei Moshe.
- 14. The Gemara answers that Beis Shammai indeed hold that we view the large sheaf as though it were divided into separate, one-kav sheaves. The reason they require that the sheaf be four times as large as the other sheaves is that they follow their own opinion in the Mishnah below, Halachah 4 [54b], that only a set of four sheaves or more is exempt from shich'chah. [This is in opposition to Beis Hillel's opinion there that even a set of three sheaves is exempt.] According to Beis Shammai, three consecutive sheaves do not qualify as a "row" and are not exempt from shich'chah (Rosh; Mahara Fulda). [See Variant B for Gra's version of the text.]

Beis Hillel, however, state in our Mishnah that even a sheaf of four kavs is subject to shich'chah. This is because they do not accept Beis Shammai's premise that a large sheaf is viewed as though it were divided into smaller bundles. Rather, Beis Hillel hold that it must be treated as the single sheaf that it actually is (Rash). It follows that according to Beis Hillel, even a sheaf that is six, seven, or eight times as large as the other sheaves is treated as an individual sheaf and thus subject to shich'chah [up to a maximum size of two se'ahs (twelve kavs), which is exempt for a different reason — see below, Halachah 5] (Mishneh LaMelech, Hil. Matnos Aniyim 5:17; Rash Sirilio; Tos. R' Akiva Eiger §59; see, however, Rambam's opinion cited in Variant C).

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

above, 49a), perhaps a *hefker* declaration can therefore be effective only if there is no associated time limit, just like *peah*, *leket* and *shemittah* produce, which are forever ownerless and available for acquisition.]

To resolve this inquiry, the Gemara first cites a Baraisa, which according to Gra is to be read as follows: חַנְּטִים וּשְׁלִיטִּים Fi ONE DECLARED HIS FIELD OWNERLESS FOR TWO OR THREE DAYS, חֹנֵּיר — HE MAY RETRACT [HIS DECLARATION]. The point of this ruling is that R' Meir — who holds that an article that was declared hefker generally becomes ownerless immediately — agrees in the case of a time-limited hefker that the original owner leaves himself the option of retracting his declaration before the article has been acquired (see note 2, second paragraph).

The Gemara then presents a discussion between R' Shimon Diyama and R' Z'eira about whether this allowance to retract applies to all time-limited hefker declarations, or just to those that are for three days or less; a proof to the former position is adduced from a second Baraisa, which indicates that all time-limited hefker declarations, regardless of length, can be retracted as long as no one has yet taken possession of the property. In any event, it is clear from the above that time-limited hefker declarations are, in fact, effective — thus resolving the Gemara's initial inquiry.

For further elaboration of this approach, see *Beur of R' Chaim Kanievski*; see also *Gra's* textual emendations to the end of this passage (presented in *Hagahos HaGra*).

B. Following our version of the text, the Gemara's original question is quite enigmatic. For the Gemara was certainly aware that Beis Shammai's view in the Mishnah below (Halachah 4) is that only a row of four sheaves is exempt from *shich'chah*. Why then does the Gemara contend that if a large sheaf is viewed as separate one-*kav* bundles

according to Beis Shammai, it should therefore be exempt even if it is merely three times the size of the other sheaves?

Gra (ms. 1), however, emends the text of the Gemara's question to read: אַ פּוּרָד אָרִידְּדְּ שְׁלִישָׁה If you suggest that Beis Shammai's reason for exempting the large sheaf is **that** its sheer size gives it the same status as **a "row"** — why, **three** physically distinct sheaves **are needed** in order to create a row! How can Beis Shammai justify giving this designation to a single sheaf? [I.e. the Gemara's focus is not on the number of sheaves needed to create a row, but rather on the very concept of a large sheaf being considered equivalent to a row of separate sheaves.] To this the Gemara replies that Beis Shammai view the large sheaf as if it were actually divided into four separate sheaves, which achieves the minimum needed to create a row in Beis Shammai's own view.

C. Rambam (Hil. Matnos Aniyim 5:17) rules in accordance with Beis Hillel that shich'chah applies even to a sheaf that is four times the size of the others. He adds, however, that a sheaf that is larger than four of the other sheaves is not subject to shich'chah! (See, similarly, Rav and Meiri to Eduyos 4:3.) It would appear that Rambam had another version of this Yerushalmi, in which the Gemara concludes that Beis Shammai's reason for exempting the four-kav sheaf is that it is deemed "distinctive" and stands to be remembered (see Raavad and Tos. Shantz to Eduyos ibid.). Accordingly, Rambam posits that Beis Hillel argue only in the Mishnah's specific case of a sheaf that is four times as large as the other sheaves, because they do not consider such a sheaf sufficiently prominent to be exempt from shich'chah. They agree, however, that a sheaf that is greater than this size is regarded as distinctive, and thus exempt from shich'chah. See Derech Emunah, Beur HaHalachah ad loc. for further discussion of Rambam's view.

The Gemara clarifies an aspect of Beis Shammai's position: בְּעִי יוֹנָה (והוֹא) בְּעֵי — R' Yonah stated: — דְבִּי יוֹנָה (והוֹא) בְּעִי — This four-to-one ratio that makes a sheaf of four *kavs* exempt from *shich'chah* according to Beis Shammai is the measure for exemption of larger sheaves as well. That is to say, בָּל עוֹמְבִי — בָּע עוֹמְבִי — just as the Mishnah teaches that if all the sheaves of the field are each the

size of one *kav* and one is the size of four *kavs*, and [the harvester] forgot that unusually large one, Beis Shammai say that it is not *shich'chah*, בָּל עוֹמְרֵי הַשְּׂרֶה שֶׁל שְׁנֵי קבִּין וְאֶחָר שֶׁל שְׁמוֹנַת — so too, if all the sheaves of the field are each the size of two *kavs* and one is the size of eight *kavs*, and the large one was forgotten, it is not rendered *shich'chah* according to Beis Shammai.^[2]

Halachah 2

Mishtah הָעוֹמֶר שְׁהוֹא סְמוֹךְּ לַגְּפֶה וְלַגְּרִישׁ וְלַבְּלִים — If a sheaf was standing near a wall^[3] or a stack of grain, or near cattle^[4] or farming tools,^[5] הַשְׁרָחוּ — and he forgot to gather it,^[6] בֵּית שַׁמֵּאי — Beis Shammai say: אַנוּ שַׁרְחָה — It is not shich'chah, and it may be retrieved by the owner.^[7] וּבֵית — But Beis Hillel say: שַׁרְחָה — But Beis Hillel say: שְׁרָחָה

Gemara Of the four cases discussed by the Mishnah, the first two (a wall or a stack of grain) are stationary landmarks, while the last two (cattle or [farming] tools) are transient in nature. [9] In light of this difference, the Gemara finds difficulty with the positions of both Beis Shammai and Beis Hillel: [10] שווי הביר הבלין — But there is the following difficulty with Beis Hillel's position: בְּנָבָה וּבְנֵּדִישׁ דָּבֶר שְׁהוֹא

קסוּיִים — Regarding the case of a sheaf forgotten near a wall or a stack of grain, the wall and stack of grain are items that are distinctive (owing to their fixed position in the field), so that the nearby sheaf stands to be eventually remembered; יְאִנוּן אָמְרִין — yet [Beis Hillel] say that the sheaf is shich'chah?! — yet [Tern הלי) [דְּבֵית שַׁמַאין — And conversely, there is the following difficulty with Beis Shammai's position: הַבָּקֵר

NOTES

1. [Literally: R' Yonah desired (to say).] This translation follows Rash, Mahara Fulda, and Maharam Chaviv, who apparently understood R' Yonah to be presenting a definitive statement rather than an inquiry. [Yerushalmi commonly uses the term 'gt to denote a fixed ruling.] This reading is also implied by the Yerushalmi text of Rash Sirilio. However, cf. Gra ms. 1 and Pnei Moshe, who interpret R' Yonah's statement as an [unanswered] inquiry; see also March HaPanim.

[Note that the subsequent phrase הוא שַעוּרָא is absent in the Vilna and Amsterdam editions.]

2. I.e. just as Beis Shammai rule in our Mishnah that a four-kav sheaf in a field of one-kav sheaves is viewed as a group of four and thus exempt from shich'chah, so too is an eight-kav sheaf in a field of two-kav sheaves [which is, likewise, four times as large as the others] viewed as four separate two-kav sheaves and is thus exempt from shich'chah (Sdeh Yehoshua; see Mahara Fulda). [It is unclear why one would have thought to differentiate between these two cases.]

[Gra, who understands R' Yonah to be presenting an inquiry (see note 1), emends the beginning of the question to read: בָּל עוֹמְרֵי הַשְּׁרָה שֶׁל חְצוֹּ בְּבִּין וֹשְׁרָחוֹ abla — What would Beis Shammai hold in a case where all the sheaves of the field are each the size of one-half kav and one is the size of two kavs, and the large one was forgotten? According to this text, R' Yonah was asking whether Beis Shammai's exemption of a sheaf that is four times the size of the others is applicable when the sheaves are all smaller than the ones mentioned in the Mishnah.]

- 3. נְּפָּה is a wall made of uncemented stones (Mahara Fulda, from Rash). Alternatively, it is some sort of gate (see Rambam Commentary and Ri ben Malki Tzedek).
- 4. Translation follows *Shenos Eliyahu*. [Rash Sirilio, however, vowelizes this word as $\neg g \neg g$, meaning cattle stall; a similar translation is presented by Mahara Fulda and Sdeh Yehoshua. See also Tos. Shantz to Eduyos 4:4.]
- 5. I.e. the implements used for plowing ($\it Rambam\ Commentary$). [Cf.

 $Rash\ Sirilio$, who interprets this as referring to the shed in which the farming tools are stored.]

6. When the sheaves were being removed from the field to the threshing floor, a sheaf that was located near one of the items mentioned in the Mishnah was forgotten.

[This understanding of the Mishnah's case accords with the view of R' Yehoshua, cited in *Tosefta* 3:6 and in the Gemara below (see *Rash*, *Rosh* and *Ri ben Malki Tzedek* here and to the following Mishnah; *Rambam's* variant approach will be discussed later).]

- 7. Beis Shammai maintain that a sheaf located near any of these prominent items is bound to be remembered eventually, and hence does not become *shich'chah* if it was overlooked (*Rosh; Shenos Eliyahu*; see above, 50b note 9).
- 8. Beis Hillel hold that a sheaf is not considered memorable just because it is located near one of the mentioned objects. Accordingly, it does become *shich'chah* if forgotten.

[A wall and a stack of grain are examples of landmarks that are stationary. (Presumably, the grain was always stacked in the same place in the field.) Cattle and farming tools, on the other hand, do not remain in one place. Accordingly, the Mishnah mentions a wall or a stack of grain to highlight Beis Hillel's view that even a sheaf situated near a fixed installation will not necessarily be remembered and is therefore shich'chah. Cattle or implements are mentioned to emphasize that in Beis Shammai's view, even these transient elements of the landscape constitute landmarks that will cause a sheaf left nearby to be remembered (see Shenos Eliyahu, Peirush HaAroch with emendation of R'Chaim of Volozhin).] See, however, the Gemara below.

- 9. See $Shenos\,Eliyahu$ cited in the preceding note.
- 10. The emendations in this passage follow *Hagahos HaGra*; see similarly *Rash*, cited by *Mahara Fulda*, and *Tos. Shantz* to *Eduyos* 4:4. [Others, however, defend the printed version; see Variant A.]

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. In the standard printed version of this *Yerushalmi*, the difficulty with Beis Shammai's view is from the case of a sheaf near a wall or a grain stack, and the difficulty with Beis Hillel's view is from the case of a sheaf near cattle or farming tools; the Gemara appears to be propounding that only a sheaf that is located near an item that is relatively *nondistinctive* (e.g. cattle) should be exempt from *shich'chah*. Many commentators (cited in note 10) find this problematic, for logic would seem to dictate that the items with *greater* distinctiveness are the ones that are more likely to effect an exemption. They therefore emend the text so that the two questions are transposed, as we have done in our elucidation.

Rash Sirilio, however, preserves the printed version by interpreting the Mishnah's latter two cases as referring to a cattle stall and a tool shed, respectively (see notes 4 and 5 above). These are permanently useful structures, certainly more permanent than an uncemented stone wall or a stack of grain, and are therefore considered to be fully distinctive items that can exempt a nearby sheaf from shich'chah. See further in Rash Sirilio for the specifics of how the Gemara is to be read according to this approach. See also Sdeh Yehoshua, Chidushei Rada, Mishneh LaMelech to Hil. Matnos Aniyim 5:3, and gloss of R' Yitzchak Frankel to Shenos Eliyahu.

וּבְבלִים דְּבֶר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיִים — Regarding the case of a sheaf forgotten near cattle or farming tools, the cattle and tools are items that are relatively nondistinctive (due to their portability), הָּאִינוֹן שָׁאֵינוֹן שְׁבְּחוֹן — yet [Beis Shammai] say that [the sheaf] is not shich'chah?!

The difficulties remain unresolved.

The Mishnah below, 7:1 [58a], teaches that if one overlooks an olive tree that is memorable on account of its name, productivity or location, the law of *shich'chah* does not apply, because the tree will eventually be remembered. The Gemara now analyzes the example that is given in that Mishnah for the case of olive trees that are distinctive on account of location:

הוא עומר — Being distinctive "IN ITS LOCATION" means

קּיִרְצָה הַפּּיִרְצָה - That it stands alongside the winepress or the break in the wall. $^{[11]}$

The Gemara asks:

with the opinion of Beis Shammai. דְּבֵית שַׁמָּאי — Seemingly, that Mishnah is in accordance with the opinion of Beis Shammai. דְבִית שַׁמָאי אוֹמְרִים אִינוּ — For Beis Shammai say in the Mishnah here that a sheaf which was forgotten near a landmark is not subject to the law of shich'chah, and this is echoed by the Mishnah below, which teaches that there is an exemption of distinctive location with regard to olive trees as well. Beis Hillel, however, state here that a sheaf located near a landmark is subject to the law of shich'chah. This view is seemingly incompatible with the Mishnah's ruling below that an olive tree that stands adjacent to a winepress or a break in the wall is not subject to the law of shich'chah. [12] — ?—

NOTES

Shammai. The Gemara therefore finds it difficult that the Mishnah below should present an anonymous ruling in accordance with the view of Beis Shammai, for anonymous rulings are generally viewed as being authoritative (see *Meleches Shlomo* to that Mishnah).

^{11.} Such a tree is known as "the tree near the press" or "the tree near the gap," and would thus tend to be remembered sooner or later (see *Derech Emunah* 5:145-146).

^{12.} As a rule, the halachah follows the view of Beis Hillel over that of Beis

The Gemara differentiates between the ruling of the Mishnah below and the ruling of our Mishnah here:

אַמָּר רְבִּי יוֹטֵי — R' Yose said: דְּבְרִי הַכּל הִיא — הַבְּל הִיא — For the Mishnah] is consistent with the opinion of all. הַּבְּר — For the Mishnah there is discussing the case of הְבָּר הְבִּד דְבָר הְבִּר הְבְּר הְבִּר הְבִי הְבִּר הְבְּר הְבְּר הְבִּר הְבְּר הְבִּר הְבְּר הְבִּר הְבְּר הְבִּר הְבְּר הְבִּר הְבִּר הְבְּר הְבִּר הְבִּר הְבִּר הְבִּי הִיבְּי הִיּבְּי הְיִּבּי הְיִיי הְּבּי הְיִיי הְּבּי הְבְּי הְּבְּי הְבְּי הְּבְּי הְבְּי הְבְּי הְבְּי הְּבְּי הְיבְּי הְּבְּי הְבְּי הְיבְּי הְיהִי הְיּבְּי הְיבְּי הְבְּי הְּבְּי הְיבְּי הְּבְּי הְבְּי הְבְּי הְבְּי הְבְּי הְבְי הְבְּי הְבְּי הְבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְיבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְיבְּי הְיבְּי הְּיבְּי הְּיּי הְּיּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְיּי הְּבְּי הְּבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְּיבְּי הְיבְּי הְיבְּי הְיבְּי הְבְּי

Our Mishnah teaches that Beis Shammai and Beis Hillel argue about the case of a sheaf located near a wall, a grain stack, cattle or farming tools. In the following Mishnah (on 52b), we will learn that Beis Shammai and Beis Hillel agree that there is no *shich'chah* in a case where one took hold of a sheaf with intent to take it to the city and subsequently forgot it in the field. [4] The Gemara now cites a Baraisa [5] that presents a Tannaic dispute as to which of these two cases was the one actually disputed by Beis Shammai and Beis Hillel:

אַמֵּר רַבִּי אִילְעָאי — R' IL'AI SAID: שָׁאַלְתִּי אֶת רַבִּי יְהוֹשֶׁע — I ASKED R' YEHOSHUA: בְּאֵלוּ עוֹמָרִין חֲלוּקִין בֵּית שַׁמַּאי וּבִית הַלֵּל — WITH RE-SPECT TO WHICH SHEAVES DO BEIS SHAMMAI AND HILLEL ARGUE?^[6] אַמֵּר לִי(ה) — HE SAID TO ME:^[7] בַּתוֹרָה הַוֹאת — "I swear^[8] BY THIS TORAH that their dispute was as follows: עוֹמֶר הַסְמוּךְ לַגָּפָה וְלַגָּרִישׁ וַלַבָּקֶר וְלַבֵּלִים — If a sheaf was standing near a wall or a stack OF GRAIN, OR near CATTLE OR farming TOOLS, וֹשֶׁכָּחוֹ — AND HE FORGOT to gather IT, בֵּית שַׁמַאי אוֹמְרִים — BEIS SHAMMAI SAY: שׁכְחָה — IT IS NOT SHICH'CHAH; שׁכְחָה — BUT BEIS HILLEL SAY: אינו) — IT IS SHICH'CHAH." [9] וּכְשֶׁבָּאתִי אֲצֵל אָמֵר — HOWEVER, WHEN I CAME BEFORE R' ELIEZER,[10] אָמֵר לי — HE SAID TO ME: לא נַחָלְקוּ בֵּית שַׁמַאי וּבֵית הַלֵּל — "BEIS SHAMMAI AND BEIS HILLEL DID NOT DISAGREE על הָעוֹמֵר שֶׁהוּא יסמור לַגָּפָה וְלַבָּקר וְלַבֵּלִים וּשְׁכָחוֹ — REGARDING A SHEAF THAT WAS standing NEAR A WALL OR A STACK OF GRAIN, OR near CATTLE OR farming TOOLS, AND HE FORGOT IT, שהוא שַׁכְחָה — THAT IT IS SHICH'CHAH.[11] יַעל מַה נַחִלְקוּ — REGARDING WHAT DID THEY DIS-AGREE? על הַעוֹמֵר שׁנְטֵלוֹ — REGARDING A SHEAF THAT [ONE] TOOK from the field with the intent of bringing it home to the city, [12] ונתנו בַּצֶר הַבֶּלִים בַּצֶר הַגָּרִישׁ בַּצֶר הַבָּלִים — AND temporarily PLACED IT ALONGSIDE A WALL, ALONGSIDE A GRAIN STACK, ALONGSIDE THE CATTLE, or ALONGSIDE THE farming TOOLS, וּשָׁכָּחוֹ — AND THEN FORGOT IT. וּשְׁכָּחוֹ — בּשְׁבֵּית שַׁמַאי אוֹמְרִים אֵינוֹ שָׁכָחָה FOR BEIS SHAMMAI SAY that [THE SHEAF] IS NOT SHICH'CHAH in this ה בוֹ שׁוָכָה בוֹ — BECAUSE HE HAD already ACQUIRED IT before it was forgotten;[13] שַּבְחָה — BUT BEIS HILLEL SAY that it is SHICH'CHAH." וכשבאתי והרציתי את בּדְבָרים לְפְנֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַריָה — AND WHEN I CAME AND RELATED THE WORDS of R' Eliezer BEFORE R' ELAZAR BEN AZARYAH, אָמַר לִי — HE SAID TO ME: הַבְּרִית — "I swear by THE COVENANT! [15] דרב בחוֹרֵב — THESE ARE THE VERY WORDS THAT WERE SAID TO MOSES AT HOREB [Mount Sinai]."[16]

NOTES

- 1. [I.e. it accords even with Beis Hillel, who rule in our Mishnah that a sheaf located near a landmark remains subject to *shich'chah*.]
- $2. \operatorname{See} \operatorname{Rash} \operatorname{Sirilio}$ ד"ה דבר מחובר.
- 3. R'Yose asserts that Beis Hillel admit that an attached item is rendered memorable (and hence exempt from shich'chah) on account of its location near a fixed landmark, as in the case of the Mishnah below regarding an olive tree near a winepress. Beis Hillel argue with Beis Shammai only in the case of an item that is not attached to the ground, because they maintain that since the item can easily be transported at a moment's notice, its location near a landmark does nothing to fix it in a person's mind. That is why Beis Hillel rule in our Mishnah that a sheaf of grain is subject to the law of shich'chah even if it is located next to a wall (Pnei Moshe) [and all the more so in the other cases of the Mishnah, where the unattached sheaf lies near another portable entity such as a herd of cattle (Meleches Shlomo to the Mishnah below, 7:1)].
- 4. In this case, a farmer who was in the process of removing sheaves from the harvest area to the threshing floor took hold of a sheaf with intent to take it home to the city, and temporarily placed it on the side. If he subsequently forgets to take the sheaf home with him, it is not rendered shich'chah, because he did in fact remember to take it at the time of the gathering (see Rashi to Sotah 45a יה דבה ביה Ramban, Rava Metzia 11a with gloss of R' Isser Isser
- 5. From Tosefta 3:6.
- 6. Was their disagreement about the case of a sheaf located near a wall or a grain stack etc. (as recorded in our Mishnah), or rather about the case of a sheaf that the owner took hold of to take to the city and then forgot in the field?
- $7. \ [Emendation follows the Vilna \ and \ Amsterdam \ editions.]$
- 8. Mahara Fulda.

- 9. But with respect to a sheaf that one forgot after having taken hold of it to take it to the city, Beis Shammai and Beis Hillel are in agreement that it is not *shich'chah*. Thus, the Mishnah here and the one below conform with R' Yehoshua's version of the dispute (*Mahara Fulda*, following the approach of *Rash* [and *Rosh*] here and in the following Mishnah).
- $10.\ R'$ Il'ai was a student of R' Eliezer (Rash Sirilio, from Mishnah Eruvin 2:8; see Bavli Succah 27b).
- 11. [For Beis Shammai, too, agree that the sheaf, being only temporarily located next to a landmark, will not be remembered by the owner on account of its location (*Pnei Moshe*; see note 3 above).]
- 12. Rash Sirilio, based on the text of this Baraisa as it appears in Tosefta ibid. [ינעיר וכוי] אַנְינִיר שְׁהָחֵיִיקוּ בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לְעִיר וכוי, regarding a sheaf that they took hold of in order to transfer it to the city etc.].
- 13. When he initially remembered and took hold of the sheaf [with the intention of removing it from the field], he "acquired" it in the sense that *shich'chah* is no longer applicable (*Mahara Fulda*; see *Bircas Kohen* §13).
- 14. In R' Eliezer's view, Beis Hillel maintain that the fact that one initially took hold of a sheaf with the intent of removing it to the city does not prevent it from becoming *shich'chah* if he later forgets to take it from the field.
- [R' Eliezer mentions that the sheaf was placed alongside a wall etc. to teach that even in this case, where there are *two* possible reasons for the sheaf to be exempt, Beis Hillel nevertheless rule that the sheaf is subject to *shich'chah*.]
- 15. I.e. by the Torah, which is the covenant between God and the nation of Israel, as it is written (*Exodus* 34:27): For according to these words [of the Torah] I have sealed a covenant with you and Israel (Rash, cited by Mahara Fulda; cf. Ri ben Malki Tzedek).
- $16.\ {\rm I.e.}$ this is indeed the true version of the dispute between Beis Shammai and Beis Hillel.

[See Variant A.]

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. According to the approach of *Rash* and *Rosh*, which we have followed in our elucidation, R' Eliezer's version of the dispute differs from the version of R' Yehoshua in two respects: (a) R' Yehoshua

understands Beis Shammai and Beis Hillel to be disagreeing about the case of one who overlooked a sheaf located near a landmark such as a wall or a grain stack. R' Eliezer, however, maintains that in this case all

The Gemara cites a discussion regarding a Mishnah in Tractate *Kesubos*, in the course of which our Mishnah's ruling will be introduced as a challenge:

תְּמֵן תְּנִינַן — We learned in a Mishnah there:[17] הָאָשָה שֶׁנְּפְלוּ לָה — If a woman inherited Properties Before becoming an *Arusah* and then became an *arusah*, שׁמֵאי וּבֵית הָלֶל — BEIS SHAMMAI AND BEIS HILLEL AGREE

עניקנת ונוֹתֶנֶת - THAT SHE MAY SELL them OR GIVE them away, נְּפְלוּ לָה - AND [THE TRANSFER] STANDS. [19] נְפָלוּ לָה - If, however, SHE INHERITED [THE PROPERTIES] AFTER BECOMING AN ARUSAH and is still an arusah, בֵּת שַׁמָּאי - BEIS SHAMMAI SAY: תַּמְבּוֹר - SHE MAY SELL them, [20] - SHE MAY SELL them. + לא תִמְבּוֹר + SHE MAY NOT SELL them. [21]

NOTES

17. Kesubos 8:1. This Mishnah deals with the extent of a woman's ability to sell her נכסי מלוג, melog property.

[A woman who marries may ask to have all or some of the property she brings into the marriage appraised and its value fixed for her at the time of the marriage, and its sum recorded and added to her <code>kesubah</code>. If this is done, then in the event of her divorce or widowhood, she receives that appraised value, regardless of the actual value of the property at the time of the death or divorce. Property entered into the marriage in such a fashion is known as נְבְּטִי צֹאון בְּרָטִי צֹאון בִּרָטִי אַן בִּרָטִי אַן בִּרָטִי צַאון בִיטִּי אַן בַּרָטִי צַאון בִּרָטִי צַאון בַּרָטִי צַאון בַיִּטִי צַאון בַּרָטִי צַאון בַרָּטִי צַאון בַּרָטִי צַאן בַּרָטִי צַאון בַּרָטִי צַאון בַּרָטִי צַאון בַּרְטִי צַּאוֹי בַּרָטִי צַּאוֹי בַּרָטִי צַּאוֹי בַּיְיִי צַּאוֹי בַּיְיִי צַּאוֹי בַּעָּי צַּאוּ בַּעְיִי צַּאָּי בַּעְיִי צַּאוּ בַּעְיִי צַּאוּ בַּעְיִעְיִי בַּעְיִי צַּאוּ בַּעְיִי צַּאוּ בַּעְיִי צַּאוּ בַּעְיִי צַּאוּ בַּעְיִי צַּאוֹי בַּעְיי צַּאוּ בַּעְיִי צַּאוּ בְּעָּי צַּאוּ בַּעְיִי צַּאוּ בְּעָּי צַּאוּ בַּעְיִי צַּאוּ בְּעָּי צַּאוּ בַּעְיּי צַּאוּ בַּעְיִי בַּעְיִי צַּאוּ בַּעְיִי בַּעְיִי בַּעְיִי בַּעְיִי בַּעְיִי בַּעְיִי צַּאוּ בַּעְיִי בַּעְייִי בַּעְיי בַּעְיי בַּעְייִי בַּעְיי בַּעְי

All other property of a married woman — whether it is property she brought into the marriage and did not ask to be recorded in the *kesubah*, or property she acquired after she was already married, such as through inheritance or as a gift — is termed ינְבְּטִי מְלוֹג, melog (literally: plucking) property. Such property is hers, and any increase or decrease in its value accrues to her. Nevertheless, her husband owns the right to use this property and keep whatever crops or income it yields for as long as the marriage lasts (hence the name *plucking property*, because the husband enjoys its dividends but has no rights to the property itself, analogous to plucking the feathers of a fowl, which leaves the bird itself intact). See *Rashbam* to *Bava Basra* 139b המידים.]

Strictly speaking, the fact that a woman retains legal title to her *melog* properties should give her the right to sell them at any point in her marital life. The Rabbis, however, invalidated the sale of such property by a fully married woman (a *nesuah*), since this interferes with the husband's right to use the property during the marriage (Mishnah ibid. 8:2). [In this context, "invalidation" of the sale means that the husband may remove the property from the buyer to enjoy its produce for as long as the wife is

alive (see *Bavli Kesubos* 78b).] The segment of the Mishnah that is cited here deals with a woman who wishes to sell her *melog* property while she is yet an *arusah* (betrothed), before the husband has acquired the right to use the property.

18. [The Mishnah's reference to property that she *inherited* is merely an example. The same laws apply to properties that she received as a gift (or acquired in other ways and did not request to be written into the *kesubah*), since all of these are classified as *melog* property (*Tos. Yom Tov* to *Kesubos* 8:1 האשה שנפלו, citing *Teshuvos HaRashba* II:108).]

19. I.e. although Beis Shammai and Beis Hillel disagree about whether an arusah is allowed to sell property that she inherited after becoming an arusah, as the Mishnah proceeds to teach, they are in agreement that an arusah may sell or give away property that she inherited before becoming an arusah (Rivash, cited by Shitah Mekubetzes, Kesubos 78a i אונייה מודים (Portion and Mahara Fulda; see Bavli Kesubos 78a). [Since she acquired the property while single and under her own jurisdiction, her husband does not obtain rights in it even after she enters his jurisdiction through becoming his arusah!

20. For at this point, prior to *nisuin*, the husband has not yet actually acquired the rights that are accorded to him through marriage (see *Rash Sirilio* and *Bavli Kesubos* 78b).

21. Beis Hillel hold that since the woman acquired the property at a point in time when the husband has *prospective* rights to her and her property (for an *arusah* stands to be taken in *nisuin*), it is therefore forbidden for her to sell the property (*Pnei Moshe* and *Beur of R' Chaim Kanievski*, based on *Bavli Kesubos* 78a). [Beis Hillel agree, however, that if the

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

agree that the sheaf is *shich'chah*. (b) Whereas R' Yehoshua holds it unanimous that a sheaf that was taken with the intent to be transported to the city is no longer subject to *shich'chah*, R' Eliezer maintains that according to Beis Hillel, such a sheaf does become *shich'chah* if it is subsequently forgotten in the field. What emerges from this approach is that the Mishnayos in our chapter reflect the version put forward by R' Yehoshua.

Rambam, though, interprets the statements of R' Yehoshua and R' Eliezer in an entirely different manner (see Rambam Commentary, Kafich ed., and Hil. Matnos Aniyim 5:3; see also Meiri to Eduyos 4:4). In Rambam's view, all acknowledge that Beis Shammai and Beis Hillel argued regarding the case of a sheaf located near a landmark, and agreed that a sheaf that one took with the intention of bringing it to the city is no longer subject to shich'chah — as stated in the Mishnah. The issue at hand is how exactly to define the case about which Beis Shammai and Beis Hillel disagreed: Were they referring to any instance in which a sheaf happens to be located next to a landmark (as is indeed implied by the wording of the Mishnah), or was their dispute limited to cases where the sheaf was specifically placed in such a location?

R' Yehoshua interprets the dispute in accordance with the simple meaning of the Mishnah — namely, that the sheaf had been standing next to a wall or some other landmark from the outset, and was overlooked by the harvester when he gathered the field's sheaves to the threshing floor. Beis Shammai hold that such a sheaf is sure to be remembered, and is therefore exempt from *shich'chah*, whereas Beis Hillel hold that a sheaf is not rendered memorable on account of its being located next to one of these landmarks.

R' Eliezer, on the other hand, maintains that in this case there is *no* disagreement between Beis Shammai and Beis Hillel, for even Beis Shammai admit that a sheaf does not become exempt from *shich'chah* just because it happens to be located near a landmark. Rather, R' Eliezer interprets the dispute as pertaining to a case where a sheaf was

intentionally moved within the field so that it will be near a wall or some other prominent object. And Beis Shammai and Beis Hillel are disagreeing as to whether this case of a sheaf being taken to a definitive location within the field can be compared to the case of the following Mishnah, in which the sheaf is being removed from the field to the city. [Clearly, Rambam rejects Tosefta's version of R' Eliezer's response (according to which the dispute involves a sheaf that is being taken to the city — see note 12), in favor of the plain meaning of the version found here in *Yerushalmi*, which states simply: עַל הָעוֹמֵר שֵׁנָטָלוֹ וּנְתָנוֹ בִּצַד 'הַגֶּפָה, regarding a sheaf that one took and placed alongside a wall etc.] In Beis Shammai's opinion, taking a sheaf and placing it in a definitive location in the field accomplishes the same thing as taking a sheaf with the intent of transferring it to the city: The person "acquires" the sheaf, so that it is no longer subject to shich'chah. Beis Hillel, however, argue that there is no exemption when a sheaf is moved from one place to another within the field, even if it was set in a distinctive location. Only when one picks up a sheaf with intent to transfer it to the city [and ultimately forgets it somewhere in the field] is it exempt from shich'chah.

Following this approach, the rulings of our Mishnah do not necessarily reflect the view of R' Yehoshua, for they are also consistent with R' Eliezer's view. Rambam (Hil. Matnos Aniyim 5:3) therefore rules in accordance with R' Eliezer, since his interpretation is accepted by R' Elazar ben Azaryah as well.

[The standard Vilna edition of Rambam's Commentary has yet another approach that is based on the text of the Tosefta (for elaboration, see Tos. Yom Tov, and Mishneh LaMelech to Hil. Matnos Aniyim ibid. at length). It appears that Rambam ultimately revised his commentary to accord with the text of the Yerushalmi, and it is this later version that he follows in Hil. Matnos Aniyim and that has come down to us in the Kafich edition (see Mareh HaPanim, Mishneh LaMelech ibid. and Pe'as HaShulchan 9:7).]

The Gemara asks a question regarding the dispute presented in this Mishnah:

 Γ פְבִּי פְּנְתְּחָ בְּעָא קּוְמֵי רָבִּי וּמֵי — R' Pinchas asked in the presence of R' Yose: וְלָמָה לָא הְנִינְתָה מִקּוּלֵי בֵּית שַׁמֵּאי וּמְחוּמְרֵי בֵּית הָלֵל — Why is this dispute not taught among the leniencies of Beis Shammai and the stringencies of Beis Hillel that are recorded in Tractate Eduyos? [22]

The Gemara answers:

אַמַר לִיה אָמָי אָרָא דָּבָּר (R' Yose] replied to him: אָמָא דְּבָּר (אָא אָתִינן מַתְנִיתָּא אֶלָּא דְּבָּר — The Mishnah in Eduyos cites only those matters which in Beis Hillel's view are stringent from all perspectives [23] וְקֵל מִשְׁנֵי צְּדָדִין — and in Beis Shammai's view are lenient from all perspectives. בְּרֵם הָבָא — Here however, בְּרֵם הָבָא הָתְר וְקַל מַצַּר אָחָר (קַל מַצַר אָחָר הָוֹא מַצַר אָחָר (קַל מַצַר אָחָר הָוֹא מַצַר אָחָר (קַל מַצַר אָחָר הַרָּא בּיוֹי הָרָא – [each of the rulings] is a stringency from one perspective and a leniency from another perspective. [24]

NOTES

arusah acted improperly and sold the property, the transfer is fully valid, for the husband's prospective rights cannot negate a sale after the fact (see Mishnah ibid.).]

22. In disputes between Beis Shammai and Beis Hillel, Beis Hillel generally take the lenient position. The few exceptions to this rule are enumerated in the Mishnayos of Tractate *Eduyos*, Chs. 4 and 5. Now, the dispute cited above presumably qualifies as such an exception, considering that Beis Shammai are lenient and allow the *arusah* to sell the property she has inherited, whereas Beis Hillel are stringent and forbid her to sell the property. Why, then, asks R' Pinchas, is this dispute not recorded in *Eduyos*?

23. Literally: from two sides.

24. [When dealing with a dispute pertaining to monetary law, the positions in the dispute generally are not described as being "lenient" or "stringent," because a leniency for one party is a stringency for the other. Here, too,] Beis Shammai's ruling that the arusah may sell her inherited property is a leniency from the arusah's perspective, but a stringency from the husband's perspective; and Beis Hillel's ruling that the property may not be sold is a stringency from the arusah's perspective, but a leniency from the husband's perspective. This precludes the possibility of the dispute being cited in Eduyos among the leniencies of Beis Shammai and the stringencies of Beis Hillel (Mahara Fulda).

R' Pinchas challenges this response:

הַהְּנִינֵן — But we learned in the Mishnah in Eduyos (4:3) among the leniencies of Beis Shammai and the stringencies of Beis Hillel: בית שַׁמַאי אוֹמְרִים — BEIS SHAMMAI SAY: בָּרֶת שַׁמַאי אוֹמְרִים — Produce that was declared **OWNERLESS FOR THE POOR IS** in fact deemed ownerless. But Beis Hillel say: It is not deemed ownerless [even for the poor] unless it is declared ownerless for the rich also.[1] הַבֵּיִת הוא לָבַעַל הַפַּיִת — Now, [Beis Shammai's ruling] in this case is a leniency for the poor, who have now gained the right to acquire the produce, and a stringency for the original owner, who has lost his ownership of the produce; ותניתה — yet, the Mishnah teaches it as a leniency of Beis Shammai! —? —

BEIS SHAMMAI

R'Yose deflects the challenge:

קל הוא לעניים — [Beis Shammai's ruling] there is a leniency for the poor, ואֵינוֹ חוֹמֵר לְבַעֵל הַבַּיִת — but it is not a stringency for the owner, שמדעתו הובקרו — because [the produce] was initially declared ownerless by [the owner's] own will.[2]

R' Pinchas advances another challenge to R' Yose's assertion that the Mishnah in Eduyos records only those disputes in which the position of Beis Shammai is lenient from all perspectives: אַמֵּר לֵיה — [R' Pinchas] said to him: וָהָתִּנִינֵן — But we learned further in the Mishnah in Eduyos (4:4): עומר שהוא יסמור לַגָּפָה וְלַבָּקר וְלַבֵּלִים וּשְׁבַחוֹ — If a sheaf was standing NEAR A WALL OR A STACK OF GRAIN, OR near CATTLE OR farming TOOLS, AND HE FORGOT to gather IT, Beis Shammai say: It is not shich'chah, [and it may be retrieved by the owner]. But Beis Hillel say: It is *shich'chah*, [and must be left for the poor]. הֵרֵי הוּא קַל ים אַנְיִים – Now, [Beis Shammai's ruling] in this case is a leniency for the owner, as it permits him to retrieve the forgotten sheaf, and a stringency for the poor, as it forbids

as a leniency of Beis Shammai! -? -This challenge, too, is deflected:

קל הוא לבעל הַבַּיִת — [R' Yose] replied to him: אָמֵר לֵיהּ ואינו חומר לעניים — [Beis Shammai's ruling] there is a leniency for the owner, but it is not a stringency for the poor, שַאַרַוּין א וכו בהן – since [the poor] have not yet acquired any interest in [the forgotten sheaf]. Only the removal of property that is already under one's jurisdiction is considered a stringency.[3]

them to take the sheaf; יתניתה — yet, [the Mishnah] teaches it

R' Pinchas rejoins:

הָבָא — But if so, how did you answer above that Beis Shammai's permitting of an arusah to sell property that she inherited as an arusah is considered a stringency for the husband?[4] Say here, as well, קַל הוא לָאִשָּה וְאֵינוֹ חוֹמֶר לַבַּעַל הבית) שֵׁעֲדַיִין לֹא וָכָה בָּהֶן — that [Beis Shammai's ruling] is a leniency for the wife but not a stringency for the husband, since he has not yet acquired an actual interest in [the **properties**] that she inherited. —?—

The Gemara answers:

אַמַר לֵיה — [R' Yose] replied: מְבֵּיוָן שֶׁקִידְשָׁה — Since he has already betrothed her, לְּזְכוֹתָה וְלִזְכוֹתוֹ נָפָלוֹ — [the properties] are deemed to have fallen into both her jurisdiction and his jurisdiction. Hence, Beis Shammai's ruling that the arusah may sell the properties is indeed a stringency with respect to the husband.

Having mentioned the views of Beis Shammai and Beis Hillel regarding an arusah's ability to sell property that she inherited after becoming an arusah, the Gemara now cites a Baraisa that elaborates on that case:[6]

אָמַר רַבִּי יוּדָה — R' YUDAH SAID: אָמָרוּ לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל — [THE SAGES] ARGUED BEFORE RABBAN GAMLIEL: הוֹאִיל וָהָאֶרוֹסָה אָשֶׁתוֹ יהַנְשׁוּאָה אִשְׁתּוֹ — SINCE AN ARUSAH IS HIS WIFE AND A NESUAH IS HIS WIFE, מה זו מכרה בטל — JUST AS THIS ONE'S [the nesuah's] SALE IS INVALID, אַף זוֹ מִכְּרָהּ בָּטֵל — so should this one's [the arusah's] SALE BE INVALID![7] אֲמֵר לְּהֶן — [RABBAN GAMLIEL] REPLIED TO THEM: בַּחֵרָשִׁים אָנוֹ בּוֹשִׁין — CONCERNING THE NEW [PROPERTIES] that she inherited after becoming a nesuah WE ARE ASHAMED, i.e. we do not understand why the sale is invalid, בוישנים אונו און — AND YOU WISH TO IMPOSE UPON US THE OLD [PROPERTIES], i.e. to limit her ability to sell properties that she inherited as an arusah?![9]

The Gemara clarifies the meaning of Rabban Gamliel's reply: אילו הַן הַחָרְשִׁים — Which are the new [properties] to which Rabban Gamliel is referring? משנישאת — Those that she inherited and sold after she became a nesuah. ואילו הן הַיִשׁנִים — And which are the old [properties] to which Rabban Gamliel is referring? ער שלא נישאת — Those that she inherited and sold before she became a nesuah, i.e. as an arusah, ונישאת — and subsequently became a nesuah. [10]

NOTES

- 1. [This is a reiteration of the ruling presented by the first Mishnah in our chapter.l
- 2. Since the owner himself chose to declare his produce hefker, Beis Shammai's ruling that the declaration is effective does not reflect a loss or imposition on the part of the owner. Accordingly, the ruling cannot be classified as a stringency in any sense (see Rash Sirilio and Pnei Moshe). By contrast, in the case of the Mishnah in Kesubos Beis Shammai allow the arusah to sell inherited property against her husband's will, which does constitute a stringency from the husband's point of view.
- 3. Pnei Moshe.
- 4. Ibid.
- 5. In the case under discussion, the woman inherited the properties while she was an arusah, at a time when the husband already had some jurisdiction over her. Consequently, the properties are viewed as having fallen to him as well.
- 6. Pnei Moshe. [The Baraisa that follows is from Tosefta, Kesubos 8:1.]
- 7. The Sages argue that just as a nesuah's sale of property she inherited after becoming a nesuah is invalid, as taught in the Mishnah in Kesubos 8:2 (see 51b end of note 17), so too should the sale by an arusah of property she inherited as an arusah be invalid (Rashi to Kesubos 78b ד"ה ווו אשתו). [Practically speaking, this would mean that the field's usufructuary rights would belong to the husband once the marriage has been completed through nisuin (Birkas Kohen).]

- The Sages' argument is directed at both Beis Shammai and Beis Hillel. For even Beis Hillel, who forbid an arusah to sell property that she inherited after becoming an arusah, agree that if she did sell the property the sale is valid (see 51b note 21). Why is this different than the case of a nesuah, where her sale is invalid even after the fact? (Sdeh Yehoshua to Yerushalmi Kesubos 8:1; see Bavli Kesubos 78a-b with Rashi).
- 8. [Most Yerushalmi texts read מְגַלְּגְלִין עָלֵינוּ, as is stated in Tosefta ibid.]
- 9. Rabban Gamliel is responding as follows: It is difficult to understand why the Rabbis stated that when a wife sells property that she inherited as a nesuah, her husband may remove the property from the buyer in order to enjoy its produce (see 51b note 17). For since a husband is entitled only to the produce of his wife's property but the property itself is hers, the sale ought to be fully valid, and the husband should be forced to take his produce from the money she obtains from the sale [e.g. by investing it and keeping the profits]. Will you now come along and compound this difficulty by invalidating even the sale of property that she inherited and sold as an arusah? (Shitah Mekubetzes, Kesubos 78a ד"ה על החדשים; see Haflaah there ב"ה, אמר להם).
- 10. As noted above (note 7), the sale of property by an arusah has relevance to the husband only after nisuin has taken place. It is from this post-nisuin standpoint that the Gemara refers to properties which the wife acquired and sold while yet an arusah as "old" properties (Birkas Kohen).

Halachah 3

Mishnah Having recorded the dispute between Beis Shammai and Beis Hillel regarding a sheaf that was forgotten near a wall or a stack of grain etc., the Mishnah now cites three instances in which Beis Shammai and Beis Hillel agree that an uncollected sheaf does not become *shich'chah:*^[11]

רוֹת הַשְּׁרוֹת — Regarding the ends of rows, $^{[12]}$ עוֹמֶר שֶׁבְנֶגְדוֹ מוֹבִית — or the uncollected sheaf whose adjacent [sheaves] demonstrate that it was not necessarily forgotten, $^{[13]}$

NOTES

11. The meaning of this Mishnah is the subject of diverse interpretations among the commentators. Our elucidation will follow the approach presented by *Rash* and *Rosh*, which is supported by a simple reading of the *Yerushalmi*. The approaches of *Rambam* and *Gra* will be discussed later in the Variants section.

12. A row has two "ends" — its beginning and its end. The Mishnah is thus referring to a sheaf forgotten at the very beginning or the very end of a row (Rash, Rosh).

Sheaves at the beginning of a row are exempt from *shich'chah* because, as the Gemara will derive through Biblical exegeses, *shich'chah* applies only to grain forgotten *during* the removal process, i.e. it had originally been situated in the worker's path but was then forgotten by him. If, however, a worker began his removal of sheaves from the middle of a row, the sheaves left at the beginning of the row are not rendered *shich'chah* if they were forgotten, for rather than being forgotten in the course of the removal process, these sheaves were never part of the process to begin with. Since the beginning of a row is excluded from *shich'chah* because it was never within the collector's route, the exemption applies not only to the first sheaf in a row but to all the sheaves from the start of the row until the point at which the collection process is begun.

A sheaf forgotten at the end of a row is not subject to shich'chah because, as the Gemara will explain, the Torah states (Deuteronomy 24:19): אַ תָּשִׁר לְּבָּחְתוּ לִּא, you shall not return to take [the forgotten sheaf]. This indicates that a sheaf is subject to shich'chah only if it is situated in such a way that it can be bypassed during the collection process of the one must return to retrieve it. The last sheaf in a row, however, can never be bypassed in the collection process; its being forgotten can result only from the collection process having stopped before reaching that

point. [Subsequently collecting that sheaf therefore would not constitute *returning* to it.] Hence, it is not rendered *shich'chah* if forgotten.

Note that in order for a sheaf to be excluded from shich'chah on the basis of its being an "end of a row," it must be the last sheaf in a single or final row, where there will be no further collection of sheaves. However, in a case where there is another row to be collected after it, the mere fact that the uncollected sheaf is situated at the end of a row does not make it exempt from shich'chah. For the removal of sheaves is still in progress, and this sheaf is effectively being bypassed for a sheaf in the next row thus putting it within the purview of the verse you shall not return to take it (Rash below ד"ה ירושלמי; see the next case of the Mishnah and the following note).

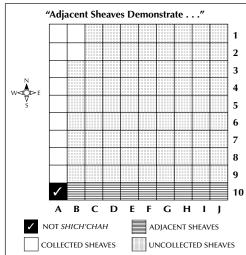
[Rash asserts that this "end of row" exemption applies only to the very last sheaf

in the row, which cannot be passed by in the collection process. If, however, the last two sheaves in the row were forgotten, the second-to-last sheaf does become shich'chah, for although it was not actually bypassed in this particular instance since nothing beyond it was collected, it could have been bypassed by collecting the sheaf that was after it. Cf. R' Yechezkel Landau's marginal emendation of the text of Rash, according to which Rash could hold that the Mishnah's exemption pertains even to multiple sheaves that were forgotten at the end of a row; see further $Beurim\ of\ R'$ Moshe $Feinstein\ \S119$.]

13. This refers to a sheaf (or sheaves) at the end of the first row in a multiple-row arrangement. For example, one hundred sheaves were arranged in ten rows of ten, running from north to south [see diagram]. The farmer, following a north-south route, removed the first nine sheaves of the first row [A1-A9], but instead of continuing on to remove the last sheaf in that row [A10], he turns back to the north and begins collecting the sheaves in the next row [B1, B2, etc.]. Now, the fact that this uncollected sheaf [A10] lies at the end of a row does not exempt it from shich'chah, for it is followed by the sheaves of the subsequent rows. (As explained in the preceding note, only a sheaf at the end of a single or final row can be exempt on account of its being an "end of a row.") Our Mishnah teaches, however, that this sheaf is nevertheless exempt from shich'chah on other grounds — namely, because it is a sheaf whoseadjacent sheaves demonstrate [that it was not necessarily forgotten]. That is to say, the uncollected sheaf [A10] can actually be viewed as a component of two rows: besides being the southernmost sheaf in the first north-south row [row A], it is also the westernmost sheaf in the last east-west row [row 10]. Thus, while the sheaf appears to have been bypassed when viewed from the perspective of the north-south row A, it has not been bypassed when viewed from the perspective of the east-

west row 10, whose collection has not yet started. The sheaf is therefore exempt from shich'chah, because its adjacent sheaves — i.e. the other sheaves in the east-west row 10 — demonstrate that it has not necessarily been bypassed and forgotten, for it is rather part of the as yet uncollected east-west row (Rash and Rosh below היחיר). The details of this exclusion will be elaborated upon at the end of the Mishnah.

[The above exemption is applicable even if the farmer truly forgot the sheaf in question and never had any intention of leaving it to be collected with the adjacent sheaves. As long as the formation of sheaves in the field is such that the uncollected sheaf can be construed as possibly having been left to be gathered later as part of an adjacent row, the sheaf is excluded from being rendered shich'chah (see Derech Emunah 5:77 with Tziyun HaHalachah §147; cf., however, Mishnah Rishonah below בירות מור בירות אבל הרמב"ם.

י היוֹמֶר שֶׁהֶחְזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ אֶל הְעִיר וְשְׁבָּח — or the sheaf that [one] took hold of in order to transfer it to the city and placed it on the side and then forgot it,[1] מוֹרִים שֶׁאֵינוֹ שֶׁבְחָה — [Beis Shammai and Beis Hillel] agree that it is not shich'chah.

The Mishnah illustrates the exemption regarding the "ends of rows":

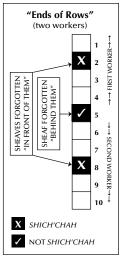
אַלוּ הַן רָאשִׁי הַשּוּרְוֹת — And these are the "ends of rows": אַלּוּ הַן רָאשִׁי הַשּוּרְוֹת בְּשׁוּרְה — אַלּוּ הַן רָאשִׁי הַשּוּרְה — אַלּוּ הַן רָאשִׁי הַשּוּרְה — If two workers started collecting sheaves in the middle of the row, הַ בְּנָה לַצְבּוֹן וְוָה בְּנִה לִיִּבְּוֹן בּיִבּוֹן — and they forgot sheaves in front of them and behind them, שֵּלְבְּנִה שְׁבְחָה — שִׁלְבְּנִה שְׁבְחָה — and that which was behind them is not shich'chah. בּינוֹ אַבְּחָה אַנְהַיִּן אֵינוֹ שַׁבְחָה — and that which was behind them is not shich'chah.

The Mishnah proceeds to illustrate the case of the עוֹמֶר שֶׁבְּנֶגְדּוֹ מוֹכִיחַ, the sheaf whose adjacent [sheaves] demonstrate [that it was not necessarily forgotten]:

קּפְנִיו וּלְאַחָרִיו שְׂהַתְּחִיל מֵרֹאשׁ הַשּׁוּרָה וְשְׁכַּח לְפְנָיו וּלְאַחָרִיו The lone [worker] started collecting sheaves from the beginning of the row, and forgot sheaves in front of him and behind him, שְּלְפָנִיו אֵינוֹ שִׁבְחָה — that which was left uncollected in front of him (i.e. at the end of the row) is not shich'chah; שְׁל אַחַרָיו שִׁבְחָה — but that which was

NOTES

- $1.\,\mathrm{This}$ case of the Mishnah has been explained above, $51\mathrm{b};$ see notes 4 and 13 and Variant A there.
- 2. As explained above (52a note 12), in a single row of sheaves an "end of row" can be either the first sheaves in the row or the last sheaf in the row. The Mishnah will now describe an application of the former category.

- 3. A lone row of sheaves lying on a north-south line, for example, was being removed to the threshing floor by two workers. Rather than starting at the two ends of the row, the workers decided to start somewhere in the middle and work their way through the row in opposite directions. [See diagram.]
- 4. The first worker started from approximately the middle of the row, e.g. sheaf #4, and removed the sheaves from there toward the row's northern tip, while the second worker started from sheaf #6 and worked his way toward the row's southern tip. However,

neither worker took sheaf #5, which was thus forgotten behind them, i.e. the workers started beyond that point, with this sheaf to their backs. Proceeding along their routes and collecting their sheaves, the workers also skipped a sheaf along the way, e.g. the first worker

skipped sheaf #2, and the second worker skipped sheaf #8. Thus, sheaves #2 and #8 were forgotten *in front of them*, that is, the workers had started before those points and had been facing these sheaves but then bypassed them. Accordingly, the Mishnah states that the workers *forgot* [sheaves] in front of them (#2 and #8) and behind them (#5).

5. The sheaves that were originally in front of the workers and were bypassed by them [sheaves #2 and #8] constitute typical *shich'chah* (and have nothing to do with illustrating the case of "ends of rows"). Each of these sheaves had been in front of a worker who was working his way toward it and then skipped over it; therefore, both sheaves are *shich'chah* and may not be retrieved.

The sheaf that was forgotten behind them [#5], on the other hand, represents a case of "ends of rows." This sheaf does not become *shich'chah*, because each worker had started collecting

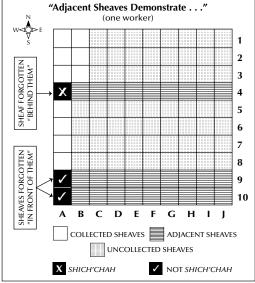
beyond it, and it was never part of either one's route. It is comparable to the first sheaf or sheaves in a row that a solitary worker began to clear from somewhere in the middle, which are exempt from the law of *shich'chah* because they were never within the collector's route to begin with (see above, 52a note 12). [Thus, the Mishnah has illustrated the exclusion of "ends of rows" as far as the beginning of the row is concerned. Although the Mishnah's illustration uses the case of a *middle* sheaf forgotten by two workers, that middle sheaf is in effect the "beginning" of a row, since the workers started beyond that point and proceeded in opposite directions] (second explanation of *Rash* and *Rosh*, based on the Gemara below; cf. their first explanation, with *Tos. Yom Tov* and *Mishnah Rishonah*).

Now, in truth, the Mishnah could have illustrated this exemption using the simpler case of a single worker who began collecting sheaves from

somewhere in the middle of a row, and continued to the end. The sheaves from the beginning of the row until the worker's starting point would be examples of "ends of rows" that are not subject to <code>shich</code> 'chah. Nevertheless, the Mishnah uses the more complex case of two collectors working their ways toward opposite ends of the row, in order to teach that the middle sheaf [#5] is also considered to be an "end of row" that is outside the workers' routes, [even though — as a middle sheaf — it is flanked on either side by removed sheaves] (*Tos. Yom Tov*).

6. The Mishnah is referring to a case where the sheaves are arranged in multiple rows. E.g. one hundred sheaves were arranged in ten rows running from north to south [1-10], which can also be viewed as ten rows running from east to west [A-J] (see diagram). Ordinarily, a worker would remove these sheaves to the threshing floor by collecting sheaves A1-A10, then sheaves B1-B10, then sheaves C1-C10, etc. In this case, however, the worker removed A1, A2, and A3, and then bypassed A4 (for example), continuing instead with A5 and leaving A4 uncollected behind him. After picking up A5, he continues collecting A6, A7, and A8, and then turns his attention to B1, B2, B3, etc. — leaving A9 and A10 uncollected in front of

him

Note that according to this interpretation (that of Rash and Rosh), the ${\it expression}\, in\, front\, of\, him$ is being used here differently than it was used in the preceding case of the two workers who started collecting from the middle of the row. Here it is used to refer to the sheaves at the end of the row, which have not yet been reached; above, however, it was used to refer to sheaves in the middle of the row that were approached and then bypassed. Similarly, the expression behind him is being used here in a somewhat different sense than it was in the

previous case. Here, it is used to denote a middle sheaf that was forgotten and skipped over. Above, it was used to denote a "beginning" sheaf that was behind the workers' starting point ($Tos.\ Yom\ Tov$).

7. Sheaves A9 and A10 that the worker left uncollected in front of him are not rendered shich'chah, because the sheaves that are contiguous with them in rows 9 and 10 — i.e. sheaves B9 through J9, and sheaves B10 through J10 — are adjacent sheaves that demonstrate [that it is not forgotten]. That is, the presence of these adjacent sheaves allows us to construe sheaves A9 and A10 as being part of the as-yet-unstarted rows 9 and 10 running from east to west, rather than as part of the unfinished north-south row A. As components of unstarted rows, these sheaves cannot be said to have been forgotten (Rash). Rather, we can just as easily say that it was the worker's intent to collect rows 9 and 10 from east to west beginning with sheaves A9 and A10, respectively. Thus, these

left uncollected **behind him** (in the middle of the row) is *shich'chah*, שָּהוּא בְּ,בַּל תָּשוּבי — for it is encompassed by the prohibition "not to return" to take a forgotten sheaf. [8]

This is the rule: בָּל תָּשׁוּב שִׁבְּחָ — Any [sheaf] that is encompassed by the prohibition "not to return," i.e. it was on the worker's route and was forgotten, is *shich'chah*; הָנוֹ שִׁבְּחָה — but any sheaf that is not encompassed by the prohibition "not to return," i.e. it was forgotten outside of the worker's route, is not *shich'chah*. [9]

NOTES

uncollected sheaves are not subject to the Torah's injunction: you shall not return to take it, since the worker has not yet begun removing the east-west rows that contain them (Rosh). [A forgotten sheaf is rendered shich'chah only if it had been on the worker's route and was bypassed by him, so that he would need to return to retrieve it. However, retrieving sheaves that were forgotten outside the worker's route — as in this case, where the sheaves are viewed as part of uncollected rows — does not constitute "returning" to them, inasmuch as the worker was never there in the first place (see Gemara below).]

Were it not for the fact that sheaves A9 and A10 are shown to be unforgotten by the sheaves opposite them in rows 9 and 10, these sheaves [A9 and A10] would have been shich'chah. Sheaf A10, though it is the last sheaf in row A, would not have been exempted as an "end of row," since it is followed by the sheaves in the next row (see 52a notes 12 and 13); and sheaf A9 would have been shich'chah even in the case of a single row, because it can be bypassed through the removal of sheaf A10 (see 52a end of note 12). However, now that these two sheaves are regarded as being affiliated with the adjacent unstarted east-west rows, they are exempt from shich'chah even though they do not qualify for the "end of row" exemption (see Rash "privida").

8. The sheaf that the worker left uncollected *behind him* [sheaf A4] must be left as *shich'chah*, because it was bypassed when he skipped it and continued on his route to collect the next sheaf [sheaf A5]. Retrieving the skipped sheaf would thus entail *returning* to take it, and it is therefore governed by the prohibition: *do not return to take it* (*Rash* and *Rosh*).

In this case, we do not say that the sheaves adjacent to the one that was skipped [i.e. sheaves B4-J4] allow it to be viewed as part of an east-west row [row 4] and thus outside the worker's route. For only sheaves at the end of a row [A9 and A10, in the present example] are saved from being rendered shich'chah on account of being affiliated with more than one row, owing to the fact that the worker did not continue his north-to-south collection beyond those sheaves. I.e. when the worker goes from A8 to B1,

9. The Mishnah is reiterating the rule that *shich'chah* applies only to a sheaf forgotten in such a way that its retrieval involves returning.

Tosafos, Bava Metzia 11a ה״ה וה explain that the Mishnah repeats this point in order to allude that a forgotten "corner sheaf" is shich'chah. Tiferes Yisrael §20 and Derech Emunah 5:69 explain this to mean that if a person cleared two adjacent outer rows of a field but forgot the corner sheaf, that sheaf is shich'chah. I.e. if he collected sheaves A1-A9 along north-south row A, skipped A10, and then began collecting sheaves B10 through J10 along east-west row 10, the forgotten corner sheaf A10 is governed by the prohibition "not to return" and is therefore *shich'chah*. [Although A10 was initially exempt from shich'chah since it could be viewed as the beginning of east-west row 10 (rather than as the final part of north-south row A), we do not say that as the beginning of row 10 it remains exempt when skipped in the collection of that row.] This is because we now view these two adjacent rows as a single L-shaped row, so that the forgotten corner sheaf is not the beginning of a row but rather an intermediate sheaf. Accordingly, once removal of the east-west row 10 has begun, retrieving the corner-sheaf would involve "returning," and it is therefore deemed shich'chah (see, however, Tos. Yom Tov ד״ה זה הכלל with Tos. Anshei Shem.)

[As noted, Rambam and Gra interpret this Mishnah differently than Rash and Rosh; see Variant A for elaboration of their views.]

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. In contrast to *Rash* and *Rosh*, who interpret the Mishnah as presenting two distinct exemptions ("ends of rows" and "the sheaf whose adjacent sheaves demonstrate [that it is not forgotten]"), *Rambam* [*Commentary* and in *Hil. Matnos Aniyim* 5:10-11, as explained by *Kesef Mishneh*] interprets it as referring to a *single* exemption involving a forgotten sheaf that can be regarded as being part of a perpendicular row. To illustrate this exemption, the Mishnah cites the case of two workers who began collecting from a north-south row in opposite directions, leaving sheaves uncollected in front of them (i.e. at the end of the row) and behind them. The sheaf left *behind them* is not rendered *shich'chah*, because it is evident that their intention all along was to leave over the middle sheaf of each row and thereby form a separate east-west row across the field. The sheaf left *in front of them*, however, does become *shich'chah*, for there is no reason to believe that they would take the unusual step of creating a new east-west row at the field's edge.

The Mishnah then contrasts this case of two workers with a case in which an almost identical procedure is performed by one worker: The worker starts from the beginning of the row, skips over a middle sheaf (leaving it behind him), and then stops short of the last sheaf in the row (leaving it in front of him). Here the law is the reverse of that which applies to two workers — the sheaf left in front of him does not become shich'chah, while the sheaf left behind him does become shich'chah. Now, in the case of a single worker we never assume that his intention in leaving over a sheaf was to create a new east-west row; it is for a completely different reason that the sheaf at the end of the row is exempt from shich'chah. The reason this sheaf is exempt is that its retrieval by a lone worker would not involve "turning back" to take it, considering that the worker never reached that sheaf in the first place. [This exemption is not applicable in the previous case involving two workers, because a sheaf forgotten in front of one worker is necessarily behind the other worker, who would need to turn back in order to retrieve it.] The sheaf that the lone worker leaves behind him, however, is rendered shich'chah, for

the retrieval of that sheaf does necessitate "turning back," [and as explained above, it is not viewed as being part of a separate east-west row].

Gra (in Shenos Eliyahu), too, interprets the Mishnah as referring to a single exemption pertaining to a case where the forgotten sheaf can be regarded as part of an adjacent east-west row. However, unlike Rambam, he understands that this exemption applies even in the case of a lone worker, viz. when he forgets a sheaf at the end of a row. [It emerges that both of the Mishnah's cases illustrate the "adjacent sheaves" exemption: In the case of two workers, where it is usual for them to leave an uncollected east-west row in the middle of the field, a sheaf left behind them is not rendered shich'chah; in the case of a single worker, who would not be expected to create a new east-west row anywhere other than the edge of the field, only a sheaf left in front of him (at the end of the row) is exempt from shich'chah.]

To summarize: According to *Rash* and *Rosh*, there are three instances in which a forgotten sheaf is exempt from *shich'chah*: (a) it is the first sheaf in a row (or a sheaf that two workers left behind them); (b) it is the last sheaf in a single or final row; (c) it is the last sheaf of the first row in a multiple-row arrangement, where the adjacent sheaves allow us to view it as part of a perpendicular row. According to *Rambam* and *Gra*, there is no automatic exemption for sheaves forgotten at the beginning or end of a row. A forgotten sheaf is exempt from *shich'chah* only in the case of two workers who left a sheaf behind them, where it is assumed that they intend to form a perpendicular row across the field with it and the adjacent sheaves; or in the case of a lone worker who left a sheaf at the end of a row, where [according to *Gra*, the exemption in this case as well is due to the forgotten sheaf being viewed together with the adjacent sheaves as a separate, perpendicular row.]

Various other approaches to this Mishnah are presented by *Raavad* (in his gloss to *Rambam* ibid.), *Rav* and *Rash Sirilio*. For further discussion and analysis, see *Shaarei Emunah*; *Derech Emunah* to 5:10-11 with *Beur HaHalachah* : ד"ה שלפניו 'Tos. Yom Tov'.

Gemara The Gemara seeks the source for the Mishnah's initial ruling that the law of *shich'chah* does not apply to "ends of rows":

מניין לְרָאשִׁי שוּרוֹת — From where do we derive that "ends of rows" are exempt from <code>shich</code>chah?^[1] אָמָר רָבִּי יוֹנָה — R' Yonah said: בְּתִיב — For it is written in the passage that discusses the <code>shich</code>chah obligation: "כֵּי תִקְצר קְצִירְךְ בְשֶׂדֶךְ וְשְׁכַחְתִּי — When you reap your harvest in your field and you forget etc. This verse, which deals with the <code>shich</code>chah pertaining to standing grain, implies: תַּהְעָּהְ קּוֹצֵר אַתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שְּׁצִּתְּה שִּׁבְּתָּה שִׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתְּה שִּׁבְּתְּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתְּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתְּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתְּה שִׁבְּתִּה שִׁבְּתְּה שִּבְּתְּה שִּבְּת בּיִבְּתְּה שִּׁבְּתָּה שִּׁבְּתְּה שִּׁבְּתְּה שִּבְּתְּה שִּבְּיבְּר בְּעִבְּר בְּעִבְּרְב בְּעִבְּר שִׁבְּתָּה שִּבְּתְה שִּבְּתְּה שִּבְּתְּה שִּבְּתָּה שִּבְּבְּתְּה שִּבּּתְה שִּבְּבְּר בְּעִבְּר בְּעָּבְּר בְּעִבְּרְּב בְּעִבְּר בְּעִבְּר בְּעִבּי שִּבְּתְּה שִּבּי שִּבּּת שִּבּית שִּבּי שִּבּית שִּבּי שִּיב בּעִבּי בְּבְּב בְּעִבְּר בְּעִבּי בְּתָּב בְּעִבְּר בְּעִבְּר בְּעִבְּר בְּעָּב בְּתְּבְּר בְּעִבְּר בְּעִבְּיִי בְּעִּבְּי בְּעִבְּר בְּעִבְּיִי בְּעִּי בְּעִבְּי בְּעִבְּיוֹב בּיוּיוֹם בּיוֹים בּעִבּיי בּעִּיים בּיוֹב בּיוּים בּיּעִים בּיּעִּיים בּיּייִּים בּיּבְּיִים בְּעִּיִּים בְּעְּבְּיִבְּרְבּיּיִּיִם בְּעִּיִים בּיּעִּיִים בְּעִּיִים בְּעִּיִּיִם בְּעִּיִּיִם בְּעִּיִים בְּעִּיִים בְּעִיּיִם בְּעִיּיִּיִים בְּעִּיִים בְּעִּיִּיבְּעִיּיִם בְּעִּיִים בְּעִיבְּיִים בְּעִיבְּיִים בְּעִּיִים בְּעִּיב בְּעִיבְּיִים בְּעִּיבְיּים בְּעִּים בְּעִיבְיוּ בְּבִּיּים בְּיִבְּיִים בְּעִּיבְיוּ בְּיִיבְּיִים בְּיִבְיִים בְּעִּבְיִים בְּעִּים בְּעִּיבְּיִם בְּעִּיִים בְּעִּיבְּיִים בְּעִּים בְּעִּיבְ

The Gemara asks:

ער קרוֹן (אָשִׁי שׁוּרוֹת קְמָה — Until now, we know only that the beginnings of rows of standing grain are exempt from shich'chah. [עוֹמְרִים — From where do we derive an exemption for the ends of rows with regard to the forgetting of sheaves of cut grain? $^{[5]}$

The Gemara answers:

אָמֵר רַבִּי יוֹנָה — R' Yonah said: "לֹא תָשׁוֹב לְּקְחְתוֹי, — For the verse states: (ה' ... you shall not return to take it, which implies: מְמְקוֹמוֹ שֶׁבָּאת לֹא תָשׁוֹב לְּקְחְתוֹּ — After coming from its place, you shall not return to take it. This excludes a sheaf situated at the end of a row, which cannot be bypassed and returned to. (רוֹ

The Gemara proceeds to ask:

עד בְּדוֹן רָאשִׁי שׁוּרוֹת (עומרין) וְקְמָה] עד בְּדוֹן רָאשִׁי שׁוּרוֹת (עומרין) עַד בְּדוֹן בְאשׁי שׁוּרוֹת עוֹמְרין — Until now, we know only that the Torah excludes from shich'chah the beginnings of rows of standing grain, and the ends of rows of sheaves. [8] באשׁי שׁוּרוֹת עוֹמרין וטוֹף שׁוּרוֹת קמה] — From where

do we derive an exemption for the beginnings of rows of sheaves and the ends of rows of standing grain?

The Gemara answers:

נִילְף ראשׁ שוּרוֹת עוֹמֶרִין מֵראשׁ — R' Yonah said: שַּׁרוֹת עוֹמֶרִין מֵרְאשׁ — We derive the exemption for the beginning of rows of sheaves from the exemption for the beginning of rows of standing grain, וְסוֹף שׁוּרוֹת קָמָה מְסוֹף שׁוּרוֹת עוֹמְרִין — and we derive the exemption for the end of rows of standing grain from the exemption for the end of rows of sheaves. [9]

The next part of the Mishnah stated:

The Gemara cites a Baraisa $^{[10]}$ that elaborates on this exemption:

ביצר מוֹכִיחַ בֵּיצֵר — WHAT IS THE CASE OF "THE uncollected sheaf whose adjacent [sheaves] demonstrate that it was not forgotten"? הָיוּ לוֹ עֶשֶׁר שׁוּרוֹת שֶׁל עֲשֶׂרָה עֲשֶׂרָה עוֹמְרִין בְּעָשֵּׁרְ שׁוּרוֹת שֶׁל עֲשֶׂרָה עַשְּׁרָה עִשְּׁרָה עִשְּׁרָה עִשְּׁרָה עִשְּׁרָה וֹנְשִּׁרְ בַּעָשְׁרָה בּיצִר הוֹן (וֹנְרוֹם בּיצִר אַחָּרָ הַשְּׁרָה בְּעָשִׂרְ הַחָּרְ בְּעָפּוֹן וְּדָרוֹם — and he gathered the sheaves in one of [the rows] from north to south, וְשְׁכֵּח אַחַר מֵהָן — And he forgot one of [the sheaves], i.e. the last sheaf in the row, מִפְּנֵי שֶׁהוֹא נִיּדֹוֹ מִוּרָת הַיְרָת הַיִּרְת בַּיִּרְת הַיִּבְי שָׁהוֹא נִידֹוֹ מִוּרָת — For It is not shich chah, הַמְּרָת — וּמַעֵּרָב — For It is Judged as being part of a row going east to west.

The Baraisa stated that the final sheaf of a north-south row does not become *shich'chah* if left uncollected, since it can be judged as part of an adjacent east-west row. The Gemara inquires:

— If he subsequently gathered the sheaves of the adjacent row from east to west, and forgot [the

NOTES

- 1. As mentioned above (52a note 12), the "ends of rows" exclusion applies to both a sheaf at the beginning of a row as well as a sheaf at the end of a [single or final] row. Now, the law of <code>shich'chah</code> applies not only to forgotten sheaves [<code>shich'chas omer</code>], but also to forgotten standing grain [<code>shich'chas kamah</code>] (see above, 37a note 14). The Mishnah's exemption thus encompasses four cases: (a) standing grain left unreaped at the beginning of a row; (b) standing grain left unreaped at the end of a row; (c) sheaves left uncollected at the beginning of a row; and (d) sheaves left uncollected at the end of a row. The Gemara will proceed to explain the basis for all four exemptions.
- 2. Deuteronomy 24:19.
- 3. The law of shich'chas kamah is derived from the continuation of this verse, which states: אַשְרַחְתַּ עְמֶר רַשְּׁדָּחְ, and you forget a sheaf in the field. The seemingly superfluous expression "in the field" alludes to another form of shich'chah in one's field that applies to something other than a sheaf, viz. the shich'chah of standing grain overlooked during the reaping (Sifrei, cited by Rash here and to 4:6; see Rashi to Sotah 45a אַרַחַ קָּחַת קְּחַת קְּחַת קְּחַת קְּחַת קְּחַת קֹחַת אָרַה אָרַה אָרָשׁרָחִת קְּחַת אָרָה אָרָשׁרָחִת קְּחַת אָרִיּ אָרָשְׁרָחָת אָרָה אָרָשְׁרָחָת אָרָת אָרַת אָרַת אָרַת אָרָת אָרַת אָרָת אָרָת אָרָת אָרַת אָרָת אָרָת
- 4. By introducing the *shich'chas kamah* obligation with the clause, *when you reap your harvest*, the verse indicates that overlooked grain becomes *shich'chah* only if it was forgotten in the course of being reaped, i.e. it was located beyond the point at which the worker began reaping. This excludes grain left unreaped at the beginning of a row, which was never in the path of the reaper to begin with (see Rash אינו וד"ה ירושלמי Rash Ras
- 5. [Actually, we do not yet know why ends of rows are exempt at all, even with respect to standing grain. The Gemara, however, focuses on the ends of rows "of sheaves" in anticipation of R' Yonah's response, which addresses this case specifically (*Birkas Kohen*).]

- Deuteronomy ibid.
- 7. See above, 52a note 12.

[This verse also serves as the source for the exemption regarding "a sheaf whose adjacent sheaves demonstrate that it was not forgotten" (i.e. in a case involving the final sheaf of a row followed by other rows, where the standard "end of row" exclusion is not applicable). For the adjacent sheaves let us view the forgotten sheaf as part of an as-yet-unstarted perpendicular row, thus putting it outside of the worker's route so that his eventual retrieval of it will not constitute "returning" to take it (see *Rash* and *Rosh* cited in 52b note 7, and *Mahara Fulda*).]

- 8. The first part of the verse (When you reap your harvest etc.), which teaches the exemption pertaining to "beginnings of rows," refers to the forgetting of standing grain; and the second part of the verse (you shall not return etc.), from which the "ends of rows" exemption is derived, refers to the forgetting of sheaves (Mahara Fulda). [The clause you shall not return to take it is clearly referring to the forgetting of sheaves, for standing grain cannot simply be "taken" but must first be cut (Rash Sirilio).]
- 9. The fact that the Torah places the obligations of *shich'chas kamah* and *shich'chas omer* in the same verse informs us that the two are analogous to one another. Hence, the "beginning of row" exemption that is stated in regard to standing grain applies to sheaves also, and the "end of row" exemption that is stated in regard to sheaves applies to standing grain as well (*Rash Sirilio*).
- 10. From Tosefta 3:9.
- 11. Ri ben Malki Tzedek ד"ה העומר.
- 12. See above, 52a note 13 and 52b notes 6-8.

[The Baraisa speaks of an instance in which only the final sheaf in the row was forgotten. However, the law would be the same even if two or more sheaves were forgotten at the end of the row, as long as they can be reckoned as part of adjacent rows running from east to west (see *Rash* היה יחיר, cited in 52b note 7).]

same sheaf] once again at the end of that row,^[13] מְּהוֹּ שֶּׁיֵעֶשֶׁה what is [the law] with regard to it now being rendered shich'chah? Does it become shich'chah on account of having been forgotten this time, when there are no adjacent sheaves to

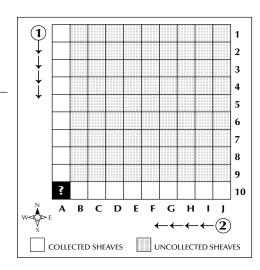
prevent it from becoming *shich'chah*? Or, perhaps, since at the time when it was initially forgotten it was saved from becoming *shich'chah*, a subsequent forgetting will not have the effect of rendering it *shich'chah*. ^[14]—?—

NOTES

13. After collecting sheaves A1-A9 from north to south in row A, and leaving sheaf A10 uncollected, he proceeded to the southeastern corner of the field and began working his way back from east to west along row 10. Here too, however, he collected only the first nine sheaves in the row, i.e. J10-B10, and again forgot to take sheaf A10 (subsequently continuing from there to another row, e.g. row B or row 9). See diagram. [This should not be confused with the case of the "corner sheaf" described in 52b note 9, where, after skipping sheaf A10, he collected sheaves B10-J10, going from west to east.]

14. Mahara Fulda; see Pnei Moshe ד״ה נשמעינה.

[The Gemara above, 5:2 (44a) presents a similar inquiry (see 44a notes 2-3) and resolves it in the same manner as will the Gemara here.]

The Gemara answers:

בּשְׁמְעִינָה מִן הַדָּא — Let us learn [the resolution] from the following discussion pertaining to the shich'chah of sheaves: עימר אֵת הַשְּׁלִישִׁי וְאֵת הַשְּׁלִישִׁי — Regarding a case where **one** removed the first, second and third sheaves of a row of sheaves from the field to the threshing floor, וְשָׁכַח אֵת הָרְבִיעִי — and he then forgot the fourth sheaf and moved on to the fifth sheaf, two versions of the law are taught: אית תַּנְיֵי תָּנֵי — **There are** some teachers of Baraisos who teach: אָם נָטַל אֶת הַחֲמִישִׁי הֲבִי הוּא שְׁכְּחָה — IF HE TOOK THE FIFTH sheaf, [THE FOURTH SHEAF] IS rendered SHICH'CHAH, but if he did not take it, the fourth sheaf is not rendered shich'chah;[1] אית תַּנְיֵי תָּנֵי – and there are other teachers of Baraisos who teach: אָם שָׁהָא לִיטוֹל אֶת הַחֲמִישִׁי הֲרֵי הוא שׁבְחָה — IF HE passed by the fourth sheaf and merely WAITED long enough to take the fifth sheaf, [the fourth sheaf] is immediately rendered SHICH'CHAH, even though he did not actually take the fifth sheaf.[2] אַמֶּר רָבִּי בּוֹן בַּר חָיָיא — And R' Bun bar Chiya said: These opinions are not contradictory. מאן דַאָמַר נְטַל אֶת הַחֲמִישִׁי — **The one who said** that the fourth sheaf is not considered shich'chah unless he actually took the fifth sheaf בּשִׁישׁ שֶׁם שִׁישִׁי — refers to a case where there is a sixth sheaf in the row. In this case, after the first three sheaves are taken there are still three sheaves remaining. These remaining sheaves cannot all be rendered shich'chah, because together they constitute a "row" of three.[3] Hence, the fourth sheaf does not become shich'chah simply by being bypassed, since it is still considered part of this row of three sheaves. Only when the fifth sheaf is taken and the row of three is broken — such that the fourth sheaf stands as a *lone* forgotten sheaf — is it rendered *shich'chah*.^[4]

באון דַּאָמֵר אִם שְׁהָא לִּיטוֹל אֶת הַחְמִישׁי — And the one who said that the fourth sheaf is rendered *shich'chah* even if he merely passed it by and waited long enough to take the fifth sheaf בְּשָאֵין שָם — refers to a case where there is no sixth sheaf in the row. There, when the fourth one is overlooked it stands *alone* as a forgotten sheaf, and it therefore becomes *shich'chah* even before the fifth sheaf has been taken. [5]

On the basis of R' Bun's reconciliation of the two Baraisos, the Gemara proceeds to resolve the inquiry. The Gemara focuses on the case where there are six sheaves, regarding which the law is that the fourth sheaf is not rendered *shich'chah* until the fifth one is actually taken:

אם עַד שָׁלֹא נָטַל אֶת הַחֵמִישִׁי — Now, from the time when the farmer forgot the fourth sheaf and passed it by until the time when he actually took the fifth sheaf, לא כבר נראה את) בשורה – was not the forgotten fourth sheaf fit then to be judged as part of a row, together with the fifth and sixth sheaves, and therefore saved from being considered shich'chah? Surely it was![6] אָמֶר שָׁכְחָה — **But** nevertheless, you say that when the fifth sheaf is removed and the "row" that saved the fourth sheaf is thereby eliminated, [the fourth sheaf] is rendered shich'chah! Evidently, the fact that the sheaf was once prevented from becoming shich'chah does not preclude it from becoming shich'chah in the future. והבא שבחה - Here too, in the case of our inquiry, although the sheaf was originally saved from becoming shich'chah by virtue of its affiliation with a thus far unstarted adjacent row, it is rendered **shich'chah** when subsequently forgotten in the collection of that row.[8]

NOTES

1. That is, even though he passed the fourth sheaf without taking it, it does not become shich'chah until he actually takes the fifth sheaf.

[Our elucidation follows the approach of *Rambam, Hil. Matnos Aniyim* 5:6, as understood by *Derech Emunah* ad loc.; see *Mahara Fulda* here and *Pnei Moshe* to 44a ד"ה אית חניי; see note 8 below.]

2. Derech Emunah (5:45, with Tziyun HaHalachah §86) explains that the person is not deemed to have completely diverted his attention from the fourth sheaf — and thus, to have "forgotten" it — until he goes past it and waits long enough to take the next sheaf (cf. Pnei Moshe to 44a ד"ח ששי ששי ששי ששי בשאין שם ששי בייה.

In any event, the second Baraisa gives a different ruling than the first Baraisa, which states that there is no *shich'chah* until the fifth sheaf is actually taken.

- 3. The law of *shich'chah* applies to one who forgets a single sheaf or two sheaves together, not to one who forgets a row of three sheaves; if three or more sheaves are forgotten, the landowner may return for them (see the following Mishnah on 54b). It follows that if the farmer would remove the first three sheaves in a row of six and then forget to take the next three, they would not be *shich'chah* (Mahara Fulda).
- 4. Mahara Fulda; Derech Emunah 5:44; see also Pnei Moshe to 44a and Aruch HaShulchan HeAsid ibid.
- 5. Since the original row contained only five sheaves, and the farmer had

- already removed the first three sheaves, the remaining two sheaves do not constitute a row, but two "individual" sheaves. Therefore, as soon as he passes the fourth sheaf and diverts his attention to the fifth, the forgotten sheaf is rendered *shich'chah* (*Mahara Fulda*; *Derech Emunah* 5:45; see *Aruch HaShulchan HeAsid* ibid.).
- 6. [The fourth sheaf should have been rendered shich'chah as soon as the farmer passed it by and waited long enough to take the fifth sheaf (as is the law in a case where there are only five sheaves). The only reason it does not become shich'chah at this point is that it is still considered part of a three-sheaf row, which cannot be rendered shich'chah.]
- 7. Emendation follows the Vilna edition and the Yerushalmi text of Rash Sirilio.
- 8. We have elucidated this sugya in accordance with the approach presented by $Mahara\ Fulda$, which is based on Rambam, Hil. $Matnos\ Aniyim\ 5:6$ (see $Maharam\ Chaviv$ here and to 5:2, $Mayim\ Chaim$ and $Derech\ Emunah$ to Rambam loc. cit., and $Pe'as\ HaShulchan\ 9:15$). Rash, however, presents a different understanding of the two Baraisos and R' Bun's reconciliation of their rulings. His explanation is cited by $Mahara\ Fulda$ to 44a (see also $Rash\ Sirilio$, $Sdeh\ Yehoshua$ and $Gra\ ms$. 1 here), but $Mahara\ Fulda$ states there that he prefers the approach of Rambam. See Variant A for the specifics of Rash's approach.

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. According to Rash, it is universally held that a forgotten sheaf does not become shich'chah until the next sheaf has been taken in its stead. Both Baraisos accept that the farmer must actually take the fifth sheaf in order for the fourth sheaf to be rendered shich'chah (see Beurim of R' Moshe Feinstein §121). The rulings of the Baraisos address a different point — namely, whether the fourth sheaf is prevented from becoming shich'chah if the farmer paused before proceeding to collect the fifth sheaf.

The first Baraisa states that the fourth sheaf is rendered *shich'chah* only if the farmer proceeded directly from the third sheaf to the fifth sheaf and took it immediately. If, however, he waited a bit before taking the fifth sheaf, the fourth sheaf is not rendered *shich'chah*. The second

Baraisa, on the other hand, states that the fourth sheaf is rendered *shich'chah* even if he waited before taking the fifth sheaf.

R' Bun reconciles the two Baraisos as follows: The first Baraisa refers to a case involving a row of six sheaves. In this instance, if the farmer pauses after removing the third sheaf, the collection process is deemed to have been interrupted, thus rendering the remaining three sheaves a new and distinct row. Since the fourth sheaf lies at the beginning of this new row, it does not become *shich'chah* when the farmer forgets it and proceeds to the fifth sheaf, in accordance with the rule that a "beginning of a row" is exempt from *shich'chah* (see above, 52a note 12). It is only when the farmer skips directly from the third sheaf to the fifth sheaf, without interrupting the collection process, that the fourth sheaf is

In the course of the preceding discussion it was mentioned that a row of three sheaves is not subject to *shich'chah*. The Gemara explores the parameters of this law:

The one sheaf in a row of sheaves was relatively large, עימֵר צַד הַחִיצוֹן — and [the harvester] removed only the outer side of this sheaf (i.e. the side facing him) to the threshing floor, [9] בְצַד הַפְּנִימִי נִידּוֹן בְּשׁוּרָה — there is no question that the remaining inner side of the sheaf is judged in conjunction with the two sheaves ahead of it as a three-sheaf row that is exempt from shich'chah. [10] עִימֵר — If, however, he first removed the inner side of the sheaf, בְצַד הַחִיצוֹן מַהוּ שִׁיִּדִּוֹן בְּשׁוּרָה — what is [the law] insofar as judging the remaining outer side in conjunction with the two sheaves ahead of it as a row of three consecutive sheaves?[11]

עימֵר צֵּד הָעֶלְיוֹן — Similarly, if he removed only the upper side of a large sheaf, בְּצֵר הַתַּחְתוֹן נִידוֹן בְּשׁוּרָה — there is no question that the remaining lower side of the sheaf is judged in

conjunction with the two sheaves ahead of it **as a** shich'chah-exempt **row.** עימר הַתַּחְתוֹן בְּצֵר הָעֶלְיוֹן מַהוּ שֻׁיִּדּוֹן בְּשוֹּרָה — If, however, **he removed the lower side** of the sheaf, keeping the upper side suspended in midair by supporting it with a piece of wood or the like, what is [the law] insofar as judging the remaining **upper side** in conjunction with the two sheaves ahead of it **as a row** of three consecutive sheaves? [13]

The inquiries remain unresolved.

In connection with the topic of "upper" and "lower" objects, [14] the Gemara cites a discussion pertaining to the law of *eglah arufah*:[15]

אַמָר When Rav went down to there [Babylonia], he declared: אָנָא הוּא בֶּן עַנְאִי דְּהָבָּא — I am the Ben Azzai of here. I.e. my mind is particularly clear today, and I am ready to answer all questions with the same degree of sharpness and depth as Ben Azzai, who would expound in the markets of Tiberias. [16] אָרָא חַד טְב שְאַל לֵיה — A certain old man מַרְיִּר מָבשׁ and inquired of him:

NOTES

- 9. For example, ten sheaves were arranged in a single row. All of the sheaves were the same size, except for one of them, e.g. sheaf 4, which was twice as large as a standard sheaf. After removing the first three sheaves of this row, the harvester proceeded to remove the outer half of sheaf 4 (i.e. the half closest to him), and left the half that faces the remaining sheaves uncollected (see *Mahara Fulda* and *Pnei Moshe*)
- 10. I.e. if after removing the outer half of sheaf 4 he skipped ahead to remove sheaf 7, there is no question that the three intervening sheaves which were forgotten viz. the remaining half of sheaf 4 together with sheaves 5 and 6 combine with one another to form a *shich'chah*-exempt row, since there is no separation between them (ibid.).
- 11. Do we say that the removal of the inner half of sheaf 4 creates a separation between the outer half of sheaf 4 and sheaves 5 and 6, which prevents them from combining with one another to be judged as a row? Or do we say that since the inner and outer sides of sheaf 4 were both part of the same sheaf, the removal of half of that sheaf [even if it is the inner half, which was situated between the remaining outer half and sheaves 5 and 6] does not constitute a separation, and the remainder of sheaf 4 therefore combines with sheaves 5 and 6 to form a row? (ibid.). [See Variant B.]
- 12. Pnei Moshe.
- 13. Does the absence of this sheaf's lower half constitute a separation

that prevents the upper half from being viewed together with the following two sheaves as a *shich'chah*-exempt row? Or, perhaps this is not deemed a separation, since both halves are regarded as parts of the same, single sheaf (see *Mahara Fulda* and *Pnei Moshe*).

14. See Mahara Fulda.

- 15. קּנְלָה עֲרִפְּה glah arufah [literally: decapitated calf]: The Torah (Deuteronomy 21:1-9) commands that if the corpse of a murdered person is found in the open and it is unknown who killed him, a measurement must be made to ascertain which town is located nearest to the corpse, the likelihood being that the murderer came from there. The elders of that town bring a calf to an untilled valley, where they decapitate it from the back of its neck. They then wash their hands over the dead calf, and make a statement declaring that they are in no way responsible for the murder. The Kohanim who are present then pray for atonement (see Mishnah, Sotah Ch. 9).
- 16. Rash Sirilio, Mahara Fulda and Pnei Moshe, from Rashi to Sotah 45a איז הריני כבן עואי הריני.
- 17. Who found Rav's proclamation to be somewhat pretentious, and wished to confound him (*Sdeh Yehoshua*; see *Alei Tamar*).

 $[Bavli\ (Sotah\ 45a)\ relates\ that\ Abaye\ once\ proclaimed\ himself\ as\ ready\ to\ answer\ questions\ as\ Ben\ Azzai,\ and\ he\ was\ confronted\ by\ a\ "certain\ Rabbi"\ who\ asked\ a\ question\ similar\ to\ the\ one\ with\ which\ the\ old\ man\ confronted\ Rav\ (Mahara\ Fulda).]$

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

rendered shich'chah. [See further, 54a Variant A.]

The second Baraisa, by contrast, deals with a row consisting of only five sheaves. Here, even if the farmer were to pause after taking the third sheaf, his delay would not be regarded as an interruption of the previous collection, inasmuch as the two remaining sheaves do not qualify as a separate row. Hence, when the farmer skips from the third sheaf to the fifth sheaf — even after waiting in between — he is merely completing the earlier collection. The fourth sheaf, therefore, is not a "beginning of a row," and is rendered shich'chah.

As regards the Gemara's ensuing proof, Rash Sirilio, Sdeh Yehoshua and Gra ms. 1 (who follow Rash's approach) explain it in the same manner as was explained according to Rambam's approach; viz. the fact that the fourth sheaf becomes shich'chah when the fifth sheaf is taken despite its having been part of a three-sheaf row (albeit only momentar-

- ily) when it was initially forgotten, proves that a sheaf which was once saved from becoming *shich'chah* can still become *shich'chah* subsequently once the "saving" factor has been eliminated. Cf. *Beurim of R' Moshe Feinstein* §121 for a novel explanation of the Gemara's inquiry and subsequent resolution according to *Rash*.
- B. According to *Gra*, the Gemara is discussing a case where the larger sheaf was protruding beyond the confines of the row. The "inner side" refers to the part that aligned with the other sheaves, whereas the "outer side" refers to the portion of the sheaf that juts outside the row. Presumably, the Gemara's question is then whether a half-sheaf can join together with other sheaves as part of a single "row" if no part of it is currently in alignment with them.

[See Rash Sirilio and Maharam Chaviv for other interpretations of the Gemara's question here.]

שני הרוגים וה על גבי וה — If two murder victims are found one atop the other, with one being a bit closer to one city and the other being a bit closer to another city,[1] are both cities obligated to bring an eglah arufah?[2] סָבַר רַב שֶׁהֵן עוֹרְפִּין — Rav consid ered saying that they do decapitate a calf, i.e. the elders of each city are obligated to bring an eglah arufah on account of the corpse that is closer to them. אֲמֵר לֵיה — [The old man] said to him: אין עוּרְפִּין — You are wrong! They do not decapitate a calf for either city. אֲמֵר [Rav] said to him: אֲמֵר — Why? אֲמֵר – Why? אֲמֵר ביה — [The old man] replied: מָשׁוּם טָמוּן — A calf is not decapitated on account of the bottom [corpse] because it is "hidden" by the top corpse, וָהָעֵלִיוֹן מִשׁוֹם צָף — and a calf is not decapitated on account of the top [corpse] because it is "floating" on the bottom corpse and not touching the ground. [3] שלק להָבָא — When [Rav]^[4] ascended back to here [Eretz Yisrael], הבי רבי — he went to Rebbi and recounted this discussion he had with the old man. אָמֶר לִיה — [Rebbi] said to him: יָאוּת אַמֵּר לְּךְּ — He spoke to you properly! [5] בָּי יִמֶּצֶא״ וָלֹא, **—** For the Torah introduces the passage of the decapitated calf with the phrase: [6] Should [a corpse] be found. By using the singular term יְמֵצֵא, the verse implies that an eglah arufah is brought only if a single corpse is found, and not if multiple [corpses] are found one atop the other.[7]

The Gemara cites a Baraisa that is relevant to the earlier discussion about the constitution of a three-sheaf "row":

הָּנְה בְּרְבִּי אִמֵּר — R' YEHUDAH THE EMINENT ONE SAYS: הָּיָה שׁם אַמֵּת הַמִּיִם עַל פְּנֵי בָּל הַשְּׁרֵה — If THERE WAS A WATER CANAL ACROSS THE ENTIRE FIELD traversing the rows of sheaves, the law is as follows: אם עוֹקָר אֶת הַמְּחֲרִישָׁה מִצֵּד זֶהְ וְנוֹתְנָה בְּצֵד זֶה — IF the canal is so wide that when plowing the field [ONE] MUST RAISE THE PLOWSHARE FROM THIS SIDE AND PLACE IT DOWN ON THE OTHER SIDE, [8] אַינוֹ נִידוֹן בְּשׁוּרָה — [THE SHEAVES] on either side of the canal ARE NOT JUDGED together AS A ROW. [9] וְאַם לָאוֹ נִידוֹן בְּשׁוּרָה — BUT IF the canal is NOT wide enough to necessitate lifting the plowshare, [THE SHEAVES] ARE JUDGED together AS A ROW and are exempt from shich'chah.

The Gemara presents an inquiry:

בקצר חָצי שוּרָה — If [one] reaped half a row and it became dark and he had to stop, ובא לְמְחָר — and he came back on the following day to finish the job, יידון בְּשוּרָה — there is no question that [the remaining half] is judged as a new and independent row so that its first grain is exempt from shich'chah as a "beginning of a row." ישב לְּאָבוֹל יָשֶׁב לִישֶׁן בֶּרָא לוֹ חֲבִירוֹ — If, however, he reaped half a row and sat down to eat, or sat down to sleep, or his friend called him away, or it got dark and he had to light a lamp, what is the law? Is the remaining half considered an independent row on account of these relatively brief interruptions? (12)

The Gemara leaves the inquiry unresolved.

The Mishnah stated that a sheaf that one took hold of in order to bring it to the city does not become *shich'chah* if it is subsequently forgotten in the field. The Gemara cites a Baraisa^[13] that discusses a related law:

NOTES

- 1. Rash Sirilio, from Rashi to Sotah 45a שני חללים; see, however, Sdeh Yehoshua.
- 2. [The old man's point in question will become clear in the ensuing Gemara.]
- 3. The Mishnah, Sotah 9:2, states that an eglah arufah is brought only when a corpse is found exposed and lying on the ground. If, however, the corpse was hidden by a pile of stones, or floating [i.e. elevated] above the ground, no eglah arufah is brought (see there for the Scriptural source for these conditions). The old man thus argued that since the bottom corpse is covered by the top corpse, and the top corpse is elevated above the ground by the bottom corpse, there is no eglah arufah obligation for either city.

Rav, on the other hand, was of the opinion that since the corpses are of one kind, we apply the principle: מְינוֹ אֵינוֹ אֵינוֹ אֵינוֹ אֵינוֹ אָינוֹ אָינוֹ אָינוֹ אָינוֹ אָינוֹ אַינוֹ אַנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אַנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אַנוֹ אַנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אַנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אַנוּ אַנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אָנוֹ אָנוֹי אָנוֹי אָנוֹ אָנוֹ אַנוֹי אָנוֹ אָנוֹ אַנוֹי אַנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אָנוֹ אַנוֹ אָי אַנוֹ אָנוֹ אַנוֹי אַנוֹי אָיוֹי אָיוֹי אָנוֹי אָיוֹי אָיוֹ אָי אָנוֹ אָלוֹי אָי אָיוֹ אַי אַנוֹי אָיוֹי אָיוֹ אָיוֹ אַנוֹי אָי אָיוֹ אָיוֹי אָיוֹ אָיוֹי אָיוֹ אָיוֹי אָיוֹי אָיוֹ אָיוֹי אָיוֹ אָיוֹ אָיוֹ אָיוֹ אָיוֹי אָיוֹ אָיוֹי אָיוֹי אָי

- 4. Pnei Moshe; cf. Korban HaEidah, Sotah 9:2.
- 5. I.e. the old man is indeed correct that neither city brings an *eglah aru-fah* but for a reason different than the one he gave you (*Pnei Moshe*).
 6. *Deuteronomy* 21:1.
- 7. [In principle, Rebbi accepts Rav's reasoning that the two corpses, being of one kind, do not constitute an interposition or a covering with respect to each other, thus precluding their being exempted as "floating" or "hidden." But as far as the actual halachah is concerned, he agrees that there is no eglah arufah obligation for either city (as the old man argued), because the Torah limits the eglah arufah requirement to cases involving a single corpse (see further Keren Orah to Sotah 45a מות אומרים and Nachal Eisan 3:3:4).]

- 8. I.e. the breadth of the canal is wide enough that the farmer cannot plow through it, but must lift the plowshare and carry it over to the other side in order to continue plowing (*Mahara Fulda*).
- 9. If the farmer forgot two sheaves on one side of the canal and a third sheaf on the other side, they do not combine with one another to form a "row" that is exempt from *shich'chah* (*Gra*; cf. *Rash Sirilio* and *Sdeh Yehoshua*).
- 10. Mahara Fulda.
- 11. The Gemara considers it obvious that the overnight delay constitutes an interruption of the reaping process, which dissociates the remainder of the standing crop from that which was reaped on the previous day. Accordingly, if the farmer did not resume where he left off but mistakenly began reaping somewhere further in the row, the grain he has forgotten to reap is regarded as a "beginning of a row" [see 52a note 12] and hence does not become *shich'chah* (see *Rash Sirilio* and *Mahara Fulda*; cf. *Gra's* alternative version and interpretation; see also *Pnei Moshe*).

[In keeping with the printed version of the text, our explanation of the Gemara here follows $Rash\ Sirilio's$ interpretation of the phrase לְּשֹׁרֶה as referring to the creation of a new row whose "beginning" is exempt from shich'chah. This differs from Gra's interpretation of this same phrase in the previous Gemara (which accords with the printed version of the text there) as meaning that the sheaves combine to form a row of three. See $Rash\ Sirilio$ and Gra for their respective modifications of the text, according to which the translation of נְיִדּינָן is consistent throughout.]

12. Translation follows Rash Sirilio and Sdeh Yehoshua. [Note that the word חֲשִׁיכָּה is absent in the Vilna and Amsterdam editions.]

[See Variant A.]

13. Tosefta 3:7.

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. We have mentioned on the previous *amud* (53b Variant A) that according to *Rash's* interpretation of the Gemara there, pausing during the harvesting process is considered an interruption that renders the remaining sheaves (if there are at least three of them) an independent row. *Rash Sirilio* (to 44a אין דאמר באר) explains that the precise definition

of what constitutes "pausing" depends on the discussion of the Gemara here: Any delay that would qualify as an interruption of one's reaping (e.g. going home and returning the next day) is likewise deemed an interruption with regard to the collection of sheaves. Cf. Beurim of R' Moshe Feinstein §124 and Derech Emunah 5:45.

עוֹמָר (והוֹליכוֹ) [לְהוֹלִיכוֹ] לְעִיר If one took hold of a sheaf in order to take it to the city, וְּבְּיִרוֹ עֵל נַּבִּי חֲבִירוֹ — And he placed it on top of another [sheaf], וְשְׁבָּח אֶת שְׁנֵיהֶן — And he subsequently forgot both of them, הַתַּחְתוֹן שְׁבְחָה — The Lower one is shichchah, אַנוֹ שְׁבְחָה הַאַלִין אֵינוֹ שְׁבְחָה — And the upper one is not shichchah. Both of them are not shichchah because it is covered by the top one, ווֹל שְׁנְהָב בּוֹ אַבְּרָחָה And the upper one is not shichchah because it is covered by the top one, ווֹל אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם וֹל אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם וֹל אַנִייִן אַנְיִלְּן בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם וֹל אַנִין שְׁבִּים בּוֹ אַנְרִם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנִיקָן אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנִיקָּם בּוֹ אַנְרִם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנְרִם בּוֹ אַנְרִם בּוֹ אַנִיקְם אַנִּים בּוֹ אַנְרָם בּוֹ אַנִייִן בּוֹיִין בּוֹל אַנְרָם בּוֹל אַנִייִן בּוֹ בּוֹל אַנִייִן בּיִבְּנִי שָׁוִבְּם בּוֹ And the upper one is not shich'chah because he has already acquired it. בּוֹיִייִין בּיִבְּיִי בּיִיבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִּבְּיִים בּיִּבְּיִים בּיִים בּיִּבְּיִים בּיִּבְּיִּים בּיִּבְּיִים בּיִּבְּיִים בּיִבּיִים בּיִּבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּים בּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִּים בְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִּיִים בְּיִים בְּיִּים בְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיִ

The Gemara qualifies the dispute:

קבי זְעִירָא אוֹמֵר — **R' Z'eira says:** The Tanna Kamma in fact agrees with R' Shimon that the lower sheaf is exempt from shich'chah [קוֹבֶר [אָת הָעֶלְיוֹן] — in a case **where** [the harvester] remembers the upper [sheaf] and forgets the lower sheaf alone — for then it is clear that the lower sheaf was forgotten solely as a result of its being covered by the upper sheaf. They disagree only in a case where the harvester forgets both sheaves, so that the forgetting of the lower sheaf cannot be attributed to the fact that it was covered. [18]

NOTES

14. In accordance with the opinion of the Sages in the Mishnah below, Halachah 7 [57a], that even "hidden" (i.e. covered) produce is subject to *shich'chah* (*Rash Sirilio*, based on *Bavli Sotah* 45b; see, however, note 18)

15. For [as taught in our Mishnah,] once a farmer takes hold of a sheaf with the intention of removing it from the field, he has "acquired" it in the sense that it is no longer subject to *shich'chah* (*Gra*; see 51b notes 4 and 12)

16. R' Shimon concurs with the view of R' Yehudah (in the Mishnah below, Halachah 7) that "hidden" produce is not subject to shich 'chah (Rash Sirilio, based on Bavli Sotah ibid.).

17. See note 15.

18. R' Z'eira is asserting that although the Tanna Kamma does not accept R' Shimon's automatic exemption with regard to "hidden"

produce, he agrees that a sheaf which was overlooked on account of external factors, rather than on account of simple forgetfulness, is indeed exempt from shich'chah (see Mishnah above, 5:6 [47b], with note 21). Thus, in a case where the visible upper sheaf was not forgotten, the Tanna Kamma admits that the lower sheaf is exempt from *shich'chah*, for then we presume that the lower sheaf was forgotten solely as a result of the fact that it was hidden from view. It is only in a case where both the lower and upper sheaves were forgotten that the Tanna Kamma declares the lower sheaf shich'chah, because when that happens it is evident that the lower sheaf would have been forgotten even if it had been visible, and hence the harvester's forgetting of it cannot be blamed on the fact that it was covered (Kesef Mishneh's understanding of Rambam, Hil. Matnos Aniyim 5:4, as explained by Meichal HaMayim ad loc., Toldos Yitzchak, and Beurim of R' Moshe Feinstein §125; see, similarly, Radvaz and Mahari Korkos [second explanation] there, and Rash Sirilio; see also March HaPanim).

The Gemara correlates R' Z'eira's statement with that of another Amora in a different context:

with R' Yonah. אַרִנְּא דְּרָבִּי וֹנְיה — For R' Yonah said in regard to the Mishnah's ruling (above, 5:6) that a sheaf that was obscured by a covering of straw is not subject to shich'chah: בְּזוֹבֶר אָת — The Mishnah's exemption is applicable only where [the harvester] remembers the straw itself, in that case we can attribute his forgetting of the underlying sheaf to the fact that it was concealed from view. If, however, he overlooked the straw as well, the sheaf beneath it does become shich'chah, because it is then evident that he would have forgotten the sheaf even if it had not been covered. [2] רְבִי וְעִירָא אוֹמֵר — Similarly, R' Z'eira says here regarding the case of a sheaf covered by another

sheaf בְּזוֹבֵר אֶת הְעֶלְיוֹן — that the lower sheaf is exempt from shich'chah according to the Tanna Kamma only in an instance where [the harvester] remembers the upper [sheaf] and forgets the lower sheaf alone, but not in an instance where he forgets both the lower and upper sheaves.^[3]

Our Mishnah stated that sheaves that were arranged in rows are rendered *shich'chah* when they are bypassed in the collection process. The Gemara cites a Baraisa^[4] that discusses the law regarding sheaves that were not arranged in rows:

שָׁרֵה שְׁעוֹמָרֵיהָ מְעוּרְבְּבִין — In the case of a field whose sheaves were in disarray, [0] שְׁרֵּה מָחָן — and [the farmer] forgot one of them, אָינוֹ שִׁרָּחָה עֵד שִׁיטוֹל אֶת סְבִיבוֹתְיוֹ — it is not shich chah until he removes the surrounding sheaves. [6]

Halachah 4

Mishtaft שְׁבְּחָה שְׁבֶּי עוֹמְרִין שְׁבְּחָה — Two forgotten sheaves are shich'chah, היִנְן שַבְּחָה — but three are not shich'chah. שְׁנֵי עוֹמְרִין שְׁבְחָה — Two forgotten heaps of olives or carobs are shich'chah, הוֹצְנֵי פִּשְׁתְן שְׁבְחָה — but three are not shich'chah. שְׁנֵי בִּרְבָּרִים בֶּרֵט — Two forgotten stalks of flax are shich'chah, האָנִן שְׁבְחָה אִינָן שְׁבְחָה בּיִנְעָ שְׁבְחָה בּיִנְעָ שְׁבְחָה בּיִנְעָ שְׁבְחָה בּיִנְעָ שְׁבְחָה בּיִנְעָ שְׁבְחָה בּיִנְ שְׁבָּחָה בּיִנְ שִׁבְּחָה בּיִנְ שִׁבְּחָה בּיִנְ שִׁבְּחָה בּיִנְ שְׁבָּחָה בּיִנְ שִׁבְּחָה בּיִנְ שִׁבְּחָה בּיִנְ שְׁבְּחָה בִּינִ בְּיִנְ שְׁבְּחָה בּיִנְ שִׁבְּחָה בּיִנְ שְׁבְּחָה בּיִים בְּיִם בְּיִם בְּיִם בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִשְׁתְּבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִּעְם בְּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בְּיִבְּיִם בְּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּיִם בְּיִב בּיִבְּים בְּיִבְּים בְּיִב בּיִּבְיִם בְּיִב בּיִים בְּיִב בּיִּבְים בְּיִבְים בְּיבָּים בְּיִב בִּישְׁבִים בְּיִב בּישְׁבִּים בְּיִב בּיִּבְים בְּיבִּים בְּיִבְים בְּיבָּים בּיִבְים בּיִבְּים בְּיִבּים בְּיִבְים בּיִּבְּיִים בְּיִבְּים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּים בּיִים בְּיִבְים בְּיִבְים בְּיִבְים בְּיִבְּים בְּיִבְים בּיּבְּים בּיִבְים בּיּבְים בִּיבְים בְּיבָּים בְּיִבּים בְּיִבְים בְּיִבּים בּיִבְים בּיוֹבְיים בּיִים בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְים בְּיִבְּיִים בּיִבְּים בּיּבְיִים בּיִים בּיִיבְים בְּיִבְיִי בְּיִבְיּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיִים בְּיבְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיּים

NOTES

- 1. See 47b note 21.
- 2. Aruch HaShulchan HeAsid 9:10.
- 3. [See Variant A for alternative explanations of this Gemara.]
- 4. Tosefta 3:8.
- 5. They were set down haphazardly, rather than in rows.
- 6. Since the collection process in this field does not follow any defined route, the Torah's injunction "not to return" [בל מְשׁוּה] is inapplicable until all the surrounding sheaves have been removed (Mahara Fulda; Minchas Bikkurim to Tosefta ibid.; see Derech Emunah 5:48; cf. Rash Sirilio).
- 7. If the farmer forgot two consecutive sheaves, they are both rendered *shich'chah*. If, however, he forgot a set of three or more consecutive sheaves, they do not become *shich'chah*, and remain the property of the owner.

Tosefta 3:10, recorded by Rambam, Hil. Matnos Aniyim 5:14, states that in order for a set of three sheaves to be excluded from shich'chah, the sheaves must be distinct and separate from one another. Derech Emunah 5:94 is uncertain as to whether this means that the three sheaves must not be touching one another, or whether it means only that they must be discernible as three distinct sheaves, to the exclusion of where the sheaves are lying one on top of the other or standing so close to one another that they appear as one large sheaf. [Beurim of R' Moshe

Feinstein 127 (based on his suggested interpretation of the Gemara below; see note 14) concurs with the latter interpretation.

8. Olives and carobs were piled into heaps as they were harvested, and these heaps were later consolidated into one large pile. This gathering of the individual heaps to the large pile parallels the gathering of the bound sheaves of grain to the great stack, and hence, a heap that was overlooked in this process is rendered *shich'chah* (Derech Emunah 5:100; see Mishnah above, 5:7 [48b]). Our Mishnah teaches that, as in the case of sheaves, if the farmer forgot one or two consecutive olive or carob heaps, they are rendered *shich'chah*. If, however, he forgot three or more consecutive heaps, they do not become *shich'chah*.

Note: The law of shich'chah applies to the produce of trees [that meet the five criteria set forth in the Mishnah above, 1:4 (12a), with respect to peah] (Tosefta 2:13; Bavli Chullin 131a), and this is reflected in the Mishnah's example of olives and carobs. However, as with peah, there is disagreement among the Rishonim as to whether the shich'chah that applies to produce other than grain, olives and grapes (which are mentioned by the Torah either explicitly or by allusion) is of Biblical origin or merely Rabbinic in nature. See $Derech\ Emunah\ 1:38$ and 2:6-7, and 12a note 7.

9. Mahara Fulda; Shenos Eliyahu, Peirush HaAruch; see Rash and Rosh. [Alternatively, the reference is to bundles of cut flax (Rambam

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. In our elucidation of the foregoing passage, we have explained that -R' Z'eira is coming to qualify the position of the Tanna Kamma, by stating that the Tanna Kamma agrees with R'Shimon in a case where the upper sheaf was remembered. This approach follows the view of Rambam (Hil. Matnos Aniyim 5:4) as interpreted by Kesef Mishneh, Radvaz, Mahari Korkos [second explanation] and Rash Sirilio.

Raavad (ad loc.), however, asserts that R' Z'eira is actually defining the position of R' Shimon. That is, R' Z'eira limits R' Shimon's exemption regarding the lower sheaf to cases where the upper sheaf was remembered. The reason for this limitation is that a sheaf covered by another sheaf generally cannot be considered truly "hidden," since both are of the same kind. [This coincides with the view of Rav regarding eglah arufah, cited earlier on 54a; see note 3 there. Cf. Bavli Sotah 45b.] Only when the upper sheaf is remembered, so that it is entirely outside the realm of shich'chah law, can we say that the lower sheaf is covered by something of "another kind" and thus exempt from shich'chah. [For analysis of how Raavad understands the Gemara's subsequent correlation of R' Z'eira's teaching with that of R' Yonah, see Derech Emunah, Beur HaHalachah p. 212.]

Yet another approach is suggested by Derech Emunah, Beur HaHalachah ibid. (see also Mahari Korkos' first explanation of Rambam loc. cit., *Pe'as HaShulchan* 9:9, and *Aruch HaShulchan HeAsid* 9:15). He, too, understands R' Z'eira to be qualifying the position of R' Shimon, but explains R' Shimon's reasoning differently than the other commentators do. To wit, R' Shimon exempts the lower sheaf not because he holds that hidden produce is excluded from the purview of *shich'chah* (as was explained in 54a note 16), but rather because he considers the forgetting of the lower sheaf to have been caused by the external factor of its being obscured. R' Z'eira is explaining that this exemption applies only if the harvester remembered the upper sheaf, thereby allowing us to attribute his forgetting of the lower sheaf to the fact that it was concealed. But if he forgot the upper sheaf as well, it is no longer possible to say that the lower sheaf was forgotten solely because it was covered, and it therefore does become *shich'chah* even according to R' Shimon.

An apparent difficulty with these latter two approaches is that they perceive the disagreement between the Tanna Kamma and R' Shimon as pertaining specifically to a case where the upper sheaf was remembered. The Baraisa, however, seems to explicitly be discussing a case where both sheaves were forgotten! (see Rash Sirilio). For possible resolutions of this problem, see Mahara Fulda, Gra and Pnei Moshe.

fallen grapes are peret, שְׁתֵּי שְׁבֵּלִים לֶּכֶט — but three are not peret. [10] שְׁתֵּי שְׁבֵּלִים לֶּכֶט — Two fallen ears of grain are leket, בְּדְבְּרִי בֵּית הַלֵּל — but three are not leket. [11] בְּדְבְרִי בֵּית הַלֵּל — These rulings are in accordance with the opinion of Beis Hillel. וְשַׁלְּשׁ אוֹמְרִים — But concerning all of them Beis Shammai say: — But concerning all of them Beis Shammai say: — מַאַרְבָּעָה לְבַעֵל הַבֵּיִת שְׁבָּאי הַלְעַנִים — Three belong to the poor, מַאַרְבָּעָה לְבַעֵל הַבַּיִת הַלַּעַל הַבַּיִת הַלַּעַל הַבַּיִת הַלַּעַל הַבַּיִת הַלַּעַל הַבָּיִת הַלַּעַל הַבָּיִת הַלַּעַל הַבָּיִת הַבָּיִת הַלַּעַל הַבָּיִת הַלַּעַל הַבָּיִת הַלַּעַל הַבָּיִת הַלַּעַל הַבָּיִת הַלַּעַל הַבָּיִת הַלְּעַל הַבָּיִת הַלְּעַל הַבָּיִת הַלְּעַל הַבָּיִת הַלְּעַל הַבָּיִת הַלְּעַל הַבָּיִת הַלְּעַל הַבָּיִת הַעָּעָה לְבַעַל הַבָּיִת הַעָּמִים הוּת הַבְּיִת הַעָּת הַבְּיִת הַעָּת הַבְּיִבְּעָה לְבַעַל הַבָּיִת הַעָּת הַיִּעָּת הַּעָּעָה הַבָּיִת הַעָּת הַבְּיִת הַעָּעָּת הַּבָּיִת הַעָּבָּיה הַעָּע הַעָּת הַעָּת הַעָּבְּעָה הַבָּיִת הַעָּת הַלְּעָּב הַּבָּיִת הַעָּת הַבָּיִת הַעָּת הַעָּבְּעָה הַבָּיִת הַעָּת הַבָּיִת הַעָּבְּעָה הַבָּיִת הַעָּת הַעָּת הַבָּיִת הַעָּת הַבָּיִת הַבָּיִת הַעָּת הַבָּית הַעָּבְּעָה הַבָּיִת הַעָּבָּיה הַבָּיִת הַּבָּיִת הַיִּים הַבּיִית הַיִּיִים — הוּבָּיִת הַבָּיִת הַבָּיִים הוּבּיִים הַבּיִית הַבָּיִת הַבְּיִים הַבְּיִים הַבְּיִּת הְבַּעָּה הַבָּיִת הַבָּיִת הַבְּיִים הַבְּיִים הַבְּיִים הַבְּיִבְּעָה הַבָּיִים הַבְּיִים הַבְּיִים הַבְּיִים הַּבְּבָּיִים הַיִּים הַבְּיִּים הָּיִים הַּבְּיִים בְּיִים הָּבָּיִים הַּיִּים הַבְּיִים הְּיִּים הָּבָּיִים הָּבָּים הַּיּים הַבְּיִים הַּיּים הַבּיּים הַּיּים הָּבָּיים הַּיּים הָּיִּים הְּיִים הְּיִּים הַּיִים הְּיִים הַּיּים הַּיּיִים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִים הְּיִּים הְּיִים הְּיִּים הְּיִים הְּיִים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִּים הְּיִּים הְיִים הְיִים הְּיִים הְּיִּים הְּיִים הְּיִּים הְיִּים הְּיִים הְּיִים הְיִּים הְיִים הְיִים הְיִים הְיִּיְיִים הְּיִּים הְ

Gemara The Gemara presents an inquiry regarding the Mishnah's first ruling that three consecutive sheaves that were forgotten do not become *shich'chah*:

קבי ווויא בְּשֶׁם רְבּי ווּחָנָן — R' Bun bar Chiya related the following inquiry in the name of R' Yochanan: עַשָּאוְ בְּמִין גַּם — If [one] had arranged [three sheaves] perpendicularly in the form of the Greek letter gamma, [13] and these sheaves were all forgotten, what is the law? Does the Mishnah's exemption apply only when the three sheaves are in a straight row, or does it apply even when the sheaves are arranged in a right-angle formation? [14]

The inquiry is left unresolved.

The Mishnah stated in its second ruling:

ישְׁנֵי צִיבּוֹרֶי וַיתִים ובוֹין — TWO forgotten HEAPS OF OLIVES etc. (or carobs are shich'chah).]

The Gemara notes:

לָא אָמָר אָלָא ציבּוּרין — When discussing the application of shich'chah with regard to olives, [the Mishnah] speaks only of forgotten heaps. הָא יַוּהִים לֹא — This implies that individual olives that were forgotten are not rendered shich'chah. [15]

The Gemara explains why this is so:

תה בין הַצִּיבּוּרין מַה בּין הַצִּיבּוּרים בּין הַצִּיבּוּרים בּין הַצִּיבּוּרים בּין הַצִּיבּוּרים בּין הַצִּיבּוּרים olive heaps and individual olives? בְּיבּרִרין בְּמֵר מְלָאבָה — Olive heaps are fully processed for transport to the main pile, זֵיתִּים — whereas individual olives are not fully processed for transport to the main pile. [16]

Our Mishnah has discussed the *shich'chah* of olive heaps that were forgotten during the collection process. The Gemara now presents a law pertaining to the *shich'chah* of attached olives that were forgotten when the trees were harvested:^[17]

רוֹמֵס הָּוִיתִי זְיתִים עם רַבִּי הוֹשְׁעִיִּא — R' Hoshaya said: חִיָּיא הַגְּדוֹל — I was once treading olives with R' Chiya the Great, בָּל זַיִּת — and he told me the following law: בָּל זַיִּת — Even after you have finished plucking an olive tree, any remaining olive that you can stretch out your hand and take from the harvested tree אַינוֹ שַׁבְּחָה — is not shich'chah. [19]

An opposing opinion:

אַמָּר רַבִּי יוֹחָנָן — R' Yochanan said: מְבֵּיוֹן שֶׁעָבַר עָלִיוּ וּשְׁכָּח — As soon as one has passed beyond [the tree] and forgotten [its remaining produce], הַרֵי הוא שַׁכְּחָה — it is rendered shich'chah. [20]

NOTES

when the sheaves are arranged in a *gamma*-shaped formation. For then, even if the sheaves are touching one another, they are readily discernible as three separate entities.

[See Variant B for Gra's approach.]

15. The Mishnah connotes that *shich'chah* applies only when the farmer forgets to collect one or two heaps of olives while he is gathering the separate heaps to the main pile (see note 8). If, however, he forgets to collect one or two *individual* olives (e.g. when forming the intermediate heaps), they do not become *shich'chah*.

16. We have learned above, 5:7 [48b-49a], that *shich'chah* applies only to produce that is already in its final form and ready for transport to the main pile or the threshing floor (see our notes there). In the case of grain, the individual ears are tied into sheaves before being transported to the main pile or the threshing floor, so *shich'chah* applies only to forgotten *sheaves* (see *Rambam*, *Hil. Matnos Aniyim* 5:9 with *Derech Emunah* §61). Similarly, in the case of olives, which are assembled into heaps prior to their removal to the main pile, *shich'chah* applies only to forgotten heaps. There is no *shich'chah* for individual olives that were forgotten, since they are not yet fully processed for transport to the main pile (see *Mahara Fulda* and *Derech Emunah* 5:101).

17. Just as the *shich'chah* for grain applies not only to sheaves that were forgotten during the gathering process but also to standing grain that was forgotten during the reaping (see 37a notes 14 and 19), so does the *shich'chah* for fruits [olives, carobs, etc.] apply to both detached produce forgotten during the gathering process as well as attached produce forgotten during the harvesting of the trees.

 $18. \, See \, above, 43b \, note \, 7.$

19. See ibid. note 8.

20. See ibid. note 9. [This dispute between R' Hoshaya and R' Yochanan is discussed further in the Gemara below, 67b.]

Commentary, Kafich ed.; see Rashash).]

The Mishnah is referring to flax that [was planted for its edible seeds, and has in fact] produced seed. Otherwise, like any other nonfood plant it would not be subject to the law of *shich'chah* (*Rosh*; see Mishnah above. 1:4 [12a]).

10. Grapes that drop from a cluster that is being cut off the vine are known as *peret*, and belong to the poor (see General Introduction and Mishnah below, 7:3 [61a]). The Mishnah teaches that if three grapes fall simultaneously they are not classified as *peret*, and may be kept by the owner (*Rambam*, *Hil. Matnos Aniyim* 4:15).

[The Mishnah's inclusion of this law concerning peret — as well as the law that follows, which concerns leket — among the laws of shich'chah is evidently due to the common upper limit of three.]

- 11. If one or two ears fell from within the harvester's sickle or from within his hand (see Mishnah above, 4:7 [40b]), they are *leket* and belong to the poor; if three ears fell simultaneously, they are not *leket* and belong to the owner (*Rambam*, *Hil. Matnos Aniyim* 4:1).
- 12. Beis Shammai maintain that for *shich'chah*, *peret*, and *leket*, a set of three is still awarded to the poor, and only a set of four or more is retained by the owner. The reasoning behind the views of Beis Shammai and Beis Hillel will be explained in the Gemara.
- 13. [Gamma is the third letter of the Greek alphabet, whose uppercase form resembles an inverted "L." It is commonly used by the Gemara to denote the shape of a right angle.]
- 14. Mahara Fulda; see Maharam Chaviv.

Beurim of R' Moshe Feinstein §127 understands R' Yochanan to be issuing a definitive statement, rather than an inquiry. R' Yochanan is asserting that although the three-sheaf exemption does not apply when the forgotten sheaves are situated in close proximity to one another (as taught in *Tosefta* 3:10, cited above, note 7), the exemption *is* applicable

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

B. *Gra* asserts that R' Yochanan's statement is misplaced in our text, and actually belongs at the end of the previous Halachah, following the Gemara's citation of the Baraisa regarding a field whose sheaves were in disarray. According to *Gra* (as understood by *Pe'as HaShulchan* 9:17 and *Derech Emunah* 5:48; see also *Tziyun HaHalachah* §91), R' Yochanan is explaining that a sheaf forgotten in a disarrayed field is

rendered *shich'chah* as soon as two sheaves on neighboring sides [e.g. one to its north and one to its east] are removed; the Baraisa does not require that *all* the surrounding sheaves be removed in order for *shich'chah* to apply.

See Sefer Nir and Beur of R' Chaim Kanievski for yet another interpretation of this Gemara.

The Mishnah stated:

ישֵׁנֵי בַּרְגִּרִים וכּוין — TWO FALLEN GRAPES etc. (are peret, but three are not peret).]

The Gemara cites a ruling that will be contrasted with the ruling of our Mishnah:

רְבָּה רְּשָׁה רְבָּה הַּיִּיא רָבָּה — R' Lazar said in the name of R' Chiya the Great: חֲצִי אֶשְׁבּוֹל פֶּרֶט — A half-cluster that broke off from the bunch is peret.

An alternative version of this ruling:

קְצִי אָשְׁכּוֹל אוֹ — R' Chiya taught a Baraisa:[21] חֲצִי אֶשְׁכּוֹל אוֹ חֲצִי אָשְׁכּוֹל אוֹ הַבְּי חִיִּיא — A HALF-CLUSTER that broke off from the bunch, OR AN ENTIRE CLUSTER that fell apart and all its grapes became detached,[22] בּרֵט — IS PERET.

The Gemara asks:

הָתְנִי — But the Mishnah taught: יְהָרִנים בְּרֶט — Two fallen Grapes are peret, but three are not peret. How, then, can R' Chiya say that peret applies to a half-cluster (and possibly even a disintegrated whole cluster), which comprises many more than three grapes?

The Gemara answers:

רָבִּי אִימִי בְּשֶׁם רֲבִּי חְיָיא — R' Imi said in the name of R' Chiya: ^[23]
The Mishnah is referring to the standard case of grapes that were dislodged from a cluster while it was being cut off the vine. There

the law is that one or two fallen grapes are peret, but three or more are not. בְּקוֹצֵר וֹמְנִיחָ — The ruling of R' Chiya, however, pertains to one who severed the clusters and placed them under the vine, and when collecting them discovered that some produce had separated from the clusters. R' Chiya teaches that in this case, where the separation occurred after the clusters had already been placed on the ground, the law of peret is not limited to one or two grapes, and even a half-cluster (or the loose grapes of a whole cluster) must be left for the poor. [24]

Returning to discuss the Mishnah's first ruling that three forgotten sheaves are not shich chah, the Gemara inquires: [25]

קיי עשויין בְּמִין סִינְפּוֹן $\overline{}$ — If [three sheaves] were arranged in the form of a branch protruding from a tree, [26] do they combine with one another in order to constitute a "row" that is exempt from shich'chah?

The Gemara answers:

קבּי יוֹנְתִּן בּי יוֹנְתִּן — Menachem said in the name of R' Yonasan: They indeed combine with one another to form a shich'chah-exempt row, יְהוֹא שֶׁיְהֵא חוֹתְכָן בְּשְׁיָה — provided that [the middle sheaf] evenly bisects [the others] — that is, it must lie at an equal distance from the two sheaves adjacent to it. [27]

NOTES

- 21. This version of R' Chiya's view was presented by an anonymous Amora, who disputed the version of R' Lazar cited above. Alternatively, the Gemara is now recording the version that was universally accepted by the students in the academy (*Kesef Mishneh*, *Hil. Matnos Aniyim* 4:16).
- 22. Rambam, Hil. Matnos Aniyim 4:16, as explained by Kesef Mishneh, Mahari Korkos (third approach) and Tzofnas Pane'ach.
- 23. [The Rome ms. reads: in the name of **R' Yochanan**; the Amsterdam and Vilna editions omit this attribution entirely.]
- 24. Mahara Fulda and Maharam Chaviv, from Rambam, Hil. Matnos Aniyim 5:15-16.

The Gemara does not explain why the law is so much more stringent with regard to grapes that became separated after the clusters were placed on the ground. Radvaz and Kiryas Sefer (to Rambam ibid.) suggest that it is a penalty imposed by the Rabbis to discourage people from dropping the harvested clusters on the ground and obscuring the peret that has fallen during the cutting. [A similar penalty is recorded in the Mishnah above, 5:1 (41b), regarding one who piles his grain on top of uncollected leket.]

Alternatively, *Tzofnas Pane'ach* (to *Rambam* ibid.) explains that when one places the clusters on the ground as he harvests them, the harvesting process is not considered complete until the clusters have been collected. Accordingly, the law of *peret* can be applicable both at the time of the cutting as well as when the clusters are collected from the ground (cf. 61a Variant A). [It is thus similar to the laws of *shich'chah*

and *leket*, which are relevant to both standing grain and cut grain; see *Rambam* cited above, 43a Variant A.] There is a difference, however, between these two forms of *peret*, in that the latter form applies even to three or more grapes, since the cluster from which they became separated had initially fallen to the ground as a single unit. [See further *Birkas Kohen* §13.]

For alternative understandings of this passage, see *Rash Sirilio*, *Aruch HaShulchan HeAsid* 13:3 and *Derech Emunah* 4:94 with *Beur HaHalachah*. *Gra's* version of the text will be discussed in Variant C below

- 25. Our elucidation of this section will follow Mahara Fulda; see also Pnei Moshe.
- 26. The second of the three forgotten sheaves was not aligned with the others, but situated a bit to the side of the row in a T-shaped formation [thus giving it the appearance of a branch (קניף) that protrudes from the side of a tree] ($Mahara\ Fulda$).
- 27. Mahara Fulda. [When the middle sheaf is situated on the halfway line between the sheaves that precede and follow it, it is evident that the middle sheaf actually belongs in the row between the two sheaves, but was accidentally positioned to the side. If, however, the out-of-line sheaf is closer to one of the adjacent sheaves than it is to the other, it does not give the appearance of being part of the row, and therefore does not combine with the other two sheaves to qualify for the three-sheaf exemption.]

For other interpretations of this Gemara, see Variant C.

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

C. According to *Rash Sirilio*, the foregoing passage relates to the preceding topic regarding *peret*. The Gemara is explaining that if three fallen grapes were found and it is evident that they had all been cut off from the same part of a cluster, but it is unknown whether all three fell at the same time, we determine their status by examining their stems: If the stems are all the same length, it can be assumed that the three grapes were cut at the same time, and they are therefore exempt from *peret*. If the stems are not the same length, we presume that the grapes fell separately, and they must therefore be left for the poor. See further *Derech Emunah* 4:90.

Gra presents an emended version of the text, according to which this Gemara is actually the continuation of R' Imi's attempt to resolve R' Chiya's assertion that even a half-cluster [and possibly even an entire cluster] can become peret. R' Imi states: פַּמָע בְּנֵצרים בְּרֶם הָכָּא בַּעֲשׂרּץ

אַרָּיָטְ — **There**, in our Mishnah, we are dealing **with one who is cutting** individual **grapes** from a grape cluster. In such a case each individual grape is considered separately, and thus if three grapes should fall simultaneously they are not rendered *peret*. **Here, however**, with respect to the ruling of R' Chiya, we are dealing with one who is cutting the clusters **in sections** (e.g. he cuts off half a cluster at a time). In this instance, each section is viewed as a single unit that is capable of becoming *peret*. [And likewise, if one is harvesting the clusters in their entirety, the law of *peret* will apply even to *whole* clusters that fall and disintegrate (see *Derech Emunah* 4:91 with *Beur HaHalachah*).] Finally, the Gemara comments און שְּלְּהֵלֵא חוֹתְכֶּן בְּשֶׁרְ הַּשְׁרְ הַּשְׁרְ הַשְׁרְ בַּשְׁרְ בַּשְׁר nither than the others are cut to the same size. If, however, some of the sections were cut larger than the others, these larger sections would not become *peret* if they were to fall in the course of the harvest.

The Mishnah stated in its concluding segment:

רובין ביל בוּלְם בֵּית שַׁמֵּאי וברין — These rulings (that shich'chah, peret, and leket apply to two units but not to three) are in accordance with the opinion of Beis Hillel. BUT CONCERNING ALL OF THEM BEIS SHAMMAI etc. (say: Three belong to the poor, and four belong to the owner).]

The Gemara explains the reasoning that underlies this dispute: טַּעְמִיְהוּ הְבִּית שְׁמֵּאי , , לַגַּר לִּיְתוֹם — R' Avin said: יַּרְבָּי אָבִּין — Beis Shammai's source is the verse stated in the passage of shich'chah: (1) You shall not return to take it; for the proselyte, for the orphan, and for the widow it shall be. The verse connotes that the law of shich'chah applies even if enough sheaves were forgotten that they could be divided among three people — one sheaf for the proselyte, one for the orphan and one for the widow. (2) Only if four or more sheaves were forgotten do they remain the owner's. ישְׁמֵיִיהוּ הְבִּיִת הַלֵּל , יֶּלְעָנִי וְלַגְּרִי . And Beis Hillel's source is the verse stated with respect to leket and peret. (3) for the poor person and the proselyte shall you leave them. This verse mentions just

two people, which implies that the laws of leket and peret are applicable when there are two fallen stalks or grapes (one for the poor person and one for the proselyte), but not when there are three or more. [4]

An alternative explanation of the dispute:

אַמָּר רָבִי מָנָא — R' Mana said: אַמָּר רָבִי מָנָא — Both of them [Beis Shammai and Beis Hillel] expounded this one verse stated in the passage of shich'chah as the source for their respective opinions: "לָגֵּר לִיְתוֹם וְלָאַלְמְנָה יִהְיֶּה - for the proselyte, for the orphan, and for the widow it shall be.

Beis Shammai say that the verse means: when there is a set of three forgotten sheaves — one for the proselyte, one for the orphan and one for the widow — it shall be for the poor.

בְּיֵל אִנְיִרִים — But Beis Hillel say that the verse's intent is exactly the opposite — that when there is a set of three forgotten sheaves, it shall be for the owner, and only when there are just one or two sheaves must they be left for the poor.

Halachah 5

Misfinaf This Mishnah teaches that there is a limit on the size of a single sheaf beyond which it cannot be rendered *shich'chah*:

הָעוֹמֶר שֶׁיֵשׁ בּוֹ סָאתִים וּשְׁכָחוּ — If a sheaf contains two $se'ah^{(7)}$ and [the farmer] forgot it, אָינוֹ שֶׁכְחָה — it is not $shich'chah.^{(8)}$

רֵבְן נְּמָלִיאֵל אוֹמֵר — If one forgot **two sheaves that** in combination with each other **contain two se'ah,** רַבְּן נְּמָלִיאֵל אוֹמֵר — **Rabban Gamliel says:** לְבַעֵּל הַבּוִּת — They belong **to the owner.** הַחָּבָמִים אוֹמְרִים — **But the Sages say:** לְעַנִיִּים — They belong **to the poor.**

Rabban Gamliel, alluding to the law stated in the previous Mishnah that two forgotten sheaves are *shich'chah* but three are not *shich'chah*, addresses a rhetorical question to the Sages:^[10]

אַמר רַבָּן נַמְלֹיאֵל – Rabban Gamliel said to the Sages: וְבִּי מֵרוֹב הָשֶׁלְ בַּעַל הַבַּיִת אוֹ הּוֹרֶע בֹּחַ שֶׁל בַּעַל הַבִּית או הּוֹרֶע בֹּחַ שֶׁל בַּעַל הַבִּית או הּוֹרֶע בֹּחַ שֶּׁל בַּעַל הַבִּית או הּוֹרֶע בֹּחַ שֶּׁל בַּעַל הַבִּית או הּוֹרֶע בֹחַ שֶּׁל בַּעַל הַבִּית או הּוֹרֶע בֹחַ שֶּׁל בַּעַל הַבִּית או הוֹרָע בֹחַ שֶּׁל בַּעַל הַבָּית או הוֹרֶע בּחַ שֶּׁל בַּעַל הַבָּית או הוֹרָע בּחַ שֶּׁל בַּעַל הַבִּית או הוֹרָע בּחַ שֶּׁל בַּעַל הַבִּית אוֹ הוֹרָע בּחַ שִּׁל בַּעַל הַבִּית או הוֹרָע בּחַ שֶּׁל בַּעַל הַבִּית אוֹיר בּחַ בְּבָּוְ בַּבְּיִית אוֹיִי בּיִּי בְּחַ בְּבִּן נַמְלִיאֵל — [Rabban Gamliel] said to them: Since you agree that the multiplicity of

NOTES

- $1.\,Deuter on omy~24:19.$
- $2. Mahara\,Fulda; Rash\,Sirilio; Shenos\,Eliyahu.$

[The law regarding *peret* and *leket* is derived by comparison to law of *shich'chah*: Just as we have established with respect to *shich'chah* that three forgotten sheaves must be left for the poor but four may be kept by the owner, so is it the case with respect to *peret* and *leket*, that up to three units are left for the poor but not four or more (*Rash Sirilio*).]

- 3. Leviticus 19:10.
- 4. Rambam, Hil. Matnos Aniyim 5:16; Mahara Fulda, Rash Sirilio, Shenos Eliyahu.

[According to Beis Hillel, the law regarding *shich'chah* is derived from the law regarding *leket* and *peret* (*Derech Emunah* 5:107).]

Beis Hillel maintain that although the verse pertaining to *shich'chah* enumerates three people (the proselyte, the orphan and the widow), we see that the corresponding verse regarding *leket* and *peret* incorporates two of them — viz. the orphan and the widow — in the single expression $\frac{1}{2}$, *for the poor person*. This indicates that a set of *two* units (one for the poor person and one for the proselyte) represents the upper limit for that which must be left for the poor. Beis Shammai, on the other hand, contend that the verse regarding *shich'chah* states its expanded list for the very purpose of teaching that the maximum number of recipients is *three* rather than two (*Tos. Yom Tov*; cf. *Rash Sirilio* and *Mishnah Rishonah*).

- 5. This accords with the simple meaning of the verse.
- 6. Beis Hillel expound the term יְהִיָּה it shall be, as connoting הָּהָשׁ, it shall remain in its [original] state (see Bavli, Arachin 5a and Niddah 54b).

The verse thus means that when there are three forgotten sheaves (corresponding to the three people enumerated in the verse), the sheaves remain in the possession of the owner (*Sdeh Yehoshua*; see also *Mahara Fulda* and *Rash Sirilio*).

See Variant A for *Gra's* alternative version of the text.

7. I.e. it contains two se'ah of grain. The stalks and straw are not included in this measure (*Tiferes Yisrael* §27; see *Rambam Commentary* to the end of this Mishnah; cf. *Derech Emunah* 5:114).

Two *se'ah* represents a measure of volume equal to the bulk of 288 eggs (approximately 7.5 gallons, or one cubic foot).

[Rash Sirilio, however, maintains that the Mishnah is not referring to a sheaf that contains a volume of two se'ah, but rather to a sheaf whose weight is equivalent to that of two se'ah. As stated in Yerushalmi Terumos 10:5, this corresponds to the weight of 9,600 zuz (approximately 90 pounds). For further discussion, see Tos. Yom Tov with Tos. Chadashim and Chidushei Mahariach.]

- 8. The Gemara will explain the reason for this exemption.
- 9. Rabban Gamliel maintains that although neither sheaf is entitled on its own to the "two se'ah" exemption, since the two forgotten sheaves together contain a total of two se'ah, they do not become shich'chah. The Sages, however, disagree.
- 10. Rambam Commentary, Kafich ed.
- 11. [Since a set of three or more forgotten sheaves is not *shich'chah*, it is evident that the increase of forgotten sheaves *increases* the owner's rights.]

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. Gra emends the text to read: בַּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים יָתוֹם וְאַלְמְנֶה תְּרֵי — Beis Shammai say that the orphan and the widow mentioned in the verse count as two separate recipients, which, together with the proselyte, constitute a total of three; וּבַּית הַלֵּל אוֹמְרִים חַדּ — but Beis Hillel say that the orphan and the widow count as only one recipient, bringing the total

number (including the proselyte) to two. That is, Beis Hillel maintain that the connective letter ו (and) in the expression לַּמִּרֹם וְלַאַלְמָנֶה (for the orphan and the widow) serves to indicate that these two are reckoned as but a single recipient. See also Sifrei to Deuteronomy 24:19 with Malbim.

קה אם בּוְמַן — If when there is only one sheaf and it contains two se'ah and he forgot it, שׁהוּא עוֹמֶר אָחָד וֹבּוֹ סָאתִיִם וּשְׁבָּחוֹ אֵינוֹ שְׁבָּחוֹ אַינוֹ שְׁבְּחָבּיִם אַינוֹ דִין שְׁלֹא יְהוֹ שְׁבָּחְ בּיִבְּישׁ — then when there are two sheaves and they together contain two se'ah, should it not follow that they are not shich'chah? אַמְרוּ לֹי — [The Sages] said to him: אַמְרוּ שְׁבָּוִ שְׁבָּחִי אָחָד שְׁהוֹא בְּנָרִישׁ — No! רוֹצוֹי אַבְּחְ — רוֹצוֹי בּיִבְּישׁ שְׁבָּן בַּרִיכוֹת — can you say so for two sheaves, which are like bundles? נוֹצוֹי בּיִמְיִי בּיִבְּיִים בּיְמִין בּיִבּיִים בּיִמִּיִים בּיִמוֹי בּיִבְּיִים בּיִבּיִים בּיִבּיִים בּיִבּיִים בּיִבּיִים בּיִבּיִים בּיִבּיִים בּיִבּיִים בּיִבְּיִים בּיִבּיים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִים בּיְבִים בּיִבְיוֹים בּיִבְּיִים בּיְבָּיִים בּיִבְּים בּיְבָּים בּיְבִים בּיְבְּיוֹים בּיִים בּיְבָּים בּיְבָּים בּיְבָּים בּיְבִים בּיְבִים בּיבְּיים בּיְבָּים בּיְבָּים בּיְבָּים בּיְבָּים בּיְבְּים בּיוֹים בּיוֹים בּיּבְים בּיְבְים בְּיבְּים בּיְבִים בּיּבְים בּיּבְּים בּיְבְיוֹים בְּיבְּיִים בּיוֹים בְּיִים בְּיוֹים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִּבְיּים בְּיִים בְּיִים בְּיִבְיּים בְּיבְּיִים בּיּים בּיִים בּיּבְים בְּיִים בְּיִים בְּיִּבְיּים בְּיִים בְּי

The Mishnah now discusses the application of the two-se'ah limit with regard to the shich'chah of standing grain: אַינָה שִׁכְּחָה בּיִה שִׁיֵשׁ בָּה סְאתִים וּשְׁכָּחְה — If standing grain contains two se'ah, [14] and [the farmer] forgot to reap it, אַינָה שִׁכְּחָה מִינָה שִׁכְּחָה it is not shich'chah. [15]

קאַתִּים אֶבֶל הִיא רְאוּיָה לְעֲשׁוֹת סָאתַיִם בּה סְאתַיִם אֲבָל הִיא רְאוּיָה לְעֲשׁוֹת סָאתַיִם בּה שׁ – If [the forgotten standing grain] does not contain two se'ah, but it is capable of producing two se'ah, ווֹ הוֹ הַיא שֶׁל טוֹפַּח – even if it is currently as meager as a crop of grasspea, שׁבָּילוּ הִיא עָנָבָּה שֵׁל שְׁעוֹרִים – we view it as if it were laden with normal-size barley kernels. רוֹאַין אוֹתָה בָּאִילוּ הַיא עַנְבָּה שֵׁל שְׁעוֹרִים

Gemara The Gemara provides the source for the Mishnah's ruling that a sheaf containing two se'ah does not

become shich'chah:

An alternative source:

אית תַּנְיֵי תָּנֵי – There are some teachers of Baraisos who teach:

י, י, שְׁבַחְתָּ עְמֶר״, — When the verse states AND YOU FORGET A SHEAF, it indicates that shich'chah applies only when you forget a "sheaf," — BUT NOT when you forget A "STACK"; and a two-se'ah sheaf, by virtue of its sheer size, is classified as a "stack." [22]

The Gemara asks:

בּיִךְ עֲבִירָא — **What** practical difference **does it make** whether a two-se'ah sheaf is exempt from shich'chah because it cannot be lifted by a single person all at once, or because it is classified as a "stack"?^[23]

The Gemara gives an answer that relates to the dispute between Beis Shammai and Beis Hillel in the Mishnah above, Halachah 2 [51a], regarding a forgotten sheaf that was situated near a prominent item such as a grain stack: [24]

י עומָר אָחָד בְּצִידּו — One difference is in a case where [the farmer] forgot a single ordinary sheaf that was located next to [a two-se'ah sheaf].

NOTES

- 12. [The standard Mishnayos text reads: אָמְרוּ לוֹ: לֹא ובו׳.]
- 13. The Sages responded that the reason a two-se'ah sheaf is exempt from shich'chah is that the Torah states with respect to the shich'chah obligation (Deuteronomy 24:19): and you forget a sheaf in the field. This implies that shich'chah pertains only to a forgotten "sheaf" but not to a forgotten "stack" and a two-se'ah sheaf is classified as a "stack" due to its great size. [The Gemara will cite a Baraisa that presents this exposition.] Regarding the case at hand, however, each of the two forgotten sheaves contains less than two se'ah, and thus can only be viewed as independent bundles that must be assessed in terms of their intrinsic properties. Since neither sheaf on its own contains enough to be regarded as a stack (i.e. two se'ah), they are both eligible to be rendered shich'chah (see Mahara Fulda and Pnei Moshe).
- 14. That is, a patch of standing grain that will yield two se'ah of grain after threshing (see Rambam Commentary).
- 15. The Gemara (55b) will provide a Scriptural basis for equating the *shich'chah* of standing grain to the *shich'chah* of sheaves in this respect.
- 16. As will be explained below, the Mishnah is referring to a barley crop that was beaten by destructive winds, which stunted the growth of its kernels. In the case under consideration, the forgotten stalks do not actually contain two se'ah of grain, but would have been capable of yielding this amount had they not been damaged (Rash, Rosh).
- $17.\,Grasspea\ is\ a\ type\ of\ legume\ whose\ seeds\ are\ very\ thin\ (Rash).$
- $18.\,\mathrm{Although}$ the damaging winds caused the barley kernels to shrivel so that they did not attain their normal size but are as small as grasspea, we

assess how large these stunted kernels would have been had they developed normally. If when evaluated in this manner they amount to two *se'ah* of grain, the forgotten standing grain is not *shich'chah* (*Rash* and *Rosh*, cited by *Rash Sirilio*; see Variant B for the alternative approach of *Rambam Commentary* and *Ri ben Malki Tzedek*).

This allowance of basing the two-se'ah measurement on the potential yield rather than on the actual yield applies only to the assessment of forgotten standing grain, but does not extend to assessing the content of a forgotten sheaf. This is because standing grain can continue to grow [see Bavli Taanis 19a], so that its potential size is a factor to considered. But when assessing the two-se'ah content of a forgotten sheaf, which is detached and no longer grows, no such allowance is made (Rash Sirilio to 55b ייד הואין see Hagahos HaGra to Tosefta 3:12 §12, cited by Tos. Anshei Shem ipid.], and Mishnah Rishonah).

- 19. Deuteronomy 24:19.
- $20.\,Rash,\,Mahara\,Fulda$ and $Pnei\,\,Moshe,\,$ from $Sifrei\,$ to Deuteronomy ad loc.
- 21. Ibid.; see $\mathit{Tos.}$ Yom Tov and other sources cited at the end of note 7 above.
- 22. See above, note 13.

Rosh notes that from the Sages' reply to Rabban Gamliel in our Mishnah, it is evident that they subscribe to this latter derivation recorded in the Baraisa.

- 23. Rash; Mahara Fulda.
- 24. See 51a notes 6-8

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

B. In contrast to Rash and Rosh, who explain the Mishnah as referring to a barley field whose produce resembles กษาย, Rambam Commentary and Ri ben Malki Tzedek (see also Mahara Fulda) interpret the Mishnah literally to mean that a patch of กษาย containing less than two se'ah was forgotten. The Mishnah rules that we calculate whether the forgotten portion of the crop would have yielded two se'ah if it were actually barley (whose kernels are significantly larger), and if so, it is exempt from shich'chah.

Rash rejects this interpretation on the basis of the Gemara below (55b), which mentions only that we assess underdeveloped ears of grain as if they were healthy and normally sized, but not that we view one species as if it were another species. Rambam, too, appears to have reconsidered, for he records in Hil. Matnos Aniyim 5:19 only that "small ears are viewed as large ears and wind-beaten ears are viewed as if they were full." See Derech Emunah, Beur HaHalachah ad loc.; see also Rash Sirilio and Pnei Moshe to 55b ד"ח ובלבד 155d.

אין הַעַבְּדִינָה עומֵר — If you classify [the two-se'ah sheaf] as a "sheaf" and say that its general exemption from shich'chah is only because it cannot be lifted (as R' Lazar asserts), שׁבְּחָה — then according to all [both Beis Shammai and Beis Hillel] the ordinary sheaf that was forgotten at its side is subject to shich'chah, for it is not next to a "stack." וְאִין תַּעַבְדִינֵיהּ גָּדִישׁ - If, however, you classify [the two-se'ah sheaf] as a "stack" (in accordance with the Baraisa's derivation), מחלוקת בית שמאי שנית הַּלֵּל — then the disposition of the forgotten sheaf — which now has the status of "a sheaf near a stack" — is contingent upon the dispute between Beis Shammai and Beis Hillel in the Mishnah above, Halachah 2.[1]

The Gemara presents an additional difference between the two derivations:

שבח שני עומרין בּצְרוֹ — Another difference will be in a case where [the farmer] forgot two ordinary sheaves next to [a two-se'ah עומר עומר — If you classify [the two-se'ah sheaf] as a "sheaf," then the two adjacent sheaves can combine with it to form a row of three, מַחְלוּקֵת בֵּית שַׁמַאי וּבֵית הָלֵל – making the status of the two smaller sheaves contingent upon the dispute between Beis Shammai and Beis Hillel in the previous Mishnah (on 54b) as to whether a row of three sheaves is exempt from shich'chah. אין תַעבריניה גַריש — If, however, you classify [the two-se'ah sheaf] as a "stack," אינו נידון כשורה then this group of sheaves is not judged as a row of three even according to Beis Hillel, since we do not have a row of three sheaves, but rather two sheaves and a stack.[3]

The Mishnah stated:

[ים ובוי] — If STANDING GRAIN CONTAINS TWO **SEAH etc.** (and he forgot [to reap] it, it is not *shich'chah*).]

The Gemara provides a Scriptural source for extending the "two se'ah" exemption to forgotten standing grain:[4]

אָמַר רַבִּי יוֹנָה — R' Yonah said: אָמַר רָבִּי וְשָׁבַחָהָ — אָמַר הַצְּיר קְצִירְךּ בְשָּׁדְךּ וְשָׁבַחָתָּ עמר בַּשְּרֵה" — For the verse states: [5] When you reap your harvest in your field and you forget a sheaf in the field. In this verse, the expression "in the field" refers to the forgetting of standing grain; [6] by juxtaposing it to the forgetting of "a sheaf," the Torah teaches that the law for both is the same:[7] עומר שיש בוֹ סָאתַיִם וּשְׁכָחוּ אֵינוּ שִׁכְחָה — Just as when there is a sheaf that contains two se'ah and [one] forgets it, it is not rendered shich'chah,[8] קַמָה שָׁיֵשׁ בָּהּ סָאתַיִם וּשְׁכָחָה אֵינָה שִׁכְחָה — so too, if there is standing grain that contains two se'ah and [one] forgets it, it is not rendered shich'chah.

The final segment of the Mishnah stated:

ובו׳ן — If (the forgotten standing grain) does not contain two se'ah, but it is capable of producing two se'ah, even if it is currently as meager as a crop of grasspea etc., [we view it as if it were [laden with normal-size] barley kernels).]

The Gemara qualifies the Mishnah's ruling:

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי — R' Yose said: וּבַלְבָד שִׁיבֵּלִין — But this is true only when the forgotten stalks have already developed ears of grain. הָיוּ דַקוֹת — Then the Mishnah rules that even if [the ears] are short, שותן באילו הַן אַרובות — we view them as if they are long; שְׁרוּפוֹת — and even if they are windbeaten, רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילוּ הֵן מְלֵיאוֹת — we view them as if they are full.[10] If, however, the forgotten stalks have not yet developed ears of grain, we do not concern ourselves about how much grain they could eventually produce, and they are subject to shich'chah regardless of their quantity.[11]

Halachah 6

Misfuraf The Mishnah discusses another exception to the law of *shich'chah*:

קמָה מַעֵּלֶת אָת הָעוֹמֵר וָאַת הַקְּמָה — Standing grain saves both an adjacent sheaf and adjacent

- 1. According to Beis Shammai, this sheaf like any sheaf that stands next to a stack of grain — is exempt from shich'chah. According to Beis Hillel, however, there is no such exemption. The sheaf is therefore subject to shich'chah even though it is situated next to a "stack."
- 2. The forgotten sheaves are exempt from shich'chah according to Beis Hillel, who hold that shich'chah does not apply to a set of three or more sheaves. [The two-se'ah sheaf, as well, must ultimately be forgotten in order for this exemption to remain effective (see Gemara above, 53b. with notes 4-6 and Variant A, for details).] According to Beis Shammai, though, these sheaves do become shich'chah, for Beis Shammai hold that only a set of four or more is exempt.

[This practical consequence of classifying a two-se'ah sheaf as a "sheaf" rather than a "stack" can be illustrated within the context of Beis Shammai's view as well, in a case where one forgot three ordinary sheaves next to a two-se'ah sheaf. For if the latter is classified as a "sheaf," Beis Shammai would hold that the first three combine with it to form a four-sheaf row that is exempt from shich'chah (see Rash and Mishneh LaMelech, Hil. Matnos Aniyim 5:17).]

- 3. [Rash notes that Bavli (Bava Basra 72b) argues with Yerushalmi on this point, and maintains that the reason a two-se'ah sheaf is exempted from shich'chah is that it is classified as a "stack," but at the same time it has the status of a "sheaf" in that it can combine with two adjacent sheaves to create a shich'chah-exempt row. See Mishneh LaMelech, Hil. Matnos Aniyim 5:3 (end) and 5:17, and Pe'as HaShulchan 10:13, for further elaboration of Bavli's position. Cf. Rashbam's understanding of Bavli, as explained by Beurim of R' Moshe Feinstein §132.]
- 4. The two derivations presented above with regard to the exemption of a two-se'ah sheaf do not apply to standing grain, for produce that is attached to the ground cannot be lifted in any event, and moreover, it

- bears no resemblance to a grain stack. Accordingly, a different source is needed for the Mishnah's ruling that forgotten standing grain containing two se'ah is exempt from shich'chah (Shaarei Emunah).
- 5. Deuteronomy 24:19.
- 6. As noted earlier (37a note 19 and 53a note 3), the shich'chah of standing grain is derived from the seemingly superfluous expression בְּשֶּׁרֵה, in the field, which alludes to a form of shich'chah in one's field that applies to something other than a sheaf (see Gemara above, 4:4 [37a], and Sifrei cited by Rash here and to Mishnah 4:6).
- 7. [This analogy between the shich'chah of standing grain and the shich'chah of sheaves was also cited in the Gemara above, 4:4 (ibid.), for a different purpose (see Rash, Rosh and Rash Sirilio).]
- 8. As derived by the Gemara above.
- 9. [The word דָק sometimes means short rather than thin; see Mishnah, Negaim 10:1.1
- 10. I.e. with regard to stalks that have already developed ears of grain but are underdeveloped or damaged, we assess their grain content on the basis of how much they could potentially produce if they were mature and healthy. If this amount is two se'ah or more, the stalks are exempt from shich'chah, even if their actual content is less than two se'ah (Mahara Fulda; see 55a notes 16-18).
- 11. The Gemara refers to a case where they are being cut for fodder (see Mahara Fulda; see also Beur of R' Chaim Kanievski and Derech Emunah 5:119).

[According to Gra, R' Yose's point is that we do not view a sparsely grown area as though it possesses a consistently dense concentration of stalks. Only the actual stalks that were forgotten are taken into consideration and viewed as if they were fully developed and healthy. Cf. Shenos Eliyahu with note of R' Chaim of Volozhin.]

BEIS SHAMMAI

standing grain from becoming shich'chah, ווֹצוּ הַ הָּמָמָה הְּעוֹמֶר הַ אַנוֹ מַצִּיל לֹא אֶת הָעוֹמֶר הְילֹא אֶת הַקְּמָה but a sheaf does not save an adjacent sheaf nor adjacent standing grain from becoming shich'chah. אַי זוֹ הָיא קַמָּה שָׁהִיא מַצֶּלֶת אֶת Which standing grain is it that saves a sheaf from becoming shich'chah? בָּל שָׁאֵינָהּ שַׁבְּחָה אֲפִילוּ קֻלַח — Which standing grain is it that saves a sheaf from becoming shich'chah? בְּל שָׁאֵינָה שַׁבְחָה אֲפִילוּ קֻלַח — Any that is itself not shich'chah, even if only one stalk. אָהָר

NOTES

12. If a forgotten sheaf or forgotten standing grain is located near standing grain that is *nonshich'chah*, the forgotten produce does not become *shich'chah*. Rather, it is saved from becoming *shich'chah* by its proximity to the unforgotten standing grain, and may be retrieved by the owner (*Rash*; *Mahara Fulda*). [As to what constitutes "near" in this regard, see 56a note 9.] The Gemara will provide the Scriptural source for this ruling.

13. If a forgotten sheaf or forgotten standing grain is located near a sheaf that is *nonshich'chah*, the forgotten produce becomes *shich'chah* nonetheless. Its proximity to the unforgotten sheaf does not save it [for, as the Gemara explains, Scripture teaches that the ability to "save" is unique to *standing* grain] (*Rash*).

14. If even one stalk of unforgotten standing grain is near a forgotten sheaf, it saves the forgotten sheaf from being rendered *shich'chah*. [Furthermore, even if all the standing grain adjacent to a sheaf has been forgotten, aside for one stalk at its opposite end, that stalk saves the standing grain adjacent to it, and the saved grain in turn — having been rendered *nonshich'chah* by its proximity to the unforgotten standing stalk — saves the forgotten sheaf adjacent to it from becoming

shich'chah (Shenos Eliyahu, based on Yerushalmi above, 43b; see note 6 there).]

Some commentators note that the Mishnah's wording, "Any that is not *shich'chah*" [as opposed to "any that was not forgotten," as in fact is the version of several manuscripts], implies that the standing grain has the capacity to save a nearby sheaf as long as it is *halachically* classified as *nonshich'chah* — even if it was actually forgotten. [For example, if the standing grain was forgotten, but was excluded from becoming *shich'chah* on account of containing two *se'ah*, it will save a nearby sheaf! (*Mishnah Rishonah*, *Rashash*, *Derech Emunah* 5:128; cf. *R'Yehoseif* cited by *Meleches Shlomo*).

Although the Mishnah states, "What standing grain is it that saves a sheaf," it actually refers to the saving of either a sheaf or standing grain; in either case, a single stalk of nonshich'chah suffices to save the forgotten produce from being designated shich'chah (see Rambam, Hil. Matnos Aniyim 5:21). The Mishnah mentions "sheaf" merely as an example, and chooses this example because the sheaf was the first of the cases mentioned in the previous clause (Tos. Yom Tov, Pnei Moshe). For other explanations, see Mishnah Rishonah and Meleches Shlomo.

The Mishnah discusses a qualification of the rule mentioned in the previous Mishnah, that when forgotten produce measures two *se'ah* or more it is not rendered *shich'chah*:

שָּאֵינָה שָאָינָה בע ond similarly with regard to a tree, if a se'ah of detached fruit and a nearby se'ah of attached fruit were both forgotten, הַשִּׁינִם הָהַבְּצְלִים — and similarly, with regard to garlic and onions, שִינָן מִצְטְרְפִין — they do not combine to qualify for the two-se'ah exemption from shich'chah; rather, they belong to the poor. בְּי יוֹסִי אוֹמֵר — R' Yose says: אָמִי בְּאָמְצַע אַין מִצְטְרְפִין — but if not, they do combine, אָמ בְּאֵי בְּאַרְבִי אֵלוּ מִצְטְרְפִין — but if not, they do combine,

Gemara The Gemara provides the Scriptural source for the Mishnah's first ruling, that standing grain saves an adjacent forgotten sheaf from becoming *shich'chah*:

קבִּי תִּקְצִר — Rebbi said: בְּתִיב — It is written: קּבִי תִקְצִר — When you reap your harvest in your field and you forget a sheaf in the field. עמֶר — The verse applies the shich'chah obligation to a sheaf that is surrounded by a "field," meaning harvested [land], ולא עוֹמֶר שֶׁקְבִיבוֹתְיוֹ קְמָּה — but not to a sheaf that is surrounded by standing grain. [7]

The Mishnah stated that only standing grain saves adjacent produce from becoming *shich'chah*, but a sheaf does *not* save adjacent produce from becoming *shich'chah*. The Gemara wonders why the preceding exposition does not exclude from *shich'chah* even that which is near a non-*shich'chah* sheaf:

קּמָה עוֹמֶר שֶׁפְבִיבוֹתָיו עוֹמֶרין וְלֹא עוֹמֶר שֶׁפְבִיבוֹתָיו קָמָה that a forgotten sheaf that is surrounded by non-shich'chah sheaves is considered shich'chah, while a forgotten sheaf that is surrounded by non-shich'chah standing grain is not considered shich'chah?^[8]

NOTES

- 1. Yerushalmi below, top of 57a, assumes that "cut grain" refers to a bound sheaf (see, however, Mishnah Rishonah מה מים and Rashash). Thus, the Mishnah means that one forgot a sheaf containing a se'ah and an adjacent patch of standing grain containing a se'ah.
- 2. I.e. a se'ah of detached garlic and a nearby se'ah of attached garlic, or a se'ah of detached onions and a nearby se'ah of attached onions, were both forgotten (Rambam, Commentary and Hil. $Matnos\ Aniyim\ 5:20$; $Rash's\ second\ interpretation$; $Shenos\ Eliyahu\ HaAroch$). An alternative explanation will be cited in the Variants section below.
- 3. Although, in all these cases, the two forgotten portions contain, between them, the requisite two se'ah for a shich'chah exemption, they cannot be combined to form a single two-se'ah set, but must be treated individually. Therefore, each of the forgotten items is rendered shich'chah and becomes the property of the poor.

The Mishnah uses three examples — from the realms of grain, tree fruit, and vegetables — in order to illustrate the universality of the principle that a se'ah of attached produce does not combine with a se'ah of detached produce to qualify for the two-se'ah exemption (Tiferes Yisrael). One might have thought that this rule applies only to grains, for in that case the detached and attached portions are called by different names — "sheaves" and "standing grain." The Tanna therefore explicates that it applies even to fruits [and vegetables], where the different categories of produce have the same title (Shoshanim LeDavid, cited by Tos. Anshei Shem).

Alternatively, the Tanna emphasizes that the rule applies across the board, to contrast his view with the following opinion of R' Yose. As we shall see, R' Yose maintains that the rule excluding the combination of detached and attached produce pertains only to grain fields and vineyards, which are subject to the laws of *leket* and *peret*, respectively, but not to ordinary orchards or fields containing fruits or vegetables (*Rash Sirilio*; *Meleches Shlomo*).

For another explanation of the clause "and similarly, with regard to garlic and onions," see Variant A.

4. R' Yose maintains that detached produce can be combined with attached produce to make up a two-se'ah unit of forgotten produce — thus preventing its allocation to the poor as shich'chah — unless "the domain of the poor comes between them." Understood simply, this

means that if the attached and detached se'ahs are separated by produce that is allotted to the poor, such as leket or peret, then the attached and detached se'ahs cannot be combined. Thus, if there is fallen leket between a detached sheaf and attached grain, or there is fallen peret between detached grapes and attached grapes, then the detached attached portions do not combine to form a two-se'ah unit. Otherwise, they do combine to form such a unit (Rash, Mahara Fulda; cf. Rambam Commentary as explained by Rishon LeTziyon).

The Gemara (57a), however, will explain R' Yose's words differently. [In any event, according to R' Yose, the exclusion from combining detached and attached produce pertains only when part of a grain field or vineyard interposes between them. The exclusion does not pertain to ordinary orchards or fields containing fruits or vegetables.]

- 5. Rash Sirilio's text reads: אָמָר רַבִּי אֵילָא, R' Eila said.
- 6. Deuteronomy 24:19.
- 7. "A sheaf in the field" denotes a sheaf lying on open ground, i.e. on a harvested field. This excludes a sheaf surrounded by [or adjacent to] standing grain that is non-shich'chah (Beur of R' Chaim Kanievski; see Gemara further with Gra "ד"ידומשני; cf. Rambam Commentary).

While the verse does not indicate that the standing grain surrounding the sheaf must be nonshich'chah, logic dictates that grain that is itself shich'chah — and that does not "save" itself from being awarded to the poor — cannot save something else from being awarded to them. Thus, it is obvious that, in order for the sheaf to be saved from becoming shich'chah, the standing grain surrounding it must be non-shich'chah (Mishnah Rishonah; see Derech Emunah 5:129 for another explanation)

Although the exclusion of something "surrounded by standing grain" is stated in regard to שֶׁבְחֵת עוֹמְרֵי, forgotten sheaves, it applies also to שֶּבְחַת עוֹמְרִי, forgotten standing grain. Since these two laws are mentioned in the same verse (see Gemara above, 55a), they are linked by a hekeish and are therefore analogous. Hence, the Mishnah's ruling that standing grain saves both an adjacent sheaf and adjacent standing grain from becoming shich'chah (see Aruch HaShulchan HeAsid 12:2; see further, 56b note 5 and Variant A there).

8. Just as we expound the verse "in the field" (i.e. in the open) as excluding a sheaf that is surrounded by [or adjacent to] non-shich'chah

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. Some explain that when the Mishnah states, "and similarly, with regard to garlic and onions," it does not refer to a se'ah of detached garlic (or onions) and a nearby se'ah of attached garlic (or onions). Rather, it means that if a se'ah of attached garlic and a nearby se'ah of attached onions were both forgotten, they do not combine to qualify for the two-se'ah exemption (Rash's first interpretation; Shenos Eliyahu HaKatzar). The novelty is that although onions and garlic are both used as spices, and are therefore grouped together in certain contexts [see

Orlah 2:10], in this particular instance they do not combine (Rash Sirilio).

Interestingly, Rash specifies that the Mishnah means to teach that a se'ah of attached garlic and a se'ah of attached onions do not combine. Beur HaHalachah (5:18 ד"ה העומר) infers from this that if detached garlic and onions were tied together in one bundle, they would qualify for the two-se'ah exemption. The reason is that such a bundle would be classified as a "stack" (see above, end of 55a).

The Gemara answers:

עוֹמֶר שֵׁסְבִיבוֹתָיו עוֹמֶרין — In the case of a sheaf that is surrounded by non-shich'chah sheaves, מַה שֶׁתַּחְהָּיו שָׁרֶה what is beneath [those sheaves] is a "field," עוֹמֵר שֵׁסְבִיבוֹתָיו שמה — but in the case of a sheaf surrounded by non-shich'chah standing grain, מָה שֶׁתַחְתִּיו קַשִּׁין — what is beneath [that grain] is "straw," not a "field."[9]

BEIS SHAMMAI

A related Baraisa is cited:

תָנֵא — It was taught in a Baraisa:[10] קַמָּת חֲבֵירוֹ מַצֵּלֶת אֶת שֵׁלוֹ — THE STANDING GRAIN OF ONE'S FELLOW that is non-shich'chah SAVES ONE'S OWN adjacent produce from becoming shich'chah; [11] ישֶׁל גוֹי מַצֶּלֶת אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל — [THE STANDING GRAIN] OF A GENTILE SAVES THE adjacent [PRODUCE] OF A JEW from becoming shich'chah; שֵׁל חָטִין מַצֵּלֶת אֶת שֵׁל שְׁעוֹרִין — and [STANDING GRAIN] OF WHEAT that is non-shich'chah SAVES adjacent [PRO-DUCE] OF BARLEY from becoming shich'chah, ברי רבי רבי – these are THE WORDS OF REBBI. $^{[13]}$ אוֹמָרִים - BUT THE SAGES SAY: אֵינָה מַצֶּלֶת אֶלָא שֶׁלוֹ — ONLY ONE'S OWN nonshich'chah grain SAVES his forgotten produce from becoming shich'chah, אינה מצלת אלא ממינה — and ONLY [PRODUCE] OF ITS OWN KIND SAVES forgotten produce from becoming shich'chah.[14]

Our Mishnah rules that non-shich'chah standing grain saves both forgotten sheaves and forgotten standing grain, whereas a non-shich'chah sheaf saves neither. The Gemara cites a Baraisa that presents other opinions regarding this mat-

תַנִי — It was taught in a Baraisa: רַבָּן שִמְעוֹן בֶּן גַמְלִיאֵל [16] אוֹמֶר] — RABBAN SHIMON BEN GAMLIEL SAYS: בּשֶׁם שֶׁהַקְמָה בּעוֹמֶר אֶת הָעוֹמֶר — JUST AS STANDING GRAIN that is nonshich'chah saves a nearby sheaf that was forgotten from becoming shich'chah, בְּרֶ הָעוֹמֶר מַצִּיל אֶת הַקָּמָה — so too, A SHEAF that is non-shich'chah saves nearby standing grain that was forgotten from becoming shich'chah. [17] ודין הוא — AND THIS IS supported by the LOGIC of $kal\ vachomer$: הָמָה אָם הַקְּמָה — FOR IF EVEN STANDING GRAIN, $^{[18]}$ (ושכחה) שַּׁיַפָּה בָה כַּה בָה בַּח הַעָנִי - IN WHICH THE INTERESTS OF THE POOR HAVE BEEN EXPANDED, inasmuch as they are entitled not only to shich'chah, but also to leket and peah from it, הרי היא מצלת — CAN SAVE a nearby sheaf from becoming shich'chah, [19] עומר — then in regard to A SHEAF, ישהורע בו כת העני — IN WHICH THE INTERESTS OF THE POOR HAVE **BEEN LIMITED**, inasmuch as they are entitled only to *shich'chah*, but not to leket or peah from it, [אָת הַקְמָה [אֶת הַקְמָה — IS IT NOT LOGICAL THAT IT SHOULD be able to SAVE adjacent standing grain from becoming shich'chah?[20]

standing grain, let us expound it as excluding a sheaf that is surrounded by [or adjacent to] non-shich'chah sheaves (Pnei Moshe, Gra; cf. Rash

9. When a forgotten sheaf is surrounded by other, non-shich'chah, sheaves, the surrounding field has already been harvested, and is in essence "open ground." The fact that sheaves are lying on this open ground does not alter its classification as a "field." Therefore, the forgotten sheaf is considered "a sheaf in the field" and is subject to shich'chah. By contrast, when a forgotten sheaf is surrounded by non-shich'chah standing grain, the land beneath that grain is not "open ground," but rather, land filled with the stalks of that grain. Therefore, the sheaf is not considered "a sheaf in the field," and is excluded from becoming shich'chah (Pnei Moshe, Beur of R' Chaim Kanievski; see Mahara Fulda).

By stating that shich'chah applies specifically to a sheaf that is "surrounded by harvested land," the Gemara implies that as long as there is no swath of harvested land separating the sheaves from the standing grain, the sheaf is deemed "adjacent" to the standing grain, and is saved by it; the precise distance between them is not a factor (see Mareh HaPanim הקמה and Beurim of R' Moshe Feinstein §134 ה"ה ושעור see also Gemara above. 43b with note 3: cf. Mishnah Rishonah איה ווידיה and Derech Emunah 5:127 with Tziyun HaHalachah §231 and Beur HaHalachah 5:21 end of ה"ח).

With respect to forgotten standing grain, the Gemara above (5:2; 43b) stated an additional leniency: Even if it is surrounded by a swath of harvested land, if the stalk is long enough to reach the non-shich'chah grain, such that it can be cut together with that grain, it is saved from becoming shich'chah (Rash). [While Rambam mentions this clause in his Commentary here, he omits it in Hil. Matnos Aniyim 5:21. There he stipulates simply that the forgotten sheaf or forgotten grain must be adjacent to non-shich'chah grain and not surrounded by harvested land. For discussion of Rambam's opinion, see the sources cited in the previous paragraph.]

10. Tosefta 3:11.

- 11. That is, if one forgot some produce at the border of his property, and his neighbor had standing grain adjacent to it, on the other side of the property line, the neighbor's grain saves his own from becoming shich'chah (Pnei Moshe; see following note).
- 12. It is irrelevant whether the non-shich'chah grain belongs to a Jew or a gentile, or whether it is the same species as the forgotten produce or

another. For in any event, the forgotten produce is not "in the field," i.e. it is not surrounded by harvested land (Rash Sirilio).

In the case of a gentile, it is irrelevant whether he remembered the standing grain or forgot it, since a gentile's grain is not subject to becoming shich'chah at all (Pnei Moshe).

- 13. In Tosefta ibid. the text reads: דָבֶרִי רָבָּי מָאִיר, the words of R' Meir.
- 14. Thus, standing grain of wheat saves only forgotten sheaves or grain of wheat, not of barley or any other species.

The Sages maintain that since the verse (Deuteronomy 24:19) states When you reap your harvest in your field, it implies that only one's own unharvested grain saves his forgotten produce from becoming shich'chah (Rash Sirilio; Kiryas Sefer, Hil. Matnos Aniyim 5:21). Moreover, the phrase "field" connotes an area in which the same kind of produce is sown (Kiryas Sefer ibid.).

[Alternatively, the forgotten grain must be deemed subordinate to the non-shich'chah grain in order for it to be saved, and subordination is possible only when both belong to one person and are of the same species (Derech Emunah 5:138).]

- 15. Tosefta ibid.
- 16. Our reading follows text of Tosefta, and Rash Sirilio's text of Yerushalmi.
- 17. Rabban Shimon ben Gamliel disputes the Mishnah's ruling that a non-shich'chah sheaf can save neither a sheaf nor standing grain.
- 18. Emendations throughout the Baraisa follow *Rash*.
- 19. [As derived above from the verse, and you forget a sheaf "in the field." Thus, although the poor have broad rights in standing grain, standing grain works against the poor, in that it saves the owner's forgotten sheaf from being awarded to them as shich'chah (Rash, Rash Sirilio).
- 20. Certainly, a sheaf which is less "friendly" to the poor than standing grain — ought to work against them and save adjacent produce from being awarded to them as shich'chah (Rash).

Note that Rabban Shimon ben Gamliel compares two cases that are opposites, both in regard to the item that effects the save and in regard to the item being saved. He states that since standing grain saves a sheaf, logic dictates that a sheaf should save standing grain. His kal vachomer, however, deals specifically with the item effecting the save, for it states that since standing grain has the capacity to save, surely a sheaf must have the capacity to save. The kal vachomer does not address the item being saved. This is the focus of the next Tanna's rebuttal.

The Baraisa continues with a dissenting opinion:

אָמֵר לוֹ רֲבִּי — REBBI SAID TO [RABBAN SHIMON BEN GAMLIEL]: This kal vachomer argument is not completely valid. מה אם קמה שיפה כח העני בה ושכחה הרי היא מצלת) [מַה לְּקָמָה מַצֵּלֵת אֵת הָעוֹמֵר][[— WHAT IS the comparison to the law that non-shich'chah STANDING GRAIN SAVES AN adjacent SHEAF from becoming shich'chah? [שהורע בת העני בו] — That rule is logical, SINCE THE INTERESTS OF THE POOR HAVE BEEN LIMITED IN [THE SHEAF], inasmuch as it is not subject to *leket* or *peah*! When the forgotten item is something in which the poor have limited rights, reason dictates that it should readily be saved from being awarded to them as shich'chah. (עומר שהורע כח העני בו ושכחו אינו דין שיציל) [יַצִיל עוֹמֶר אֶת הַקְּמָה] — SHALL we therefore say that A nonshich'chah sheaf saves adjacent standing grain, הַעני בָּהּן — WHEN THE INTERESTS OF THE POOR HAVE BEEN EX-PANDED IN [THE STANDING GRAIN], inasmuch as it is subject even to leket and peah? Why, since the forgotten item is something in which the poor enjoy greater rights, reason dictates that it should less readily be saved, and should sooner be awarded to them as shich'chah! How can you argue that a non-shich'chah sheaf must be able to save forgotten standing grain from becoming $shich'chah?^{[2]}$

The Gemara notes that there are two points regarding which these Tannaim are in agreement:

Shimon ben Gamliel and Rebbi] we may learn that, in their opinion, מַבְּיִלִין עוֹמֶר בְּעִינִיעְ — a forgotten sheaf is saved from becoming shich'chah by an adjacent sheaf that is non-shich'chah, מַבְּילִין קַמָּה מִקְמָה — and forgotten standing grain is not saved from becoming shich'chah by adjacent standing grain that is non-shich'chah. [4] In these points, Rabban Shimon ben Gamliel and Rebbi agree, and dispute our Mishnah. They disagree only about whether forgotten standing grain is saved from becoming shich'chah by an adjacent non-shich'chah sheaf. Rabban Shimon ben Gamliel holds that it is saved, whereas Rebbi holds that it is not saved. [5]

NOTES

- 1. As mentioned, the emendations to the Baraisa follow *Rash*.
- 2. Although you (Rabban Shimon ben Gamliel) are correct that sheaves are less "friendly" to the poor than standing grain, your conclusion is incorrect. Granted that, when we consider the item effecting the save, a sheaf ought to be more potent than standing grain; and since the Torah indicates (with the phrase in the field) that standing grain can effect a save, it follows that a sheaf can surely do so. But we must also consider the item being saved and a sheaf (being less "friendly" to the poor) is more amenable to being saved from becoming shich'chah than is standing grain. Now, since the Torah states and you forget a sheaf in the field, it teaches that a standing grain saves a sheaf from becoming shich'chah. The kal vachomer expands this law and states that even a sheaf saves a sheaf from becoming shich'chah. But what is the basis for saying that a sheaf saves standing grain (which is more "friendly" to the poor) from becoming shich'chah? (Rash; see also Rash Sirilio and Mahara Fulda).

Rabban Shimon ben Gamliel, however, holds that our only consideration is the nature of the item effecting the save, i.e. its capacity to effect an exemption from *shich'chah*. When it is an item in which the poor have limited interests, it ought to be able to save *anything* from being awarded to the poor, without regard for the extent of their interests in the item being saved (*Rash Sirilio, Mahara Fulda*).

- 3. As explained in the previous note, both Tannaim agree that a sheaf is less "friendly" to the poor than standing grain. They disagree only about whether we must focus specifically on the item effecting the save or also on the item to be saved. Thus, when the item effecting the save and the item to be saved are sheaves, both Tannaim will agree that the forgotten item is spared from being rendered shich'chah. It emerges that Rabban Shimon and Rebbi both dispute the Mishnah's ruling that a sheaf does not save another sheaf from becoming shich'chah (Rash Sirilio Mahara Fulda).
- 4. For since both the item effecting the save and the item to be saved are "friendly" to the poor, saving cannot take place. As mentioned in note 2, the Torah mentions only that standing grain saves a *sheaf* from being rendered *shich'chah*, but does not say that it saves standing grain. Rabban Shimon and Rebbi will both agree that since standing grain is more "friendly" than a sheaf to the poor, it is *not* saved by the standing

grain (which itself is also "friendly" to the poor). Thus, they both dispute the Mishnah's ruling that non-shich'chah standing grain saves forgotten standing grain from becoming shich'chah (Rash Sirilio, Mahara Fulda; see further, Tos. R'Akiva Eiger §66).

5. For Rabban Shimon maintains that all depends on the nature of the item effecting the save, and he thus holds that a sheaf — in which the poor have limited rights — can save anything from becoming shich'chah. But Rebbi maintains that we must consider the nature of the item that is to be saved, and he thus holds that standing grain — in which the poor have expanded rights — cannot be saved by anything from becoming shich'chah (see Rash Sirilio and Mahara Fulda).

The Tanna of our Mishnah, however, rules that standing grain saves both a sheaf and standing grain, but a sheaf saves neither a sheaf nor standing grain. Some explain that this Tanna rejects the assertion that standing grain is more "friendly" than sheaves to the poor. For to the contrary — we find that standing grain is exempted from shich'chah as long as it has the potential to produce two se'ah of kernels, whereas a sheaf is not exempted unless it actually contains two se'ah [see above, 55a, end of Mishnah 5]. Since in this respect, standing grain is less "friendly" to the poor, the kal vachomer expounded by Rabban Shimon ben Gamliel and Rebbi is not valid. Rather, we expound a hekeish which compares forgotten standing grain to forgotten sheaves (see 56a note 7). Thus, we derive that just as a forgotten sheaf is saved by standing grain, so too, forgotten standing grain is saved by standing grain. With respect to the item effecting the save, there is no hekeish. And since, unlike standing grain, sheaves are considered "in the field," they do not save anything from becoming shich'chah (Tos. Anshei Shem).

In summary, there are three Tannaic opinions regarding this matter: (a) Rabban Shimon ben Gamliel maintains that a sheaf (because the poor have limited interests in it) saves both standing grain and a sheaf; and standing grain saves a sheaf, but not standing grain. (b) Rebbi maintains that anything can save a forgotten sheaf, but nothing can save forgotten standing grain. (c) The Tanna of our Mishnah maintains that standing grain can save anything, but a sheaf cannot save anything. Rambam, Hil. Matnos Aniyim 5:21, rules in accordance with the Tanna of our Mishnah.

See Variant A for Gra's text of the Baraisa.

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. *Gra* has a variant reading of the Baraisa, leading to a different understanding of the debate between Rabban Shimon ben Gamliel and Rebbi. According to *Gra*, Rabban Shimon ben Gamliel's *kal vachomer* goes as follows: If even standing grain, in which the poor have expanded interests, can save *standing grain* from becoming *shich'chah* (as stated in the Mishnah), then surely a sheaf, in which the poor have limited interests, can save standing grain from becoming *shich'chah*. [Thus, in both parts of the *kal vachomer*, Rabban Shimon deals with cases in which the item being saved is standing grain; the *kal vachomer* states simply that a sheaf can save it no less than standing grain can.]

Rebbi counters that if this *kal vachomer* is valid — i.e. if we consider a sheaf less "friendly" to the poor than standing grain — then we ought to take it a step further and expound it as follows: If even standing grain, in which the poor have expanded interests, can be saved by a sheaf from becoming *shich'chah*, then surely a sheaf, in which the poor have limited interests, should be saved by a sheaf from becoming *shich'chah*. But, Rebbi argues (unspokenly), you surely concede that a sheaf *cannot* be saved by another sheaf! [Rebbi apparently considers this self-evident.] Perforce, we must conclude that this *kal vachomer* is not valid, and the laws of "saving" from *shich'chah* are not based on these considerations of "expanded" and "limited" interests. Thus, there is no basis to argue

The Mishnah described which standing grain saves a sheaf from becoming *shich'chah*: Any that is itself not shich'chah, even if only one stalk.^[6]

The Gemara infers:

דָהָה אָם שְׁבָּח שְׁבָּח — This implies that only standing grain that is presently not shich'chah saves an adjacent forgotten sheaf, but if [the owner] subsequently forgot the standing grain as well, the sheaf will become shich'chah at that point. Let us thus resolve our inquiry (cited above, 5:2) as to whether a forgotten sheaf, that was saved from becoming shich'chah by its proximity to non-shich'chah standing grain, becomes shich'chah when that standing grain is itself forgotten!^[7]

The proof is deflected:

תיבְּתר בְּשֶׁעְבֵח אֶת הַקְּמָה הְחִילָּה — Do not infer that if one subsequently forgot the standing grain, the sheaf is rendered *shich'chah* at that time. Rather, **interpret** [the Mishnah] as excluding a sheaf from being saved only in a case **where one** forgot the standing grain first, before forgetting the sheaf, such that the sheaf was never saved in the first place. [8]

The Mishnah stated further that a *se'ah* of cut grain and a *se'ah* of standing grain do not combine to qualify for the two-*se'ah* exemption from *shich'chah*; rather they belong to the poor.

The Gemara remarks:

הָא אָם הָּנִית לְבַעֵּל הַבְּנִית — By focusing on the case of a cut se'ah (i.e. a sheaf containing one se'ah) and an attached se'ah,

the Mishnah implies: **But if both** of the one-se'ah units **were cut**, i.e. there were two one-se'ah sheaves adjacent to one another, they would combine for the exemption and would belong **to the owner.** מְתְנִיתָא בְּרֶבֶּן נֵּמְלִיאֵל — Thus, **the Mishnah accords with** the opinion of **Rabban Gamliel**, who ruled in the previous Mishnah (6:5) that two forgotten sheaves combine to qualify for the two-se'ah exemption from shich'chah.^[9]

As mentioned, the Gemara above (5:2) inquired whether a forgotten sheaf, that was saved from becoming shich'chah by its proximity to non-shich'chah standing grain, becomes shich'chah when the grain that saved it is itself forgotten, or remains saved permanently. Our Gemara now proposes to resolve this inquiry on the basis of our Mishnah's ruling, that a forgotten se'ah of cut grain (i.e. a one-se'ah sheaf) and a forgotten se'ah of uncut (standing) grain do not combine for the two-se'ah exemption from shich'chah. The resolution is based on the understanding that the Mishnah refers to a case in which these two units were forgotten in the order in which they are mentioned - first the sheaf and then the standing grain. [10] Thus, when the owner initially forgot the sheaf, but had not yet forgotten the adjacent standing grain, the sheaf was saved by the standing grain from becoming shich'chah. By stating that when the standing grain is forgotten, it does not combine with the forgotten sheaf for the two-se'ah exemption, the Mishnah implies that the sheaf is rendered *shich'chah* at that point! The Gemara therefore infers:

NOTES

- 6. The elucidation of the next segment as pertaining to this section of the Mishnah follows Mahara Fulda. Cf. Rash Sirilio, Pnei Moshe.
- 7. The Gemara above (5:2; 44a-b) inquired whether something that was saved from becoming shich'chah when initially forgotten, by virtue of its proximity to non-shich'chah grain, can be rendered shich'chah at a later point in time. For example, if the item effecting the save is itself subsequently forgotten and rendered shich'chah, such that it loses its capacity to "save" another item, will the previously saved item become shich'chah at that time? [According to $Mahara\ Fulda$ above (44a באחר באוי להציל (שהוא ראוי להציל האיל), the Gemara there actually speaks of a different case, but its inquiry pertains to this case as well (see 44a note 3). According to Gra there (44b באוי להציל (שבחו אברו שבחו אברו שבחו (15 באוי להציל (15 באוי לה

The present tense of our Mishnah's ruling — that any standing grain that "is not shich'chah" saves a forgotten sheaf — implies that if the standing grain was at one point non-shich'chah but eventually became shich'chah, the forgotten sheaf, too, is no longer saved and becomes shich'chah at that time. Thus, the above inquiry may be resolved on the basis of our Mishnah (Mahara Fulda).

8. That is, the Mishnah does not mean that only standing grain which is

presently non-shich'chah can save a sheaf from becoming shich'chah. Rather, it means that any standing grain that is non-shich'chah when the sheaf is initially forgotten saves it from becoming shich'chah at any point in time. The only case in which a sheaf that is adjacent to standing grain becomes shich'chah is one in which the standing grain was rendered shich'chah before the sheaf was forgotten — so that it was never able to save the sheaf in the first place. Since this interpretation is possible, the inquiry cannot be resolved on the basis of our Mishnah (Mahara Fulda).

9. According to the Sages, who rule in the previous Mishnah that two one-se'ah sheaves do not combine for the exemption, our Mishnah need not have specified that a *cut se'ah* does not combine with an *uncut se'ah*.

For further discussion, see Variant B.

10. That is, the owner forgot to remove a one-se'ah sheaf of cut grain from the field, and then forgot to cut an adjacent one-se'ah patch of standing grain (Pnei Moshe; Mahara Fulda above, 44b ביר ור"ה. [The reference is to a person whose practice is to cut a patch of grain and immediately bundle and remove it, before proceeding to cut the next patch. It happened that he completed his work in one patch but forgot to remove a one-se'ah sheaf, and then forgot to cut an adjacent one-se'ah

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

even that a sheaf can save standing grain from becoming shich'chah.

The Gemara comments that from the words of both Tannaim we may infer that one sheaf cannot save another sheaf from becoming *shich'chah*. For Rebbi assumes this law to be self-evident, to the extent that he relies upon it as the basis for refuting Rabban Shimon ben Gamliel's *kal vachomer*. Clearly, whatever Rabban Shimon ben Gamliel's reasoning is, he does not disagree with this point. [According to *Gra's* text, the Gemara does not mention a second law that can be inferred from the words of these Tannaim.]

It emerges according to this text [in contrast to Rash's text], that Rebbi agrees with the Tanna of our Mishnah, that standing grain saves both a sheaf and standing grain, but a sheaf saves neither another sheaf nor standing grain. Thus, there are only two Tannaic opinions: (a) Rabban Shimon ben Gamliel maintains that standing grain saves both a sheaf and standing grain, and a sheaf saves standing grain but not another sheaf. (b) Rebbi and the Tanna of the Mishnah hold that standing grain can save anything, while a sheaf cannot save anything.

B. Since Yerushalmi explains our Mishnah as following Rabban Gamliel,

it would seem that the previous Mishnah and our Mishnah represent אָמַרְלּוֹקָת (אַתָּר כְּּדְּ שְׁתָּח הַ מְּלֵּוֹלְתְּח (אַתְּר בְּּדְ שְׁתָּח הַ מִּלְּח (אַתְּר בְּּדְ שְׁתָח הַ מִּל מִּח anonymous ruling [in a subsequent Mishnah that follows one of the opinions]. The rule in such instances is that the halachah accords with the anonymous ruling of the latter Mishnah (see Bavli Yevamos 42b). It would thus appear that the halachah follows Rabban Gamliel.

Rambam (Hil. Matnos Aniyim 5:18), however, rules in accordance with the Rabbis that two sheaves do not combine to qualify for the two-se'ah exemption. Interestingly, Rambam still finds it necessary to cite (ibid. 5:20) our Mishnah's ruling that detached and attached produce do not combine for the two-se'ah exemption. The implication is that Rambam considers our Mishnah's ruling compatible with the view of the Sages, in apparent contradiction to Yerushalmi!

For various resolutions of *Rambam's* view, see *Radvaz* to *Rambam* ibid. 5:20, *Mareh HaPanim, Mishnah Rishonah ד"ה*, *Rashash, Shoshanim LeDavid* cited by *Tos. Anshei Shem, Pe'as HaShulchan* 10:21, *Beurim of Moshe Feinstein* §135 ד"ה העומר, and *Derech Emunah* — *Beur HaHalachah* 5:18 ד"ה העומר.

קתציל שַקּוּרָה מִשְּאֵינָה שְקּוּרָה — But if something that was initially saved remains saved permanently, then let the cut grain (i.e. the sheaf) still be saved on account of the uncut grain, even after the uncut grain itself is forgotten![11] Why does the Mishnah consider the sheaf shich'chah? הַרָּא אָמָרָה — Perforce, this tells us

that הָּכְר שְׁהוּא רָאוּי לְּהַצִּיל וּשְׁכְּחוֹ הֲרֵי הוּא שְׁכְּחָה — if there is **something that is fit to be saved** from becoming *shich'chah* on account of its proximity to non-*shich'chah* grain, **and [the reaper]** subsequently **forgot it** again when it no longer has non-*shich'chah* in its proximity, **it is** rendered *shich'chah* at that time! [13]

NOTES

patch, moving on instead to a more distant section.]

and at that time the forgotten sheaf is again overlooked. In either case, the forgotten sheaf no longer has any non-shich'chah in its proximity that can save it, and the inquiry explores whether it remains "saved" (see 44a note 3). Our Mishnah (as currently understood) deals with the first case: A one-se'ah sheaf was forgotten in proximity to a se'ah of standing grain, and then the standing grain was also forgotten. Since the Mishnah treats the sheaf as shich'chah, the Gemara infers that in the related case — where the standing grain was reaped and the sheaf again overlooked — the sheaf would also become shich'chah. In any event, we see from the Mishnah that something saved from becoming shich'chah initially can become shich'chah at a later time, when circumstances change (see Mahara Fulda).

^{11.} Granted that the one-se'ah sheaf and the se'ah of standing grain do not combine to qualify for the two-se'ah exemption, the sheaf should nevertheless remain the owner's, on account of having been saved when it was initially forgotten (Mahara Fulda; Beurim of R' Moshe Feinstein above. §103).

^{12.} I.e. something that was actually saved when it was forgotten. The expression *fit to be saved* is a paraphrase of the expression that the Gemara used (above, 5:2; 44a,b] in posing the inquiry.

^{13.} The Gemara mentions here another case that is governed by the above inquiry. That inquiry pertains to two cases: (a) The standing grain that effected the save is itself *forgotten*; (b) the standing grain is *reaped*

The resolution is rejected:

 $^{[1]}$ יונָה] (יונתן) אָמֵר בָּקוֹצֵר אוֹרָה - R' Yonah said: תִּיפָתוֹר בָּקוֹצֵר שוֹרָה וּמְעַמֵּר שׁוּרָה — Interpret the Mishnah as referring to a case where one first cuts an entire row of standing grain and then removes the sheaves of the entire row,[2] וּכָבָר שָׁבַח אֶת הַקָּמָה עַד שֶׁלֹא שָׁבַח אָת הָעָמִרִים — and it deals with a case where he already forgot to cut the standing grain before he forgot to remove the sheafs. That is, he cut an entire row of grain but inadvertently left a patch standing in it, and then, when he returned to bind the cut grain into sheaves and remove them, he left one of the sheaves behind, near the patch of standing grain. Since the standing grain was forgotten first, it was rendered shich'chah immediately. When the sheaf is subsequently forgotten, there is no nonshich'chah standing grain in its proximity that can save it from becoming shich'chah. The Mishnah informs us that although both the standing grain and the sheaf are now forgotten, they do not combine for the two-se'ah exemption from shich'chah. Rather, both of them belong to the poor.[3]

The Mishnah stated:

אם בְּאת רְשׁוּת לְעָנִי וברי] — R' Yose says: IF THE DOMAIN OF THE POOR COMES etc. (between them, they do not combine, but if not, they do combine).]

"The domain of the poor" refers to *leket* or *peret*, which are entitlements of the poor. The Gemara nevertheless inquires as to the precise meaning of R'Yose's clause:

שָה — What does R' Yose mean? עֵר שֶׁתְבוֹא מַמְשׁ — Does he mean that detached and attached produce combine for the two-se'ah exemption unless [the domain of the poor] actually comes

between them, i.e. there are fallen *leket* ears or fallen *peret* grapes lying on the ground between the detached and attached produce? אוֹ אַפּילוּ נְרְאֵית לְהָבִיא — Or does he mean that, even if [the domain of the poor] is merely *capable* of coming between them, they do not combine. I.e. whenever there is a potential for *leket* or *peret* to fall there, for there is standing grain or there are grapes on the vine between the detached and attached produce, it prevents them from combining for the exemption. [4]

The Gemara resolves the inquiry:

בשמעינה מן הדא — Let us learn [the resolution] from the following Baraisa, in which R' Yose elaborates his ruling quoted in the Mishnah:[5] הַכְּרֵם — R' Yose says: Whenever the domain of the poor, SUCH AS a GRAIN field OR A VINEYARD, comes between the detached and attached produce, they do not combine for the two-se'ah exemption. וכרם לא על אתר הוא — Now, in the case of a vineyard [the "domain of the poor"], i.e. the actual peret, is not there immediately at the beginning of the harvest, for it often takes some time for *peret* to fall. Similarly, in the case of a grain field, the actual *leket* is not there immediately at the beginning of the harvest, since it often takes some time for *leket* to fall. It is thus possible for detached and attached produce to be forgotten without any peret or leket interposing between them. Nevertheless, R' Yose states unequivocally that when there are grapevines or a grain field between the detached and attached produce, these portions do not combine to qualify for the two-se'ah exemption. [6] הַדְא אָמְרָה — This tells us, in effect, אָמָרָה — that even if [the domain of the poor] is merely fit to come between the detached and attached produce, they do not combine.[7]

NOTES

- 1. Emendation follows Rome ms., Rash and the parallel sugya above, 44b.
- 2. That is, we are not dealing with one who cuts, binds and removes each patch of standing grain before proceeding to cut the next patch (such that he must have forgotten the sheaf before forgetting the standing grain). Rather, we are dealing with one who cuts each row in its entirety, and then returns to the beginning of the row to bind the cut grain into sheaves and remove them from the field (*Pnei Moshe*, here and above, 44b; *Mahara Fulda* and *Gra* there).
- 3. And inasmuch as the sheaf was never saved, the Mishnah's ruling has no relevance to the inquiry regarding the status of something that was
- once saved from becoming shich'chah (Pnei Moshe).
- See Variant A for further discussion and alternative approaches.
- 4. According to the latter side of the inquiry, R' Yose holds that, even if there is no actual *leket* or *peret* between the detached and attached portions, they do not combine as long as grain from which *leket* can fall, or grapevines from which *peret* can fall, interpose between them (see *Rosh* and *Rash Sirilio*).
- 5. Tosefta 3:10.
- 6. Rash, Rash Sirilio, Mahara Fulda, Gra; cf. Pnei Moshe.
- 7. Note that in the Baraisa R' Yose mentions specifically a grain field or

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. According to a simple reading of the Gemara, R'Yonah does not mean that the Mishnah must be referring to a case where the person forgot the standing grain first, but that the Mishnah *might* be referring to this case, so the inquiry cannot be resolved on the basis of our Mishnah. It should be noted, however, that although the inquiry is not resolved here, the Gemara above (44a) did resolve it on the basis of another Mishnah. The conclusion of the Gemara there is that something initially saved from becoming shich'chah can in fact be rendered shich'chah at a later point in time, if the reason for its being saved no longer exists (see 44b note 10). Thus, Rambam (Hil. Matnos Aniyim 5:20) cites our Mishnah's ruling, that a se'ah of cut grain and a se'ah of standing grain do not combine for the two-se'ah exemption - meaning that they are both considered shich'chah — without any qualification. The implication is that this rule applies whether the standing grain was forgotten first or the sheaf was forgotten first (see Pe'as HaShulchan 10:21). [See 44b Variant A for Gra's variant understanding of the Gemara above.]

Rash, in another approach to our Gemara, understands R' Yonah to mean that the Mishnah *must* refer to a case in which the person forgot the standing grain first. According to Rash, R' Yonah did not advance his interpretation in order to deflect the resolution of the inquiry. Rather, R' Yonah addresses the Mishnah itself, and asserts that it can be understood only in the manner stated — where the standing grain is forgotten before the sheaf. The reason is as follows: If the sheaf is forgotten first, then the standing grain saves it from becoming shich'chah. Now, the sheaf and standing grain together measure two se'ah, and the sheaf, having been

saved by the standing grain, is deemed ancillary to it. Should the standing grain subsequently be forgotten, this is tantamount to the forgetting of a single two-se'ah unit of grain. Surely, the two-se'ah exemption must apply in this instance! Perforce, states R'Yonah, the Mishnah deals with a case in which the standing grain was forgotten first, so it never saved the sheaf from becoming shich'chah. Thus, one se'ah of standing grain was forgotten by itself, and subsequently, a one-se'ah sheaf was forgotten by itself. Regarding this case, the Mishnah teaches that the two units do not combine for the two-se'ah exemption from shich'chah (Rash as elaborated by Mishnah Rishonah; see Beurim of R' Moshe Feinstein §135; see Tos. R' Akiva Eiger §67 and Beurim of R' Moshe Feinstein ibid. for a sightly different understanding of Rash's words).

Now, the Gemara had thought to resolve the inquiry (whether something initially saved from becoming *shich'chah* can be rendered *shich'chah* later) on the basis of the Mishnah, which seemingly holds that if a one-*se'ah* sheaf was forgotten but saved by standing grain, and then the item that effected the save was itself forgotten, even the sheaf is rendered *shich'chah*. According to *Rash's* approach, the Gemara rejects this resolution by citing R'Yonah, who asserted *for a different reason* that the Mishnah cannot be speaking of a case where the sheaf was forgotten before the standing grain. And since it does not refer to this case, it has no bearing on the inquiry (*Derech Emunah — Beur HaHalachah* 5:20 "T

For yet another approach to our *sugya*, see *Shenos Eliyahu HaAroch* and *Beur HaHalachah* ibid.

Halachah 7

Mishtraft The Mishnah lists various situations in which produce is not subject to the law of shich'chah: תְּבוֹאָה שֶׁנִיתְנָה לְשַׁחַת — Grain that was given for fodder, אוֹ לָאֵלוּמָה בֹשְׁחַת הַ הַ בְּאַנִּיהְנָה לַשְּׁחַת — and similarly stalks of garlic that were harvested for binding, ובּבְּצָלִים — and bundles of garlic or onions, אין לָהָן שְׁבְחָה — are not subject to shich'chah. באַרֶץ בְּגוֹן הַלּוֹף וְהַשׁוֹם וְהַבְּצְלִים — Concerning any [produce] that is hidden in the ground, such as luf, garlic and onions, אין לָהֶן שַׁבְּחָה אוֹמֵר — R' Yehudah says: אין לָהֶן שַׁבְּחָה They are not subject

NOTES

vineyard, indicating that "the domain of the poor" refers to the potential to acquire *leket* or *peret. Tos. Yom Tov* wonders why "the domain of the poor" does not also include the potential to acquire *peah* — which would make it possible for the rule of interposition to apply to *all* fields and orchards (which are subject to the *peah* requirement), not only grain fields and vineyards! For discussion of this matter, see *Tos. Yom Tov, Mishnah Rishonah* and *Tiferes Yisrael* §41.

8. I.e. grain that is harvested prematurely when it is still moist (*Pnei Moshe*), for use as fodder (*Rash, Mahara Fulda*). Because it is not cut for human consumption, such grain is excluded from the laws of *shich'chah* [as the Mishnah continues below] (*Rash, Rosh,* and *Mahara Fulda*, as explained by *Tiferes Yisrael* in *Hilchasa Gevirta*, *Shaarei Emunah* §13, *Derech Emunah* 5:62, and *Beurim of R'Moshe Feinstein* §136).

Others explain that the law of *shich'chah* applies only to forgotten sheaves [not forgotten cut grain], as the verse (*Deuteronomy* 24:19) states: קים אָרָהְתָּ עִּלְהָ, and you forget a **sheaf**. Since grain cut for fodder is never bound into sheaves, it is not subject to *shich'chah* (*Rash Sirilio*; *Shaarei Emunah* §13 ביה פיה פיה and *Derech Emunah* 5:61,62, in explanation of *Rambam Commentary* and *Hil. Matnos Aniyim* 5:9; see also *Beurim of R' Moshe Feinstein* ibid.).

Two practical differences emerge from these two explanations. First, with regard to the obligations of standing grain shich'chah and other gifts for the poor: According to the first explanation, grain cut not for human consumption is exempt not only from the *shich'chah* of sheaves, but also from shich'chah of standing grain, and other gifts for the poor (see above, 1:4). According to the second explanation, however, such grain is exempt only from the shich'chah of sheaves, since it is in respect to that obligation that the Torah stresses עמר, sheaves. It is not exempt from shich'chah of standing grain, or other gifts for the poor, since their obligations are not conditional on the grain being bundled into sheaves (see Derech Emunah, Beur HaHalachah ד״ה להאכילה; see also Maadanei Eretz, Terumos 2:7 §2). [See, however, Derech Emunah, Tziyun Ha-Halachah 5:108, which states that although according to the second explanation such grain is not exempt from other gifts for the poor, it may be exempt from shich'chah of standing grain.] Second, with regard to mature grain that is harvested for use as fodder: According to the first explanation, it is subject to shich'chah, since mature grain is generally used for human consumption. We do not reckon with the fact that this person cut it for use as fodder; rather we apply the principle of בָּטְלָה דַּעְתוּ אֱצֶל כָּל אָדָם, which states that normative behavior is defined by the prevailing practices in society [see, for example, Bavli Menachos 70a]. According to the second explanation, such grain is not subject to shich'chah [since it is never bound into sheaves] (see Derech Emunah ibid. §63, and Beur HaHalachah ibid.; see also Maadanei Eretz

9. I.e. stalks of grain harvested to be used as cord for binding sheaves (Rash; Rosh; Mahara Fulda). Because these stalks were not cut for human consumption, the obligation of shich'chah is not applicable [as the Mishnah continues below] (Shaarei Emunah §13 and Beurim of R' Moshe Feinstein §136; see preceding note). [Derech Emunah, Beur Hahalachah ibid. maintains that here too the reference is to grain that was cut prematurely; see Mishnah Rishonah.]

Rambam (Commentary and Hil. Matnos Aniyim 5:9), however, interprets the word אַלימָה as meaning small bundles. As explained above (see 6:4 and 5:7 with notes), the shich'chah obligation applies only to sheaves that are in their final form. Since these small bundles stand to be consolidated into larger sheaves, they are not in their final form, and are thus exempt from shich'chah (Rosh in explanation of Rambam; Pnei Moshe; see also Rash Sirilio).

Others explain that according to Rambam, small bundles are exempt from shich'chah even if the farmer does not intend to consolidate them into larger sheaves. The reason for this is that the Torah's reference to a forgotten עַּמֶּר [sheaf] implies a standard-size sheaf that farmers generally make to transport the grain to the threshing floor; smaller

bundles are not included in the term עָמֶר, and as such are excluded from the obligation of *shich'chah* [see preceding note] (*Tos. Anshei Shem, Shaarei Emunah* §13 אָר״ה פּ״ה מ״ח, *Derech Emunah* 5:65).

10. I.e. garlic stalks that were harvested to tie together bunches of garlic (Rash, Rosh, and $Mahara\ Fulda$). Here too, the obligation of shich'chah does not apply, since these stalks were not cut for human consumption ($Shaarei\ Emunah\ \S13$ and $Beurim\ of\ R'\ Moshe\ Feinstein\ \S136$; see preceding two notes).

Rambam Commentary, however, interprets אַינּוּדְי הַיּשׁוּם as a bunch of naturally connected garlics. Since it stands to be combined with other such bunches into a larger bundle, it is exempt from <code>shich'chah</code>, which applies only to bundles in their final form (see <code>Rosh</code> and <code>Pnei Moshe</code>; see preceding note). Alternatively, such bunches do not qualify as "sheaves," which by definition are tied together artificially [or because they are smaller than standard-size sheaves] (see <code>Tos. Anshei Shem, Shaarei Emunah</code> ibid., <code>Derech Emunah</code> 5:66; see also <code>Ri Korkos</code> to <code>Rambam, Hil. Matnos Aniyim</code> 5:9).

11. These are preliminary small bundles of garlic or onions, which are subsequently collected and re-bound into larger bundles. Only the final sheaves are subject to *shich'chah*, but these intermediate bundles are not [see preceding two notes] (*Rash; Rosh; Mahara Fulda* and *Pnei Moshe;* see also *Rash Sirilio*).

Alternatively, even if the farmer does not intend to consolidate them into larger bundles, they are exempt. This is because these bundles are too small to qualify as "sheaves" (see preceding note; see also *Mishnah Rishonah* and *Beurim of R' Moshe Feinstein* §136, for their understanding of *Rambam*).

12. According to Rash, Rosh, and Mahara Fulda, the first three cases are exempted because they were not harvested for human consumption, whereas the last case is exempted because the sheaves are not in their final form (see preceding notes; see Beurim of R' Moshe Feinstein §136). According to Rambam, as explained by Derech Emunah and Shaarei Emunah [cited in preceding notes], all the cases mentioned by the Mishnah are exempted for the same reason; namely, that the forgotten produce does not meet the legal definition of a "sheaf."

 $13.\ Luf$ is a type of onion (Rambam Commentary, Pnei Moshe). [Y. Felix (Commentary to Yerushalmi Sheviis pp. 315, 389) identifies luf as the arum palaestinum, commonly known as black calla [see R' Daniel, cited by Aruch, (ע' לוף Solomon's lily. This is a perennial plant whose leaves and bulbs are edible upon cooking. Both arum and onions are part of the lily family but are of different genuses. See also Aruch ibid.]

14. These are all bulbous plants, whose edible product (the bulb) grows underground (*Rambam Commentary; Rav*).

The Mishnah now considers whether or not "hidden" produce is subject to the law of *shich'chah* of standing grain; i.e. if those bulbs overlooked when the others are plucked must be left there as *shich'chah* (*Tos. Anshei Shem*; see *Rambam Commentary* and *Hil. Matnos Aniyim* 5:8, and *Rash Sirilio*).

[Tos. Yom Tov and Tos. Anshei Shem maintain that although the leaves of these plants are exposed, they are nevertheless classified as "hidden" produce, since the main edible part (the bulb) is underground; cf. Derech Emunah, Tziyun HaHalachah 5:93.]

According to Shenos Eliyahu, the Mishnah refers to bulbs that were uprooted, sheaved, and then buried underground for storage [see Mishnah Sheviis 5:2], and the Mishnah refers to the shich'chah of forgotten sheaves. [It is important to note that even those commentators who explain the Mishnah as referring to attached bulbs, agree that buried bulbs are also classified as "hidden" produce (Mishnah Rishonah; Beurim of R'Moshe Feinstein §136; see also Rash 5:7).]

[Possibly, *Shenos Eliyahu* demurred from explaining in accordance with the simple meaning of the Mishnah, because in his opinion attached bulbs are not considered "hidden," since their leaves are exposed. Therefore, he explains the Mishnah as referring to uprooted bulbs which

to shich'chah. נוס אומרים באומרים They are subject to shich'chah. [16] של הַן של הַן של They are subject to shich'chah.

Gemara The Gemara addresses the Mishnah's first ruling, and expands it:

אָמֵר רַבִּי יוֹנָה — R' Yonah said: אָמֵר רַבִּי יוֹנָה — [The Mishnah's exemption] does not end with grain that was [already] given for fodder, אָלָא אֲפִילוּ נוֹטְלָה עַל מְנָת לִיתְנָה — but extends even [to grain] that one took [i.e. harvested] with the intent to give it to animals as fodder.[17]

The Mishnah stated:

בוי] — Concerning ANY [PRODUCE] THAT IS HIDDEN (in the ground, such as luf, garlic, and onions, R' Yehudah says: They

are not subject to *shich'chah*. But the Sages say: They are subject to *shich'chah*) **etc.**]

The Gemara cites another Mishnah regarding hidden objects, in which the opinions of R' Yehudah and the Sages are reversed:

תַּמְן תְּנִינֵן — We learned there in a Mishnah; נְמַּדְלִיק אֶת הַגָּרִישׁ — EF ONE SETS FIRE TO A STACK OF GRAIN, בּלִים בוֹ בֵּלִים — AND UTENSILS WERE hidden IN IT, and they were burned together with the stack, רְבִּי יְהוּרָה אוֹמֵר — R' YEHUDAH SAYS: מְשַׁלֵּם כָּל מֵה — HE PAYS FOR WHATEVER WAS INSIDE IT, including the utensils. [20]

NOTES

are **completely** buried underground (see *Tos. Anshei Shem; Beurim of Ri Moshe Feinstein* ibid.).]

15. R' Yehudah maintains that "hidden" produce is not subject to *shich'chah*. He agrees, however, that *luf*, garlic, or onion bulbs that were uprooted, sheaved and left forgotten above the ground, are subject to *shich'chah* (Rash, Ri ben Malki Tzedek, Mahara Fulda).

16. The Sages maintain that even "hidden" produce is subject to shich'chah.

As explained above (5:6; 47b), produce forgotten on account of external factors is not subject to *shich'chah*. Still, the hidden produce of our Mishnah is subject to *shich'chah*, and is not exempted on grounds of being overlooked because of its being hidden — an external factor. This is because it is normal for these plants to be underground, and as such, his forgetting them must be attributed to sheer forgetfulness, and the laws of *shich'chah* apply (see *Rambam*, *Hil. Matnos Aniyim* 5:3,8, and 25, with *Derech Emunah* §21,22, and 52, and *Beur HaHalachah* 5:3 מבמדוץ; see also *Maadanei Eretz* 3:1).

[The source of the dispute between R' Yehudah and the Sages will be given in the Gemara.]

17. The Mishnah's expression "grain that $was\ given$ for fodder" — in the past tense — implies that the grain had already been used for fodder (see $Mahara\ Fulda$). The Mishnah would thus be saying that grain harvested for use as fodder is exempt from shich' chah only if a portion of

the grain had already been given to the animals as fodder. If, however, it was yet to be used as fodder, it is subject to *shich'chah* — even though the grain was cut with the intent to feed it to the animals. R' Yonah teaches that this is not so, and even if none of the grain has been given to the animals for fodder, it is nevertheless not subject to *shich'chah* [for the reasons explained above in note 8] (see *Shaarei Emunah* §13 and *Meleches Shlomo*; see also *Rash Sirilio*, *Sdeh Yehoshua*, and *Mahara Fulda*).

Alternatively, by stating "grain that was **given** for fodder," rather than "grain that was **cut** for fodder," the Mishnah implies that only grain *originally sown* for fodder is not subject to *shich'chah*; grain that was merely cut for use as fodder is subject to *shich'chah*. R' Yonah explains that this is not so, and even if the grain was not originally sown for fodder, but merely harvested with that intent, it is not subject to *shich'chah* (*Pnei Moshe*; see *Beurim of R' Moshe Feinstein* §136 חדה אוואר).

18. Bava Kamma 6:7 (29a Vilna ed.); Bavli Bava Kamma 61b.

19. Bavli Bava Kamma 61b explains that this refers to one who kindled a fire in his own premises, and it then spread to another person's property [through negligence] and burned a stack of grain there.

20. R' Yehudah holds that one who sets a fire — even on his own property — is liable for everything it burns, even items that were *hidden* from view (*Mahara Fulda*).

חַיטין חַיטין – BUT THE SAGES SAY: אַינו מְשַׁלֵּם אֶלֶּא גָּדִישׁ חִיטין – BUT THE SAGES SAY: אַינו מְשַׁלֵּם אָלָא הָדישׁ שְׁעוֹרִין – HE PAYS ONLY FOR A STACK OF WHEAT OR FOR A STACK OF BARLEY. רוו

The Gemara points out an apparent contradiction in R' Yehudah's positions:

תחלפא שיטְתֵּיהּ דְּרָבִּי יְהוּדְה — The opinions of R' Yehudah are reversed. תַּמִּין הוּא אומֵר — There, with respect to damage by fire, [R' Yehudah] says that יְרַבּוֹת אֶת הַשְּמוּן — the verse means to include liability for hidden [objects]; אַמָּר – and here, with respect to the shich'chah obligation, he says that — בְּרָט לְּטָמוּן — the verse means to exclude hidden [produce] from the shich'chah obligation. [2] — ? —

The Gemara answers:

תַּמְן — There with respect to liability for damage by fire, the Torah states: אוֹ הַקּמָה אוֹ הַּקְמָה , — If a fire goes forth etc. and consumes a grain stack or standing grain etc., the one who ignited the fire shall pay. "הַמְּמָה , הַמְּשִׁמֵע שֶּנֶּאֲמֵר , הַמְּשִׁמע שֶּנָּאֲמֵר , הַמְּשִׁמע שְּנָּאֲמֵר , הַמְּשִׁמע שְּנָּאֲמֵר , אַרְיִי שְׁהַגְּרִישׁ בַּכְּלִל . Now, from the implication of that which is stated standing grain, אַין אָנו הוֹשְׁהַנְיִישׁ בַּבְּלִל do we not know that a grain stack is encompassed as well? שׁהַנְּלְיוֹ שְׁהַנְּרִישׁ בַּבְּלִר . What need was there for [the Torah] to state a grain stack? הַשְּמִר , הָבְּרִישׁ בַּבְּלִר , הַבְּרִי , הַיְבָּר , שְׁהָּבְּי , שְׁהָבְּי , שְׁהָּבְּי . However here, with respect to the shich'chah obligation, the Torah states: your field — which is exposed — implying that the shich'chah obligation applies only to produce that resembles a field, insofar as it too is exposed, בְּרֵי לְּטָמוּן — to the exclusion of produce that is hidden. [6]

The Gemara now points out an apparent contradiction in the

opinions of the Rabbis who argue with R'Yehudah:

תחלפא שיטְתּין דְרַבְּנִין — The opinions of the Rabbis are reversed. תַּמָן אִינוּן אָמְרין — There, with respect to damage by fire, they say that תַּמָן לְּטָמוּן — the verse means to exclude liability for hidden [objects]; בְּלִי אִמְרוּן בְּמָרוּן — and here, with respect to the shich'chah obligation, they say that לְרַבּוֹת אֶת — the verse means to include hidden [produce] in the shich'chah obligation. [7] — ? —

The Gemara answers:

_ There, with respect to liability for damage by fire, the Torah states: אוֹ הַשְּׁרֵה״, — If a fire goes forth etc. and consumes a grain stack, or standing grain, or a field etc. the one who ignited the fire shall pay. מַה (שדר) (שָּׁדֶה) בְּגָלוּי אַף כָּל דְּבָר — The Torah mentions a "field" to teach that just as one's field is exposed, so too, one is liable for fire damage to any object that resembles a field, insofar as it too is exposed, to the exclusion of things that are hidden.[8] בָּרֶם הָבָא "שַׂדֶךְּ״ בָּגֵלוּי — However here, with respect to the shich'chah obligation, the Torah states: your field — which is exposed — פְּרֵט לְטָמוּן — to the exclusion of "hidden produce," בָּגָלוּי — and it also states your harvest — which is exposed — פָרַט לְטָמוּן to the exclusion of "hidden produce." וָהָוֵי מִיעוּט אַחַר מִיעוּט — Thus, [the verse] presents one exclusion [of hidden produce] following another exclusion [of hidden produce], ואין מיעוט אַחַר מִיעוּט [אֶלָא] אַחַבּוֹת אֶת הַטָּמוּן — and in accordance with the general rule, one exclusion of hidden produce following another exclusion of hidden produce does not serve to exclude, but to include hidden [produce].[9]

Halachah 8

Mishtah הַקּוֹצֵר בַּלַיְלָה — One who harvests at night, וָהָמְעַמֵּר – and one who removes sheaves,[10]

NOTES

- 1. The Sages hold that one is not obligated to pay for fire damage to *hidden* things (*Mahara Fulda*). Rather, if the stack was of wheat, he pays as though it contained only wheat [including the space taken up by the utensils]; if it was of barley, he pays as though it contained only barley (*Pnei Moshe, Rash Sirilio*).
- 2. The Torah states the term אָדָה field, both with respect to the shich'chah obligation [When you reap your harvest in your field and you forget a sheaf in the field (Deuteronomy 24:19)], and with respect to liability for damage by fire [If a fire goes forth and comes across thorns and consumes a grain stack, or standing grain, or a field, the one who ignited the fire shall pay (Exodus 22:5)]. With respect to shich'chah, R' Yehudah apparently expounds the term "field," as limiting the law of shich'chah to produce that lies exposed on the field (see Sifri to Deuteronomy ibid.). Likewise, he should expound the term "field" stated with respect to fire liability, as limiting liability for damage by fire to items that are exposed on the field. Why then does he expound that verse to include even hidden items?
- 3. Exodus 22:5.
- 4. Once the Torah teaches that one is liable for fire damage to standing grain, it is obvious that he is also liable for fire damage to a grain stack. For there are certainly no grounds for exempting liability for this very same grain after it is cut and piled into a stack (*Mahara Fulda*; see also *Rash Sirilio*).
- 5. The Torah states "a grain stack" to teach that he is liable for the entire grain stack even foreign objects hidden within it (*Pnei Moshe*; see *Yerushalmi Bava Kamma* 6:5) which would have, otherwise, been excluded by the implication of the term "field" (*Mahara Fulda*).
- 6. Thus the opinions of R' Yehudah are indeed consistent. For, in fact, he expounds the term "field" to exclude hidden things. Therefore with respect to *shich'chah*, where there is no superfluous verse teaching otherwise, he exempts hidden produce on the basis of the term "field." With respect to liability for damage by fire, however, although the term "field" implies an exemption for hidden objects, the superfluous "grain stack" teaches that there is liability for "hidden objects" (*Mahara Fulda*).

- 7. With respect to *shich'chah*, the Rabbis apparently expound the term "field" as including even produce that is hidden (see *Sifri* ibid.). Likewise, they should expound the term "field" stated with respect to fire damage liability, to include hidden items, and impose liability for the damage of even such an item. Why then do they expound that verse to exclude hidden items?
- 8. Like R' Yehudah, the Rabbis maintain that the term "field" implies an exclusion of hidden items. As such, they exclude "hidden objects" from liabilty for fire damage. [Their argument centers on the superfluous "grain stack"; R' Yehudah uses it to teach that one is liable for fire damage to hidden objects, while the Rabbis do not. Hence, the exclusion of "hidden objects" derived from the term "field" remains. Yerushalmi Bava Kamma ibid. raises the question as to what the Rabbis learn from the superfluous "grain stack," and offers no answer.]
- 9. One of the principles of Scriptural exegesis is that back-to-back exclusions cancel each other, and the overall effect is to indicate an *inclusion* (see *Tos. Yom Tov, Orlah* 1:2, for an explanation of this principle). Since in this verse there are two exclusions of "hidden produce," it follows that something hidden is not excluded at all. Rather, the two exclusions teach us that *shich'chah* does apply to hidden produce.

[See Tos. Yom Tov's suggestion as to why R' Yehudah does not apply this principle (see also Rash Sirilio and Sdeh Yehoshua).]

In summary: According to Yerushalmi, R' Yehudah and the Sages agree that the term "field" implies an exclusion of hidden items. Thus, both the term "field," stated with respect to fire damage, and the term "field" stated with respect to shich'chah, imply an exclusion of hidden produce. R' Yehudah, however, expounds the superfluous term "grain stack," stated with respect to fire damage, to teach an inclusion of hidden objects, and the Sages expound the additional exclusionary term "your harvest" stated with respect to shich'chah, as teaching an inclusion of hidden produce. [See Bavli Sotah 45a and Bava Kamma 60a, for variant explanations of both disputes.]

10. The Gemara will explain that this means one who removes sheaves [to the threshing floor] $at\ night.$

Gemara The Gemara clarifies the Mishnah's first clause: One who harvests at night, and one who removes

sheaves, and a blind person are subject to the law of shich'chah.

הַקּוֹצֶר — So is the Mishnah to be understood: הַקּוֹצֶר — One who harvests at night, בַּלַיְלָה — and one who removes sheaves at night, מוֹמָא בֵּין בַּיוֹם בֵּין בַּלּיִלָה — and a blind person who harvests or removes sheaves by day or by night [are subject to the laws of shich'chah].[16]

The Gemara addresses the next clause of the Mishnah:

יְאִם הָיָה מִתְבַּוִין ובּרי] — IF HE INTENDED (only to take the thick ones, he is not subject to the law of shich'chah) etc.]

The Gemara extends the ruling of the Mishnah.

אָמָר רָבִי יוֹנָה — R' Yonah said: לא סוֹף דָּבָר נַּסִין — Eth Mishnah's exemption] does not end with the thick [stalks or sheaves] אָלָא אָפִילוּ דַּקִין — but extends even to the thin [stalks or sheaves]. אַלָּא אָבָּילוּ לַבְּחוֹן בַּנַסִין — For since he is wont to discern and take the thick ones, אָפִילוּ דַקִּין אֵין — even the thin ones are not shich'chah.[17]

The Gemara cites the Mishnah's final clause that reads:

NOTES

- 11. That is, a blind person who harvests or removes sheaves, during the day or during the night (see Gemara).
- 12. [Just as harvesting or removing sheaves in daylight is subject to the laws of *shich'chah*, so too is harvesting or removing sheaves at night (or by a blind person).]

This ruling represents two novelties. First, although the produce in question is not visible to the person reaping or collecting it, it is still not considered "hidden produce," which is exempt from *shich'chah* according to R' Yehudah of the preceding Mishnah. This is because the produce in these cases is in reality exposed; it is merely not visible to the reaper or collector due to external factors (*Mahara Fulda*; see also *Sdeh Yehoshua*).

The second novelty is that the forgotten standing grain or a sheaf is not exempt from *shich'chah* on the grounds that an external factor was responsible for its being forgotten [see above, 57a note 16]; namely, that it was harvested or collected at night or by a blind person. Rather, we say that the person engaging in such work at night [or when blind] demonstrates that he does not consider the reduced visibility [or his handicap] to be an impediment to his efficiency. On the contrary, since he is aware of the darkness [or his handicap] he will be especially careful and thorough. If in spite of this he left a stalk or sheaf behind, it is attributed to simple forgetfulness, and the standing grain or sheaf is deemed *shich'chah* (*Tiferes Yisrael* §49, *Hilchasa Gevirta*, and *Derech Emunah* 5:53,54; see above, 48b with notes; see also *Shaarei Yerushalmi*).

[With regard to how the ruling of the Mishnah (that produce harvested or collected by a blind person is subject to *shich'chah*) is consistent with the opinion of R' Yehudah who exempts a blind person from mitzvos (see *Bavli Bava Kamma* 87a), see *Shaarei Emunah* §14.]

13. If the nighttime or blind harvester (or collector of sheaves) [in realizing that the handicap to their visibility would make it difficult to harvest or remove all the produce in its entirety] planned to take only the thick ears or sheaves now [which he could sense by touch, and return during the day for the thin ears or sheaves, or, in the case of the blind person, to have someone else complete the job] (Rambam, Hil. Matnos Aniyim 5:8; Pnei Moshe; see Tos. Yom Tov).

Others, however, understand that this case is not related to the preceding case. Rather, it refers to harvesting and removing of sheaves during the daytime by a sighted person, who chooses at this juncture to harvest or remove only the thick ears (*Rash* and *Rosh* as understood by *Derech Emunah* 5:55).

[Some suggest that even according to *Rambam*, who takes this part of the Mishnah to be a continuation of the Mishnah's first case, the ruling issued by the Mishnah would be applicable also to a case where a sighted person harvested or collected the sheaves during the daytime. The Mishnah chose the case of nighttime or a blind person, because of the novelty it represents (see *Sdeh Yehoshua*, *Meichal HaMayim*, *Aruch HaShulchan HeAsid* 9:20, *Tos. Anshei Shem*; cf. *Tevunah* and *Derech Emunah* ibid.).]

14. The thick ears or sheaves which he overlooked are not subject to shich'chah. There are a number of reasons given for this ruling: (1) Harvesting only thick ears is not the normal way in which people harvest, and is therefore not included in the expression בָּי תַּקְצִיךְ when you reap your harvest (Deuteronomy 24:19) — the condition that the Torah predicates for the laws of shich'chah. Therefore such selective

reaping is excluded from the laws of shich'chah (Rash Sirilio; see Sdeh Yehoshua). [It remains unclear why selective collecting of sheaves exempts from shich'chah, since in that case the harvesting was done in a normal way; see Pe'as HaShulchan 9:21.] (2) The law of shich'chah takes effect with the end of the harvesting [or collecting]. Since in this case he has not finished harvesting [or collecting], as he is now harvesting [or collecting] only the thick ones, the law of shich'chah does not take effect (see Tzafnas Pane'ach, Hil. Matnos Aniyim 5:8; see also Meleches Shlomo and Mishnah Rishonah). (3) The laws of shich'chah apply only to stalks and sheaves that are subject to being permanently forgotten [see 7:1]. In these cases, the forgotten thick stalks or sheaves will likely be remembered when he returns to harvest or collect the thin stalks or sheaves. As such, the laws of shich'chah are not applicable (Gra ms.). (4) As we have explained [see above, note 12], produce forgotten on account of external factors is not subject to shich'chah. In this case, we can attribute his forgetting the thick stalks or sheaves to his mistaking them for thin ones, which is not a true form of forgetting, and hence they are not subject to shich'chah (Gra ms.; see Beur of R' Chaim Kanievski and Derech Emunah 5:55).

15. [His pre-condition is not valid, and accordingly the forgotten produce is rendered *shich'chah*. The Gemara will give the reason for this ruling.]

This ruling is definitely not related to the first case of the Mishnah, and refers to any person who makes such a pre-condition [see note 13] (Rambam, Hil. Matnos Aniyim 5:8; Pnei Moshe; cf. Tevunah).

[Although the Mishnah issues this ruling with respect to a farmer who makes such a stipulation prior to harvesting, the same ruling applies to one who makes such a stipulation prior to collecting his sheaves. See *Tos Anshei Shem* for the novelty that the case of harvesting represents.]

16. The Mishnah adds the words בְּלִילָה, at night, after the first case (one who harvests). It does not add these words in the subsequent two cases (one who removes sheaves, and a blind person). This gives the mistaken impression that those two cases are linked to each other, in that they are both dealing with either daytime or nighttime work. The Gemara therefore explains that it is as though the Mishnah reads: and one who removes sheaves at night, and a blind person by day or by night, so that the case of one who removes sheaves is a continuation of the first case, whereas the case of a blind person is not (see Pnei Moshe and Beur of R' Chaim Kanievski).

17. When harvesting or collecting the thick stalks or sheaves, the thick ones that are forgotten are not subject to *shich'chah* because of the reasons set forth above in note 14. R' Yonah teaches that even the thin ones that are "left behind" are not subject to *shich'chah*, because they were left behind intentionally, to be harvested or collected at a later time (see *Mahara Fulda*).

Many commentators find it difficult to understand why the exemption of thin ones from *shich'chah* is considered a greater novelty than the exemption of the thick ones. To the contrary! The intentionally left behind thin ones are understandably not *shich'chah*, since they were not forgotten, whereas the overlooked thick sheaves, having been truly forgotten, would appear to be *shich'chah*! (see *Boaz* §5; see also *Pnei Moshe*, *Tos. Yom Tov, Meichal HaMayim, Aruch HaShulchan HeAsid* 9:19 and *Beurim of R' Moshe Feinstein* §137).

Gra ms. suggests that R' Yonah's novelty is with regard to the thin ones forgotten during the second harvesting or collection, when he is concentrating on the thin ones. One would have thought that those

הְהָנִי קּוֹצֶר עַל מְנָת מַה שֶׁאֲנִי שׁוֹכֵחַ אֲנִי אָטוֹל יֶשׁ לוֹ שְׁכְחַ בּה הַרְינִי קּוֹצֶר עַל מְנָת מַה שֶׁאֲנִי שׁוֹכֵחַ אֲנִי אָטוֹל יֶשׁ לוֹ שְׁכְחַ SAYS, "BEHOLD I AM REAPING ON CONDITION THAT WHAT I FORGET I SHALL return to TAKE," HE IS SUBJECT TO THE LAW OF SHICH'CHAH.

The Gemara gives the reason for the Mishnah's ruling:

התוֹנָה עַל מֵה שֶּׁבְּתוֹב בַּתוֹרָה — For he has made a stipulation contrary to what is written in the Torah, וְּבָל הַמַּתְנֶה עַל מֵה — and whoever makes a stipulation contrary to what is written in the Torah, תְּנָאוֹ בְּעֵל — his stipulation is void. [18]

הדרן עלך בית שמאי WE SHALL RETURN TO YOU, BEIS SHAMMAI

NOTES

stalks or sheaves are *shich'chah* since they were left behind unintentionally. R' Yonah teaches otherwise; even this forgotten produce is not subject to *shich'chah*. This is because we attribute his forgetting the thin stalks or sheaves to his mistaking them for thick ones [which he does not wish to collect at this time], which is not a true form of forgetting. Or because the forgotten thin ones will likely be remembered when he returns to harvest or collect the thick ones that he intentionally left behind during this second collection process (see also *Beur of R' Chaim Kanievski* and *Derech Emunah* 5:55).

It is noteworthy that according to *Gra* these are the very same reasons that the thick ones left behind during the first harvesting or collection process were not subject to shich'chah (see above, note 14). Yet, R' Yonah states that applying these reasons to the thin ones forgotten during the second harvesting or collection process represents a greater novelty. This is because during the first process he is concentrating on the thick ones (leaving the thin ones for later). Thus, we can attribute his leaving a thick one behind to his mistaking it for a thin one. Likewise, it is possible to say that the forgotten ones will likely be remembered during the second process. During the second process, however, the field has been emptied of (most of) the thick ones. Thus, one could have said that the farmer is not concentrating on only the thin ones, rather he is harvesting (or collecting) all the leftover produce. As such, we cannot say that he mistook a thin one for a thick one (since he is not trying to differentiate). We also cannot say that the forgotten thin one will likely be remembered (for there will not be another harvesting or collection process). R' Yonah teaches that this is not so; rather, we say that even during the second process, he is concentrating specifically on the thin ones (leaving any leftover thick ones for later). Accordingly, we say that even the ones forgotten during the second process are not subject to shich'chah, for the same reasons the thick ones were not during the first

[According to Gra, the words מָאָחַר לִּיְּרְחוֹן בַּנָּפֹין mean as follows: Since (even in the second collection) he is wont to discern **and leave** the thick ones for later, we can therefore say that he mistook a thin one for a thick one (or, that any forgotten thin ones will likely be remembered when he goes back for the thick ones).]

See Variant A for alternate texts of R' Yonah's statement.

18. This general principle invalidates a stipulation that, if effective, would override Torah law (see *Kesubos* 9:1, 51a [Vilna ed.] and *Bava Metzia* 7:7, 29a [Vilna ed.]). Since the Torah assigns forgotten produce to the poor, the farmer's pre-condition that he retain possession of

forgotten produce is contrary to Torah law, and is therefore not valid. Thus, the forgotten produce is indeed rendered *shich'chah*.

[Yerushalmi (Bava Metzia ibid. and Kiddushin 10b, Vilna ed.; see also Bavli Kiddushin 19b with Yefei Einayim) makes an exception to this principle with regard to monetary matters, so that if one makes a stipulation regarding monetary matters contrary to what is written in the Torah, his stipulation stands. Now, our case pertains to monetary matters (i.e. leaving the forgotten produce for the poor), and yet the farmer's stipulation is void. There are two reasons suggested by the commentators as to why this so. First, leaving shich'chah for the poor is a mitzvah, and is viewed as a nonmonetary matter (see Pnei Moshe; see also Rambam Commentary). Second, a stipulation regarding monetary matters stands because the person's stipulation is not directed at the Torah, rather at the other party with whom he is stipulating. In effect, he is stipulating that the other party waive their financial rights, not that Torah law itself should not apply to him. Thus, his condition stands (see Ritva to Kiddushin ibid.). In our case, however, this reasoning does not apply, because it is impossible to stipulate with all the poor that they should waive their rights to their entitlements (see Rash Sirilio; see Aruch HaShulchan HeAsid 9:21 for a similar reason).

Tos. R' Akiva Eiger §69 finds difficulty with the Gemara's need to apply this principle in this case. This principle is necessary only with respect to matters that are contingent upon one's consent, and thus can be made contingent upon a stipulation [e.g. an act of acquisition is effective only when performed with the consent of the parties involved. Accordingly, one can make a stipulation that he consents to the acquisition only if certain conditions are met]. In this case, however, where forgetting produce while harvesting [or collecting sheaves] effects the shich'chah obligation even without the farmer's consent, a stipulation has no place. It is similar to one processing his grain on the condition that they not become subject to the tithes; or cooking meat and milk together on the condition that they not become prohibited. Obviously in those cases a condition has no place; the condition cannot change the fact that his produce was processed or that the milk and meat were cooked together. Here too, the condition cannot change the fact that he harvested and forgot some produce. Why then must the Gemara cite the principle that a stipulation contrary to the Torah is void, in order to explain the Mishnah's ruling? (see Boaz §6 at length). [For another explanation of the Gemara — which would resolve this difficulty — see Shenos Eliyahu HaAroch, Tevunah, and Derech Emunah 5:59,60 with Tziyun HaHalachah.]

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. Our presentation of the *sugya* is based on the text as we have it, which states that **even** the thin ones are not subject to *shich'chah* [and definitely not the thick ones]. *Rosh*, however, posits that the Mishnah exempts only the thin ones that were intentionally left in the field, but not any overlooked thick ones. *Meleches Shlomo* suggests that *Rosh* had a different text of R' Yonah's statement that deletes the word from the text. Thus, the text reads: אַפְּלֵּא דַּקִּין רַכוֹי דַּקִין אַין לָהֶם שִׁכְהָם הַּבְּלָה text, R' Yonah is stating that the Mishnah's exemption pertains only to the thin ones that were left intentionally, but not to any overlooked thick ones (see also *Tos. Yom Tov*). [It is unclear how the words ביל (the Mishnah's exemption does not end with the thick stalks or sheaves) are explained according to this emendation of the text.]

Yet another version of the text seems to have been the basis of *Shenos Eliyahu HaAroch's* elucidation of the *sugya*. It appears that he emended the text as follows: יְלֵּא סוֹף דְּבֶר דַּקְּין אֶלָא אַף גַּסִּין מֵאַחָר שְׁדְּרָכּוֹ לִיכְּחוֹ בְּדַּקִין אָלָא אַף גַּסִּין מֵאַחַר שְׁדָּרְכּוֹ לִיכְחוֹ בְּדַּקִין אָלָא אַף גַּסִין מֵאַחַר שְׁדָּרְכּוֹ לִיכְחוֹ According to this version of the text, the exemption of the thick ones from *shich'chah* represents the greater novelty, and R' Yonah is saying that the Mishnah exempts not only the thin ones that were left intentionally, but even any thick sheaves that were overlooked and left unintentionally, since they stand to be remembered and retrieved when the farmer returns to collect the thin ones. Many commentators maintain that this was *Rambam's* (*Hil. Matnos Aniyim* 5:8) text as well (see *Pe'as HaShulchan* 9:22, *Aruch HaShulchan HeAsid* 9:19, and *Derech Emunah, Tziyun HaHalachah* 5:98).

Chapter Seven

Halachah 1

בּמְה דְּבְרִים אֲמוּרִים — When are these words said, i.e. that a tree's reputation can exempt its fruit from the laws of shich'chah? בְּשְׁמוּ וּבְמֵּשְׁיוּ וּבִמְקּוֹמוּ — When it is distinctive in its name, in its productivity, or in its location.

[6] The Mishnah defines these terms:

פּישָנוּ אַבְּיָה שַׁבְּבָנִי אוֹ בִּיְשְׁנִי — Being distinctive "in its name" means that [the tree] was known as a shafchani or as a baishani. בְּמְנְשְׁיִוּ שֶׁהוּא עוֹשֶׁה הַרְבֵּה — "In its productivity" means that it produces much. פּ בְּמִרְשָׁה וֹשְׁהוּא עוֹמֵר בְּצֵר הַנֵּת אוֹ בְּצֵר הַנִּרְעָה — "In its location" means that it stands alongside a winepress or a break in the wall

The Mishnah now turns to the case of ordinary, non-distinctive trees:

דּשְאָר כְּל הַזֵּיתִים — But with regard to all other olive trees, this is the law: שְׁנֵים שֶׁכְּחָה — Two trees that were forgotten are shich'chah; ישִׁלְשָׁה אֵינָן שֶׁכְּחָה – but three trees that were forgotten are not shich'chah. [10]

NOTES

1. The source that olive trees are subject to shich'chah is the verse (Deuteronomy 24:20): קָּיָ תַּחָבֶּע זַיִּתְּךָ לֹא תְפַאַר אַחֶּרָי, When you beat your olive tree you shall not remove its glory behind you. The precise manner in which the verse is expounded to teach the shich'chah obligation will be discussed below (58b; see note 20 there).

There is some question among the Rishonim as to which trees are subject to <code>shich'chah</code>. On the one hand, the verses that teach this obligation (ibid. vs. 20-21) are stated with regard to grapevines and — by extension or derivation — to olive trees (see below, 58b-59a) which implies that only these species are included in this mitzvah. However, some Rishonim maintain that the mitzvah includes other species as well. [For a comprehensive listing of the Rishonim involved, see <code>Derech Emunah</code>, <code>Matnos Aniyim 2:7</code>, and <code>Tziyun HaHalachah</code> there §31,32.]

Note, however, that *Yerushalmi* (above, 1:4) draws an analogy between grapevines and olive trees and all other species of fruit tree. It employs this analogy to teach that the law of *peah*, stated with regard to grapevines and olive trees, applies to other fruit trees as well. It stands to reason that this same analogy can be employed to extend the law of *shich'chah* to all fruit trees. Thus, in *Yerushalmi's* view, all species of fruit tree are subject to *shich'chah* by Biblical law (see *Derech Emunah*, *Beur HaHalachah* 1:6 אונאמר ובקצרכם (בייד, מות 2:1).

- 2. Although the Mishnah states its rulings with regard to olive trees, they apply also to any other fruit tree that is obligated in the law of shich'chah (see Rambam, Matnos Aniyim 5:22-25; Gra below את וה ד"ח בסים; see Derech Emunah 5:148, and Tziyun HaHalachah §259; cf. Radvaz to Rambam ibid.). The Mishnah singled out the olive tree because of the ruling of R' Yose (at the end of this Mishnah), which is stated only in regard to olive trees (see Rash Sirilio אינן שכחה מון שכחה Tire with these trees were singled out because they were the most important trees in Eretz Yisrael in that period (see Tziyun HaHalachah 5:259, based on Rambam 5:25). See further, Shaarei Emunah יד"ח.
- 3. "An olive tree that drips oil" (i.e. a *netofah*) is an example of a tree "that has a name in the field" (see *Rosh*; *Rambam*, *Matnos Aniyim* 5:23). It refers to a tree whose olives are so succulent that oil drips from them of its own accord. This unusual characteristic earns the tree a special distinction (see *Rash* and *Rosh*; Gemara 58b; cf. *Rambam Commentary*). Because it is a distinctive tree, it is not subject to the law of *shich'chah*. The reasons for this will be explained below, in note 5.

"In its time" refers to a tree that drips oil at certain times, but not on a constant basis. Even if a particular tree does not produce so lavishly *every* year, its law is still that of a distinctive tree, for its yield [in most other years] has earned it the reputation of "an olive tree that drips oil" (see Rav; Aruch HaShulchan HeAsid 12:6; see Gemara 58b with note 12). See Variant A.

4. I.e. he entirely overlooked the tree, and did not harvest it at all.

[With regard to a case in which he began harvesting the fruit of a *netofah* and overlooked some of the olives, see Mishnah below, 59a.]

- 5. The law of *shich'chah* applies only to a tree that (barring an incident that brings it to the owner's attention) will probably be forgotten permanently once it is overlooked. The distinctive trees of our Mishnah, however, will probably not be forgotten permanently. Therefore, they are not subject to the law of *shich'chah*. One who overlooks these trees during the harvest need not leave them for the poor, but may return to them and take the crop. The Gemara (58b) will derive this ruling from a Scriptural verse.
- 6. Thus, the features that make a particular tree memorable, and thus exempt from *shich'chah*, are one of three: (a) if it is singled out by having a distinctive name; (b) if it is known to be unusually productive; (c) if it is identified by its location near a particular landmark. An olive tree known to people for any one of these features is not subject to *shich'chah* (*Rosh*; see *Tiferes Yisrael* §4).
- 7. These names signify unusual qualities; they will be explained in the Gemara below (58b).
- 8. The Gemara (ibid.) will explain whether its productivity is manifested in the number of olives on the tree or in the amount of oil in the olives.
- 9. In this case, the distinctiveness of the tree lies in its proximity to a particular landmark. For example, an olive tree standing near a winepress or a break in the wall would be identified as "the tree near the press" or "the tree near the gap" (*Derech Emunah* 5:145-146; see there for other explanations).

[This holds true only if there is one tree near the landmark, or perhaps even two. Where, however, there are a number of trees there, they are subject to *shich'chah*, for a location shared by many trees does not render any one of them distinctive (*Chidushim U'Veurim of R' Moshe Feinstein* §138 [וכ"ה ובעי].]

10. Most Rishonim understand the Mishnah to be discussing a person who forgets to harvest *entire* trees (Rosh; Rambam, Matnos Aniyim 5:22; Rash, as explained by Kesef Mishneh ad loc.; cf. Radvaz's interpretation of Rash). [However, Hasagos HaRaavad (there) maintains that the Mishnah refers to the case of one who overlooks two or three olives on a tree (see Kesef Mishneh and Radvaz ibid.).]

The Mishnah rules that the maximum number of trees subject to *shich'chah* if overlooked is two. If a person forgets to harvest three or

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. *Gra* explains that "in its time" refers to a tree that is dripping oil at the time it is overlooked, but did not drip oil in any other year. Because this tree does not usually produce so abundantly, it cannot be described as "a tree that has a name in the field." Nevertheless, this tree too is exempt

from *shich'chah*. Although the spontaneous dripping of oil — which represents a loss to the owner — is something of a liability, the tree's present abundance of oil is sufficiently memorable to exempt the tree from *shich'chah* (see also *Shenos Eliyahu*; cf. *Rosh* "7"; see Gemara 58b).

A dissenting view:

אַין שִׁבָּחָה לְזֵתִים — R' Yose says: אֵין שָׁבָחָה לְזֵתִים — There is no shich'chah for olive trees.[11]

Gemara The Mishnah ruled that an olive tree that is distinctive in some way is exempt from *shich'chah*.

The Gemara provides the source of this ruling:

דְּמִר רְבִּי לְּא — R' La said: בְּתִּיב — It is written, in the verse that teaches the law of shich'chah: "יוּשְׁבַחְתָּ עֹמֶּר בַּשִּׂדֶה", — When you reap your harvest in your field, and you forget a sheaf in the field, do not return to take it. The words and you forget imply that the law of shich'chah applies only to שׁוֹבְחוֹ לְעוֹלָם — a sheaf that you will forget forever once it has been overlooked. יָצָא זֶה — Excluded is this case of a distinctive tree, שְׁאַהְּ זוֹבְרוֹ לְאַחַר וְמַן — which you will remember afterward, because of its unusual feature. [14]

The Gemara presents an inquiry regarding the exemption for distinctive trees. It prefaces the inquiry with a series of related rulings. The first ruling:

קבי יַּרְמְּה בְּעֵי — R' Yirmiyah stated:^[15] בְּיִ יִּרְמְהֹ בְּעֵי — If [a tree] was distinctive in [the owner's] mind only, בְּמִי שָׁהוּא — it is regarded as if it were distinctive in reality. Therefore, it is not subject to the law of shich'chah. [16]

A second ruling:

הָיָה עומֵר בְּצֵּד הַּדֶּקֶל — If [an ordinary tree] was standing beside a date palm, הַּדְּקֵל מְסִיִּמוּ — the date palm lends it distinctiveness. Therefore, it is not subject to the law of shich'chah.[17]

A third ruling:

קר שְׁנֵיקּן נְטוּפָּה — If [two olive trees] adjacent to one another were [trees] that drip [oil], אָה מְּטָיִּם אָת דָּה — this one lends distinctiveness to that one, וּחָה מְּטָיִים אָת דָּה — and that one lends distinctiveness to this one. Therefore, neither is subject to the law of shich'chah. [18]

The Gemara now poses its inquiry:

הַיְּתָה בְּל שְׁדֵהוּ נְטוֹפְה — If all the trees of one's field were [trees] that drip [oil], and the person forgets to harvest some of them, are they shich'chah or not?^[19]

The Gemara answers:

בּישְּׁמְעִינַהּ מִן הָרָא — **Let us learn** the answer to this question **from this** teaching of R' Shimon bar Yakim: רָבִּי יוֹטֵי אוֹמֵר — The Mishnah stated: R' YOSE SAYS: אַין שְׁכְחָה לְוֵיתִים — THERE IS NO SHICH'CHAH FOR OLIVE TREES. אָמֵר רַבִּי שָׁמְעוֹן בַּר יָקִים — And R'

NOTES

more trees, he may return and take their fruit, for they are not *shich'chah*. This follows the view of Beis Hillel, who rule in an earlier Mishnah (6:4 [54b]) that two forgotten sheaves (or piles of olives) are *shich'chah* but three sheaves are not (*Rash*). [Beis Shammai (there) rule that the law of *shich'chah* applies to as many as three forgotten sheaves, but not to four. The same is true of trees: according to Beis Shammai, three are *shich'chah*; four are not *shich'chah*.]

- 11. The Gemara will explain R' Yose's reasoning.
- 12. See above, 3b note 4.
- $13. \, Deuter on omy \, 24:19.$
- 14. The unqualified phrase *and you forget* implies a permanent forgetting. This excludes a plant that is especially memorable for some reason, such as the olive trees discussed in our Mishnah (*Mahara Fulda*).

Rash Sirilio explains differently: In order to violate this prohibition, one must recall the forgotten sheaf and return to take it. Thus, the verse could have stated that when a person remembers a forgotten sheaf, he shall not return to collect it. By focusing on the act of forgetting, the verse implies that the prohibition applies only to a sheaf that is truly forgotten, meaning, one that will likely remain forgotten forever. This excludes a sheaf (or tree) that is rendered memorable on account of some distinctive feature.

- 15. Literally: R' Yirmiyah desired [to say] (Mahara Fulda). However, Maharam Chaviv translates בָּעִי here as "inquired" (see also Shaarei Emunah pp. 354-355 ה"ה כל שיש לו ד, third explanation).
- 16. The Gemara refers to a tree that possesses none of the special characteristics mentioned in the Mishnah [or any other inherent speciality], but is nevertheless viewed by its owner as something unique and distinctive. R' Yirmiyah rules that because the tree is distinctive in the owner's eyes, it is excluded from the law of *shich'chah* (*Mahara Fulda*, first explanation). Alternatively, the Gemara refers to a tree that does possess one of the characteristics of the Mishnah, but whose special characteristic is not yet known to the general public. R' Yirmiyah rules that although its distinctiveness is known only to its owner, there is no *shich'chah* for this tree (*Mahara Fulda*, second explanation; see *Rambam*, *Matnos Aniyim* 5:24).
- 17. R' Yirmiyah rules that proximity to a tree of another type is sufficient to render an olive tree exempt from *shich'chah*. Just as an olive tree located next to a winepress or a break in the wall is distinctive, and thus exempt from *shich'chah*, so too an olive tree located alongside a date palm (*Rash Sirilio*).

Some say that this applies only when the neighboring tree is a date palm. Because this tree is both fruit-bearing, beautiful and tall, it renders its neighbor distinctive. Trees that do not possess these three characteristics, however, do not cause their neighboring trees to be exempt from shich'chah (Aruch HaShulchan HeAsid, Peah 12:7; Derech Emunah, Matnos Aniyim 5:157, with Beur HaHalachah "ר"ה היה עומר Others maintain that this ruling is stated with regard to any type of tree (see Rash Sirilio, as explained by Derech Emunah and Beur HaHalachah ibid.; Grams. 1 היו שניהן יחידין ור"ה זה מסיים את זה (היו שניהן יחידין ור"ה זה מסיים את זה (היו שניהן יחידין ור"ה).

18. Many commentators take note of an obvious difficulty with this ruling, as follows: Since each tree is distinctive on its own, each should be exempt from *shich'chah* on its own merit, and should not require the additional distinctiveness each garners through its proximity to another distinctive tree. They propose several approaches to this difficulty:

Mahara Fulda explains that R' Yirmiyah's case is where the person began harvesting the olives on these trees and then, before completing the task, moved on to other trees and forgot about these two. Ordinarily, the olives that remain on a tree whose harvest has begun are subject to the law of shich'chah, even if it is a distinctive tree [for the owner will remember the harvest he began, and will assume he completed it] (see Mishnah below, 59a). R' Yirmiyah rules that where two distinctive trees are located next to one another, then even if the owner has already begun their harvest, there is no shich'chah, for the owner is likely to recall the unusual sight of two distinctive trees growing side-by-side.

Alternatively, the Gemara speaks of a case in which one of the trees no longer drips oil. Because it was a *netofah* formerly, and even now is located alongside an active *netofah*, it is exempt from *shich'chah* (*Radvaz, Matnos Aniyim* 5:24, first explanation; see also *Toldos Yitzchak*).

[For another explanation, see *Rash Sirilio*; for a different reading of this clause, see *Gra.*]

19. The inquiry concerns a case in which all the trees of the field were distinctive *netofah* trees (i.e. "trees that drip oil") and the person harvested all but two. One could argue that the owner is unlikely to forget two such unusual trees (see previous note); therefore, despite his temporary lapse, these trees should not be subject to *shich'chah*. On the other hand, since the *entire field* consists of distinctive trees, it is altogether possible that the owner will forget to return for these two that were overlooked. It could easily occur that he lumps them together in his mind with the many other distinctive trees of the field, and assumes that these were harvested along with the others (*Mahara Fulda*)

Alternatively, the inquiry is not limited to a case in which one forgot *two* trees, but applies just as well where one forgot a single *netofah* tree in a field that consists entirely of such trees. One could argue that a single tree among many is not particularly special or memorable, and so should be subject to *shich'chah*. Or perhaps, the excessive oil content of a *netofah* makes it memorable even when it is only one of many such trees (see *Rash Sirilio*; *Maharam Chaviv*).

לא אָמָר רָבִי יוֹסִי אֶלָּא בָּרְאשׁוֹנָה - R' Yose said this only in the beginning, יוֹסִי אֶלָּא בָּרְאשׁוֹנָה - R' Yose said this only in the beginning, שׁלֹא הָיוֹ הַנִּיתִים מְצוּיִין - when olive trees were not common, שַבָּא אַדְריִינוּס הָרְשְׁע וְהָחֵרִיב אָת כְּל הָאָרֶץ - for Hadrian the wicked came and laid waste to the entire land. אֲבָל עַבְשִׁי - But now that olive trees are common, ישׁ הַנִּיתִים מְצוּיִין - even R' Yose agrees that there is shich'chah for [olive trees]. [20]

According to R' Shimon bar Yakim, the dispute between the Tanna Kamma and R' Yose concerns ordinary olive trees during a period in which such trees were scarce. Because the trees were scarce, their status was as that of distinctive trees. Yet, the Tanna Kamma rules that during this period, olive trees *were* subject to *shich'chah*. We see that even when an entire field consists of distinctive trees (e.g. "trees that drip oil"), the trees are subject to the laws of *shich'chah*. [21]

NOTES

20. Hadrian was emperor of Rome at the time of Bar Kochba's revolt; his legions laid waste to Eretz Yisrael. In the process, they destroyed many of the land's fruit trees. Because of the scarcity of olive trees during that period, even ordinary trees were unusually precious. Therefore, R' Yose rules that at that time, ordinary trees were treated as distinctive; hence, if during that period a person would forget to harvest an olive tree, it was not subject to the law of shich'chah. However, once the land was restored, and olive trees were again plentiful, R' Yose too agrees that they are subject to shich'chah (Mahara Fulda; see Rash to the Mishnah).

21. R' Yose's ruling in our Mishnah represents his side of a disagreement with the Tanna Kamma. Obviously, in every dispute, the two disputants must inevitably be discussing the same set of circumstances. Thus, since R' Yose discusses ordinary trees during a period of scarcity, we may assume that the Tanna Kamma too discusses this case. Although ordinary trees were regarded as distinctive during this period, the Tanna Kamma rules that they are subject to *shich'chah*; thus, if a person harvests an entire field of ordinary olive trees at a time of scarcity, but overlooks one or two trees, the forgotten trees are *shich'chah*.

As we have explained, ordinary trees in difficult times are the equivalent of distinctive trees in ordinary times; thus, it stands to reason that the Tanna Kamma's ruling regarding the former case applies to the latter case as well. It follows that according to the Tanna Kamma, even if an *entire field* contains nothing but distinctive trees, the one or two trees that are forgotten are subject to the law of *shich'chah* (*Mahara Fulda*, first explanation; *Gra ms.* 2). [According to

some, R' Yose and the Tanna Kamma do not dispute one another. For discussion, see $Beur\,HaHalachah$ to $Derech\,Emunah\,5:24$

Alternatively, the Gemara's proof is not from the Tanna Kamma, but from R' Yose, whose ruling demonstrates that the "distinctiveness" of trees is assessed according to their availability. Thus, just as ordinary trees are deemed distinctive when they are scarce, and ordinary when they are common, so too with special trees, such as those that drip oil. It follows that in a field full of trees that drip oil, none are regarded as distinctive; therefore, they are subject to *shich'chah* when overlooked (*Mahara Fulda*, second explanation; see also *Rash Sirilio*; *Sdeh Yehoshua*; *Gilyonei HaShas*; see *Rash* to the Mishnah).

[According to Shaarei Emunah (pp. 354-355 שיש לו לו הכל שיש לו, there is a common thread running through all four of the Gemara's rulings, all of which concern this question: Does a tree's "distinctiveness" depend upon how it is perceived by the public or how it is perceived by its owner. The first ruling concerns a tree that only the owner considers special; the second and third focus on trees whose location is regarded as distinctive by the owner but not necessarily by others (for not everyone views a date palm or a netofah tree as a significant landmark). The Gemara rules that the status of these trees is determined by the owner's perception; therefore, in all three cases, the tree is not subject to shich'chah. The Gemara then introduces the case of a field filled with netofah trees. In that case, each individual tree is viewed as distinctive by the public; the owner, however, because he owns many such trees. does not consider them to be distinctive. The Gemara rules that here too, the tree's status is determined by the owner's perception; therefore, a field filled with trees that drip oil is subject to shich'chah.]

The Mishnah stated:

— [Being distinctive "in its name" means that (the tree) was known as a] SHAFCHONI.

The term *shafchoni* translates as "one that pours." The Gemara explains the use of this term with respect to olive trees: "Shafchoni" means that [the tree] drips ("pours") oil; that is, its fruit is so succulent that oil drips from the olives while they are still on the tree. [1] A tree that possesses this distinction is exempt from the law of *shich'chah*.

The Gemara questions this explanation:

יְהָתְנִינֵן נְטוֹפָּה — But the Mishnah has already taught that a [tree] that drips [oil] i.e. a netofah is exempt from shich'chah. Perforce, the term shafchani denotes another distinctive feature. [2]

The Gemara therefore offers another interpretation of shaf-chani:

אָלֶא שֶׁהְיא עוֹשֶׁה שֶׁמֶן הַרְבָּה — Rather, shafchani means that [the tree] produces much oil, i.e. when the olives are pressed after being picked. However, the oil does not ooze from the olives of its own accord while they are still on the tree. [3]

The Gemara asks:

יְהְתְנִינֵן — But we have learned in the Mishnah: בְּמֵעָשִׁיוֹ שְׁהוּא — "IN ITS PRODUCTIVITY" means THAT [THE TREE] PRODUCES MUCH. Presumably, this means that it produces much oil. It follows that shafchani does not refer to the production of oil. [4] — ? —

The Gemara responds by explaining each of the Mishnah's cases:

אָלָא שַׁפְכוֹנִי שָׁהוּא עוֹשֶׁה שָׁמֶן הַרְבּה — Rather, SHAFCHONI means that [the tree] produces much oil from relatively few olives. [5]

NETOFAH means that [the tree] drips oil of its own accord. בְּנִשׁיִּה שָׁהוֹא עוֹשֶׁה הַרְבָּה — But when the Mishnah states: "[IN] ITS PRODUCTIVITY means THAT IT PRODUCES MUCH,"

תְּבְבּה this means that it produces many olives; its olives, however, produce only the usual amount of oil. [6] All these trees are considered to be distinctive with regard to the law of shich'chah

The Mishnah stated:

— [Being distinctive "in its name" means that the tree was known as a *shafchani*] **OR A BAISHANI**.

The Gemara explains the term baishani:

אית דְּבְּעֵי מִימֵּר בַּיְשְׁנִי מַמְּשׁ מָּמָשׁ מָּמְשׁ מָּמִשׁ מִּמְשׁ מַמְּשׁ מַמְּשׁ מִּמְשׁ וֹ it (i.e. its fruit) is literally baishani, i.e. dried out. Because the fruit is dry, it produces little oil. The tree is memorable for this reason. רובו אית דְּבְעִי מִימֵר דְּהוֹא מְבַעִית לְחַבְּרִיה — Others wish to say that baishani connotes embarrassment; [this tree] "embarrasses" its fellow [trees] by producing much more oil than they. It is the extra production that renders the tree memorable. [8]

The Mishnah ruled that an unusually productive tree is exempt from the laws of *shich'chah*. The Gemara records a pair of inquiries regarding this ruling. The first inquiry:

עד דְּיַעֲבִיד אַרְבְּעָה בּיפְּלִיסין — Does this mean that a tree is not regarded as distinctive unless it produces four times as much as an ordinary olive tree, דְּיִנְיִנְן תַּמְּן — as in [the ruling] taught there, in the following Mishnah: בּל עוֹמְרֵי הַשְּׁדֶה שֶׁל קב קַב — If ALL THE SHEAVES OF THE FIELD ARE EACH the size OF ONE KAV, וּשְׁכָּחִי קבּיִן — AND ONE IS the size OF FOUR KABIN, וּשְׁכָּחִי קבּיִן AND HE FORGOT [THE SHEAF OF FOUR KABIN], Beis Shammai say that it is not shich'chah, but Beis Hillel say that it is shich'chah?

In that Mishnah, the exemption of the large sheaf requires that it be four times the size of the usual sheaves. Perhaps, then, the same is true here, that an extra-productive olive tree is not exempt unless it produces four times as much as an ordinary tree. [10]

The Gemara responds:

מְבֵּיוֹן שֶׁהוּא מְוֹשֶׁה יוֹתֵר מֵחֲבֵירוֹ כְּמִי שֶׁהוּא מְסוּיָים — Once [the tree]

1. Rash Sirilio.

 $[Rambam\ (to\ the\ Mishnah)\ explains\ that\ a\ shafchani\ is\ a\ tree\ from\ a\ certain\ area\ renowned\ for\ its\ exceptionally\ productive\ olive\ trees.$ The name $shafchoni,\ which\ means\ "one\ that\ pours,"\ denotes\ the\ unusual\ productivity\ of\ these\ trees.]$

- 2. The Gemara first speaks of a נָטוֹפֶה, [a tree] that drips [oil], and then speaks of a שָׁבְּכוֹנְי, a shafchoni. Clearly, shafchani cannot be translated as "a tree that drips oil" (Mahara Fulda; Maharam Chaviv).
- 3. See Sdeh Yehoshua.
- 4. The Gemara assumes that "it produces much" refers to production of oil. Perforce, this cannot be the meaning of *shafchoni* (*Maharam Chavin*)
- 5. Shafchani refers to a tree whose olives are exceptionally productive; when pressed, they produce more oil than is usual (Mahara Fulda; Rash Sirilio; Sdeh Yehoshua).
- 6. The Gemara now realizes that "it produces much" refers not to the production of oil, but to the production of olives, in which this tree surpasses all others. Although its olives do not yield more oil than others, its abundant production of olives results in far more oil than is common (*Mahara Fulda; Rash Sirilio*).
- 7. According to this interpretation, יְּבִישׁ derives from the root מָבָי, dry, and is a literal description of the olives, which are dry and produce little oil (Mahara Fulda, quoting Rash to our Mishnah; Maharam Chaviv). See, however, Sdeh Yehoshua and Rash Sirilio, who object strongly to Rash's explanation.

For other explanations, see Rambam to the Mishnah; Shenos Eliyahu; Sdeh Yehoshua; Pnei Moshe.

8. According to this interpretation, the term בִּישָׁנִי, baishani, derives from the root בְּישָׁנִי, which connotes embarrassment. The word is not meant literally, but is used metaphorically to describe the tree's effect on its fellows (Mahara Fulda, quoting Rash to our Mishnah; see also Rosh there; see Sdeh Yehoshua). According to this view, a baishani and

NOTES

a *shafchani* are one and the same: both are extra-productive trees. However, in some places, this sort of tree is called *baishani*, in others it is called *shafchani* (*Tos. Yom Tov; Maharam Chaviv*).

[Alternatively, בִּישָׁני derives from בָּישׁ, which is Aramaic for bad or poor. The tree is so described because its fellow trees are of poor quality in comparison (Rosh, second explanation).]

9. Above, 6:1 (49a).

10. The Gemara wonders whether our Mishnah's ruling concerning productive trees should be compared to Beis Shammai's ruling concerning an overly large sheaf of grain. On the one hand, our Mishnah might follow the view of Beis Shammai there, in which case a distinctive tree would have to produce four times as much as an ordinary tree. Or perhaps, the ruling of our Mishnah has nothing in common with that ruling, in which case all would agree (i.e. even Beis Hillel) that an extra-productive olive tree does not need to produce four times as much as its fellows (Mahara Fulda).

To explain: Beis Shammai reason that an extra-large sheaf is viewed as being composed of separate ordinary-sized sheaves. Thus, if the large sheaf is four times the size of an ordinary one, it is regarded as four separate sheaves, and is therefore exempt from the law of <code>shich'chah</code>. [According to Beis Shammai, the maximum number of forgotten sheaves that are subject to <code>shich'chah</code> is three. If one forgets four sheaves, there is no <code>shich'chah</code>. See above, 6:4, for disagreement on this matter.] But Beis Hillel maintain that we do <code>not</code> view a large sheaf as being formed of separate, smaller sheaves; therefore, a large sheaf <code>is</code> subject to <code>shich'chah</code>.

The Gemara here wonders whether Beis Shammai's reasoning there is also the reasoning behind our Mishnah's ruling concerning olive trees. If the two rulings are the same, then the reason an extra-productive tree is exempt from shich'chah is that it is viewed as being composed of several individual trees, of a number too great to be subject to shich'chah. According to Beis Shammai, this number is four; thus, if our Mishnah follows their view, the extra-productive tree would need to yield four times as much produce as an ordinary tree (see Rash Sirilio).

produces more than its fellow, it is regarded as a distinctive tree, and so is exempt from the law of *shich'chah*. It need not produce four times as much as an ordinary tree.^[11]

A second inquiry:

עֵר דְּיַעֲבִיר כָּל שָׁנָה וְשְׁנָה (Does the Mishnah mean that **unless [the tree] produces** a large amount of fruit or oil **every** single **year** it is not considered a distinctive tree?

The Gemara answers:

ו) הבּוְן שָׁהוּא עוֹשָה רוּבְן שָׁל שְׁנִים (ו) — As long as [the tree] produces lavishly in most years, בְּמִי שָׁהוּא מְסוּיִים — it is regarded as a distinctive [tree]. $^{[12]}$

The Mishnah stated:

בְּמָרְנָה הָּמָּר הַנְּת אוֹ בְּצֵּר הַפִּּרְצָה — Being distinctive "IN ITS LOCATION" means THAT IT STANDS ALONGSIDE THE WINE-PRESS OR THE BREAK in the wall.

The Gemara asks:

בית שַמאי — The ruling of the Mishnah is in accordance with Beis Shammai. דְבִּית שַׁמָאי אוֹמְרִים — For BEIS SHAMMAI SAY: [13] — If one declares his produce OWNERLESS FOR THE POOR only, IT IS deemed OWNERLESS ... [14] The Mishnah then continues: [15] If a sheaf was standing near a wall or a pile of grain or near cattle or farming tools, and he forgot to gather it, Beis Shammai say: It is not shich'chah. But Beis Hillel say: It is shich'chah.

In this Mishnah, the exemption of a sheaf on account of its

location is the subject of a dispute between Beis Shammai, who exempt the sheaf from *shich'chah*, and Beis Hillel, who include it in the law of *shich'chah*. It emerges that our Mishnah, which extends this exemption to trees, is following the view of Beis Shammai. [16]—?—

The Gemara differentiates between the ruling of that Mishnah and the ruling of our Mishnah:

אַמַר רַבִּי יוֹסֵי — R' Yose said: דָבְרֵי הַכּל הִיא — Actually, [our Mishnah] is in accord with the opinion of all (i.e. with both Beis Shammai and Beis Hillel). As for their disagreement in the earlier Mishnah, it can be explained as follows: תַּמָן דָּבָר תָּלוֹשׁ בְּצֵד דָּבָר — There the Mishnah discusses the case of an object that is detached from the ground (i.e. a sheaf of grain) standing alongside an object that is attached to the ground (e.g. a wall). Beis Hillel maintain that a portable item is not regarded as memorable on account of its location, and so remains subject to אַבר מָחוּבֶּר בְּצֵד דְּכַר מְחוּבָּר בְּצֵד דְּכַר מְחוּבָּר - Here, however, the Mishnah speaks of an object that is attached to the ground (i.e. a tree) standing alongside an object that is attached to the ground (e.g. a winepress). In this case, Beis Hillel too agree that the object's location can render it memorable, and therefore exempt from shich'chah. Thus, our Mishnah is not necessarily following the view of Beis Shammai.[17]

The Mishnah stated:

רַבִּי יוֹטֵי אוֹמֵר — R' YOSE SAYS: אַין שַׁכְּחָה לְזֵיתִים — THERE IS NO SHICH'CHAH FOR OLIVE TREES.

NOTES

11. The Gemara explains that, in fact, an extra-productive tree is exempt from *shich'chah* not because it is legally regarded as being composed of several separate trees, but because its distinctiveness makes it memorable, and thus unfit for *shich'chah*. Therefore, it is not necessary for this tree to produce four times as much as an ordinary one (*Rash Sirilio*).

[Others explain that the Gemara understood all along that an extra-productive tree is exempt because its distinctiveness makes it memorable. In its question the Gemara assumed that a large sheaf too is exempt for this reason; i.e. because its distinctive size makes it memorable. The Gemara therefore asks that just as a sheaf is not considered to be distinctive unless it is four times as large as an ordinary sheaf, so too should a tree not be regarded as distinctive unless it produces four times as much as other trees (Maharam Chaviv; see also Beur of R'Chaim Kanievski).

The Gemara concludes that in fact, an extra-large sheaf is exempt *not* because it is distinctive, but because it is viewed as four separate sheaves. (This accords with the Gemara on 50b, which debates the question and concludes that this is the reason a large sheaf is exempt — see notes 14-18 there.) An extra-productive tree, on the other hand, is exempt because it is distinctive. Since these rulings are unrelated, there is no reason to extend the measure of the sheaf to the olive tree of our Mishnah. Rather, as long as a tree produces more than its fellow, even if it does not produce four times the amount, it is exempt from *shich'chah* (see *Beur* of *R' Chaim Kanievski*).]

12. I.e. even if it did not produce well in the year it was overlooked (Gra in Shenos Eliyahu to our Mishnah). It must, however, produce abundantly in most years; otherwise, it is subject to shich chah.

Gra states further that this requirement applies only to a shafchani. A netofah, however (i.e. a tree that drips oil) need only produce an excess of oil in the season it is overlooked. Even if this achievement was never matched in previous years, the tree is exempt from shich'chah (see Variants to 58a). [According to Gra, "a tree that drips oil" is of lesser status than one that "has a name in the field" (see ibid.), but is still exempt from shich'chah, because of the large volume of oil it produces. Since its status derives entirely from its present yield, its production in previous years is unimportant.]

13. Mishnah above, 6:1 (49a).

14. Beis Shammai hold that one who declares his produce ownerless (hefker), but stipulates that it be available for acquisition only by the poor, has made a legally valid declaration. As hefker, this produce is not subject to the various tithes, and [according to some] may be freely

acquired only by the poor. The Mishnah then cites Beis Hillel, who rule that a declaration of *hefker* for the poor is *not* legally valid; therefore, the produce may not be acquired even by the poor, and remains subject to all tithes. For discussion of this dispute, see above, 6:1.

15. Above, 6:2 (51a).

[Although the Gemara cites only the first section of the Mishnah, regarding hefker, its question actually concerns the later dispute between Beis Shammai and Beis Hillel, regarding a sheaf standing next to a wall (Mahara Fulda et al.). Indeed, Maharam Chaviv maintains that the Gemara should be emended to cite only the later Mishnah.]

16. The Gemara above (6:2 [51a]) cites a dispute as to the correct understanding of the disagreement between Beis Shammai and Beis Hillel regarding a sheaf located near a wall. R'Yehoshua maintains that their dispute concerns the principle of produce located next to a landmark: Beis Shammai hold that it is memorable on account of its location, and is therefore exempt from the law of *shich'chah*. But Beis Hillel hold that produce near a landmark is *not* memorable; therefore, it remains subject to the law of *shich'chah*. R' Eliezer disagrees with R' Yehoshua, and states that the dispute between Beis Shammai and Beis Hillel does *not* revolve around the principle of distinctiveness, but concerns another issue entirely (see there for particulars).

Our Gemara adopts the view of R' Yehoshua, and therefore assumes that our Mishnah, which exempts a tree located near a landmark from *shich'chah*, accords with the view of Beis Shammai, not Beis Hillel (*Mahara Fulda* and *Pnei Moshe*, here and above; see also *Toldos Yitzchak* there). The Gemara finds this difficult to understand, for in presenting the view of Beis Shammai as an anonymous ruling, the Mishnah implies that their view is authoritative (as per the rule that grants authority to anonymous Mishnahs). This runs counter to the well-known rule which states that in a dispute between Beis Shammai and Beis Hillel, the halachah always follows the view of Beis Hillel (see *Meleches Shlomo* to the Mishnah; *Maharam Chaviv* here).

17. Because an item that is not attached to the ground can easily be transported to a different location at a moment's notice, its location does nothing to fix it in a person's mind. Therefore, Beis Hillel rule that a sheaf of grain standing next to a particular landmark is not memorable, and so remains liable to <code>shich'chah</code>. [All the more so in the other cases of the earlier Mishnah, in which the unattached sheaf lies near <code>another</code> portable object, such as a pile of grain or a cow (<code>Meleches Shlomo</code> to our Mishnah).] Beis Hillel agree, however, that the location of an item that is <code>attached</code> to the ground <code>does</code> render it memorable (as long as the landmark too is attached to the ground); therefore, they too

The Gemara explains R' Yose's ruling:

לא אָמַר – R' Shimon ben Yakim said: לא אָמַר – אָמָר רַבּי שׁמְעוֹן בֶּן יִקִּים – R' Yose said this only in the beginning, שׁלָא הָיוּ יוֹסֵי אָלָא בְּרְאשׁוֹנְה – when olive trees were not common, שְלא הָיוּ הַזֵּיִתִּים מְצוּיִין – for Hadrian the wicked came and laid waste to the land. אֲבָל עַבְשְׁיוּ שֶׁהַזִּיתִים מְצוּיִין – even now that olive trees are common, בְּשׁ לָהֶן שְׁבָּוֹיִתִים בְּשׁרֹר. – even R' Yose would agree that there is shich'chah for [olive trees].

According to this interpretation, R' Yose's ruling was intended

only for that particular time of scarcity, but does not apply in normal times.

PEAH

The Gemara presents an alternative explanation of R' Yose's ruling, according to which it applies in all times:

לא חַיִּיב אָדָם שִׁבְּחָה לְזֵיתִים אֶלָא — R' Yose said: לא חַיִּיב אָדָם שִׁבְּחָה לְזֵיתִים אֶלָא — No one obligated a person to leave shich'chah from olive trees except R' Akiva, "אַחֲבֶּיךִּ" , אַחֲבֶּיךִ" — for he expounds the Scriptural terms behind you, behind you to teach this obligation. [20]

NOTES

admit that an olive tree located alongside a winepress is not subject to the law of *shich'chah*, as per the ruling of our Mishnah (*Pnei Moshe*, here and above, 6:2; see also *Toldos Yitzchak* there; *Beur* of *R' Chaim Kanievski* here).

18. See 58a note 20.

19. This is not the Tanna R' Yose who was quoted in the Mishnah. Rather, it is the Amora, R' Yose bar Zevidah (Rash Sirilio).

20. The term אָחָרֶיף, behind you, appears in connection with olive trees in the following verse (Deuteronomy 24:20): בְּי מַחְבָּט זַיִּתְךְּ לֹא תְפַאֵּר אַחָרֶיף, When you beat your olive tree, you shall not remove its glory behind you. It appears also in a verse concerning grapevines (ibid. v. 21): בְּי תְבֶּער אַ תְּעִילְל אַ תְּעוֹיִל אַ תְּעֵילְל אַ תְּעוֹיִל אַ תְּעֵילְל אַחְרֵיך when you harvest your vineyard, you shall not glean behind you. The common wording creates a gezeirah shavah (a Scriptural analogy) that teaches a comparison between these two items. Thus, just as a grapevine is subject to shich'chah, so too an olive tree (Mahara Fulda, Rash Sirilio; Sdeh Yehoshua).

The source in Scripture for *shich'chah* of grapevines is none other than this very word: אָחֶרֶיךּ, *behind you*. The phrase alludes to the produce *behind* the worker, which he has already passed and forgotten

to take. The verse teaches that this produce must be treated as shich'chah (Bavli Chullin 131a; see Rashi there, 131b החריך וו שכחה הי"ז, citing Mishnah above, 6:2). This gives rise to a difficulty. As we have demonstrated, the verse states behind you with regard to olive trees too. Why, then, must shich'chah of olive trees be derived by means of a gezeirah shavah from grapevines? It should be derived directly from this phrase!

Rash Sirilio explains that in the case of olive trees, the phrase behind you is found in the verse that includes trees in the law of peah (see above, 1:4 [13a]. Behind you informs us that peah must be left over at the end of the tree's harvest (i.e. when the harvest is "behind you"). Because the verse is needed for this teaching, it is not available to teach that olive trees are subject to shich'chah. By contrast, the verse that states behind you regarding grapevines speaks of the obligation to leave gleanings (i.e. oleilos) for the poor. Since this obligation has already been taught elsewhere (Leviticus 19:10), the phrase behind you is superfluous. Therefore, we are free to expound this phrase to teach the requirement of shich'chah for grapevines. The gezeirah shavah of behind you, behind you then extends the law of shich'chah further, from grapevines to olive trees (Rash Sirilio).

בּרֵבִּי יוֹטֵי — It emerges that according to R' Yose, there is no *shich'chah* for olive trees at *any* time, דְלָא דָּרֵשׁ , אַחָרָיִּךְ — for he does *not* expound the Scriptural term *behind you* to teach this obligation. [1]

According to this interpretation, R' Yose has no source to apply the law of *shich'chah* to olive trees, and therefore rules that there was *never* an obligation of *shich'chah* on olive trees.

R' Akiva expounds the phrase *behind you*, written regarding grapevines and olives, to teach the law of *shich'chah* for olive trees. The Gemara challenges his exposition:^[2]

דְּהֵי עוֹמֶר שׁבְּחָה — They challenged him as follows: הְּהִי שֹׁבְּחִ — Behold, there is *shich'chah* for a sheaf of grain, אַ הָהִי לָּא בְּתִיב הַ הַּהִי לָּא בְּתִיב — and behold, it is not written with regard to sheaves, "behind you." From where, then, does R' Akiva know that the term behind you refers to shich'chah? [4]

The Gemara answers:

"מְבֵּיוָן שֵׁבְּתִיב ,,, לֹא תָשׁוֹב לְקַחְתוֹי — Since it is written, with regard

According to the Gemara's second interpretation of R' Yose's ruling, R' Yose is saying that there is never *shich'chah* for olive trees. The Gemara makes an observation based on this view:

הַהָּן נִיִּת נְטוֹפָה הוֹאִיל וְהוֹא מְסוֹיִים — R' Yonah stated: [7] בי יוֹנְה בְּעֵי — Concerning this olive tree that drips [oil] and is distinctive: [8] על דַעְתֵּיה דְּרַבִּי יוֹטִי — According to the view of R' Yose (i.e. the Amora who presents the second interpretation of the Tanna R' Yose's ruling), אַפִּילוּ הְּתְחִיל בּוֹ — even if one has already begun picking the fruit of [such a tree], בּמִי שֶׁלֹא הַתְּחִיל — it is as if he has not begun. That is to say, whether or not he has begun to pick the fruit, there is no shich'chah for this tree. [9]

NOTES

Rash Sirilio; Pnei Moshe; see Maharam Chaviv, citing the Mishnah above, 6:3 [52a-b]).

- 7. Literally: R'Yonah desired [to say] (see Mahara Fulda above).
- 8. Mahara Fulda.
- 9. The Gemara refers to the ruling of the forthcoming Mishnah (59a), which qualifies the *shich'chah* exemption of an olive tree that drips oil. The Mishnah states that the exemption applies only where the owner did not actually begin picking the fruit of this tree. Where, however, he picked some of the fruit and then forgot to complete the harvest, even a distinctive tree (such as one that drips oil) is subject to the law of *shich'chah*. [See below, note 14, for the reasoning behind this ruling.]

Now, according to the Gemara's second explanation of the ruling of R' Yose in our Mishnah, *shich'chah* is *never* practiced in the case of olive trees. According to this view, the ruling of the forthcoming Mishnah is irrelevant, since there is *never* a requirement of *shich'chah* for olive trees. The Gemara therefore observes that according to this interpretation of R' Yose's view, even if a person begins harvesting a distinctive olive tree and then forgets to return to it, its fruit (like that of all other olive trees) is not *shich'chah*.

However, according to the Gemara's *first* interpretation of R' Yose (i.e. that offered by R' Shimon bar Yakim), R' Yose agrees that olive trees are generally subject to *shich'chah*, and that only distinctive, memorable trees are exempt. Thus, the ruling of the following Mishnah applies to R' Yose as well, for he too agrees that once its harvest has begun, even an olive tree that drips oil is subject to *shich'chah* (*Mahara Fulda*).

For other interpretations of R' Yonah's statement, see Variant C.

MOMEC

1. R' Yose (bar Zevidah, the Amora) maintains that R' Yose (the Tanna) does not expound the *gezeirah shavah* of *behind you*, *behind you*. According to his view, then, there is no source to include olive trees in the law of *shich'chah*. Therefore, these trees are not subject to this law (*Maharam Chaviv*). [According to R' Yose, the phrase *behind you* that is written regarding olive trees is used *only* to teach that they are included in the law of *peah* (*Mahara Fulda*).]

See Sdeh Yehoshua for a different approach to the Gemara's statement, and to the ensuing discussion. See Variant A.

- 2. Mahara Fulda. See Sdeh Yehoshua for another approach.
- 3. The Scriptural requirement of shich'chah is stated with regard to sheaves of grain. The verse states (Deuteronomy 24:19): כָּי תִקצר קְצִירְה לֹא תָשׁוּב לְקְחָתוּ
 , When you reap the harvest of your field and you forget a sheaf in the field, you shall not turn back to take it.
- 4. R' Akiva derived the *shich'chah* of olive trees through a Scriptural analogy between olives and grapevines, regarding both of which the verse states: אַחַרִיךּ, *behind you*. The Gemara points out that the verse that constitutes the *source* of the law of *shich'chah* does not mention this phrase. How, then, does R' Akiva know to apply this phrase to teach the law of *shich'chah*? (see *Mahara Fulda*; *Rash Sirilio*). See Variant B.
- $5. \, Deuter on omy \, 24:19.$
- 6. You shall not turn back implies that he was in that place once before; thus, it is as if the verse states you shall not turn back "behind you." Since there is an oblique reference to this phrase in the source verse, it can be used to teach the law of shich'chah elsewhere (see Mahara Fulda;

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. Gra maintains that the clause מַעָּתָּה אֵין שַׁכְּחָב is a question directed at the Amora R' Yose (bar Zevidah). He offers the following reading: רוא אַר שְׁכָּחָה אֵין שְׁכְחָה לַעֲעָבִים בְּרַבִּי יוֹסֵי fr so, there should be no shich'chah for grapes according to R' Yose. The Gemara reasons that since R' Yose (the Tanna) rejects the teaching of יְּדְישָׁ, with regard to olives, he presumably rejects this teaching with regard to grapevines as well. Accordingly, he should not require shich'chah for grapevines. Yet, nowhere do we find that R' Yose exempts grapes from shich'chah! This would seem to indicate that the Amora R' Yose's understanding of the Tanna R' Yose's ruling is incorrect.

[Since the Gemara does not respond to this challenge, it would seem that R' Yose bar Zevidah's interpretation is indeed refuted. This is borne out by *Gra*'s explanation of the forthcoming Gemara, which he (unlike other commentators) interprets as discussing R' Shimon ben Yakim's interpretation of R' Yose's ruling.]

B. The Gemara's question can perhaps be best understood according to Maharam Chaviv, who says that the question was directed not toward the gezeirah shavah from grapevines to olive trees, but toward R' Akiva's original derivation of shich'chah for grapevines from the phrase behind you (see 58b note 20). The Gemara asks: If the words behind you do not appear in the verse that represents the Scriptural source of shich'chah, how does R' Akiva know that this term expresses the requirement of shich'chah?

Others explain the *gezeirah shavah* that teaches *shich'chah* in another manner entirely: In their view, the *gezeirah shavah* is not between grapevines and olive trees; rather, it connects sheaves of grain to olive trees and grapevines. The law of *shich'chah* is originally stated with regard to sheaves (*Deuteronomy* 24:19); R' Akiva extends this law to olive trees and grapevines by means of the *gezeirah shavah* of *behind you*, R' Yose does not expound this *gezeirah shavah*, and therefore holds that there is no *shich'chah* for trees altogether. The Gemara asks: Since the verse of sheaves does not include the phrase *behind you*, there is no basis for this *gezeirah shavah*. The Gemara answers that *you shall not turn back to take it* expresses the same thought as the words *behind you* (see note 6). Therefore, the *gezeirah shavah* is viable.

C. Mahara Fulda's explanation of R' Yonah's statement is difficult to understand. For if R' Yose completely rejects the notion of shich'chah for olive trees, it is obvious that a distinctive olive tree whose harvest has begun does not have shich'chah. There is no need to inform us of this (Sefer Nir).

Others maintain that R' Yonah's statement concerns the Gemara's first interpretation of R' Yose's ruling (by R' Shimon bar Yakim), which has R' Yose discussing the reign of Hadrian, when olive trees were scarce. R' Yose states that during this period, even ordinary olive trees were not subject to shich'chah. R' Yonah argues that since R' Yose states

Halachah 2

Misfinaf The Mishnah cites two further instances in which a tree is exempt from the law of *shich'chah*. The first case:

יוַית שָּנִמְינָא עוֹמֵד בֵּין שָׁלשׁ שוּרוֹת שֶׁל שְׁנֵי מַלְבְּנִים — In the case of an olive tree that is found standing between three rows of olive tees, with the rows separated by two strips of land, השָׁבָחוּ — and [the owner] forgot to harvest [the tree], אינו שבחה היוֹ שבחה — it is not shich'chah. אינו שבחה

The second case:

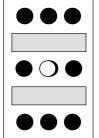
יַנית שְׁנִשׁ בּוֹ סְאתִים — In the case of **an olive tree that has two se'ahs** of fruit upon it, הְּשְׁכָּח — **and [the owner]** forgot to harvest it, אַנינו שְׁכְּחָה — it is not shich'chah. [13]

The Mishnah now qualifies the ruling of the previous Mishnah, concerning a distinctive olive tree:

בּמָה דְּבְרִים אֲמוּרִים — When are these words said, i.e. that a distinctive tree is not subject to the law of shich'chah? בְּלָ הַתְחִיל בּוּ — At a time that [the owner] did not yet begin harvesting it. בְּלְ הַתְחִיל בּוּ — But if he began harvesting it, בְּלְ הַתְחִיל בִּוּ — then even if it is known as an olive tree that drips [oil] in its time, ושכחו — if he forgot to complete its harvest, שׁלוּ שבחו — ישׁ לוּ שבחו — ישׁ לוּ שבחור — ישׁ שבחור — ישׁ שבחור — ישׁ לוּ שבחור — ישׁ שבחור — ישׁ

The Mishnah teaches a rule concerning the point at which olives on a tree become *shich'chah*:

בּל לְּמֵן שְׁיֵשׁ לוֹ תַּחְתִּיו — As long as [the owner] has [olives] remaining to be gathered beneath [the tree], ביש לוּ תַּחְתִּיו — he has [olives] that he may harvest at the top of [the tree]. So long as there are olives beneath the tree, those remaining on the tree are permitted to the grower. [15]

10. Literally: rectangles. A מֵלְבֵּן is a mold used to make rectangular bricks (the Hebrew for brick is לְבָּנָה, as in *Genesis* 11:3 et al.), and the word became synonymous with rectangle (see *Rambam Commentary*, here and to 3:1). In our Mishnah, מַלְבְּנִים refers to narrow strips of land separating the rows of trees.

The Mishnah's case concerns three rows of three trees each, with a strip of land separating each row from the adjoining one. The tree under discussion is the one that occupies the central position of the nine, i.e. the middle tree in the

middle row [see diagram] (see Mahara Fulda; Rambam Commentary; cf. Rash; Rosh; Shenos Eliyahu; see Derech Emunah 5:169).

- 11. I.e. the middle tree in the middle row (Rav, following Rambam).
- 12. The reasoning behind this exemption will be addressed in the Gemara.

13. This applies even to an ordinary olive tree, which is not distinctive in any way (see *Rash*). If it is laden with two *se'ahs* of olives, it is not subject to the law of *shich'chah*. Therefore, if the owner overlooked this tree at the harvest, he may return to it later and collect its fruit.

This exemption derives from the similar exemption that is taught in an earlier Mishnah regarding grain (above, 6:5): If standing grain contains two se'ahs and he forgot it, it is not shich'chah. The same applies with regard to a tree (Shenos Eliyahu; see also Rash Sirilio to the Gemara ד"ה הא אם יש בו see, however, Aruch HaShulchan HeAsid, Peah 10:7; Derech Emunah, Tziyun HaHalachah 5:249).

14. According to one view, this clause qualifies *both* the Mishnah's previous statement regarding a tree that is laden with two *se'ahs* of fruit *and* the statement of the earlier Mishnah regarding a tree that has "a name in the field." Thus, a distinctive tree, or a tree of two *seahs*, is exempt from *shich'chah* only as long as the owner has not yet begun harvesting it. Once their harvest begins, these trees too are subject to

NOTES

shich'chah (Rash and Rosh, first explanation; see also Raavad to Hil. Matnos Anivim 5:24).

However, others maintain that this clause qualifies *only* the ruling of the earlier Mishnah, which states that a tree that has "a name in the field" is not subject to *shich'chah*. The Mishnah asserts that this holds true only as long as the owner has not begun harvesting the distinctive tree; where, however, its harvest has begun, even a distinctive tree is subject to the law of *shich'chah* for the fruit that remains. According to this view, the qualifying clause of the fruit that remains. According to this view, the qualifying clause of a she fruit, therefore, if a tree remains with two *se'ahs* after its harvest has already begun, it is exempt from *shich'chah* (*Rambam Commentary* and *Matnos Aniyim* 5:25, from *Tosefta* 3:14; *Mahara Fulda; Shenos Eliyahu*; cf. *Rash* and *Rosh*, second explanation). This second view is the one followed in the Gemara (60a)

A distinctive tree whose harvest has begun is subject to *shich'chah* because we assume that it will likely be forgotten permanently by the owner. Even if the owner later recalls the existence of this tree, he will not return to it, for he will remember having begun its harvest, and will assume that he completed it as well (*Mirkeves HaMishneh* to *Rambam*, *Matnos Aniyim* 5:24, cited in *Derech Emunah* there §164).

15. As long as there remain beneath the tree fallen olives that the owner has not overlooked, the olives still on the tree are not considered shich'chah, and remain the property of the owner (Rash; Rosh; Mahara Fulda).

[Rosh points out that in the case of grain, we rule that detached produce located next to standing produce does not prevent the latter from becoming <code>shich'chah</code> (see above, 6:6 [55b]). Rosh explains that in the case of olives, those who gather them from beneath the tree generally check to see whether any olives remain upon the tree. Since the final examination of the tree does not occur until the olives beneath it are gathered, the owner is not considered to have overlooked the olives on the tree until after the gathering takes place. Therefore, the olives on the tree are not <code>shich'chah.</code>]

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

this ruling without qualifying it in any way, he evidently holds it to be true *even* where one has already begun harvesting the trees. Now, we explained earlier (58a note 21) that an ordinary tree in a time of scarcity is the equivalent of a *netofah* ("dripping") tree in ordinary times. It follows that according to R' Yose, just as an ordinary olive tree in

Hadrian's time is exempt from *shich'chah* even after its harvest has begun, so too with a *netofah* tree in ordinary times. Thus, R' Yose disputes the ruling of the Mishnah below (59a) that once the harvest of a *netofah* has begun, it is subject to *shich'chah* (*Gra*).

See Rash Sirilio for another approach to R' Yonah's teaching.

A dissenting view:

קבי מאיר אומר — **R' Meir says:** מְשֶׁתֵּלְךְּ הַמֵּחְבָּא — The olives on the tree are forbidden to the grower **from when** the one who searches out hidden [olives] goes on his way, having completed his task. The owner may harvest them until that point.^[1]

Gemara The Gemara cites an Amoraic ruling regarding our Mishnah's first ruling:

אַמֶּר רְבִּי לְעָוָּר — R' Lazar said: בְּינִי מֶתְנִיתָא — This is the case of the Mishnah; where there is a separation שֶׁל שְׁנֵי מֵלְבְּנִים — OF TWO STRIPS of land between the three rows AND [THE OWNER] FORGOT to harvest [THE MIDDLE TREE]. There is no need for anything more than two strips of land between the rows.^[2]

 R^{\prime} Lazar continues, $^{[3]}$ now addressing the reasoning behind the Mishnah's ruling:

קה בון קיימין — What are we dealing with in the Mishnah's ruling concerning an olive tree found in the center of three rows? That is to say, for what reason is the tree not subject to shich'chah? R' Lazar offers a pair of suggestions and dismisses both:

אָם מְשׁוּם דְּכָּר מְסוּוְּם — If it is because a tree located between two strips of land is regarded as a distinctive object $^{[4]}$ אַין בָּאן — but are there then no other olive trees here, i.e.

between the two strips of land?^[5] אם משות שורה — And if this tree is exempt because there is no *shich'chah* for an entire row,^[6] — can it be that [a single tree] alone is judged as an entire row? Of course not!^[7]

R' Lazar presents the true reason this tree is exempt from the law of shich'chah:

אָלָא עַל יְדֵי שׁוּרָה עַל יְדִי שׁוּרָה Rather, this tree is exempt because it is hidden by the trees of [its] row and by the rows of trees on either side of it. $^{[8]}$

The Gemara cites the view of R' Yochanan, who disputes R' Lazar's interpretation of the Mishnah's ruling:

בְּזֵית נוֹדְיִין הִיא — R' Yochanan said: מְתְנִיתְא — The Mishnah is speaking of an olive tree of Nod, which, because of its great value, is commonly planted in the center of a group of trees. The olive tree of Nod is a distinctive, memorable tree; therefore, it is not subject to shich'chah. [9]

NOTES

1. According to R' Meir, the olives on the tree remain permitted to the owner even after those beneath the tree have been gathered. In his view, these olives do not become <code>shich'chah</code> until after all the hidden places on the tree are searched for olives. Only then are the remaining olives on the tree considered <code>shich'chah</code> and forbidden to the owner (<code>Rash; Rosh; Rav; Mahara Fulda; cf. Rash Sirilio; see 60b note 1). [But the Tanna Kamma holds that since this final check is not always performed, the olives become <code>shich'chah</code> even before this point (<code>Beurim of R'Moshe Feinstein</code>).]</code>

[Rambam (Commentary) explains the Mishnah differently. In his view, this exchange deals with the limits that are placed on the *shich'chah* rights of the poor. The olives on the tree are those which were overlooked, and are now *shich'chah*. The Tanna Kamma rules that as long as there are *shich'chah* olives beneath the tree, the olives on the tree are exclusively for the poor. Once, however, the *shich'chah* has been gathered from beneath the tree, the remaining olives on the tree are permitted to all. R' Meir maintains that until the tree reaches the point at which beating it with a stick will produce no further olives (as is done by one who searches out the hidden fruit), the olives on the tree are reserved for the poor, even if no *shich'chah* remains beneath the tree. For yet another interpretation of this ruling, see *Hasagos HaRaavad* to *Rambam*, *Matnos Aniyim* 1:12.]

2. One might assume that when the Mishnah speaks of two strips of land separating the three rows, it requires two strips in each direction, so that there is a separation between both the north-south rows and the east-west rows. R' Lazar informs us that, in fact, only two strips running in the same direction are required ($Mahara\ Fulda$). The rows running in the other direction need no separation between them.

For other explanations of R' L'azar's statement, see Rash Sirilio; Maharam Chaviv; Beur of R' Chaim Kanievski.

- 3. Mahara Fulda; Maharam Chaviv; cf. Sefer Nir.
- 4. And is therefore exempt from *shich'chah*, as per the ruling of the previous Mishnah.
- 5. The other trees in the center row are also located between two strips of land and are thus equally distinctive. Why then should this one be singled out? (see *Mahara Fulda*; *Gra*; *Pnei Moshe*). See *Rash Sirilio* for another approach.
- 6. An earlier Mishnah (6:4 [54b]) rules that three sheaves, or three heaps of olives, or three stalks of grain are not *shich'chah*. The Gemara there

states that this holds true only if the three items form a now, row, which is defined as three sheaves in a straight line (see Mahara Fulda there, as explained by Derech Emunah, Tziyun HaHalachah 5:175). [See also above, 5:2 and 6:3, where the Gemara characterizes every group of three sheaves as "a row."] Based on this, our Gemara suggests that the reason this tree is exempt is that it is part of a row of three trees (see Mahara Fulda; Beur of R' Chaim Kanievski; cf. Pnei Moshe). See Rash Sirilio and Maharam Chaviv for other explanations.

- 7. Although this tree is part of a row of three, it is the only one of the three that was forgotten. The other two trees in the row were harvested. A single forgotten tree in a row cannot be judged a forgotten row, and so is not exempt from *shich'chah* (*Mahara Fulda; Pnei Moshe*). See *Gra* for a different approach.
- 8. I.e. by the two outer trees of the center row and by the two rows on either side (*Mahara Fulda* and *Maharam Chaviv*, following *Rambam Commentary* and *Matnos Aniyim* 5:25; see also *Pnei Moshe; Beurim of R' Moshe Feinstein*).

The exemption of a tree hidden by other trees is based on the ruling of an earlier Mishnah (5:6), which states that if grain was overlooked because the poor blocked it from view with their bodies or covered it with straw, it is not *shich'chah*. Here too, since the tree was overlooked only because it was blocked from view by other trees, it does not become *shich'chah* (see *Derech Emunah*, *Matnos Aniyim* ibid.:172 and *Beur HaHalachah* to 5:3).

[However, this holds true only if the trees are separated by two strips of land. If, however, there is no separation between the rows, so that the trees cluster tightly together, this tree is subject to the law of *shich'chah*. For a tight cluster of trees is extremely noticeable; therefore, we may assume that the owner at some point took note of each and every one of these trees. Because he certainly noticed the middle tree, it becomes *shich'chah* when he subsequently overlooks it.]

[Rambam] writes ($Matnos\ Aniyim$ ibid.) that the tree need not be surrounded on all four sides in order to be exempt from shich'chah. Even if it is surrounded by trees on only three sides, it is exempt. Some say that this contradicts Rambam's interpretation of our Mishnah (see $Mareh\ HaPanim'$); others see no contradiction (see Radbaz ad loc.).]

See Variant A for another interpretation of the Gemara.

9. Nod is the name of a place, where the olive trees are known to be of

TEXTUAL AND INTERPRETIVE VARIANTS

A. According to some authorities, when R' Lazar attributes the exemption of this tree to the surrounding rows, he does not mean that they hide the tree from view, but that they render it distinctive. A tree located in the center of this unusual configuration is a distinctive and memorable tree; therefore, it is exempt from shich'chah (Rash Sirilio and

Sdeh Yehoshua, following Rosh to our Mishnah). [Some say that Rash too follows this opinion (see Maharam Chaviv here; Tiferes Yisrael and Shaarei Emunah to the Mishnah); see, however, Mahara Fulda and Beurim of R' Moshe Feinstein, who have a different understanding of Rash's view.]

The Gemara qualifies the Mishnah as understood by $R^\prime\mbox{ Yochanan:}$

אַמֵּר רַבִּי יוֹטֵי — R' Yose said: אָמָר דַבָּי יוֹטֵי — It is not essential that the olive tree actually be one of Nod. אֶלָא אֲפִילוּ
— Rather, the same is true even of all other types

of olive trees that are valuable to their owner. מְבֵּיוֹן שֶׁדֵּרְכִּוְ
— Since it is [the owner's] practice to check on these valuable trees frequently, as if they were [olive trees] of Nod, אָפִילוּ שָׁאָר כָּל הַזֵּיתִים אֵין לָהֶן שְׁכְּחָה even all these other types of olive trees too are not subject to shich'chah. [10]

NOTES

unusual quality. R' Yochanan holds that the Mishnah discusses a tree from this place. Because of its quality, this tree is regarded as distinctive, and so is exempt from *shich'chah*.

According to R' Yochanan, the configuration described in the Mishnah is not essential to the exemption. Rather, it is mentioned only for purposes of identification. For it is common to plant these highly regarded trees in this configuration, surrounded by lesser trees. The Mishnah identifies a tree of Nod by referring to the unusual configura-

tion in which it is often found (Mahara Fulda; cf. Rash Sirilio).
For other approaches, see Pnei Moshe; Gra; Maharam Chaviv.

10. R'Yose discusses trees that, unlike a tree of Nod, are not *intrinsically* valuable, but are nonetheless valuable in the eyes of their owner, who "checks on them" constantly, as if they were trees of Nod ($Mahara\ Fulda$). [In their owner's eyes, then, these trees are distinctive; therefore, they are exempt from shich (see above, 58a).]

For other views, see Pnei Moshe; Gra; Maharam Chaviv.